Stichting Studiebegeleiding Leiden
MEER DAN 25 JAAR ERVARING

Aardrijkskunde
HAVO

Correctievoorschriften
1999-2023

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Inhoudsopgave

2023 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 3
2023 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 20
2022 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 33
2022 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 48
2022 III - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 62
2021 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 75
2021 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 89
2021 III - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 103
2019 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 116
2019 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 129
2018 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 142
2018 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 157
2017 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 170
2017 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 183
2016 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 194
2016 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 206
2015 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 218
2015 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 230
2014 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 241
2014 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 253
2013 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 263
2013 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 275
2012 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 286
2012 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 298
2011 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 309
2011 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 321
2010 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 332
2010 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 342
2009 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 352
2009 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 362
2008 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 372
2008 I - Aardrijkskunde (compex) Correctievoorschrift 381
2008 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 390
2007 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 401
2007 I - Aardrijkskunde (compex) Correctievoorschrift 410
2007 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 419
2006 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 430
2006 I - Aardrijkskunde (compex) Correctievoorschrift 436
2006 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 442
2005 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 448
2005 I - Aardrijkskunde (compex) Correctievoorschrift 454
2005 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 461
2004 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 467
2004 I - Aardrijkskunde (compex) Correctievoorschrift 476
2004 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 487
2003 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 494
2003 I - Aardrijkskunde (Oude Stijl) Correctievoorschrift 502
2003 I - Aardrijkskunde (compex) Correctievoorschrift 510
2003 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 519

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

2002 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 526
2002 I - Aardrijkskunde (Oude Stijl) Correctievoorschrift 532
2002 II - Aardrijkskunde (Oude 2e fase) Correctievoorschrift 539
2001 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 547
2001 I - Aardrijkskunde (oude stijl) Correctievoorschrift 553
2001 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 560
2000 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 566
2000 I - Aardrijkskunde (Oude Stijl) Correctievoorschrift 573
2000 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 580
1999 I - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 587
1999 II - Aardrijkskunde Correctievoorschrift 595

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2023

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – De Big Tech

1 maximumscore 1

Juiste antwoorden zijn:
- De Big Tech hebben datacentra / vestigingen in meerdere landen.
- De onderzeekabels (van de Big Tech) verbinden landen met elkaar.

2 maximumscore 2

- In de top tien van grootste bedrijven staan tegenwoordig vooral bedrijven in de digitale dienstverlening / ict-sector (in plaats van bedrijven in de olie-industrie / gasindustrie / energiesector) 1
- Juiste antwoorden zijn: 1
  - In de digitale dienstverlening / ict-sector is het Engels de voertaal / de Lingua Franca.
  - Amerikaanse bedrijven in de digitale dienstverlening / ict-sector bestaan al langer / zijn vertrouwder dan Chinese bedrijven in de digitale dienstverlening / ict-sector.

3 maximumscore 2

Een juiste redenering is:
- Een uitgebreid netwerk van (door technologiebedrijven aangelegde) onderzeekabels / datacentra verkort de relatieve afstanden in het dataverkeer / zorgt ervoor dat er meer data sneller (tegelijkertijd) verstuurd kan worden 1
- zodat gebieden / mensen in de wereld steeds meer / makkelijker met elkaar verbonden raken 1

4 maximumscore 3

- Een juist nadeel is: de aanleg van onderzeekabels gaat gepaard met verstoring van het zeeleven / het maritiem milieu 1
- Een juist voorbeeld vanuit de dimensie natuur waaruit blijkt dat dit netwerk kwetsbaar is, is: onderzeekabels kunnen kapot gaan door natuurrampen / aardbevingen / endogene krachten 1
- Juiste voorbeelden vanuit een andere dimensie waaruit blijkt dat dit netwerk een risico voor de samenleving kan vormen, zijn: 1
  - Het (via internet) verzamelen van data door technologiebedrijven kan gezien worden als schending van de privacy.
  - Datacentra zijn een potentieel militair doelwit.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Ontwikkeling van de wereldbevolking

5 **maximumscore 1**
Europa en Azië

Opmerking
Het scorepunt alleen toekennen als beide werelddelen juist zijn.

6 **maximumscore 2**
Juiste maatregelen zijn:
- Beleid voeren waarbij immigratie gestimuleerd wordt.
- Beleid voeren waarbij het (financieel) aantrekkelijk wordt om meer kinderen te krijgen.
- De pensioengerechtigde leeftijd verhogen.

per juiste maatregel 1

7 **maximumscore 2**
Juiste oorzaken zijn:
- Het aantal mensen dat in de reproductieve leeftijd komt, blijft lang groot.
- Het (kinder)sterftecijfer daalt.
- De levensverwachting wordt hoger / mensen worden gemiddeld steeds ouder.

per juiste oorzaak 1

8 **maximumscore 3**
- Juiste uitdagingen zijn: 2
  - Het zal voor (een groot deel van) Nigeria moeilijk zijn om zo veel mensen van voldoende voedsel te voorzien.
  - Het zal voor Nigeria moeilijk zijn om overheidsvoorzieningen (zoals infrastructuur / onderwijs / zorg) op peil te houden.
  - Doordat Nigeria (ten opzichte van China en India) klein is, is de (ruimtelijke) druk op de grond / natuur / milieu hoog.
  - Er zal voor (een groot deel van) Nigeria niet genoeg werkgelegenheid zijn voor zo veel mensen.

Opmerking
Per juiste uitdaging 1 scorepunt toekennen.

- Uit het antwoord moet blijken dat in regio's met een relatief hoog brp per hoofd het christendom de overheersende godsdienst is en in regio's met een relatief laag brp per hoofd de islam (en natuurgodsdiensten) de overheersende godsdienst is 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – De Azoren

9 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat:

- bij de Midden-Atlantische Rug stukken korst liggen die met verschillende snelheden (transform) langs elkaar bewegen 1
- waarbij langs deze (oost-westgeoriënteerde) dwarsbreuken spanning wordt opgebouwd (en er dus aardbevingen kunnen ontstaan) 1

10 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat:

- de eilanden Corvo en Flores (of Graciosa) ongeveer op dezelfde afstand van de Midden-Atlantische Rug liggen 1
- maar dat het eiland Corvo (0,73 miljoen jaar oud) jonger is dan het eiland Flores (2,16 miljoen jaar oud) en/of Graciosa (2,5 miljoen jaar oud) 1

of

- het eiland Faial (0,73 miljoen jaar oud) ouder is dan het eiland Pico (0,25 miljoen jaar oud) en/of São Jorge (0,55 miljoen jaar oud) 1
- maar dat het eiland Faial dichterbij de Midden-Atlantische Rug ligt dan het eiland Pico (of São Jorge) 1

11 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat:

- vochtige (oceaan)lucht gedwongen wordt te stijgen tegen de flanken van de berg 1
- waarbij de stijgende lucht kouder wordt / condenseert 1

12 **maximumscore 3**

- a: de temperatuurverschillen tussen de seizoenen in Horta zijn kleiner dan in Lissabon / de gemiddelde wintertemperatuur in Lissabon is lager dan in Horta 1
- b: op de Azoren wordt, omdat het een eiland is / waar de wind ook vandaan komt, altijd vochtige lucht aangevoerd (die opstijgt tegen het reliëf) 1
- c: de Azoren staan, omdat het een eiland is / waar de wind ook vandaan komt, onder de matigende invloed van zee 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – De chocoladeheuvels op Filipijnen

13 **maximumscore 3**

Een juiste beschrijving bevat onderstaande stappen:

- Er ontstaat kalksteen doordat het koraalrif wordt bedekt door (mariene) sedimenten 1
- de kalksteen komt (door opheffing van het land / zeespiegeldaling) aan het aardoppervlak te liggen 1
- exogene processen / erosie en/of verwering zorgen voor de afbraak van de kalksteen tot heuvels 1

14 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat:

- de kalksteenheuvels bruin kleuren in de periode februari – april (oorzaak) 1
- doordat in deze periode minder neerslag valt / de vegetatie uitdroogt / de vegetatie afsterft (gevolg) 1

15 **maximumscore 2**

uitspraak 1: juist
uitspraak 2: juist
uitspraak 3: juist

indien drie juiste antwoorden 2
indien twee juiste antwoorden 1
indien minder dan twee juiste antwoorden 0

16 **maximumscore 2**

- puinwaaier / kustsediment 1
- Uit het antwoord moet blijken dat de jongste sedimenten in de laaggelegen (kust)gebieden liggen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Brazilië

Opgave 5 – Extreme droogte in Brazilië

17 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat:

- de Cerrado in de periode mei - september onder invloed staat van een hogedrukgebied / dalende luchtstromen (oorzaak) 1
- waardoor de (dalende) lucht opwarmt / er geen waterdamp condenseert / geen wolkvorming optreedt (en er dus weinig neerslag valt) (gevolg) 1

18 **maximumscore 2**

uitspraak 1: juist
uitspraak 2: juist
uitspraak 3: onjuist

indien drie juiste antwoorden 2
indien twee juiste antwoorden 1
indien minder dan twee juiste antwoorden 0

19 **maximumscore 2**

Juiste oorzaken zijn:

- Door een lager debiet leveren hydro-elektriciteitscentrales minder stroom (zodat de kosten van ijzerproductie stijgen).
- Door een lager debiet is transport over de rivier lastiger / duurder (zodat de prijs van ijzer stijgt).

per juiste oorzaak 1

20 **maximumscore 3**

- India en Zuid-Afrika 1
- China 1
- Twee van de volgende: 1
  - Canada
  - Zweden
  - Australië

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Regionale verschillen in Brazilië

21 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat in de hoofdstad Brasília / het federale district veel goed betaalde (overheids)banen zijn, maar dat er ook veel slechter betaalde banen (in bijvoorbeeld de schoonmaak) zijn 1
- Uit het antwoord moet blijken dat de sociaaleconomische ongelijkheid in de deelstaat Rondônia lager is dan in de andere deelstaten in de regio Noord / beter overeenkomt met de (relatief lage) sociaaleconomische ongelijkheid in de deelstaten in de regio Centraal-West 1

22 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het in stedelijke gebieden relatief eenvoudig is om (in de informele sector) inkomsten / geld bij elkaar te scharrelen.

23 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat:

- in de Regio Centraal-West veel grootgrondbezitters / grootschalige landbouwbedrijven / sterk gemechaniseerde landbouwbedrijven zijn 1
- zodat de productiecapaciteit daar heel hoog ligt / de landbouwsector profiteert van schaalvoordelen 1

24 maximumscore 2

- Regio Zuidoost en Regio Zuid 1
- Regio Noord en Regio Noordoost 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Hitte in Amersfoort

25 maximumscore 3

- Uit het antwoord moet blijken dat in jaren 50 en 60 (door suburbanisatie en toegenomen autobezit) steeds meer ruimte voor auto's / bebouwing werd gemaakt 1
- Juiste redenen zijn: 2
  - Met het opnieuw uitgraven van een gracht wordt het hitte-eilandeffect tegengegaan.
  - De gracht kan voor een betere waterafvoer zorgen / een verhoogde piekafvoer tegengaan.
  - De aanleg van een gracht (op de plek van de Stadsring) gaat autoverkeer tegen / maakt de stad autoluw.

Opmerking
Per juiste reden 1 scorepunt toekennen.

26 maximumscore 2

Binnenstad	foto d
Liendert	foto c
Soesterkwartier	foto b
Vathorst	foto a

indien vier juiste antwoorden 2
indien drie of twee juiste antwoorden 1
indien minder dan twee juiste antwoorden 0

27 maximumscore 3

- Uit het antwoord moet blijken dat hoe hoger de bebouwingsdichtheid in een wijk is, des te groter het hitte-eilandeffect 1
- Het hitte-eilandeffect is in de (historische) Binnenstad / in de wijk Soesterkwartier groter dan in de wijk Schothorst 1
- omdat de woningen in de (historische) Binnenstad / in de wijk Soesterkwartier dichter op elkaar staan dan in de wijk Schothorst waar veel flats staan / hoogbouw in het groen is 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Wetterskip Fryslân

28 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat in het noordoosten van Friesland het Lauwersmeer op de grens met de provincie Groningen ligt (en dat het beter is om dit meer door één waterschap te laten beheren).

29 **maximumscore 2**

Juiste kenmerken zijn:

– Bij integraal waterbeleid wordt rekening gehouden met verschillende actoren (zoals boeren, bewoners, recreanten en natuurverenigingen)

– Bij integraal waterbeleid wordt niet alleen rekening gehouden met het voorkomen van overstromingen, maar ook met droogte / de waterkwaliteit.

per juist kenmerk 1

30 **maximumscore 2**

- Uit het antwoord moet blijken dat er door het veranderde neerslagregiem ook vaker lange droge perioden optreden 1
- Uit het antwoord moet blijken dat het water vanuit het IJsselmeer (in tijden van droogte) over meerdere provincies verdeeld moet worden / het IJsselmeer een nationale functie als waterbuffer heeft 1

31 **maximumscore 3**

- a: verzilting 1
- b: het zuidoosten van Friesland / in Gaasterland / in de zand- en/of veengebieden 1
- c: het noorden / westen van Friesland / in de klei- en/of veengebieden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens.
Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 2 juni te accorderen.

Ook na 2 juni kunt u nog tot en met 13 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak
Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

bron 1	Atlas der Globalisierung, 2019
bron 2	Atlas der Globalisierung, 2019
bron 3	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2021
bron 4	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, met data van www.healthdata.org, 2021
bron 5	Noordhoff, Grote Bosatlas 56e, 2021
bron 6	Noordhoff, Grote Bosatlas 56e, 2021
bron 7	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, met data uit Notendur, Einar Ragnar, 2013
bron 8	Globalstorybook.org, 2019
bron 9	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, met data van www.klimadiagramme.de, 2021
bron 10	Franck Camhi / Shutterstock.com en cito
bron 11	www.semanticscholar.org, J. Salomon, 2011
bron 12	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, met data van nl.climate-data.org, 2021
bron 13	www.semanticscholar.org, J. Salomon, 2011
bron 14	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, met data van ipad.fas.usda.gov, 2021
bron 15	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2021
bron 16	Thieme Meulenhoff, Alcarta, 2019
bron 17	Archief Eemland en Google Earth, 2021
bron 18	Atlasleefomgeving, 2021
bron 19	Parallel.co.uk met data van TU Delft, 2021
bron 20	Google earth, 2022
bron 21	Google earth, 2022
bron 22	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, met data van wiki.woudagemaal.nl, 2021
bron 23	MyStockVideo / Shutterstock, 2022

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde havo

Centraal examen havo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor havo,

Bij het centraal examen aardrijkskunde havo:

Op **pagina 6**, bij **vraag 5** moet

Europa en Azië

Opmerking
Het scorepunt alleen toekennen als beide werelddelen juist zijn.

vervangen worden door:

Europa en Azië **of** Afrika en Azië

Opmerking
Het scorepunt alleen toekennen als beide werelddelen juist zijn.

Toelichting:
De verwijzing ‘deze daling’ in de vraagstelling kan op twee manieren geïnterpreteerd worden. Enerzijds kan het als een verwijzing naar het afnemende aantal kinderen per vrouw worden gelezen, anderzijds kan het als een verwijzing naar de daling van de wereldbevolking worden gelezen. Afhankelijk van de interpretatie kan dus tot een ander antwoord worden gekomen.

NB
a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe in zowel de eigen toegekende scores als in de door de eerste corrector toegekende scores en meldt deze wijziging aan de eerste corrector. De tweede corrector vermeldt daarbij dat deze late wijziging een gevolg is van de aanvulling door het CvTE.
b. Als eerste en tweede corrector al overeenstemming hebben bereikt over de scores van de kandidaten, past de eerste corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe en meldt de hierdoor ontstane wijziging in de scores aan de tweede corrector. De eerste corrector vermeldt daarbij dat deze late wijziging een gevolg is van de aanvulling door het CvTE.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Het CvTE is zich ervan bewust dat dit leidt tot enkele aanvullende handelingen van administratieve aard. Deze extra werkzaamheden zijn in het belang van een goede beoordeling van de kandidaten.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

Namens het College voor Toetsen en Examens,

drs. J.H. van der Vegt,
voorzitter

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde havo

Centraal examen havo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor havo,

Bij het centraal examen aardrijkskunde havo:

Op **pagina 6**, bij **vraag 5** moet

Europa en Azië

Opmerking
Het scorepunt alleen toekennen als beide werelddelen juist zijn.

vervangen worden door:

Europa en Azië **of** Afrika en Azië

Opmerking
Het scorepunt alleen toekennen als beide werelddelen juist zijn.

Toelichting:
De verwijzing ‘deze daling’ in de vraagstelling kan op twee manieren geïnterpreteerd worden. Enerzijds kan het als een verwijzing naar het afnemende aantal kinderen per vrouw worden gelezen, anderzijds kan het als een verwijzing naar de daling van de wereldbevolking worden gelezen. Afhankelijk van de interpretatie kan dus tot een ander antwoord worden gekomen.

NB
a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe in zowel de eigen toegekende scores als in de door de eerste corrector toegekende scores en meldt deze wijziging aan de eerste corrector. De tweede corrector vermeldt daarbij dat deze late wijziging een gevolg is van de aanvulling door het CvTE.
b. Als eerste en tweede corrector al overeenstemming hebben bereikt over de scores van de kandidaten, past de eerste corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe en meldt de hierdoor ontstane wijziging in de scores aan de tweede corrector. De eerste corrector vermeldt daarbij dat deze late wijziging een gevolg is van de aanvulling door het CvTE.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Het CvTE is zich ervan bewust dat dit leidt tot enkele aanvullende handelingen van administratieve aard. Deze extra werkzaamheden zijn in het belang van een goede beoordeling van de kandidaten.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

Namens het College voor Toetsen en Examens,

drs. J.H. van der Vegt,
voorzitter

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2023

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 − Mondiale handel in plastic afval

1 maximumscore 2

- Juiste redenen vanuit de economische dimensie zijn: 1
  - Door economische ontwikkeling / een groeiende consumptie wordt steeds meer plastic gebruikt.
  - Het is goedkoper om plastic afval in (semi)perifere landen te verwerken.
  - Het vervoeren van vracht is (door technologische innovatie en schaalvergroting) steeds goedkoper / makkelijker geworden.
- Juiste redenen vanuit de politieke dimensie zijn: 1
  - In (semi)perifere landen is (milieu)wetgeving vaak minder streng.
  - Vrijhandel / Het openstellen van grenzen maakt mondiale handel eenvoudiger.

2 maximumscore 2

Juiste redenen zijn:
- China wilde zich niet langer profileren als afvalverwerker van de Westerse landen.
- China had door toenemende welvaart de inkomsten uit plastic afval niet meer nodig.
- Het verwerken van plastic afval brengt gezondheidsrisico's met zich mee.
- Het verwerken van plastic afval gaat gepaard met milieuschade.

per juiste reden 1

3 maximumscore 2

uitspraak 1: onjuist
uitspraak 2: onjuist
uitspraak 3: juist

indien drie juiste antwoorden 2
indien twee juiste antwoorden 1
indien minder dan twee juiste antwoorden 0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 maximumscore 3

- Uit het antwoord moet blijken dat het plastic afval vanuit centrumlanden naar (semi)perifere landen wordt geëxporteerd (mondiaal schaalniveau) 1
- Uit het antwoord moet blijken dat het plastic afval binnen de (semi)perifere landen in perifere gebieden / buitenwijken terechtkomt (lokaal / regionaal schaalniveau) 1
- Uit het antwoord moet blijken dat toekomstige generaties te maken zullen krijgen met de gevolgen van vervuiling door plastic afval 1

Opgave 2 − Bevolking en economische groei in India en Groot-Brittannië

5 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat India in het wereldsysteem tegenwoordig een semi-perifere positie inneemt en dat de afnemende bevolkingsgroei / het dalend geboorte- en sterftecijfer daar een kenmerk van is 1
- Uit het antwoord moet blijken dat Groot-Brittannië in het wereldsysteem een centrumpositie inneemt en dat de nauwelijks groeiende bevolking / de afnemende bevolkingsgroei daar een kenmerk van is 1

Opmerking
Alleen indien per land de positie in het wereldsysteem in combinatie met een gegeven uit bron 3 juist is, 1 scorepunt toekennen.

6 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat in India tussen 1970 en 2020 het aandeel kinderen / het geboortecijfer / het aantal kinderen per vrouw afnam 1
- Uit het antwoord moet blijken dat in India na 2050 het aandeel ouderen / de vergrijzing toeneemt 1

7 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Door het koloniale verleden spreken veel Indiërs Engels / zijn er nauwe contacten tussen Groot-Brittannië en India 1
- zodat Indiërs relatief makkelijk kunnen migreren naar Groot-Brittannië om daar te werken (en daarmee de beroepsbevolking vergroten) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

8 **maximumscore 2**

Ik ben het eens met de stelling.
Juiste argumenten voor de stelling zijn:
- Veel Indiërs spreken Engels.
- De loonkosten / productiekosten zijn in India relatief laag.
- Een groot aantal Indiërs is relatief goed geschoold.

of

Ik ben het oneens met de stelling.
Juiste argumenten tegen de stelling zijn:
- Veel Indiërs vertrekken naar het buitenland om daar te werken. / Er is sprake van braindrain.
- De sociale ongelijkheid (tussen mannen en vrouwen) in India is groot.

Opmerking
Per juist argument 1 scorepunt toekennen.

Aarde

Opgave 3 − Death Valley

9 **maximumscore 3**

Uit de beschrijving moet blijken dat
- in de omgeving van Death Valley rek / spanning in de aardkorst zit 1
- waarbij (afschuivings)breuken ontstaan zijn 1
- waarlangs een gebied naar beneden gezakt is / waarbij een slenk gevormd is 1

10 **maximumscore 2**

De juiste oorzaken zijn:
- Death Valley ligt in een gebied waar vaak hoge(lucht)drukgebieden overheersen 1
- Death Valley ligt aan de lijzijde van gebergten / in een bekken 1

11 **maximumscore 1**

verzilting

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

12 maximumscore 3

Een juiste beschrijving moet onderstaande drie stappen bevatten:

- In de gebergten rondom Badwater Basin worden gesteenten door verwering en/of erosie afgebroken 1
- Het verweringsmateriaal wordt naar beneden getransporteerd 1
- Het verweringsmateriaal sedimenteert aan de rand van Badwater Basin 1

Opgave 4 − Fukutoku, een nieuw Japans eiland

13 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de Pacifische plaat onder de Filipijnse plaat schuift / er subductie plaatsvindt van de Pacifische plaat onder de Filipijnse plaat 1
- waarbij magma ontstaat dat opstijgt 1

14 maximumscore 1

Taipei (Taiwan)

15 maximumscore 2

Saporro	a
Taipei	c
Titizima	b
Tokyo	d

Indien vier juiste antwoorden 2
Indien drie of twee juiste antwoorden 1
Indien minder dan twee juiste antwoorden 0

16 maximumscore 2

Juiste factoren zijn:

- de mate van erosie en/of verwering
- de grootte van het eiland
- de samenstelling / hardheid van het gesteente
- de aanvoer van nieuw magma
- de mate van zeespiegelstijging

per juiste factor 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Brazilië

Opgave 5 – De plaats Sinop in Mato Grosso

17 maximumscore 2

a relatief onontgonnen gebied
b gebied met recent ontwikkelde grootschalige landbouw
c economisch kerngebied van Brazilië
d als eerst ontgonnen als landbouwgebied

indien vier juiste antwoorden	2
indien drie of twee juiste antwoorden	1
indien minder dan twee juiste antwoorden	0

18 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- In Mato Grosso vinden de laatste decennia veel nieuwe economische activiteiten plaats / wordt de laatste decennia veel nieuwe landbouwgrond gekoloniseerd 1
- zodat in de steden werkgelegenheid ontstaat en veel mensen naar de steden trekken / wegtrekken vanuit het platteland 1

19 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat in Mato Grosso vooral soja / een grondstof voor veevoer wordt verbouwd 1
- Uit het antwoord moet blijken dat Sinop het dienstencentrum / het industrieel centrum / het logistieke knooppunt in Mato Grosso is 1

20 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- door economische groei trekken zowel rijkere als armere migranten naar Sinop / door economische groei neemt (in Brazilië) de ongelijkheid tussen mensen vaak toe 1
- zodat in Sinop zowel gated communities als favela's / zelfbouwbouwwijken ontstaan 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 − Landschappen langs de kust van Brazilië

21 maximumscore 2

a 4
b 3
c 2
d 1

Indien vier juiste antwoorden	2
Indien drie of twee juiste antwoorden	1
Indien minder dan twee juiste antwoorden	0

22 maximumscore 3

- locatie 3 1
- Juiste antwoorden 2

  waarom locatie 1 niet bij dit klimaatdiagram hoort, zijn:
  - Op locatie 1 is de gemiddelde temperatuur hoger / zijn nauwelijks schommelingen in de temperatuur.
  - Op locatie 1 valt het hele jaar door meer neerslag / Locatie 1 heeft geen droge periode.

  waarom locatie 2 niet bij dit klimaatdiagram hoort, zijn:
  - Op locatie 2 is de temperatuur het hele jaar door hoger.
  - Op locatie 2 valt minder neerslag.

  waarom locatie 4 niet bij dit klimaatdiagram hoort, zijn:
  - Op locatie 4 is de gemiddelde temperatuur lager / zijn er grotere schommelingen in de temperatuur.
  - Op locatie 4 valt in januari minder neerslag.

Opmerking
Per juist antwoord 1 scorepunt toekennen, mits elk van een verschillende locatie.

23 maximumscore 1

Hoogland van Brazilië

24 maximumscore 2

- mangrove 1
- Juiste voordelen zijn: 1
  - De plantenwortels houden sediment vast / zorgen voor een stabiele kustlijn / afname van erosie (door golfwerking).
  - Mangroven breken de kracht van een stormvloed / eventuele tsunami.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – De Gelderse Poort

25 maximumscore 2

uitspraak 1: onjuist
uitspraak 2: juist
uitspraak 3: onjuist

indien drie juiste antwoorden	2
indien twee juiste antwoorden	1
indien minder dan twee juiste antwoorden	0

26 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Door klimaatverandering wordt de kans op (extreme) droogte groter / neemt de neerslagintensiteit toe (oorzaak) 1
- waardoor de schommelingen tussen laagwater en piekafvoer groter worden (gevolg) 1

27 maximumscore 2

- Juiste vormen van rivierbedverruiming zijn: 1
  - verdieping van de stroomgeul
  - dijkverlegging
  - nevengeulen aanleggen

  Opmerking
  Alleen als twee vormen van rivierbedverruiming juist zijn 1 scorepunt toekennen.

- Juiste redenen zijn: 1
  - Aan de noordkant is (in tegenstelling tot de zuidkant) ruimte voor uiterwaardvergraving. / Aan de zuidkant ligt Millingen.
  - Aan de noordkant ligt nog een oude stroomgeul / liggen relatief laaggelegen gebieden.
  - Ten zuiden van de Rijn bij de Rijnwaardense uiterwaarden ligt Duitsland (en daar kunnen vanuit Nederlandse instanties geen maatregelen getroffen worden).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

28 maximumscore 2

- Een juist antwoord is: bij hoogwater moet het water zo snel mogelijk worden afgevoerd 1
- Juiste antwoorden zijn: 1
  - Om de toestroom van water naar de IJssel / het IJsselmeer te waarborgen.
  - Om het waterpeil in de Neder-Rijn en de Lek te waarborgen (voor de scheepvaart).

Opgave 8 − De Enka in Ede

29 maximumscore 2

- Een juiste reden op nationaal schaalniveau is: Ede ligt centraal in Nederland. / Vanuit Ede zijn meerdere grote steden goed bereikbaar 1
- Juiste redenen op lokaal schaalniveau is: 1
  - De Enka ligt dicht bij een natuurgebied.
  - De Enka ligt vlak bij een station.

30 maximumscore 2

- Juiste argumenten die ondernemers hebben, zijn: 1
  - Meer inwoners betekent een grotere afzetmarkt.
  - Meer inwoners betekent een ruimere arbeidsmarkt.
- Juiste argumenten die bewoners van Ede hebben, zijn: 1
  - Door de komst van nieuwe inwoners zal de druk op de huizenmarkt toenemen / zullen de huizenprijzen stijgen.
  - Door de komst van nieuwe inwoners kan de lokale cultuur / de lokale normen en waarden onder druk komen te staan.

31 maximumscore 3

Uit de beschrijving moet blijken dat

- De Enka een (nieuwe) wijk is met vooral (ruime) eengezinswoningen 1
- waardoor er vooral jonge gezinnen / mensen tussen de 25 en 45 jaar wonen 1
- en het geboortecijfer in deze wijk hoog is / het cohort 0-5 jaar groot is / de cohorten vanaf 45 jaar klein zijn (ten opzichte van de rest van Ede) 1

32 maximumscore 2

- publiek-private samenwerking 1
- Juiste voordelen zijn: 1
  - Bedrijven hebben inspraak in gemeentelijke plannen / kunnen deelnemen aan politieke besluitvorming.
  - Bedrijven kunnen kennis uitwisselen met kennisinstellingen / universiteiten.
  - Bedrijven kunnen projectkosten delen met andere instanties.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 26 juni.

6 Bronvermeldingen

bron 1	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling met data va www.visualcapitalist.com, 2022
bron 2	Clicksabhi / shutterstock, 2022
bron 3	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling met data van www.populationpyramid.net, 2022
bron 4	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling met data van www.unfpa.org, 2022
bron 5	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling en www.osu.edu, 2022
bron 6	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2022
bron 7	http://marlimillerphoto.com/alluvialfans.html, 2022
bron 8	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling en volcano.si.edu, 2022
bron 9	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling met data van nl.climate-data.org, 2022
bron 10	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2022
bron 11	http://photos.wikimapia.org/p/00/01/89/05/39_big.jpg, 2022
bron 12	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling met gegevens uit Geographische Rundschau, 2021
bron 13	Celli07 / Shutterstock, 2022 scte-brazil.com, 2022 Dado Photos / Shutterstock, 2022 TMP - An Instant of Time / Shutterstock, 2022
bron 14	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2022
bron 15	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling met data van nl.climate-data.org, 2022
bron 16	Noordhoff, Grote Bosatlas 56e, 2021
bron 17	Noordhoff, Grote Bosatlas 56e, 2021
bron 18	Caio Pederneiras / Shutterstock, 2022
bron 19	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling met gegevens van struingids.nl/de-bemoeienis-van-de-rivier-met-het-landschap, 2022
bron 20	www.rijnwaardenseuiterwaarden.nl, 2022
bron 21	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2022 cloud.funda.nl, 2022
bron 22	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling met data van ede.incijfers.nl, 2022
bron 23	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling en www.vee-en-gewas.nl, 2022

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2022

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – China in de Hoorn van Afrika

1 maximumscore 2

Juiste redenen zijn:
- Veel Afrikaanse landen beschikken over grondstoffen / landbouwproducten.
- Afrika heeft (door toenemende welvaart en door bevolkingsgroei) een groeiende afzetmarkt (voor producten uit China).
- China probeert door de aanwezigheid in Afrika de (mondiale) invloed verder uit te breiden.

per juiste reden 1

2 maximumscore 3

Juiste redenen zijn:
- Djibouti ligt aan een (makkelijk te controleren) smalle zeestraat (waar veel Chinese schepen langs varen).
- Djibouti ligt aan een belangrijke scheepvaarroute / in het verlengde van het Suezkanaal.
- Djibouti ligt in een gebied met piratenactiviteit.
- In Djibouti zijn al meerdere marinebases (waaronder die van de Verenigde Staten) gevestigd / voorzieningen voor militairen aanwezig.

per juiste reden 1

3 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat door deze strategie de Chinese (mondiale) invloed / macht vergroot wordt (ten koste van die van de Verenigde Staten).

4 maximumscore 2

Een juiste redenering is:
- China kan door de aanleg van havens in de (economisch relatief zwakke) buurlanden van India, die profiteren van deze investeringen, invloed uitoefenen in deze regio 1
- terwijl India (op mondiale schaal) een concurrent is van China / het niet toestaat dat China havens in het land aanlegt 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Globalisering van het internet

5 **maximumscore 2**
uitspraak 1: juist
uitspraak 2: juist
uitspraak 3: onjuist / juist

indien drie juiste antwoorden	2
indien twee juiste antwoorden	1
indien minder dan twee juiste antwoorden	0

6 **maximumscore 3**
Uit de beschrijving moet blijken dat
- (de voorloper van) het internet / Arpanet ontwikkeld is / alleen gebruikt werd in een kerngebied / centrumland / de Verenigde Staten (bron 3) 1
- en dat het internetverkeer in eerste instantie vooral plaatsvond tussen kerngebieden / centrumgebieden / tussen de Verenigde Staten en Europa (bron 4) 1
- en dat pas daarna alle landen / ook de (semi-)perifere landen werden aangesloten op het internet (bron 5) 1

7 **maximumscore 2**
Juiste redenen zijn:
- Door het internet is kennis over andere landen toegenomen / worden verschillen tussen landen zichtbaarder.
- Door het internet is informatie over (mogelijke) migratieroutes beter ontsloten.
- Door het internet is makkelijker contact te houden (met achterblijvers in het vertrekland).

per juiste reden 1

8 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat overheden door het beperken van de toegang tot sociale media proberen de vrijheid van meningsuiting te beperken / censuur toe te passen / samenzweringen te voorkomen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – Graslanden in de wereld

9 maximumscore 1
b

10 maximumscore 3
Juiste oorzaken zijn:
- Veel van deze gebieden hebben (lange) periodes met hoge luchtdruk / dalende luchtstromen.
- Veel van deze gebieden liggen (ver) landinwaarts / hebben weinig invloed van zee.
- Veel van deze gebieden liggen in de regenschaduw / aan de lijzijde van gebergten.
- Veel van deze gebieden hebben periodes met aflandige wind.
- De aanwezigheid van een koude zeestroom nabij de kust.

per juiste oorzaak 1

11 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- deze gebieden jaarlijks te maken hebben met een periode met hoge luchtdruk en een periode met lage luchtdruk / wisselende luchtdruk (oorzaak) 1
- waardoor er niet het hele jaar neerslag valt / waardoor een natte en een droge periode ontstaan (en er savannes ontstaan) (gevolg) 1

12 maximumscore 3
- Een afname van de neerslag / toename van de verdamping / langere periodes met droogte kan tot verwoestijning leiden 1

Een juiste uitleg is:
- Mensen / Boeren laten (te veel) vee op de graslanden grazen (oorzaak) 1
- waardoor de toch al schaarse vegetatie verdwijnt / bodemerosie optreedt / vocht minder goed vastgehouden wordt / de bodem minder vruchtbaar wordt (en verwoestijning kan optreden) (gevolg) 1

Opmerking
Aan een uitleg die ingaat op het versterkt broeikaseffect als oorzaak van een toename van de verdamping / een afname van de neerslag moet 1 scorepunt worden toegekend.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – De Mount Everest

13 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de Mount Everest op de plek ligt waar de Indisch-Australische plaat en de Chinese plaat naar elkaar toe schuiven / convergeren (waardoor de aardkorst omhoog geduwd wordt).

14 maximumscore 2

- Het metamorf gesteente is ontstaan door (hoge) druk en/of hoge temperatuur 1
- De sedimenten zijn afgezet in een oceaan / zee 1

15 maximumscore 2

- In de maanden vóór april is het te koud (voor een beklimming van de Mount Everest) 1
- In de maanden na mei valt (te) veel neerslag (voor een beklimming van de Mount Everest) / neemt de kans op lawinegevaar toe 1

16 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Als er minder vergunningen worden uitgegeven voor een beklimming van de Mount Everest nemen de inkomsten uit toerisme af (economische dimensie) 1
- maar het uitgeven van minder vergunningen is beter voor het milieu (dimensie natuur) / zorgt voor minder slachtoffers bij de beklimming (sociaal-culturele dimensie) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Brazilië

Opgave 5 – Handelspartners van Brazilië

17 **maximumscore 2**
uitspraak 1: onjuist
uitspraak 2: onjuist / juist
uitspraak 3: juist

indien drie juiste antwoorden	2
indien twee juiste antwoorden	1
indien minder dan twee juiste antwoorden	0

18 **maximumscore 2**
Juiste redenen zijn:
- De omvang van de handel zegt niets over de welvaart per persoon.
- Opbrengsten uit de handel komen niet ten goede aan de gehele bevolking / vloeien vaak weg naar het buitenland.
- De omvang van de handel zegt niets over de verdeling van de opbrengst tussen regio's.

per juiste reden	1

19 **maximumscore 2**
Juiste argumenten **tegen** deze claim zijn:
- Brazilië hoort niet bij de welvarendste landen van Zuid-Amerika.
- Brazilië is een exporteur van grondstoffen en agrarische producten (en een importeur van vooral eindproducten).
- Een (relatief) groot deel van de Braziliaanse bevolking leeft in armoede.
- De politieke situatie is in Brazilië tegenwoordig relatief instabiel.

per juist argument	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

20 maximumscore 2

Juiste argumenten waarom het aandeel in de wereldhandel van Brazilië **wel** boven 1% blijft:
- Brazilië zal profiteren van de toenemende vraag naar grondstoffen / agrarische producten.
- Brazilië zal in toenemende mate (hoogwaardige) eindproducten gaan exporteren.
- De welvaart / consumptie in Brazilië zal toenemen (en daarmee ook de vraag naar buitenlandse producten)

per juist argument 1

of

Juiste argumenten waarom het aandeel in de wereldhandel van Brazilië **niet** boven 1% blijft:
- De vraag naar grondstoffen / agrarische producten zal (door recycling / verduurzaming / regionalisering van de voedselmarkt) afnemen.
- De sociale / regionale ongelijkheid zal tot onrust / opstanden / politieke instabiliteit gaan leiden (die de handel kunnen schaden).
- Andere landen zullen een sterkere groei van de wereldhandel doormaken (en streven Brazilië voorbij).
- Brazilië is relatief hard getroffen door de corona-pandemie.

per juist argument 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Duinen in Brazilië: Lençóis Maranhenses

21 maximumscore 3

- b - a - d - c - e 2
- Parnaíba 1

Opmerking
Als door het weglaten van een foutief geplaatste letter een verder complete en foutloze reeks ontstaat, 1 scorepunt toekennen.

22 maximumscore 2

- Door de harde wind gaat het zand stuiven (waardoor vegetatie geen kans heeft om te groeien) 1
- Het zand houdt geen / nauwelijks water vast 1

23 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Veel toeristen hebben een mentaal beeld van Brazilië als land met tropische regenwouden 1
- zodat toeristen eerder geneigd zijn om naar het tropische regenwoud te gaan (in plaats van dit onbekende duingebied) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Waterbeleid IJsselmeer

24 **maximumscore 3**

- Uit het antwoord moet blijken dat met de spuisluizen de waterstand in het IJsselmeer geregeld wordt / overtollig water (van het IJsselmeer op de Waddenzee) gespuid wordt 1

De juiste combinatie van natuurlijke oorzaken is:

- grote waterafvoer op het IJsselmeer / veel neerslag in het stroomgebied van de IJssel en/of Rijn 1
- (noord)westerstorm / opstuwing van water door wind 1

25 **maximumscore 1**

herfst (najaar) en winter

Opmerking
*Het scorepunt alleen toekennen wanneer beide **seizoenen** juist zijn.*

26 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- in de winter op het IJsselmeer gestreefd wordt naar een laag waterpeil waardoor het gebruikt kan worden als retentiebekken 1
- en in de zomer op het IJsselmeer gestreefd wordt naar een hoog waterpeil waardoor het kan dienen als zoetwaterbuffer 1

27 **maximumscore 2**

- Een juiste reden waarom men het Markermeer wilde droogleggen is: door het droogleggen zou ruimte ontstaan voor bebouwing / economische activiteiten / landbouwgrond 1
- Een juiste reden voor de aanleg van de Markerwadden: met de aanleg van de Markerwadden is een natuurgebied / recreatiegebied gecreëerd 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Sittard: Zitterd Revisited

28 maximumscore 2

Juiste redenen zijn:
- In de historische binnenstad was onvoldoende ruimte om uit te breiden.
- De bereikbaarheid van het centrum van de stad was achteruit gegaan.
- De grondprijs in stadscentra is doorgaans hoog.

per juiste reden 1

29 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat
- de nabijheid van de (historische) binnenstad / het centrum / een station in veel steden een aantrekkelijke locatie voor woningbouw is 1
- maar dat in Sittard, dat in een krimpgebied ligt / in een gebied ligt met afnemende bevolkingsaantallen, minder vraag is naar de uitbreiding van het aantal woningen 1

30 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet een doelgroep blijken met twee van onderstaande bewonerskenmerken: 1
  - Het inkomen van de doelgroep zal (relatief) hoog zijn.
  - De huishoudensgrootte zal klein zijn (alleenstaand / koppels).
  - De doelgroep zal voornamelijk bestaan uit 60-plussers / ouderen.

Opmerking
Het scorepunt alleen toekennen bij twee juiste bewonerskenmerken.

- Juiste redenen zijn: 1
  - Deze doelgroep heeft tijd / geld om in de binnenstad te spenderen / om het voorzieningenniveau (van de binnenstad) op peil te houden.
  - Deze doelgroep levert de gemeente meer (belasting)inkomsten op.

31 maximumscore 2

Juiste antwoorden zijn:
- Bij Schootsvelden is gekozen voor hoogbouw, zodat veel ruimte overblijft voor openbaar groen / parken.
- In Ligne is gekozen om verschillende (culturele) functies in een gebouw te combineren om (onder andere) studenten naar (het centrum van) de stad trekken.
- Met de aanleg van een ondergrondse parkeergarage wordt een open / groene / overzichtelijke leefomgeving gecreëerd.

per juist antwoord 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens.
Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 25 mei te accorderen.

Ook na 25 mei kunt u nog tot en met 8 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

bron 1	vrij naar: de Volkskrant: 13-7-2017 en Trouw 17-2-2015
bron 2	www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse156-EN.pdf
bron 3	cito
bron 4	www.vox.com/a/internet-maps
bron 5	www.vox.com/a/internet-maps
bron 6	vrij naar www.britannica.com/science/grassland
bron 7	climatecharts.net
bron 8	tekst: www.volkskrant.nl/sport/eigenlijk-is-de-mount-everest-gewoon-een-lelijke-berg~bd18ac78 foto: Shutterstock: Rechtenvrije stockfoto-ID: 64047058 door Ignacio Salaverria
bron 9	Alcarta Wereldatlas kaart 155B
bron 10	Alcarta Wereldatlas kaart 155C
bron 11	https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/bra/show/all/1997/ https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/import/bra/show/all/1997/ https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/bra/show/all/2017/ https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/import/bra/show/all/2017/
bron 12	De Grote Bosatlas, 55e ed. p.270 afbeelding D
bron 13	tekst: vrij naar: https://en.wikipedia.org/wiki/Len%C3%A7%C3%B3is_Maranhenses_National_Park foto: http://placestovisitbrazil.com/wp-content/uploads/2016/11/Dunas-lençois-maranhenses.jpeg
bron 14	Geomorphology Volumes 159–160, 15 July 2012, p.169-177
bron 15	Deltaprogramma (2015)
bron 16	vrij naar: De Grote Bosatlas, 55e ed.
bron 17	Shutterstock, rechtenvrije stockfoto-ID: 625761524 van Aerovista Luchtfotografie https://www.parool.nl/nieuws/marker-wadden
bron 18	cito en kaart.edugis.nl
bron 19	www.topotijdreis.nl foto's: http://fotos.serc.nl/limburg/sittard/
bron 20	vrij naar: www.coenensaettele.com/portfolio/masterplan-zitterd-revisited-sittard-nl
bron 21	https://www.funda.nl/koop/sittard/appartement-40635060-odasingel-1081-1083/#foto-40

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2022

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Streaming en de muziekindustrie

1 maximumscore 2

- Een juist gemeenschappelijk demografisch kenmerk is: in het algemeen zijn het landen met veel inwoners 1
- Een juist gemeenschappelijk economisch kenmerk is: in het algemeen zijn het economisch sterke / welvarende landen 1

2 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat:

- het door de opkomst van internet mogelijk werd om muziek (via streamingsdiensten goedkoper / sneller) digitaal te verspreiden (oorzaak) 1
- waardoor de fysieke verkoop (van bijvoorbeeld cd's) in platenzaken / winkels afnam (gevolg) 1

3 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat de mondiaal georiënteerde muziekindustrie wordt gedomineerd door westers / Engelstalig / Amerikaans georiënteerde (centrum)landen (en artiesten) 1
- Uit het antwoord moet blijken dat in sommige landen regeringen een vrije toegang tot internet / streamingsdiensten afsluiten 1

4 maximumscore 2

- Een juist antwoord dat ingaat op de globalisering is: streamingsdiensten zorgen voor een makkelijkere (goedkopere / snellere) uitwisseling van (verschillende soorten) muziek / zorgen voor een groter wereldwijd (muziek)netwerk 1
- Een juist antwoord dat ingaat op de herwaardering van regionale en nationale identiteiten is: artiesten die gericht zijn op hun eigen land en/of regio / op hun eigen taal kunnen door middel van streamingsdiensten makkelijker een podium krijgen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Verstedelijking in Afrika

5 **maximumscore 2**
uitspraak 1: juist
uitspraak 2: onjuist
uitspraak 3: onjuist

Indien drie juiste antwoorden	2
Indien twee juiste antwoorden	1
Indien minder dan twee juiste antwoorden	0

6 **maximumscore 2**
- Uit het antwoord moet blijken dat naarmate de verstedelijkingsgraad hoger is, het verstedelijkingstempo lager is / dat naarmate de verstedelijkingsgraad lager is, het verstedelijkingstempo hoger is 1
- Europa 1

7 **maximumscore 2**
Uit de redenering moet blijken dat
- een groot deel van de migranten bestaat uit jonge mensen / uit mensen in de reproductieve leeftijd 1
- zodat deze migranten in de stad kinderen zullen krijgen 1

8 **maximumscore 2**
Juiste redenen zijn:
- Het kost tijd voordat opvattingen over de rol van vrouwen in de maatschappij veranderen. / Emancipatie is een langdurig proces.
- Vrouwen krijgen niet van de ene op de andere dag kansen om voldoende inkomen uit werk te krijgen.
- De onzekerheid van een oudedagvoorziening is niet van het ene op het andere moment voorbij als je in de stad gaat wonen.

per juiste reden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – Marsonderzoek in Utah, Verenigde Staten

9 **maximumscore 2**

- sedimentgesteente 1
- Een juist antwoord is: kalksteen 1

10 **maximumscore 2**

Een juiste uitleg is:

- Utah ligt omsloten door reliëf / ligt in een laaggelegen gebied tussen bergen (oorzaak) 1
- waardoor Utah in de regenschaduw ligt / aan de lijzijde ligt / waardoor dalende lucht in Utah overheerst (gevolg) 1

11 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat op het satellietbeeld (erosie)geulen / rivierbeddingen te zien zijn.

12 **maximumscore 3**

- chemische verwering 1
- mechanische verwering / verwering door temperatuurverschillen 1
- Uit het antwoord moet blijken dat Utah / dit gebied een droger klimaat gekregen heeft 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – Vulkanisme in Oceanië

13 maximumscore 3

- de Indisch-Australische plaat en de Pacifische plaat 1
- Uit het antwoord moet blijken dat het dak / de top van de vulkaan in de geleegde magmakamer gevallen is / een (explosieve) vulkaanuitbarsting de top van de vulkaan weggeblazen heeft 1
- Een juist antwoord is: in de caldera is weer een nieuwe vulkaan aan het groeien 1

14 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- het (gasrijke) lava direct gestold is toen het in contact kwam met water 1
- waarbij het gas niet kon ontsnappen / geen ontgassing kon plaatsvinden (en er holtes en gaatjes in de stenen ontstaan zijn) 1

15 maximumscore 1

Zuidequatoriale Stroom / Zuidelijke Equatoriale Stroom

16 maximumscore 2

- Juiste mogelijke negatieve effecten zijn: 1
  - Het puimsteen kan het koraal beschadigen.
  - Het puimsteen kan het zonlicht tegenhouden (waardoor het koraal kapot gaat).
- Juiste mogelijke positieve effecten zijn: 1
  - Koraal kan gaan aangroeien op het (poreuze) gesteente.
  - Het puimsteen is een ander gesteente in het Great Barrier Reef dan er ligt (wat het Great Barrier Reef biodiverser maakt).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Brazilië

Opgave 5 – Waterschaarste in de caatinga

17 **maximumscore 1**

caatinga: a
cerrado: c
selva: b

18 **maximumscore 2**

Een juiste uitleg is:

- In de periode mei - september ligt de caatinga onder invloed van een hogedrukgebied / dalende lucht (oorzaak) 1
- waardoor de (dalende) lucht opwarmt / meer waterdamp kan bevatten (en niet uitregent / condenseert) (gevolg) 1

19 **maximumscore 2**

Juiste sociaalgeografische oorzaken zijn:

- De bevolkingsdruk is hoog in de caatinga. / Er wonen veel mensen in de caatinga.
- In de caatinga wordt veel water gebruikt voor irrigatielandbouw / de productie van voedsel.
- In de caatinga wordt veel water gebruikt voor mijnbouw / fabrieken.

per juiste oorzaak 1

20 **maximumscore 2**

- Een juist antwoord dat ingaat op de effecten op korte termijn is: door houtkap zal water sneller afstromen / zal meer water afstromen (doordat bomen het water niet meer vasthouden) 1
- Een juist antwoord dat ingaat op de effecten op lange termijn is: door houtkap zullen sedimenten minder makkelijk worden vastgehouden / zal er meer sediment in het stuwmeer terecht komen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Ongelijkheid in Brazilië door de tijd heen

21 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Kolonisten uit Portugal brachten toen (tot slaaf gemaakte) Afrikanen mee naar Brazilië waar de inheemse bevolking woonde 1
- zodat deze verschillende etnische groepen steeds meer (met elkaar) vermengd raakten (en Brazilië tegenwoordig veel etnische verschillen kent) 1

22 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- De opbrengsten van de export gingen voornamelijk naar de eigenaren van plantages / naar grootgrondbezitters 1
- maar arbeiders / kleine boeren konden niet meeprofiteren van de toenemende rijkdom (waardoor de sociale ongelijkheid toenam) 1

23 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het aantal favela's groeide / de favela's groter werden (terwijl de rijken in de meer welvarende buurten gingen wonen).

24 maximumscore 1

uitspraak 1: juist
uitspraak 2: juist

Indien twee juiste antwoorden 1
Indien minder dan twee juiste antwoorden 0

25 maximumscore 2

- Juiste argumenten voor de stelling zijn: 1
  - De economie van Brazilië is al sterk gericht op grondstoffen en zal dus baat hebben bij een stijgende mondiale vraag.
  - De prijzen van grondstoffen stijgen, zodat de Brazilië (dat al sterk gericht is op grondstoffen) daarvan kan profiteren.
- Juiste argumenten tegen de stelling zijn: 1
  - Grondstoffen leveren ten opzichte van producten / diensten weinig op.
  - De grondstoffenhandel levert relatief weinig werkgelegenheid op.
  - De grondstoffenhandel is vaak in handen van buitenlandse bedrijven. / De winst uit de grondstoffenhandel stroomt vaak af naar het buitenland.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Het Honigcomplex in Nijmegen

26 **maximumscore 3**

- Juiste redenen zijn: 2
  - Via het water / de rivier konden grondstoffen en/of producten makkelijk vervoerd worden.
  - De nabijheid van het centrum van de stad zorgde voor voldoende (potentiële) arbeidskrachten.
- Een juist risico van deze locatie is: het Honigcomplex ligt in een gebied (naast de rivier) waar de kans op een overstroming groot is / in de uiterwaarden (van de Waal) 1

Opmerking
Per juiste reden 1 scorepunt toekennen.

Opmerking
Aan redenen die ingaan op het centrum van de stad als afzetmarkt (van Honigproducten) dienen geen punten toegekend te worden.

27 **maximumscore 2**

uitspraak 1: juist
uitspraak 2: juist
uitspraak 3: onjuist

Indien drie juiste antwoorden 2
Indien twee juiste antwoorden 1
Indien minder dan twee juiste antwoorden 0

28 **maximumscore 2**

Juiste redenen zijn:

- De creatieve sector wordt gezien als de motor van economische ontwikkeling van de stad.
- De creatieve sector trekt vaak hoogopgeleide ondernemers aan.
- Om oude fabriekspanden geschikt te maken voor de creatieve industrie zijn weinig investeringen nodig.
- De creatieve sector is weinig vervuilend / levert weinig overlast op.

per juiste reden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

29 maximumscore 3

Een juiste redenering is:

- Een groot aantal woningen in de wijk de Biezen zijn huurwoningen / niet in het bezit van de bewoners / goedkope woningen 1
- zodat de wijk aantrekkelijk is voor projectontwikkelaars / *gentrifiers* om huizen op te knappen (en de waarde van de huizen stijgt) 1
- en de huidige bewoners (op den duur) verdrongen zullen worden 1

Opgave 8 – Ruimte voor de Rivier, 25 jaar later

30 maximumscore 1

de (bijna-)overstromingen langs de grote rivieren (in 1993 en 1995 / midden jaren 90)

31 maximumscore 3

- Uit het antwoord moet blijken dat door klimaatverandering de kans op extreem weer / intense regenbuien (afgewisseld met langere perioden van droogte) toeneemt 1

Uit de uitleg moet blijken dat

- in de stroomgebieden verstening / verharding van het aardoppervlak plaatsgevonden heeft (oorzaak) 1
- waardoor water sneller afstroomt / afvoerpieken korter en hoger worden (en het regiem dus onregelmatiger wordt) (gevolg) 1

32 maximumscore 2

Juiste adviezen zijn:

– De kustdijken versterken / Waterkeringen verbeteren om Nederland te beschermen tegen zeespiegelstijging (door klimaatverandering).
– Inspelen op de onregelmatiger wordende afvoer van rivieren.
– Het waterpeil van het IJsselmeer verhogen om een grotere strategische zoetwatervoorraad te hebben (voor tijden van droogte).

per juist advies 1

33 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat juist bij een noordwesterstorm (meer dan bij een zuidwesterstorm) het zeewater voor de kust van Nederland opgestuwd wordt 1
- Uit het antwoord moet blijken dat rivieren hun water niet op zee kwijt kunnen als de stormvloedkeringen gesloten zijn 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk per examinator in de applicatie Wolf:
- de scores van de alfabetische eerste vijf kandidaten voor wie het tweede-tijdvak-examen de eerste afname is én
- de scores van alle herkansende kandidaten.

Cito gebruikt beide gegevens voor de analyse van de examens. Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 22 juni te accorderen.

Ook na 22 juni kunt u nog tot en met 30 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

derde tijdvak
Ook in het derde tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw derde-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

bron 1 https://www.ifpi.org/news/IFPI-GLOBAL-MUSIC-REPORT-2019
bron 2 https://www.ifpi.org/news/IFPI-GLOBAL-MUSIC-REPORT-2019
bron 3 vrij naar www.nu.nl en en https://www.ifpi.org/downloads/GMR2018.pdf
bron 4 https://www.un.org/en/development/desa/population/theme/urbanization/index.asp
bron 5 shutterstock id 1205479132 door Tayvay
bron 6 tekst vrij naar https://www.nrc.nl/nieuws/2013/03/19/je-waant-je-op-een-andere-planeet-1221035-a224163
foto: https://edge.alluremedia.com.au/
kaart: cito
bron 7 Google Earth
bron 8 nl.climate-data.org/
bron 9 tekst en kaart: cito
foto: volcano.si.edu/volcano.cfm?vn=243060
bron 10 tekst: cito
kaart eos.org/science-updates/
foto www.washingtonpost.com/
foto www.futura-sciences.com/
bron 11 shutterstock ID 626851424, superjoseph
bron 12 nl.climate-data.org/
bron 13 Grote Bosatlas 55e editie, Noordhoff Uitgevers
bron 14 Grote Bosatlas 55e editie, Noordhoff Uitgevers
bron 15 Grote Bosatlas 55e editie, Noordhoff Uitgevers
bron 16 Alcarta 1e editie, ThiemeMeulenhoff
bron 17 Alcarta 1e editie, ThiemeMeulenhoff
bron 18 tekst: vrij naar www.nieuwbouw-waalfront.nl/ en honigcomplex.nl/historie/
foto: www.gelderlander.nl/nijmegen-e-o
bron 19 kaart: vrij naar viamichelin.nl
luchtfoto: google maps
bron 20 streetview via google maps
bron 21 public.tableau.com/profile/gemeentenijmegen
bron 22 tekst: vrij naar www.rijkswaterstaat.nl/nieuws/
foto: www.destentor.nl/binnenland/

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2022

tijdvak 3

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Medicijnen uit India

1 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- producten in de koloniale tijd vooral werden gemaakt in het moederland / in Groot-Brittannië (centrum) 1
- en werden afgezet in de koloniën / in Brits-Indië (periferie) 1

2 maximumscore 2

Juiste demografische verschillen zijn:

- Het geboortecijfer in Groot-Brittannië was lager (dan in India).
- Het sterftecijfer in Groot-Brittannië was lager (dan in India).
- De levensverwachting in Groot-Brittannië was hoger (dan in India).
- De kinder- / zuigelingensterfte in Groot-Brittannië was lager (dan in India).
- De bevolkingsgroei in Groot-Brittannië was lager (dan in India).

per juist demografisch verschil 1

3 maximumscore 3

Een juiste beschrijving is:

- De levensomstandigheden (scholing / voedselvoorziening) waren in de jaren 50 van de vorige eeuw in Groot-Brittannië beter dan in India (en kinderen in Groot-Brittannië zouden zich schuldig moeten voelen als ze hun bord niet leeg aten) 1
- maar de levensomstandigheden in India (op het gebied van onderwijs) zijn veel beter geworden / India heeft zich sterk ontwikkeld 1
- waardoor India Groot-Brittannië (op het gebied van onderwijs) dreigt in te halen (en kinderen in Groot-Brittannië een voorbeeld kunnen nemen aan de hardwerkende kinderen op scholen in India) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Door de vestiging van Britse farmaceutische bedrijven in India, kreeg India de beschikking over kennis / geld voor medicijnenproductie 1
- zodat India na verloop van tijd een eigen medicijnindustrie kon opzetten 1

of

- Door de relatie met Groot-Brittannië is (de lingua franca) Engels een veel gesproken taal in India 1
- waardoor de communicatie in de internationale handel voor de Indiase (farmaceutische) industrie relatief soepel kan verlopen 1

Opgave 2 – De hoogste gebouwen ter wereld

5 maximumscore 3

- Tussen 1885 en 1990 lagen de hoogste gebouwen voornamelijk in de Verenigde Staten 1
- Tegenwoordig / Tussen 1990 en 2018 liggen de hoogste gebouwen voornamelijk in Azië / China en het Midden-Oosten 1
- *global shift* 1

6 maximumscore 2

Juiste redenen zijn:

– In (Europese) historische binnensteden is er minder ruimte voor grote / hoge gebouwen.
– Veel Europese steden zijn ontstaan / gegroeid in een tijd waarin het niet mogelijk was zeer hoge gebouwen te bouwen.
– Bestuurders worden in Europa eerder geremd door (de inspraakmogelijkheden van) burgers / door de overheid om deze prestigeprojecten te bouwen.

per juiste reden 1

7 maximumscore 2

- Mondiale schaal: Saudi-Arabië is (door kapitaal uit olie) een rijk land / is sterk in ontwikkeling / wil meetellen op de wereldmarkt 1
- Nationale schaal: Binnen Saudi-Arabië is de regio Jedda / Mekka een centrumregio 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – De Filipijnse vulkaan Mayon

8 **maximumscore 2**

- een hoge viscositeit / sterke stroperigheid / taaiheid 1
- explosief 1

9 **maximumscore 2**

- De aardbevingen ontstaan door (het vrijkomen van opgebouwde) spanning / door wrijving tussen de (nog niet gesmolten) wegduikende plaat en de bovenliggende plaat 1
- De actieve vulkanen ontstaan doordat de wegduikende plaat verder van de subductiezone smelt (en magma opstijgt richting het aardoppervlak) 1

10 **maximumscore 2**

Juiste oorzaken zijn:

– Het is een relatief dunbevolkt gebied. / In het gebied wonen niet veel mensen.
– De vulkaanuitbarsting werd goed voorspeld. / Men werd tijdig gewaarschuwd / geëvacueerd.

per juiste oorzaak 1

11 **maximumscore 2**

Een juiste uitleg is:

- Legazpi ligt aan de oostkant van een gebergte en Manilla aan de westkant van een gebergte (oorzaak) 1
- waardoor de noordoostmoesson / aanlandige wind die in januari waait in Legazpi wordt opgestuwd (loefzijde) en Manilla in de regenschaduw (lijzijde) van het gebergte ligt (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – Het bestrijden van landdegradatie in Sudan

12 **maximumscore 2**

- aride zone (woestijn) en tropische zone (semi-aride gebied / savanne) 1
- extensieve veeteelt (runderen, schapen en geiten) / zelfvoorzienende landbouw 1

Opmerking
Alleen als beide landschapszones juist zijn 1 scorepunt toekennen.

13 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- Khartoum in deze periode van het jaar onder invloed staat van de ITCZ / lage luchtdruk / stijgende luchtstromen (oorzaak) 1
- waardoor condensatie plaatsvindt (en neerslag ontstaat) (gevolg) 1

14 **maximumscore 2**

- Een juist antwoord voor het tegengaan van verwoestijning is: vegetatie kan zand / grond / vocht langer vasthouden, waardoor de bodem beter blijft liggen / vruchtbaar blijft 1
- verzilting 1

15 **maximumscore 2**

Een juiste redenering is:

- Met het plaatsen van zonnepanelen is de lokale bevolking voor hun energievoorziening / voedselbereiding minder afhankelijk van de vegetatie 1
- zodat bomen en struiken blijven staan (en de groene muur zich kan ontwikkelen) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Brazilië

Opgave 5 – Migratie in Brazilië

16 **maximumscore 2**

Een juiste uitleg is:

- in stedelijke gebieden wonen meer mensen / mensen dichter bij elkaar dan op het platteland (oorzaak) 1
- waardoor de bereikbaarheid / toegankelijkheid van de gezondheidszorg in stedelijke gebieden beter (te organiseren) is / het runnen van ziekenhuizen makkelijker gaat (gevolg) 1

17 **maximumscore 2**

- Uit het antwoord moet blijken dat het aandeel migranten in de reproductieve leeftijd relatief groot is (en in de vestigingsregio krijgen die migranten dus nog kinderen) 1
- Uit het antwoord moet blijken dat het aantal kinderen per vrouw in deze plattelandsregio / weinig verstedelijkte regio relatief groot is 1

18 **maximumscore 2**

- São Paulo 1
- Een juiste reden is:
  Een groot deel van het totale inkomen in Amazonas wordt verdiend door een klein aantal grootgrondbezitters 1

19 **maximumscore 2**

- Een juiste economische reden is: migranten kunnen zich alleen een huis in een sloppenwijk veroorloven 1
- Een juiste sociaal-culturele reden is: migranten uit eenzelfde herkomstregio zoeken elkaar op / wonen bij elkaar in de buurt 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – De cerrado en de selva

20 maximumscore 2

- cerrado: Aw-klimaat / savanneklimaat
  selva: Af-klimaat / tropisch regenwoudklimaat 1
- De cerrado staat een deel van het jaar onder invloed van een hogedrukgebied (waardoor er dan een droge periode is) en de selva staat altijd onder invloed van een lagedrukgebied (waardoor een droge periode ontbreekt) 1

21 maximumscore 2

- soja 1
- mijnbouw / bosbouw 1

22 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- voor de handel in voedingsgewassen in gebieden met een hoge biodiversiteit ontbossing plaatsvindt 1
- en dat daar eentonige landbouwvegetatie (met een lage biodiversiteit) voor terugkomt 1

23 maximumscore 2

- Een juiste oorzaak is: de (internationale) vraag naar natuurlijke hulpbronnen zal (door de groeiende welvaart / de groeiende wereldbevolking) toenemen 1
- Juiste manieren zijn: 1
  - Natuurorganisaties kunnen stukken landbouwgrond opkopen om te beschermen.
  - Nationale en regionale overheden kunnen natuurbeschermingsprogramma's opstellen.
  - Nationale en regionale overheden kunnen duurzaamheid / recyclen stimuleren (waardoor de vraag naar natuurlijke hulpbronnen afneemt).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Stuwen in de Maas

24 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- het debiet van de Maas in de zomermaanden onder de 250 m^3/s komt / het regiem van de Maas te onregelmatig is om scheepvaart (het hele jaar) door mogelijk te houden 1
- zodat stuwen nodig zijn om het waterpeil (binnen de stuwvakken) op hoogte te houden 1

25 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de kapotte stuw bij Grave geen water meer tegenhield (oorzaak) 1
- waardoor de waterstand stroomopwaarts van de stuw bij Grave daalde (gevolg) 1

26 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat piek 1 ontstond doordat het opgestuwde water tussen de stuwen bij Grave en Sambeek ineens vrijkwam 1
- Uit het antwoord moet blijken dat piek 2 ontstond doordat de afvoer van water richting het Maas-Waalkanaal stopte en het water alleen nog door de Maas werd afgevoerd 1

27 maximumscore 3

- Ruimte voor de Rivier 1
- Juiste maatregelen zijn: 1
  - kribben verlagen
  - stroomgeul verdiepen / verbreden
- Juiste maatregelen zijn: 1
  - hoogwatergeul aanleggen
  - herbebossen
  - infiltratiebekkens aanleggen
  - noodoverloopgebieden / retentiebekkens aanwijzen
  - tegels-eruit-gras-erin-campagnes opzetten

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Inzoomen op Leiden

28 **maximumscore 2**

- De binnenstad / het (oude) centrum is met grachten / singels afgebakend 1
- Amstelveen, Haarlemmermeer en Hilversum 1

29 **maximumscore 2**

Juiste liggingskenmerken zijn:

– Leiden ligt in het economische kerngebied van Nederland.
– Leiden ligt dicht bij de kust.
– Leiden heeft goede verkeersverbindingen.
– Leiden ligt vlak bij Schiphol.

per juist liggingskenmerk 1

30 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- er door het combineren van de functies wonen, werken en recreëren altijd wel bedrijvigheid is / mensen aanwezig zijn 1
- zodat er meer toezicht is / meer sociale cohesie ontstaat (wat de leefbaarheid bevordert) 1

31 **maximumscore 2**

Juiste maatregelen die kunnen bijdragen aan een duurzamere stad zijn:

– Autoluwe zones aanleggen / Investeren in mogelijkheden voor voetgangers / fietsers.
– Zonnepanelen aanleggen op het station.
– Groenvoorzieningen aanleggen.
– Asfalt vervangen door bestrating die beter infiltreert.

per juiste maatregel 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 11 juli.

6 Bronvermeldingen

bron 1	www.ibef.org en www.nrc.nl
bron 2	educationsystembydhirajvc.blogspot.nl
bron 3	www.6sqft.com/detailed-chart-shows-the-worlds-tallest-building-constructed-every-year
bron 4	www.rtlnieuws.nl
bron 5	nos.nl en nl.wikipedia.org en www.flickr.com/photos
bron 6	en.climate-data.org/location/162
bron 7	De Grote Bosatlas, 55e druk, atlaskaart 160B
bron 8	De Grote Bosatlas, 55e druk, atlaskaart 160A
bron 9	De Grote Bosatlas, 55e druk, atlaskaarten 240B en D
bron 10	vrij naar: www.fao.org/3/a-i6476e.pdf en www.hetkanwel.net/2012/07/19/6500-km-lange-groene-muur-beschermt-sahel-tegen-zand
bron 11	thewe.cc/contents/more/archive/darfur_sudan.html
bron 12	De Grote Bosatlas, 55e druk, atlaskaart 229F
bron 13	De Grote Bosatlas, 55e druk, atlaskaart 229G
bron 14	De Grote Bosatlas, 55e druk, atlaskaart 229A
bron 15	De Grote Bosatlas, 55e druk, atlaskaart 229C
bron 16	De Grote Bosatlas, 55e druk, atlaskaart 230H
bron 17	www.wnf.nl en travel.mongabay.com/brazil
bron 18	www.waterpeilen.nl
bron 19	vrij naar viamichelin
bron 20	vrij naar: www.rijkswaterstaat.nl en nos.nl en onderzoeksraad.nl
bron 21	www.waterpeilen.nl
bron 22	Atlas voor gemeenten, 2019
bron 23	De Grote Bosatlas, 55e druk, atlaskaart 58A
bron 24	www.stationsgebiedleiden.nl

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2021

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Burkina Faso, Frankrijk en Vietnam

1 maximumscore 2

Juiste voorbeelden zijn:
- Vietnam exporteert tegenwoordig meer bewerkte producten (zoals elektronica, textiel en schoenen) / industrieproducten (dan Burkina Faso dat voornamelijk grondstoffen exporteert).
- Vietnam is voor de export (in tegenstelling tot Burkina Faso) minder afhankelijk van één land (geworden).

per juist voorbeeld 1

2 maximumscore 2

Een juiste redenering is:
- In Burkina Faso zijn (in tegenstelling tot in Vietnam) meerdere etnische groepen / worden (in tegenstelling tot in Vietnam) veel verschillende talen gesproken 1
- zodat in Burkina Faso het Frans als verbindende taal moest gaan dienen (terwijl dat in Vietnam niet nodig was) 1

3 maximumscore 2

	cirkeldiagram	leeftijdsdiagram
Burkina Faso	2	5
Frankrijk	3	4
Vietnam	1	6

indien drie cirkeldiagrammen juist 1
indien minder dan drie cirkeldiagrammen juist 0
indien drie leeftijdsdiagrammen juist 1
indien minder dan drie leeftijdsdiagrammen juist 0

4 maximumscore 2

Juiste oorzaken zijn:
- Burkina Faso heeft (in tegenstelling tot Vietnam) geen directe toegang tot zee / ligt land-locked.
- Burkina Faso ligt (in tegenstelling tot Vietnam) in een perifeer gebied / niet in een regio met een hoge welvaart.

per juiste oorzaak 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Globalisering in de bosbouw

5 maximumscore 2

- De (semi)aride zone: het is daar te droog voor de groei van bomen 1
- De polaire zone: het is daar te koud / te droog voor de groei van bomen 1

Opmerking
Alleen als de combinatie van landschapszone en daarbij behorende oorzaak juist is, 1 scorepunt toekennen.

6 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat de oppervlakte van het bosgebied in centrumlanden over het algemeen weinig verandert (of toeneemt) / dat de oppervlakte van het bosgebied vooral in perifere landen afneemt 1
- Uit het antwoord moet blijken dat uit de kaart niet op te maken is dat centrumlanden verantwoordelijk zijn voor de boskap in perifere landen 1

7 maximumscore 1

Brazilië

8 maximumscore 3

- Juiste redenen vanuit de economische dimensie zijn: 1
  - In arme Afrikaanse landen zijn inwoners voor hun brandstof / energie afhankelijk van hout.
  - Met de verkoop van hout wordt geld verdiend.
- Een juiste reden vanuit de politieke dimensie is:
  In een deel van de Afrikaanse landen heeft het tegengaan van / de controle op (illegaal) kappen van bos weinig prioriteit 1
- Een juiste reden vanuit de sociaal-culturele dimensie is:
  Veel landen in Afrika hebben een sterke bevolkingsgroei (waardoor de vraag naar (landbouw)grond groot is) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – Goudkoorts in California

9 **maximumscore 2**

- de Pacifische plaat en de Noord-Amerikaanse plaat 1
- transforme plaatgrens / langs elkaar schuivende platen 1

10 **maximumscore 3**

De beschrijving moet deze drie opeenvolgende stappen bevatten:

- Door gebergtevorming / opheffing / plooiing (van de Sierra Nevada) zijn goudaders uit de diepe ondergrond omhoog geduwd 1
- Door exogene krachten / verwering en/of erosie worden (de bovenliggende gesteenten en) deze goudaders afgebroken tot gouddeeltjes 1
- Door rivieren worden deze gouddeeltjes richting Coloma getransporteerd / bij Coloma neergelegd 1

11 **maximumscore 1**

glaciale erosie / erosie door gletsjers

12 **maximumscore 2**

- Het gebied ten westen van de Sierra Nevada heeft een maritiem klimaat / Cs-klimaat **en** het gebied ten oosten van de Sierra Nevada heeft een droog klimaat / woestijnklimaat / BW-klimaat 1
- Uit het antwoord moet blijken dat het gebied ten westen van de Sierra Nevada onder invloed staat van de matigende invloed van zee / het gebied ten oosten van de Sierra Nevada aan de lijzijde / regenschaduw van het gebergte ligt 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – De langste zeilwedstrijd ter wereld

13 **maximumscore 2**
stelling 1 - juist
stelling 2 - juist
stelling 3 - onjuist

indien drie antwoorden juist	2
indien twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

14 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat de zeilers op de route langs de kust van Zuid-Amerika met de (naar het zuiden gerichte) winden en/of zeestromen mee zeilen / op de route langs de zuidwestkust van Afrika tegen de (naar het noorden gerichte) winden en/of zeestromen in zeilen.

15 **maximumscore 2**

• Graniet behoort tot de stollingsgesteenten	1
• Zandsteen behoort tot de sedimentgesteenten	1

16 **maximumscore 2**

Alicante	c
Hongkong	b
Auckland	a
Göteborg	d

indien vier antwoorden juist	2
indien drie of twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Brazilië

Opgave 5 – Soja en vlees uit Brazilië

17 **maximumscore 2**
- mentaal beeld / stereotype 1
- grootgrondbezitters / corrupte politici / grote houthandelaren 1

18 **maximumscore 2**
Juiste oorzaken zijn:
- Sojabonen worden in Mato Grosso zelf verbouwd (zodat de transportkosten laag zijn).
- Sojabonen worden in Mato Grosso (zeer) grootschalig geteeld.
- Boeren in Mato Grosso zijn (veelal) gespecialiseerd / eenzijdig ingesteld op sojabonenteelt.

per juiste oorzaak 1

19 **maximumscore 3**
- De toename van de mondiale welvaart / wereldbevolking (leidt tot een toename van de vleesconsumptie) 1

Uit de redenering moet blijken dat
- voor de productie van vlees en/of soja veel ruimte nodig is / tropisch regenwoud gekapt wordt 1
- zodat het leefgebied van veel soorten planten en dieren kleiner wordt / waarvoor eentonige plantagelandbouw terugkomt (en de biodiversiteit afneemt) 1

20 **maximumscore 2**
Juiste redenen zijn:
- De huidige bureaucratie / corruptie in Brazilië vormt een belemmering.
- De Braziliaanse overheid heeft (relatief) weinig (financiële) middelen om controle uit te oefenen.
- Brazilië is een groot / uitgestrekt / omvangrijk land (waardoor controle / handhaving moeilijk te realiseren is).

per juiste reden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Het stroomgebied van de Amazone

21 maximumscore 2

- In het stroomgebied van de Amazone valt (het hele jaar door) veel neerslag 1
- Het stroomgebied van de Amazone is (zeer) groot 1

22 maximumscore 1

west

23 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- (de bovenloop van) het stroomgebied van de Rio Negro in de periode juni-augustus onder invloed staat van de ITCZ / het tropische lagedrukgebied (oorzaak) 1
- waardoor in deze periode veel neerslag valt / meer neerslag valt dan in de rest van het jaar (en de Rio Negro dus dan het meeste water afvoert) (gevolg) 1

24 maximumscore 2

d - a - b - c

Opmerking
Als door het weglaten van één foutief geplaatste letter een verder complete en foutloze reeks ontstaat, 1 scorepunt toekennen.

25 maximumscore 2

Juiste fysisch-geografische oorzaken zijn:

- De Amazone heeft een te groot debiet om stuwdammen in aan te leggen.
- De Amazone is te breed om stuwdammen in te bouwen.
- De (benedenloop van de) Amazone heeft te weinig hoogteverschil.

per juiste oorzaak 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – De Noord/Zuidlijn

26 maximumscore 2

Juiste oorzaken zijn:
- Reizigers hoeven tussen Amsterdam-Noord en de rest van Amsterdam niet meer met de pont over het IJ / niet meer te wisselen van vervoermiddel.
- Het aantal reiskilometers tussen Amsterdam-Noord en de rest van Amsterdam is verlaagd (ten opzichte van de oorspronkelijke metrolijnen / spoorlijnen / buslijnen).
- De Noord/Zuidlijn heeft minder tussenliggende stations (dan de andere metrolijnen / spoorlijnen / buslijnen).

per juiste oorzaak 1

27 maximumscore 2
- Juiste argumenten voor de stelling zijn: 1
  - De Noord/Zuidlijn trekt (door de verbeterde bereikbaarheid) voorzieningen aan waar bewoners van kunnen profiteren.
  - De Noord/Zuidlijn kan zorgen voor een afname van het aantal voertuigen / auto's (waardoor vervuiling vermindert).
  - De aanleg van de Noord/Zuidlijn heeft een positief effect op de woningwaarde van huizen in de buurt van de metrolijn.
- Juiste argumenten tegen de stelling zijn: 1
  - Door de Noord/Zuidlijn is het centrum van Amsterdam beter bereikbaar voor meer mensen (waardoor de drukte toeneemt).
  - Tijdens de aanleg van de Noord/Zuidlijn zijn verzakkingen van de bodem opgetreden (wat de woningwaarde / gevoel van veiligheid niet ten goede komt).

28 maximumscore 2
- Uit het antwoord moet blijken dat door de toegenomen bereikbaarheid de wijk aantrekkelijker wordt voor mensen met hogere inkomens / ondernemers (voor wie de binnenstad te duur is) 1
- Uit het antwoord moet blijken dat de huren kunnen stijgen / goedkopere woningen (op termijn) kunnen verdwijnen / goedkopere woningen worden opgekocht door investeerders 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

29 maximumscore 3

- station Amsterdam-Zuid 1
- Juiste redenen zijn: 2
  - Station Amsterdam-Zuid is de hub / het overstappunt voor mensen die (vanuit Schiphol) het centrum van Amsterdam in- en uitgaan.
  - Het gebied rondom station Amsterdam-Zuid (de Amsterdamse Zuidas) biedt veel werkgelegenheid / heeft een sterk economisch klimaat.

Opmerking
Aan een juiste reden 1 scorepunt toekennen.

Opgave 8 – Ruimte voor de Rivier

30 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- in het stroomgebied van de grote rivieren de afgelopen eeuw verstening / verstedelijking / ontginning van veen / ontbossing heeft plaatsgevonden (oorzaak) 1
- waardoor minder water wordt opgeslagen in de bodem / water direct in de rivier komt / water sneller afstroomt naar de rivier / de vertragingstijd is afgenomen (gevolg) 1

31 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het verzwaren van dijken in binnendijks gebied (in tegenstelling tot het verzwaren van de dijken in de uiterwaarden) niet ten koste gaat van de ruimte voor water / goede afvoer van water.

32 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat door de aanleg van kribben de stroomgeul op diepte blijft / de rivier zich niet verlegt / erosie van de buitenoever wordt tegengegaan / de rivier bevaarbaar blijft 1
- Uit het antwoord moet blijken dat door het verlagen van kribben het water bij hoogwatergolven / piekafvoeren beter kan doorstromen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

33 maximumscore 2

- Boeren geven vaak de voorkeur aan dijkverzwaring, omdat hun landgebruik in de uiterwaarden dan hetzelfde kan blijven / omdat hun landbouwgronden in de uiterwaarden dan niet vaker onder water komen te staan / niet natter worden / niet (een deel van) hun vruchtbare bodem kwijtraken (wat bij uiterwaardvergraving wel het geval is) 1
- Verenigingen als Natuurmonumenten geven vaak de voorkeur aan uiterwaardvergraving, omdat dat gecombineerd kan worden met nieuw aan te leggen natuur / omdat dijkverzwaringen niet bijdragen aan hogere natuurwaarden 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens.
Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 2 juni te accorderen.

Ook na 2 juni kunt u nog tot en met 9 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: Mark Breuser en Caroline Grumiau, Landenreeks: Burkina Faso, 2002 Herbert Paulzen, Landenreeks: Vietnam, 2002
bron 2	vrij naar: CIA FactBook, De Grote Bosatlas 55e druk, http://www.worldstopexports.com
bron 3	https://www.populationpyramid.net
Opgave 2	
bron 4	Cito
bron 5	https://www.dw.com
Opgave 3	
bron 6	California and the Wonderful Gold Regions. Boston: J.B. Hall. ca.1849
bron 7	https://nl.wikipedia.org/wiki/Californische_goldrush
bron 8	https://www.shutterstock.com/ID 214025077/Pung
Opgave 4	
bron 9	vrij naar https://volvooceanracedenhaag.nl
bron 10	https://www.volvooceanrace.com
bron 11	http://www.velablog.it
bron 12	http://www.klimadiagramme.de
Opgave 5	
bron 13	vrij naar https://economie.rabobank.com en http://www.boerenbusiness.nl
bron 14	https://pork.ahdb.org.uk
bron 15	https://www.shutterstock.com/ID 1138596860/Fr. Ago
Opgave 6	
bron 16	vrij naar http://www.rondreis.nl
bron 17	http://www.esa.int/spaceinimages
bron 18	http://www.economist.com
Opgave 7	
bron 19	https://www.flickr.com/photos/noordzuidlijn (ontwerp van de kaart is van Eric Hammink)
bron 20	https://www.viamichelin.nl
bron 21	Aerophoto-Schiphol, ID 302200, 17 juli 2016

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2021

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Globalisering van Nike

1 maximumscore 2
- semi-periferie 1
- Uit het antwoord moet blijken dat de lonen in deze landen (relatief) laag zijn 1

2 maximumscore 2
Juiste argumenten zijn:
- In de kleinere, door onderaannemers ingehuurde bedrijven is het productieproces lastiger te controleren / te waarborgen / zichtbaar te maken dan in grote fabrieken.
- In de kleinere, door onderaannemers ingehuurde bedrijven zijn de arbeidsomstandigheden vaak minder goed dan in grote fabrieken met meer arbeiders.
- In de kleinere, door onderaannemers ingehuurde bedrijven kunnen arbeiders zich minder goed verenigen (in bijvoorbeeld een vakbond) dan in grote fabrieken.

per juist argument 1

3 maximumscore 2
- Een juist voorbeeld wat betreft technologische innovatie is: Nike had als groeidoelstelling om in 2020 600% meer omzet te behalen met de verkoop via internet / digitale handel 1
- Een juist voorbeeld wat betreft vrijhandel is: Nike had als groeidoelstelling om in 2020 in China 110% meer omzet te behalen 1

4 maximumscore 2
Een juiste redenering is:
- Het basisontwerp van (het logo van) Nike is een uiting van de Amerikaanse kledingstijl / een Amerikaans symbool / een teken van amerikanisering 1
- maar door de individuele (kleur)keuzes kan de ontwerper uiting geven aan een stijl die past bij de eigen identiteit / wensen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Botswana in trek: migratie

5 **maximumscore 2**

Juiste oorzaken zijn:
- Er is sprake van wereldwijde economische groei. / Steeds meer mensen hebben de financiële mogelijkheid te migreren.
- De kennis van gebieden / migratieroutes / migratiemogelijkheden is (door betere communicatiemiddelen) toegenomen.
- De totale wereldbevolking is (in absoluut aantal) toegenomen.

per juiste oorzaak 1

6 **maximumscore 2**

Juiste redenen zijn:
- Botswana ligt landlocked / heeft geen directe toegang tot zee. (dimensie natuur)
- Een groot deel van Botswana is te droog / niet geschikt voor landbouw. (dimensie natuur)
- De uitvoer van Botswana gaat vooral naar één land / naar het Verenigd Koninkrijk. (economische dimensie)

per juiste reden, elk vanuit een andere dimensie 1

7 **maximumscore 2**

Juiste redenen met bijbehorende landen zijn:
- afstand / nabijheid: Malawi, Namibië, Zambia, Zimbabwe, Zuid-Afrika
- historische banden / taal: India, Verenigd Koninkrijk, Zuid-Afrika, Australië

per juiste reden met bijbehorend land 1

8 **maximumscore 3**

- Zuid-Afrika 1

Uit de redenering moet blijken dat
- Botswana de laatste dertig jaar een constant groeiende economie / welvaart heeft (en dus migranten uit de regio aantrekt) 1
- maar dat Zuid-Afrika nog altijd welvarender is / meer ontwikkelingsmogelijkheden heeft dan Botswana (en dus ook migranten uit Botswana trekt) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – Hawaii, eilandenketen in het midden van de Grote Oceaan

9 **maximumscore 2**

a, b, e

indien drie letters juist	2
indien twee letters juist	1
indien minder dan twee letters juist	0

10 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- Mauna Loa en Kilauea op een tektonische plaat / op de Pacifische plaat liggen, die langzaam (naar het westen) beweegt (en de Mauna Loa en Kilauea nu boven een hotspot liggen) 1
- en dat deze vulkanen uiteindelijk niet meer boven de hotspot liggen / van de hotspot worden weggeduwd (en dus niet meer actief zullen zijn) 1

11 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de wind op de eilanden van Hawaii bijna altijd uit het noordoosten komt / op de eilanden van Hawaii bijna altijd de noordoostpassaat waait 1
- waarbij de vochtige lucht (aan de noordoostkant van de eilanden) tegen de hoge vulkanen wordt gedwongen te stijgen (en daarbij afkoelt en condenseert) 1

12 **maximumscore 2**

- Op de lager gelegen hellingen overheerst chemische verwering 1
- Op de lager gelegen hellingen zijn de temperaturen hoger / zijn de temperatuurschommelingen kleiner / valt meer neerslag (dan op de toppen van de vulkanen) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – Sarek National Park in Zweden

13 maximumscore 2

De juiste antwoorden zijn:
- In het noorden van Zweden komen het Df- / boreaal klimaat en het ET- / toendraklimaat voor.
- hoogteligging / reliëf
- Sarek National Park heeft een ET- / toendraklimaat.

indien drie antwoorden juist	2
indien twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

14 maximumscore 2

Juiste oorzaken zijn:
- Het noorden van Zweden ligt (voor een groot deel van het jaar) aan de lijzijde / regenschaduw van een gebergte.
- Het noorden van Zweden staat (voor een groot deel van het jaar) onder invloed van aflandige winden.
- Het noorden van Zweden staat (voor een groot deel van het jaar) onder invloed van een hogedrukgebied / dalende lucht.

per juiste oorzaak	1

15 maximumscore 1

glaciale erosie / erosie door ijs / gletsjers

16 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat
- de temperatuur in de lente / zomer hoog is (oorzaak) 1
- waardoor veel sediment dat in de gletsjers zit, vrijkomt / waardoor de erosiekracht van de rivier groot is (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Brazilië

Opgave 5 – Brazilië als BRIC-land

17 maximumscore 2

- Een juist economisch kenmerk is: de BRIC-landen hebben (in het algemeen) een groeiende economie 1
- Een juist demografisch kenmerk is: de BRIC-landen hebben veel inwoners 1

18 maximumscore 2

- X - China 1
- Y - Verenigde Staten 1

19 maximumscore 2

- Juiste kenmerken van Brazilië die typerend zijn voor een perifeer land: 1
  - Een groot deel van de export van Brazilië bestaat (net als in perifere landen) uit grondstoffen / agrarische producten.
  - Een groot deel van de import van Brazilië bestaat (net als in perifere landen) uit eindproducten.
- Juiste kenmerken van Brazilië die typerend zijn voor een centrumland: 1
  - Het vruchtbaarheidscijfer is (met 1,73) (net als in centrumlanden) laag.
  - De export naar product en bestemming is (net als in centrumlanden) niet eenzijdig.
  - Het percentage werkenden in de tertiaire sector is (met 63%)(net als in centrumlanden) hoog.

20 maximumscore 3

Een juiste argumentatie voor de stelling is:

- De landen die nu boven Brazilië staan, zijn vooral centrumlanden waar de economie niet sterk meer groeit / stabiliseert 1
- maar Brazilië kan door een verschuiving richting de secundaire en tertiaire sector / door de toenemende vraag naar agrarische producten en/of grondstoffen nog economische groei bewerkstelligen (en het bnp van Brazilië zal daardoor hoger worden dan dat van de centrumlanden die erboven staan) 1
- Juiste tegenargumenten zijn: 1
  - Door verduurzaming (van de wereldeconomie) neemt de vraag naar grondstoffen (waar Brazilië afhankelijk van is) af.
  - De politieke situatie in Brazilië is niet altijd stabiel gebleken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Het wereldkampioenschap voetbal in Brazilië

21 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat het beeld van Brazilië (vanuit de culturele dimensie) voor veel mensen dat van dans, kleding, muziek en/of religie is 1
- Uit het antwoord moet blijken dat het beeld van Brazilië (vanuit de dimensie natuur) voor veel mensen dat van (bedreigd) regenwoud is 1

22 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- in de maanden juni en juli boven (een groot deel van) Brazilië een hogedrukgebied ligt / (een groot deel van) Brazilië te maken heeft met dalende luchtstromen (oorzaak) 1
- waardoor de (dalende) lucht opwarmt / wolken oplossen en er weinig neerslag valt (gevolg) 1

23 maximumscore 2

- In de maanden juni en juli zijn de temperaturen in (het zuiden van) Brazilië relatief laag / is het winter in (het zuiden van) Brazilië 1
- Manaus 1

24 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Grote delen van de savanne / cerrado / caatinga worden ontgonnen voor de landbouw (oorzaak) 1
- waardoor het leefgebied van zeldzame soorten (als het driebandgordeldier) kleiner wordt (en de dieren kunnen uitsterven) (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – De Zuidwestelijke Delta

25 maximumscore 2

omschrijving	overheidsinstantie	hoogste schaalniveau waarop deze overheids-instantie functioneert
a	Tweede Deltacommissie	nationaal
b	Rijkswaterstaat	nationaal
c	waterschap	regionaal

Opmerking
Een scorepunt alleen toekennen bij drie juiste overheidsinstanties.
Een scorepunt alleen toekennen bij drie juiste schaalniveaus.

26 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- bij een zware noordwesterstorm het zeewater bij de kust wordt opgestuwd / de Maeslantkering gesloten wordt (oorzaak) 1
- waardoor rivieren hun water niet / minder goed op zee kwijt kunnen / het water van de rivieren (tijdelijk) wordt opgeslagen in de Zuidwestelijke Delta (gevolg) 1

27 maximumscore 1
Uit het antwoord moet blijken dat de Westerschelde (in tegenstelling tot de andere wateren in de Zuidwestelijke Delta) in open verbinding staat met zee / niet is afgesloten door een dam / waterkering.

28 maximumscore 3
- De Zuidwestelijke Delta heeft per jaar een overstromingskans van 1 op 4.000 jaar en het dijkringgebied waarin de Randstad ligt, heeft per jaar een overstromingskans van 1 op 10.000 1
- Juiste argumenten voor de stelling zijn: 1
  - De Randstad is dichter bevolkt dan de Zuidwestelijke Delta.
  - De economische waarde van de Randstad is hoger dan die van de Zuidwestelijke Delta.
- Juiste argumenten tegen de stelling zijn: 1
  - Elke inwoner in Nederland zou in een even (on)veilig gebied moeten wonen.
  - Het gevoel van onveiligheid is in de Zuidwestelijke Delta na de watersnoodramp van 1953 nog altijd aanwezig.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Transities in de gemeente Groningen

29 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat de gemeente Groningen digitale technologie / kennis van onderwijs- en onderzoeksinstellingen inzet (om de leefbaarheid van de stad te verbeteren) 1
- Uit het antwoord moet blijken dat de gemeente Groningen inzet op duurzaamheid / duurzame energie / doorfietsroutes 1

30 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat door soortgelijke bedrijven bij elkaar te plaatsen het delen van kennis / nieuwe inzichten / informatie beter / sneller gaat.

31 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Door de aanleg van het doorfietsroutenetwerk is de gemeente Groningen directer / veiliger / sneller te bereiken voor fietsers (met een elektrische fiets) uit de omliggende dorpen / steden 1
- zodat de afstand die fietsers kunnen afleggen naar voorzieningen toeneemt / het potentiële aantal klanten voor de voorzieningen toeneemt 1

32 maximumscore 2

- De aanleg van de fietssnelweg tussen Groningen en Assen vereist bestuurlijke samenwerking over de gemeente- en/of provinciegrenzen heen (en dat vertraagt het proces) 1
- Een juiste reden is: 1
  - Het aantal mensen dat dagelijks (per fiets) forenst tussen Groningen en Assen is relatief beperkt.
  - De afstand tussen Groningen en Assen is (met zo'n 25 kilometer) (te) groot om (dagelijks) te fietsen.
  - De steden Groningen en Assen zijn (al) met elkaar verbonden door een treinverbinding.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk per examinator in de applicatie Wolf:
- de scores van de alfabetische eerste vijf kandidaten voor wie het tweede-tijdvak-examen de eerste afname is én
- de scores van alle herkansende kandidaten.

Cito gebruikt beide gegevens voor de analyse van de examens. Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 25 juni te accorderen.

Ook na 25 juni kunt u nog tot en met 1 juli gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

derde tijdvak
Ook in het derde tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw derde-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: https://about.nike.com/
	kaart: The Wall Street Journal via: http://kreativke.blogspot.com
bron 2	http://media.bizj.us/view/img/7337382/nikeinvestorday*xx.png
bron 3	http://sneakerb0b.de/wp-content/uploads/2015/10/nike-id-studio-berlin.jpg
Opgave 2	
bron 4	vrij naar www.nrc.nl
bron 5	www.un.org/en
bron 6	www.google.nl/publicdata
Opgave 3	
bron 7	tekst: eigen archief: Cito/CvTE
bron 7 en 8	Alcarta, kaart 175E
bron 9	Shutterstock ID 1135360700, Frank Fichtmueller
bron 10	http://rainfall.geography.hawaii.edu/rainfall.html
Opgave 4	
bron 11a	Rapa-River, photo by Sven Zacek
bron 11b	vrij naar: https://en.wikipedia.org/wiki/Sarek_National_Park
bron 12	De Grote Bosatlas, 55e druk, kaart 79A
bron 13	De Grote Bosatlas, 55e druk, kaart 107B
Opgave 5	
bron 14	https://atlas.media.mit.edu en De Grote Bosatlas, 55e druk, Statistiek
bron 15	www.indexmundi.com

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6	
bron 16	vrij naar: www.thesoccerweb.com
bron 17a	De Grote Bosatlas, 55e druk, kaart 224A
bron 17b	De Grote Bosatlas, 55e druk, kaart 224B
bron 18	www.wikipedia.nl en www.knack.be
Opgave 7	
bron 19	Cito
bron 20	De Grote Bosatlas, 55e druk, kaart G2 uit de aanvulling
bron 21a	De Grote Bosatlas, 55e druk, kaart 40G
bron 21b	De Grote Bosatlas, 55e druk, kaart 40H
bron 21c	De Grote Bosatlas, 55e druk, kaart 40I
Opgave 8	
bron 22	vrij naar https://nl.wikipedia.org/wiki/Zernikecomplex en https://campus.groningen.nl
bron 23	www.groningenbereikbaar.nl

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2021

tijdvak 3

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctie-voorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Overgewicht in Afrika

1 maximumscore 2
uitspraak 1: juist
uitspraak 2: juist
uitspraak 3: onjuist

indien drie antwoorden juist	2
indien twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

2 maximumscore 2
- Uit het antwoord moet blijken dat (in het algemeen) gesteld kan worden dat hoe welvarender een land is, hoe hoger het percentage mannen met een BMI hoger dan 30 is 1
- Uit het antwoord moet blijken dat indicatoren op nationale schaal een gemiddelde / geen regionale en/of sociale verschillen laten zien 1

3 maximumscore 2
Juiste redenen zijn:
– In Afrikaanse steden is de toegang tot (industrieel) bewerkt voedsel / fastfood beter dan op het platteland.
– In Afrikaanse steden is de levensstijl van mensen anders dan op het platteland / wordt meer geld uitgegeven aan versnaperingen.
– In Afrikaanse steden doen inwoners in het algemeen minder fysiek werk dan op het platteland.

per juiste reden 1

4 maximumscore 3
- Juiste ontwikkelingsvraagstukken zijn: honger / armoede 1
- Juiste redenen vanuit de sociaal-culturele dimensie zijn: 2
  – Overgewicht laat zien dat je genoeg geld / status / aanzien hebt.
  – Overgewicht wordt gezien als blijk van gezondheid.
  – Voorlichting over gezond voedsel / de risico's van overgewicht bereikt mensen moeilijk.

Opmerking
Aan een juiste reden 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Indiase migranten in Nederland

5 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat:

- het Verenigd Koninkrijk (als rijk centrumland) koloniale banden met India had 1
- zodat Engelssprekende Indiase migranten zich in het Verenigd Koninkrijk relatief eenvoudig kunnen aanpassen (en daardoor makkelijker werk kunnen vinden) 1

6 **maximumscore 2**

Juiste sociaaleconomische verschillen zijn:

– Indiase (kennis)migranten zijn in het algemeen hoger opgeleid dan migranten uit Afrika.
– Indiase migranten hebben in het algemeen al een baan bij aankomst (en de migranten uit Afrika nog niet).

per juist sociaaleconomisch verschil 1

7 **maximumscore 2**

- zakelijke dienstverlening / ICT 1
- Een juiste sociaal-culturele pull-factor is: in deze gemeenten wonen al veel Indiërs / zijn Indiase sportclubs en/of eetgelegenheden te vinden 1

8 **maximumscore 2**

Een juiste redenering is:

- Indiase migranten vestigen zich in een beperkt aantal gemeenten / niet gelijkmatig over heel Nederland 1
- zodat vooral de mensen binnen deze gemeenten in contact komen met de Indiase cultuur (en de rest van Nederland minder) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – Drie stroomgebieden in zuidelijk Afrika

9 maximumscore 2

- Het gebied ligt midden op een tektonische plaat / niet in de buurt van plaatgrenzen 1
- Juiste antwoorden zijn: 1
  - In het gebied overheersen afbraakprocessen / exogene processen / vindt erosie en/of verwering plaats.
  - De tektonische plaat wordt steeds zwaarder (door verdere afkoeling / verdichting) waardoor het gebied daalt.

10 maximumscore 2

- een Cw-klimaat / Chinaklimaat 1
- Het gebied waarin deze rivieren ontspringen ligt hoog / op meer dan 1.000 meter hoogte (waardoor het relatief koel is) 1

11 maximumscore 3

- in het stroomgebied van de Cunene en de Okavango/Cubango 1

Uit de uitleg moet blijken dat

- de bovenloop van de Cunene en de bovenloop van de Okavango/Cubango noordelijker / dichter bij de evenaar liggen dan het stroomgebied van de Cuvelai (oorzaak) 1
- waardoor de Cunene en de Okavango/Cubango in de zomermaanden (in tegenstelling tot het stroomgebied van de Cuvelai) wel onder invloed van de ITCZ / het equatoriaal lagedrukgebied komen te liggen (en er dus meer neerslag valt) (gevolg) 1

12 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de Cuvelai alleen in jaren met veel neerslag water naar de Etosha Pan vervoert / niet altijd water vervoert (terwijl de Okavango het hele jaar door water naar de delta vervoert) (oorzaak) 1
- waardoor in de Etosha Pan al het water verdampt en een zoutlaag ontstaan is (en in het mondingsgebied van de Okavango niet) (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – Mount Rushmore

13 **maximumscore 1**
puinhelling

14 **maximumscore 2**
- Een juiste aanwijzing uit de bronnen is: 1
  - Er is sprake van grote temperatuurverschillen tussen zomer en winter.
  - Er groeien (naald)bomen op Mount Rushmore.
- steppeklimaat / (semi-)aride klimaat / B-klimaat 1

15 **maximumscore 2**
Juiste beschrijvingen zijn:
- Het gebied waarin Mount Rushmore ligt heeft grote temperatuurverschillen 1
- waarbij het gesteente uitzet en krimpt (en er scheuren ontstaan) 1

of
- In het gebied waar Mount Rushmore ligt komt de temperatuur regelmatig onder de 0 ºC 1
- waarbij het water in de scheuren bevriest en uitzet (en de scheuren steeds groter worden) 1

16 **maximumscore 2**
- sedimentgesteente 1
- In het kwartsiet / het metamorf gesteente is nog steeds gelaagdheid te zien 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Brazilië

Opgave 5 – Aanleg van de Belo Monte-stuwdam in het leefgebied van de Mebêngôkre

17 maximumscore 2
- In het stroomgebied van de Paraná/Paranaíba 1
- Een juist antwoord is: in de nabijheid van de Paraná/Paranaíba liggen veel grote steden / is de vraag naar elektriciteit hoog 1

18 maximumscore 1
Hoogland van Brazilië

19 maximumscore 2
Een juiste uitleg is:
- Door ontbossing stroomt meer water directer / sneller van het land af naar de Xingu (oorzaak) 1
- waardoor het regiem onregelmatiger wordt / de rivier grotere afvoerpieken te verwerken krijgt (gevolg) 1

20 maximumscore 2
- bauxiet 1
- Juiste antwoorden zijn: 1
  - Met de export / verkoop van aluminium kan meer verdiend worden dan met de export / verkoop van bauxiet.
  - De productie van aluminium levert werkgelegenheid op.

21 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- achter de Belo Monte-stuwdam in het stuwmeer / in het stilstaande water sediment bezinkt (oorzaak) 1
- waardoor bij de monding van de Amazone minder sediment beschikbaar is (gevolg) 1

22 maximumscore 2
- Een argument voor deze stelling is: het traditionele uiterlijk (geverfd gezicht / indianentooi) van de man / mensen op de foto bevestigt het stereotype van Amazone-indianen 1
- Een argument tegen deze stelling is: de camera / filmapparatuur ontkracht het stereotype van Amazone-indianen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

23 **maximumscore 2**

- Uit het antwoord moet blijken dat (door het stijgende rivierpeil / het ontstaan van een stuwmeer achter de dam) in gebied A leefgebieden (van inheemse bewoners) onder water komen te staan 1
- Uit het antwoord moet blijken dat er (door de aanleg van de dam) minder / geen water door de rivier in gebied B stroomt (en bewoners hun bestaansmiddelen kwijtraken) 1

24 **maximumscore 3**

Een juiste redenering is:

- met de aanleg / aanwezigheid van de Belo Monte-stuwdam worden banen gecreëerd / wordt de economie (welvaart) gestimuleerd (economische dimensie) 1
- maar deze economische vooruitgang gaat ten koste van het leefgebied van de inheemse bevolking / Mebêngôkre (sociaal-culturele dimensie) 1
- en met de aanleg / aanwezigheid van de Belo Monte-stuwdam gaan leefgebieden van planten en dieren verloren / wordt tropisch regenwoud gekapt (dimensie natuur) 1

Opmerking
Aan een deelantwoord dat ingaat op het verzet van de Mebêngôkre tegen overheidsbesluit (politieke dimensie) dient een scorepunt toegekend te worden.

Leefomgeving

Opgave 6 – Dreigend water in Nederland

25 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat in het verleden (midden jaren 90 / in 1993 en/of 1995) (bijna-)overstromingen plaatsvonden langs de grote rivieren.

26 **maximumscore 1**

Een juist antwoord is: bij dynamisch kustbeheer en bij Ruimte voor de Rivier wordt ernaar gestreefd natuurlijke processen zo min mogelijk te verstoren / natuurlijke processen te gebruiken om Nederland te beschermen tegen dreigend water.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

27 **maximumscore 2**

- Uit het antwoord moet blijken dat het IJsselmeergebied en de Zuidwestelijke delta in de wintermaanden steeds vaker zullen fungeren als retentiebekken om overtollig water op te slaan 1
- Uit het antwoord moet blijken dat het IJsselmeergebied en de Zuidwestelijke delta in de zomermaanden steeds vaker zullen fungeren als zoetwaterbuffers tijdens perioden van droogte 1

28 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat dijkringgebieden met een kleinere overstromingskans in het algemeen

- veel inwoners / grote bevolkingsconcentraties hebben 1
- een hogere economische waarde hebben 1

29 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- Zoetermeer relatief ver van de doorbraak ligt / pas na 24 tot 48 uur / na langere tijd begint te overstromen (oorzaak) 1
- waardoor meer tijd beschikbaar is om mensen te evacueren (en het mogelijke aantal dodelijke slachtoffers relatief laag zal zijn) (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 7 – Leefbaarheid in 's-Hertogenbosch

30 **maximumscore 2**
uitspraak 1: juist
uitspraak 2: onjuist
uitspraak 3: onjuist

indien drie antwoorden juist	2
indien twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

31 **maximumscore 2**

• sociale cohesie	1
• verhuismobiliteit en % dat zich medeverantwoordelijk voelt voor de leefbaarheid in de buurt	1

32 **maximumscore 2**

• Een juiste aanwijzing uit bron 17 is: De Groote Wielen ligt aan de buitenrand van de stad	1
• Een juiste aanwijzing uit bron 18 is: De Groote Wielen heeft een lage waardering voor voorzieningen / hoge waardering voor de woonomgeving	1

33 **maximumscore 2**
Juiste redeneringen zijn:

• In de binnenstad wordt de openbare ruimte ook gebruikt door bezoekers / winkelend publiek	1
• zodat een gevoel van onveiligheid / drukte ontstaat (en de woonomgeving als minder prettig wordt ervaren)	1

of

• In De Groote Wielen is de openbare ruimte overzichtelijker / ruimer opgezet dan in de binnenstad	1
• zodat een gevoel van veiligheid ontstaat (en de woonomgeving als prettig wordt ervaren)	1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk 12 juli.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

bron 1	http://ncdrisc.org/obesity-prevalence-map.html
bron 2	http://ncdrisc.org/obesity-population-bubble.html
bron 3	vrij naar https://www.singeluitgeverijen.nl/nijgh-van-ditmar/boek/vet-arm/
bron 4	https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/30/aantal-indiase-kennismigranten-verdubbeld
bron 5	Alcarta, 1e editie, 58D
bron 6	vrij naar Grote Bosatlas 55e editie 180/181 en http://www.iwrm-namibia.info.na/downloads/cuvelai-etosha-book_low-part-1.pdf
bron 7	Alcarta, 1e editie, 129D
bron 8	Alcarta, 1e editie, 129D
bron 9	shutterstock, Nicholas Martinson
bron 10	http://planet-terre.ens-lyon.fr/image-de-la-semaine/Img585-2017-11-20.xml
bron 11	https://www.nps.gov/moru/learn/nature/geologicactivity.htm
bron 12	https://de.climate-data.org/nordamerika/vereinigte-staaten-von-amerika/sued-dakota/rapid-city-17060/#climate-graph
bron 13	cito en Grote Bosatlas, 55e editie, 230D
bron 14	vrij naar https://www.reef2rainforest.com/2016/04/01/1328147/ en https://www.internationalrivers.org/campaigns/belo-monte-dam
bron 15	vrij naar https://video.nationalgeographic.com/video/news/
bron 16	cito en https://www.deltares.nl
bron 17	viamichelin.nl
bron 18	www.s-hertogenbosch.nl/fileadmin/Website/Stad_bestuur/Stad/Stad_in_Cijfers
bron 19	www.s-hertogenbosch.nl/fileadmin/Website/Stad_bestuur/Stad/Stad_in_Cijfers en https://allecijfers.nl/wijk/binnenstad-den-bosch/ en https://allecijfers.nl/wijk/de-groote-wielen-den-bosch

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2019

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Globalisering van Inditex

1 maximumscore 2

- Een juiste reden vanuit de politieke dimensie is: 1
  In een aantal landen heerst politieke onrust / is de markt onvoldoende opengesteld voor westerse multinationals.
- Een juiste reden vanuit de sociaal-culturele dimensie is: 1
  Een aantal landen heeft een sterke eigen kledingtraditie (waar de kleding van Inditex niet op aansluit).

2 maximumscore 2

- Een juiste demografische ontwikkeling binnen Europa is: 1
  De geringe bevolkingsgroei / de vergrijzing (in landen) van Europa.
- Een juiste economische ontwikkeling buiten Europa is: 1
  De opkomst van gebieden / landen met een sterke economische groei / toenemende welvaart.

3 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Inditex is een bedrijf dat snel inspeelt op nieuwe trends / dat trendsettend wil zijn 1
- en het centrum van (de wereldstad) New York is bij uitstek de plek waar de nieuwste trends worden neergezet / gepresenteerd 1

4 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- de kledingproductie op het schaalniveau van Spanje / Europa gebeurt in een (semi)perifeer gebied 1
- maar dat de kledingproductie op mondiaal schaalniveau in een centrumland gebeurt 1

Opgave 2 – Groot-Brittannië stopt ontwikkelingshulp aan India

5 maximumscore 1

Ethiopië

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

6 maximumscore 2

- Juiste positieve gevolgen zijn: 1
  - De Indiase migranten sturen geld terug naar India.
  - Remigranten nemen kennis uit Groot-Brittannië mee terug naar India.
- Juiste negatieve gevolgen zijn: 1
  - Relatief veel hoogopgeleide Indiërs verlaten India (braindrain).
  - De relatief rijke Indiërs verlaten India.

7 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat bedrijven uit een perifeer / voormalig koloniaal land, eigenaar zijn geworden van bedrijven uit een centrumland (terwijl dat in de traditionele centrum-periferieverhoudingen juist andersom was).

8 maximumscore 2

Juiste redenen zijn:

- Het verschil tussen de lonen in Groot-Brittannië en India is minder groot geworden.
- De afhandeling van vragen / administratie / serviceverlening is efficiënter / beter wanneer dit in het eigen land gebeurt.
- In Groot-Brittannië zijn regio's met een relatief hoge werkloosheid.

per juiste reden 1

9 maximumscore 3

- Juiste argumenten vóór het stopzetten van ontwikkelingshulp zijn: 1
  - Door handel / investeringen / uitwisselen van kennis zal meer geld naar India stromen dan door ontwikkelingshulp.
  - India is inmiddels in staat om zelf tot ontwikkeling te komen.
  - Groot-Brittannië kan door te besparen op ontwikkelingshulp in eigen land achtergebleven regio's (financieel) ondersteunen.
- Juiste argumenten tegen het stopzetten van ontwikkelingshulp zijn: 2
  - De allerarmsten in India profiteren niet van de economische ontwikkeling (en zijn voor bijvoorbeeld onderwijs / gezondheidszorg afhankelijk van ontwikkelingshulp).
  - De economische verschillen tussen Groot-Brittannië en India zijn nog steeds groot.
  - Het grote welvaartsverschil tussen Groot-Brittannië en India is mede een gevolg van de politiek-historische relaties tussen deze twee landen en Groot-Brittannië heeft een verantwoordelijkheid om een voormalige kolonie te helpen.

Opmerking
Aan elk juist tegenargument 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – Hawaii en de Azoren

10 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- onder Hawaii een hotspot / mantelpluim ligt 1
- waar de (Pacifische) plaat (al vele miljoenen jaren) overheen beweegt (waardoor een keten van vulkanische eilanden ontstaat) 1

11 **maximumscore 3**

- een schildvulkaan 1
- Het magma is vloeibaar / heeft een lage viscositeit 1
- basalt 1

12 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- bij de (Midden-Atlantische) rug platen divergeren / uit elkaar bewegen 1
- en magma omhoog komt (wat leidt tot vulkanisme) 1

13 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- de Grote Oceaan, waarin Hawaii ligt, wordt omringd door subductiezones / convergente plaatgrenzen (en de Atlantische Oceaan, waarin de Azoren liggen, niet) (oorzaak) 1
- waardoor aan de randen van de Grote Oceaan zware aardbevingen plaatsvinden waarbij tsunami's kunnen ontstaan (gevolg) 1

Opmerking
Een juiste uitleg die de Atlantische Oceaan als uitgangspunt neemt, dient goed gerekend te worden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – Fossielen zoeken bij de Jurassic Coast

14 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat (in bron 3 te zien is dat) de gesteentelagen zijn geplooid / scheef staan.

15 **maximumscore 2**
- sedimentgesteenten 1
- Uit het antwoord moet blijken dat de gesteenten uit de twee andere hoofdgroepen (stollingsgesteenten en metamorfe gesteenten) ontstaan bij hoge druk / temperatuur (en daarin blijven de resten van planten en/of dieren niet bewaard) 1

16 **maximumscore 2**
Een juiste beschrijving is:
- De zee erodeert de voet van de klif / Verwering tast het gesteente op de klif aan 1
- waarbij de klif afbrokkelt en de fossielen uit het gesteente tevoorschijn komen (en tussen de kiezels op het strand terechtkomen) 1

17 **maximumscore 1**
de noordkust van Normandië

Ontwikkelingsland – Brazilië

Opgave 5 – Klimaten en landschappen in Brazilië

18 **maximumscore 2**
a Brasília
b Manaus
c Porto Alegre
d São Paulo

indien vier antwoorden juist 2
indien drie of twee antwoorden juist 1
indien minder dan twee antwoorden juist 0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

19 maximumscore 3

caatinga: a, d
cerrado: c, f
selva: b, e

indien zes antwoorden juist	3
indien vijf of vier antwoorden juist	2
indien drie antwoorden juist	1
indien minder dan drie antwoorden juist	0

20 maximumscore 3

	voordeel van het gebruik van biobrandstoffen	**nadeel** van het gebruik van biobrandstoffen
mens	*Het produceren van biobrandstoffen levert Brazilië inkomsten op.*	Juiste nadelen zijn: – Inheemse bevolkingsgroepen raken (door het kappen van tropisch regenwoud) hun leefgebied kwijt. – Voedselprijzen gaan omhoog. – Landbouwgrond wordt gebruikt voor de productie van biobrandstoffen in plaats van voor voedselgewassen.
natuur	Een juist voordeel is: Bij het verbranden van biobrandstoffen komt (per saldo) minder CO_2 vrij (dan bij het verbranden van fossiele brandstoffen).	Juiste nadelen zijn: – Voor het aanplanten van bijvoorbeeld oliepalm- of sojaplantages wordt tropisch regenwoud gekapt. – Plantages hebben een geringe biodiversiteit / soortenrijkdom.

per juist voordeel van het gebruik van biobrandstoffen voor de natuur	1
per juist nadeel van het gebruik van biobrandstoffen voor de mens	1
per juist nadeel van het gebruik van biobrandstoffen voor de natuur	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Demografie en welvaart in Brazilië

21 maximumscore 2

stelling a: juist
stelling b: juist
stelling c: onjuist

indien drie antwoorden juist	2
indien twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

22 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat
- door gezinsplanning het geboortecijfer is gedaald / het aantal kinderen per vrouw in Brazilië is gedaald / de gezinnen kleiner zijn geworden 1
- zodat de kosten die gepaard gaan met groene druk relatief laag zijn / een gunstige bevolkingsopbouw is ontstaan om tot economische ontwikkeling te komen 1

23 maximumscore 2

Een juiste redenering is:
- In de deelstaat Bahia (in tegenstelling tot de sterk verstedelijkte deelstaat Rio de Janeiro) woont een groter deel van de bevolking op het platteland 1
- en het geboortecijfer op het platteland hoger is / de natuurlijke bevolkingsgroei op het platteland groter is dan in stedelijke gebieden 1

24 maximumscore 2

- nationaal schaalniveau: 229B en 230F 1
- schaalniveau van de stad: 231D en 231E 1

Opmerking
Alleen als bij een schaalniveau beide atlaskaarten juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – De Neder-Rijn bij Arnhem

25 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat in het stroomgebied van de Neder-Rijn verharding / verstening van het landschap heeft plaatsgevonden 1
- De laatste decennia valt er (vaker) meer neerslag in korte tijd / is het neerslagregiem veranderd / is de neerslagintensiteit toegenomen 1

26 maximumscore 2

Juiste maatregelen zijn:

- gegraven nevengeul: er is hierdoor meer ruimte voor de rivier / een betere afvoer van het water (waardoor de waterstand verlaagd wordt) 1
- verlaging van de zomerkade: bij hoogwater zal het water makkelijker de uiterwaard instromen / wordt het water over een groter gebied verdeeld (waardoor de waterstand verlaagd wordt) 1

27 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- door de maatregelen in het gebied Meinerswijk / stroomopwaarts in het stroomgebied meer water wordt vastgehouden / meer ruimte voor de rivier is gecreëerd / het waterbergend vermogen is vergroot (oorzaak) 1
- waardoor verder stroomafwaarts (langs de Neder-Rijn) het regiem gelijkmatiger / de waterstand lager / het debiet lager zal zijn (en het overstromingsrisico dus ook daar lager is (gevolg) 1

28 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Het gebied Meinerswijk ligt vlak bij de binnenstad van / centraal in Arnhem 1
- zodat voor bewoners / bezoekers van Arnhem de functies natuur en recreatie op relatief korte afstand worden gecombineerd met de functies die de binnenstad / het centrum te bieden heeft 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Aandachtswijken in Utrecht

29 maximumscore 1

Ondiep - Kanaleneiland-Noord - Overvecht-Zuid

30 maximumscore 2

- Juiste woningkenmerken zijn: 1
  - kleine woningen
  - gehorig / slecht geïsoleerd
  - geen tuin / weinig groen
  - stapelbouw / hoogbouw
  - overwegend huurwoningen

Opmerking
Alleen wanneer twee juiste woningkenmerken zijn genoemd, 1 scorepunt toekennen.

- De nieuwe bewoners hadden veelal een lager inkomen / waren veelal arbeidsmigranten / gastarbeiders 1

31 maximumscore 3

- Ondiep 1
- Juiste kenmerken zijn: 2
  - Ondiep ligt het dichtst bij de binnenstad van Utrecht.
  - In Ondiep staan karakteristieke (rijtjes)huizen die interessant kunnen zijn voor nieuwe hoogopgeleide / welvarende bewoners.

per juist kenmerk 1

32 maximumscore 2

- Juiste aanpassingen in de woningvoorraad zijn: 1
  - meer divers maken van de woningvoorraad
  - aanpassen van de bestaande woningen aan de huidige wooneisen
  - slopen van een deel van de oude woningen en deze vervangen door nieuwbouw- / koopwoningen
- Juiste aanpassingen in de openbare ruimte zijn: 1
  - overzichtelijker maken van de openbare ruimte
  - toegankelijker maken van de openbare ruimte
  - veiliger maken van de openbare ruimte

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 31 mei.
Meteen aansluitend op deze datum start Cito met de analyse van de examens.

Ook na 31 mei kunt u nog tot en met 11 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak
Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: www.inditex.com en www.fashionunited.nl en www.z24.nl
	bron logo: http://losgrillos.com
bron 2	www.inditex.com
Opgave 2	
bron 1	https://www.gov.uk
bron 2	vrij naar: www.theguardian.com en www.telegraph.co.uk en www.thehindu.com
Opgave 3	
bron 1	https://upload.wikimedia.org
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: http://news.bbc.co.uk en vrij naar: http://www.wikiwand.com
bron 2	http://www.southampton.ac.uk
bron 3	http://1.bp.blogspot.com
Opgave 5	
bron 1	http://www.klimadiagramme.de en www.climate-data.org
Opgave 6	
bronnen 1 en 2	https://www.census.gov/population/international/data
Opgave 7	
bron 1	http://www.stadsblokkenmeinerswijk.nl en https://issuu.com/ruimtevoorderivier/docs
Opgave 8	
bron 1	www.viaMichelin.nl
bron 2	http://static.panoramio.com
	https://nrcreaderv2.s3.amazonaws.com
	http://media.woningnet.nl

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2019

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – De nieuwe zijderoute

1 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat de oude zijderoute over land heeft geleid tot de integratie van gebieden en samenlevingen / het uitwisselen van ideeën, religie en tradities.

2 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat
- het in die periode mogelijk werd om met (zeil)schepen grote afstanden over zee af te leggen (oorzaak) 1
- waardoor de reis tussen Europa en China over zee sneller (en minder risicovol) werd dan de oude zijderoute over land (en de oude zijderoute over land dus minder vaak gebruikt werd) (gevolg) 1

3 **maximumscore 2**
Uit de redenering moet blijken dat
- door de aanleg van de nieuwe zijderoute over land producten uit China via treinstations / hubs in (Midden- / Oost-)Europa worden getransporteerd / overgeslagen 1
- zodat een deel van de Chinese producten niet meer via de Rotterdamse haven Europa binnenkomt / het achterland van Rotterdam relatief kleiner wordt 1

4 **maximumscore 2**
Juiste nadelen zijn:
- Het gebied waar de nieuwe zijderoute over land doorheen gaat, is onherbergzaam / heeft (vooral) in de winter een bar klimaat (waardoor het transport in gevaar kan komen). (dimensie natuur)
- Transport per trein is (met name voor goedkope volumineuze producten) duurder dan massatransport over zee. (economische dimensie)
- Transport over land kan gehinderd worden door grenscontroles / vereiste documenten / handelsembargo's (omdat het transport door verschillende landen gaat). (politieke dimensie)

per juist nadeel 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Als Nederlandse provincies landen waren

5 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat het bruto regionaal product en het bruto nationaal product geen gemiddelden per inwoner laten zien / geen rekening houden met het totaal aantal inwoners 1
- Uit het antwoord moet blijken dat in bron 1 alleen gebruik wordt gemaakt van een economische indicator (en dat geeft geen volledig beeld van de levensomstandigheden) 1

6 maximumscore 1

Juiste gemeenschappelijke redenen zijn:

- Deze landen kennen politieke instabiliteit / conflicten.
- De registratiesystemen in deze landen zijn minder betrouwbaar.
- Deze landen scoren hoog op de *Fragile States Index*.

7 maximumscore 2

- Marokko 1
- analfabetisme / onderwijs / kennis 1

8 maximumscore 3

- Het sterftecijfer wordt vooral / sterk beïnvloed door de leeftijdsopbouw van een land (en niet alleen door de welvaart / levensomstandigheden) 1
- In alle genoemde landen in bron 1 is de welvaart (het bnp per inwoner) (veel) lager dan die in Nederland 1
- terwijl de sterftecijfers in deze landen ongeveer gelijk (Cuba, Ethiopië, Uganda, Vietnam) of lager (Albanië, Bangladesh, Jemen, Libanon, Marokko) / in slechts een paar landen een beetje hoger (Burkina Faso, Georgië, Wit-Rusland) zijn dan in Nederland 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – Karstlandschap in het Zuid-Chinees Bergland

9 **maximumscore 1**

Dit deel van China / Het Zuid-Chinees Bergland ligt midden op een tektonische plaat / ligt ver verwijderd van plaatgrenzen.

10 **maximumscore 2**

- stollings-/dieptegesteenten: basalt / graniet 1
- metamorfe gesteenten: gneis / leisteen / marmer / schist 1

Opmerking
Wanneer beide hoofdgroepen van gesteenten juist zijn, maar juiste voorbeelden ontbreken, 1 scorepunt toekennen.

11 **maximumscore 2**

- het stroomgebied van de Chang Jiang en dat van de Xi Jiang 1
- Juiste antwoorden zijn: 1
  - De hoogste delen van het Zuid-Chinees Bergland (de waterscheiding) zijn in gebruik als bos, terwijl de lagere delen in gebruik zijn genomen voor de verbouw van rijst (atlaskaart 167A).
  - In de hoogste delen van het Zuid-Chinees Bergland (de waterscheiding) is de bevolkingsdichtheid lager dan in de lagere gebieden (atlaskaart 167B).

12 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- in het Zuid-Chinees Bergland de zomermaanden warm zijn en er dan veel neerslag valt (oorzaak) 1
- waardoor in de zomermaanden (mineralen in) gesteenten makkelijker / sneller oplossen (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – Landschappen en klimaten in Australië

13 maximumscore 2

1 - c
2 - d
3 - a
4 - b

indien vier antwoorden juist	2
indien drie of twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

14 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de gebieden op deze breedte een groot deel van het jaar een hogedrukgebied hebben / te maken hebben met dalende luchtstromen (oorzaak) 1
- waardoor het vocht in de dalende / opwarmende lucht verdampt / niet condenseert (en er dus weinig neerslag valt) (gevolg) 1

15 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de noordoostkust van Australië in deze periode van het jaar onder invloed van aanlandige (en dus vochtige) wind staat 1
- die tegen het gebergte opstijgt en voor veel neerslag zorgt 1

16 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- het gebergte langs de zuidoostkust van Australië (veel) ouder is dan de Alpen in Europa (oorzaak) 1
- waardoor verwering en/of erosie het gebergte langs de zuidoostkust van Australië langer heeft kunnen afslijten / afbreken (waardoor de bergtoppen minder spits en lager zijn dan de bergtoppen van de Alpen in Europa) (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Brazilië

Opgave 5 – Natuurlijke hulpbronnen in Brazilië

17 **maximumscore 2**
- West-Europa en Japan / Oost-Azië 1
- atlaskaart 230A / 231A 1

18 **maximumscore 1**
selva

19 **maximumscore 2**
Een juiste redenering is:
- Voor het opwekken van hydro-elektriciteit wordt voor de aanleg van stuwdammen tropisch regenwoud gekapt / het milieu aangetast 1
- en dat gebeurt vaak in gebieden waar de lokale bevolking nog op traditionele wijze leeft / inheemse stammen wonen 1

20 **maximumscore 2**
- Juiste redenen voor de hoge winningskosten zijn: 1
  - De bereikbaarheid van het gebied is slecht.
  - Het gebied ligt ver van de geïndustrialiseerde regio in Brazilië.
- Een juiste politieke reden is: 1
  In dit deel van Brazilië liggen beschermde indianenreservaten / bossen waar het lastig is een vergunning te krijgen voor het winnen van delfstoffen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Vrouwenemancipatie en demografie in Brazilië

21 **maximumscore 2**

Juiste manieren zijn:
- De regering heeft ingezet op een verbetering van het onderwijs (voor met name meisjes).
- De regering heeft ervoor gezorgd dat (bijna) alle huishoudens toegang kregen tot televisie / internet.
- De regering programmeert *telenovelas* op televisie (waarin succesvolle vrouwen met een of twee kinderen de norm zijn).

per juiste manier 1

22 **maximumscore 2**

Juiste redenen zijn:
- In steden is de arbeidsparticipatie van vrouwen hoger.
- In steden zijn vrouwen hoger opgeleid.
- In steden is meer sprake van modernisering / emancipatie.
- In steden krijgen vrouwen gemiddeld op latere leeftijd kinderen.

per juiste reden 1

Opmerking
Vergelijkbare antwoorden die uitgaan van het platteland, dienen goed gerekend te worden.

23 **maximumscore 2**

Een juiste uitleg is:
- Het aandeel mensen in de productieve leeftijd is toegenomen / De demografische druk is afgenomen (oorzaak) 1
- waardoor minder kosten gemaakt hoeven te worden voor het niet-productieve deel van de bevolking (of voorbeelden daarvan) (gevolg) 1

24 **maximumscore 3**

- 261C 1

Uit de redenering moet blijken dat
- de verstedelijkingsgraad in Brazilië (zeer) hoog is / mensen dicht bij elkaar wonen in de stad 1
- zodat het organiseren van (goed) onderwijs eenvoudiger is (dan in bijvoorbeeld India waar een groter deel van de kinderen op het platteland woont) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Wateroverlast in Zuidoost-Brabant

25 maximumscore 2

- de Maas 1
- een regenrivier 1

26 maximumscore 2

- Een juiste ingreep in de stroomgeul van de beken is: 1
  kanalisatie / rechttrekken van de beken
- Een juiste verandering in het stroomgebied van de beken is: 1
  - verstening / verharding
  - ontbossing

27 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Door de afname van de vertragingstijd van de beken in Zuidoost-Brabant werd het gebied sneller ontwaterd / droger (oorzaak) 1
- waardoor het landschap veranderde van een (nat) heide- en hoogveenlandschap in een (droger) gebied met grasland en akkers (gevolg) 1

28 maximumscore 3

- Een reden voor natuurorganisaties is: 1
  Het landschap zal meer de oorspronkelijke vorm krijgen. / Er komt meer ruimte voor flora en fauna.
- Redenen voor boeren om bezwaar te hebben zijn: 1
  - De boeren moeten een deel van hun land afstaan / kunnen een deel van hun land minder (effectief) gebruiken.
  - Het land van de boeren zal minder snel ontwateren / zal natter worden.
- Juiste argumenten die het waterschap kan gebruiken om boeren te overtuigen van de positieve gevolgen van meanderende beken zijn: 1
  - Door de meanders ontstaat in (het stroombed van) de beek meer ruimte voor (overtollig) water (waardoor er minder overstromingsgevaar is).
  - In de zomer is er minder kans op schade door droogte.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Leefbaarheid in Lelystad

29 **maximumscore 2**

- In Hoorn en Volendam ligt het stadscentrum direct aan het water en in Lelystad en Almere ligt het stadscentrum verder van het water af 1
- Juiste oorzaken van dit verschil in ligging zijn: 1
  - Hoorn en Volendam zijn (in tegenstelling tot Lelystad en Almere) historische steden (die van oorsprong aan het water werden gebouwd).
  - Hoorn en Volendam waren voor de stedelijke groei veel meer afhankelijk van een directe ligging aan het water (dan de beleidssteden Lelystad en Almere).

30 **maximumscore 2**

- Juiste argumenten vóór de stelling zijn: 1
  - Het kronkelige stratenpatroon (zonder veel doorgaande straten) draagt bij aan de verkeersveiligheid.
  - Woonerven / pleinen met woningen eromheen dragen bij aan sociale controle / toezicht.
- Een juist argument tegen de stelling is: 1
  Achter de woningen zijn veel onoverzichtelijke plekken (zoals brandgangen / pleintjes met garageboxen), waar het lastig is om toezicht te houden.

31 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- de ligging van Almere ten opzichte van Amsterdam / de Randstad gunstiger is dan de ligging van Lelystad 1
- zodat mensen (uit onder andere Amsterdam en Lelystad) zich in Almere vestigden en het inwoneraantal / voorzieningenniveau in Lelystad daalde / stagneerde (en de leefbaarheid achteruit ging) 1

32 **maximumscore 2**

Een juiste redenering is:

- De verplaatsing van luchthaven-gerelateerde activiteiten kan werk / banen opleveren / trekt mensen naar de omgeving van Lelystad (economische dimensie) 1
- maar deze economische boost kan wel gepaard gaan met milieuproblemen (dimensie natuur) en/of geluidsoverlast (sociaal-culturele dimensie) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 24 juni.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: https://www.nrc.nl
bron 2	vrij naar: Digital Silk Road Project; Project Cargo Network: The Economist en https://www.yidaiyilu.gov.cn
Opgave 2	
bron 1	http://blogs.z24.nl/boumans_blog/2014/02/hoe-rijk-zijn-onze-provincies-.html, 22 april 2015
Opgave 3	
bron 1	https://www.unesco.nl en foto: aphotostory/Shutterstock.com
Opgave 4	
bron 1	De Grote Bosatlas, 55e druk, 1e oplage
bron 2	foto a: http://bitethedust.com.au foto b: www.aussievault.com.au foto c: Umomos/Shutterstock.com foto d: https://en.wikipedia.org
bron 3	De Grote Bosatlas, 55e druk, 1e oplage
Opgave 5	
bron 1	Christien Klaufus en Paul van Lindert, Latijns-Amerika: een regio in beweging, 2016 en https://pbs.twimg.com
Opgave 6	
bron 1	http://www.barrolee.com en https://ourworldindata.org
Opgave 7	
bron 1	Twan van der Heijden, Soerendonk, Twitter 2 juni 2016
bron 2	https://www.aaenmaas.nl
bron 3	Waterschap Aa en Maas
Opgave 8	
bron 1	https://www.lelystad.nl

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2018

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – De geografie van LEGO

1 maximumscore 2

Juiste redenen zijn:
- De fabrieken liggen in landen met relatief lage lonen.
- De fabrieken liggen in een deel van Europa met een relatief sterke economische groei.
- De fabrieken liggen in de Europese Unie.

per juiste reden 1

2 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het aantal kinderen in Noordwest-Europa afneemt.

3 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat
- LEGO producten is gaan ontwikkelen die ook gericht zijn op meisjes (LEGO *Friends*) / die inspelen op nieuwe trends of populaire films (*Harry Potter* en *Starwars*) / die voor educatieve doeleinden gebruikt kunnen worden (LEGO *Mindstorms* en LEGO *Education*) 1
- nieuwe legoproducten via internet / YouTube / sociale media steeds sneller (en bij meer mensen) aangeprezen worden 1

4 maximumscore 3
- Mondiale schaal: de luisterposten zijn gevestigd in de drie gebieden die samen de triade vormen / in de drie belangrijkste centrumgebieden van de wereld (Noord-Amerika, West-Europa en Oost-Azië) 1
- Continentale schaal: de luisterposten zijn gevestigd in de economisch sterkste landen van de centrumgebieden / in de triade (Verenigde Staten, Duitsland en Japan) 1
- Nationale schaal: de luisterposten zijn gevestigd in de (trendsettende) centrumsteden (München, Los Angeles en Tokyo) van de economisch sterkste landen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Steden in India

5 maximumscore 2

- Het verschil: de steden in India liggen meer verspreid over het land en in Brazilië en Australië liggen de steden vooral aan de kust 1
- Juiste oorzaken zijn: 1
  - Vrijwel het hele grondgebied van India is bewoonbaar, terwijl grote delen van Brazilië en Australië ontoegankelijk / weinig vruchtbaar / erg droog zijn.
  - India kende al voor de koloniale tijd steden die gelijkmatig over het land verspreid lagen, terwijl de steden in Brazilië en Australië pas vanaf de koloniale tijd (en dus aan de kust) ontstonden.

6 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Door het gebied direct ten zuiden van de Himalaya stromen grote rivieren (die regelmatig buiten hun oevers treden) (oorzaak) 1
- waardoor vruchtbaar sediment werd achtergelaten / voldoende voedsel verbouwd kon worden om een grote bevolking te onderhouden / handel gedreven kon worden (en er dus een hoge bevolkingsdichtheid kon ontstaan) (gevolg) 1

7 maximumscore 2

- Bengaluru/Bangalore 1
- Juiste manieren waarop de overheid de vestiging van IT-bedrijven heeft gestimuleerd, zijn: 1
  - Er zijn Speciale Economische Zones (voor IT) gevestigd.
  - Er zijn veel universiteiten, instituten of hogescholen met IT-zwaartepunt gevestigd.
  - Er zijn technopolen gesticht.

8 maximumscore 3

Uit de redenering moet blijken dat

- regio's waar veel investeringen worden gedaan (151D) over het algemeen veel werkgelegenheid bieden / het meest welvarend zijn 1
- zodat veel migranten naar de steden in deze regio's trekken (150B) 1
- maar dat er voor deze migranten in deze steden niet voldoende werk / huisvesting beschikbaar is en veel migranten in slums terechtkomen (150D) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – De T-Rex in Leiden

9 **maximumscore 2**
- (gras)steppe 1
- Er valt te weinig neerslag (voor de groei van bomen) 1

10 **maximumscore 2**
Een juiste redenering is:
- Een goed bewaard fossiel zoals dat van de T-Rex kan alleen zijn bewaard in een sedimentgesteente (dat op land gevormd is) 1
- en van de vier soorten gesteenten is alleen zandsteen een sedimentgesteente 1

11 **maximumscore 2**
Uit het antwoord moet blijken dat
- Yellowstone National Park: het vulkanisme ontstaat daar door een hotspot 1
- Cascade Range: het vulkanisme ontstaat daar door subductie 1

12 **maximumscore 2**
- Maastricht 1
- Uit het antwoord moet blijken dat de gesteentelagen uit het Krijt daar aan het aardoppervlak liggen / elders in Nederland bedekt zijn door jongere sedimenten (niet aan het aardoppervlak liggen) 1

Opgave 4 – Het Eyremeer in Australië

13 **maximumscore 2**
a Melbourne
b Alice Springs
c Darwin
d Brisbane

indien vier antwoorden juist 2
indien drie of twee antwoorden juist 1
indien minder dan twee antwoorden juist 0

14 **maximumscore 1**
Cooper Creek

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

15 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- alleen in jaren met een extra krachtige passaatwind vochtige lucht verder landinwaarts / over de kustgebergtes wordt geblazen (oorzaak) 1
- waardoor alleen dan voldoende neerslag valt in het stroomgebied van de rivieren die het Eyremeer voeden (gevolg) 1

16 **maximumscore 2**

- extensieve veeteelt 1
- Het grondwater bevindt zich door de lage ligging van de omgeving van het Eyremeer (in tegenstelling tot het hooggelegen westen van Australië) veel dichter onder het oppervlak 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Goudwinning op Lombok

17 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- de goudprijs de laatste jaren (sterk) is gestegen 1
- zodat boeren en vissers hun bestaan hebben ingeruild voor dat van goudzoeker (omdat ze daar meer mee konden verdienen) 1

18 **maximumscore 2**

- Natuurlijk kenmerk: Indonesië is een uitgestrekte archipel / heeft een lange kustlijn (die nooit helemaal te controleren is) 1
- Politiek kenmerk: Indonesië is een *soft state* / kent veel corruptie (zodat onvoldoende opgetreden wordt tegen illegale handel) 1

19 **maximumscore 2**

- Schaalniveau van Lombok: tussenhandelaren uit de hoofdstad (het centrum) van Lombok verdienen meer aan de goudwinning dan de lokale bevolking die (in de perifere gebieden) het goud wint 1
- Mondiaal schaalniveau: het goud wordt gewonnen in een (semi)perifeer land als Indonesië, maar de verkoop vindt plaats in andere (rijkere) delen van de wereld 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

20 maximumscore 3

- Juiste mogelijke positieve gevolgen voor de bevolking van Lombok zijn: 2
  - De grote buitenlandse mijnbouwbedrijven mogen/zullen geen kwik gebruiken, waardoor de bron van de gezondheidsproblemen onder de bevolking wordt weggenomen.
  - Er ontstaan meer kansen op legale werkgelegenheid.
  - Door de komst van nieuwe werknemers zal meer geld besteed worden in de lokale economie.

Opmerking
Aan een juist mogelijk positief gevolg voor de bevolking van Lombok 1 scorepunt toekennen.

- Juiste mogelijke negatieve gevolgen voor de bevolking van Lombok zijn: 1
  - De grote winsten zullen ten goede komen aan het mijnbouwbedrijf en/of de nationale overheden.
  - De lokale bevolking raakt de inkomsten uit de kleinschalige goudwinning kwijt.
  - De lokale bevolking kan een deel van de grond kwijtraken (doordat vergunningen worden afgegeven).
  - Er kan schade door grootschalige mijnbouw aan de leefomgeving ontstaan.

Opgave 6 – Thee in Indonesië

21 maximumscore 2

Juiste kenmerken zijn:
- Het noorden van Sumatra is een bergachtig gebied.
- Het noorden van Sumatra heeft een warm en vochtig (tropisch) klimaat.

per juist kenmerk 1

22 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat
- een groot deel van Java (in tegenstelling tot het noorden van Sumatra) een periode van het jaar onder invloed staat van een hogedrukgebied / van droge lucht uit Australië / niet het hele jaar onder invloed staat van de ITCZ (oorzaak) 1
- waardoor een groot deel van Java een droge tijd heeft (en de thee daar dus van betere kwaliteit is) (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

23 maximumscore 2

- (bodem)erosie 1
- Juiste manieren zijn: 1
  - De theeplanten staan parallel aan de hoogtelijnen.
  - De theeplanten staan dicht op elkaar (zodat de hele bodem bedekt is).

24 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- bedrijven verplicht zijn om grondstoffen te bewerken tot halffabricaat of eindproduct / geen onbewerkte grondstoffen mogen exporteren 1
- zodat het exportaandeel van onbewerkte thee is afgenomen / van bewerkte thee is toegenomen 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Het project Grensmaas

25 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- De Maas stroomt tegenwoordig minder hard / heeft tegenwoordig een kleinere piekafvoer / heeft tegenwoordig een regelmatiger regiem (dan in het Pleistoceen) (oorzaak) 1
- waardoor grind tegenwoordig al stroomopwaarts van de Grensmaas bezinkt / tegenwoordig bij de Grensmaas alleen maar fijner sediment wordt afgezet (gevolg) 1

26 maximumscore 2

Juiste doelen zijn:

- grindwinning (economische dimensie)
- natuurontwikkeling (dimensie natuur)

per juist doel 1

27 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het Julianakanaal vlak naast de Grensmaas loopt (zodat de scheepvaart geen hinder heeft van een vrij meanderende Grensmaas).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

28 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- door de maatregelen bij de Grensmaas meer ruimte voor de rivier ontstaat / het water langer wordt vastgehouden (oorzaak) 1
- waardoor het debiet verder stroomafwaarts afneemt / het regiem van de rivier verder stroomafwaarts regelmatiger wordt (en het overstromingsrisico dus afneemt) (gevolg) 1

29 **maximumscore 2**

- publiek-private samenwerking (pps) 1
- de Belgische overheid / Belgische partijen 1

Opgave 8 – De nieuwe spoorzone in Breda

30 **maximumscore 2**

Juiste kenmerken zijn:

– De spoorzone ligt dicht bij de binnenstad van Breda.
– In de spoorzone bevindt zich industrieel erfgoed / bevinden zich grote industriële panden.
– In de spoorzone is (door het verdwijnen van traditionele industrie) veel ruimte beschikbaar gekomen.

per juist kenmerk 1

31 **maximumscore 2**

Een juiste redenering is:

- Door de mix van verschillende functies zijn er op bijna alle tijden van de dag mensen in de openbare ruimte 1
- zodat er voortdurend toezicht / sociale controle is (wat de subjectieve veiligheid vergroot) 1

32 **maximumscore 2**

- Een juist mogelijk positief effect voor de binnenstad van Breda is: door de doorgang onder het station is de bereikbaarheid van de binnenstad (vanuit het noorden van Breda) verbeterd 1
- Een juist mogelijk negatief effect voor de huidige bewoners van de spoorzone is: (een deel van) de huidige bewoners kunnen door de ontwikkelingen verdrongen worden 1

33 **maximumscore 2**

- nationaal stedelijk netwerk: Brabantstad / de Brabantse stedenrij 1
- Breda ligt gunstig op de route tussen de Randstad (Amsterdam-Rotterdam) en Antwerpen-Brussel-Parijs 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 29 mei. Meteen aansluitend op deze datum start Cito met de analyse van de examens.

Ook na 29 mei kunt u nog tot en met 12 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in de webbased versie van Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak
Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: http://www.trouw.nl/tr/nl/4504/Economie/article/detail/3529963/2013/10/19/LEGO-focust-weer-op-steentjes-en-groeit-tegen-de-trend-in.dhtml en https://www.secure.LEGO.com foto's: www.LEGO.com
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: https://www.nemokennislink.nl/publicaties/een-tyrannosaurus-rex-voor-naturalis en https://t-rex.naturalis.nl foto: http://cdn.sleutelstad.nl/wp-content/uploads/2016/09/trix03.jpg
bron 2	bron foto 1: http:www.geodil.comimages1124full.jpg, Joseph H. Hartman, 2001 en bron foto 2: Servaas Neijens/Naturalis
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: www.klimadiagramme.de
bron 2	bron: Cito
Opgave 5	
bron 1	vrij naar: NRC Handelsblad, 22 april 2014, Garschagen, M. (2014) 'Kwik is een langzame moordenaar op Lombok'
bron 2	vrij naar: www.sr-indonesia.com
Opgave 6	
bron 1	vrij naar: http://ratetea.com
bron 2	bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/08/Malabar_Tea_Plantation_Bandung_South.jpg op 1-5-2014
bron 3	vrij naar: http://data.worldbank.org
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: http://www.grensmaas.nl
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: www.viabreda.nl
bron 2	https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/75/De_Drie_Hoefijzers_-_Breda.jpg

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde havo

Centraal examen havo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor havo,

Bij het centraal examen aardrijkskunde havo:

Op **pagina 10, vraag 23**, bij de **tweede deelscore**, moet het deelscorepunt altijd worden toegekend, ongeacht of er wel of geen antwoord gegeven is, en ongeacht het gegeven antwoord.

Toelichting:
Bij het tweede deel van de vraag wordt abusievelijk verwezen naar de theeplantage in bron 1. De foto van de theeplantage is echter in het bronnenboekje opgenomen in bron 2.
Het eerste deel van de vraag dient conform het correctievoorschrift te worden nagekeken.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

Namens het College voor Toetsen en Examens,

drs. P.J.J. Hendrikse,
voorzitter

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde havo

Centraal examen havo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor havo,

Bij het centraal examen aardrijkskunde havo:

Op **pagina 11**, **vraag 29**, bij de **eerste deelscore** moet het deelscorepunt altijd worden toegekend, ongeacht of er wel of geen antwoord is gegeven, en ongeacht het gegeven antwoord.

en

Op **pagina 11**, **vraag 29**, bij de **tweede deelscore** moeten de antwoorden ‘Provincie Limburg’ en ‘Rijkswaterstaat’ ook goedgekeurd worden.

Toelichting:
De overheid is wel betrokken bij het Project Grensmaas, maar heeft geen rol in het Consortium zelf. Daarom is in het Consortium geen sprake van een publiek-private samenwerking. Om die reden zijn de genoemde overheidspartijen in bron 1 (Provincie Limburg en Rijkswaterstaat), die geen deel uitmaken van het Consortium maar wel betrokken zijn bij het Project Grensmaas, goede antwoorden op de tweede deelvraag.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

Namens het College voor Toetsen en Examens,

drs. P.J.J. Hendrikse,
voorzitter

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2018

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctie-voorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Globalisering in de staalindustrie

1 maximumscore 2
Uit het antwoord moet blijken dat
- het aandeel in de staalproductie van centrumlanden (zoals Duitsland / Italië / Verenigde Staten / Frankrijk / Groot-Brittannië) tussen 1985 en 2015 is afgenomen 1
- en het aandeel in de staalproductie in semi-perifere landen (zoals China / India) is toegenomen 1

2 maximumscore 2
- Juiste redenen zijn: 1
  - moderne techniek / productieprocessen binnen het bedrijf halen
  - toegang tot de Europese staalmarkt krijgen
  - verhogen van de winst / omzet
- De overname wijkt af van de traditionele verhoudingen, omdat een bedrijf uit een (semi-)perifeer land een bedrijf overneemt uit een centrumland (en dat is in de traditionele verhoudingen andersom) 1

3 maximumscore 1
Australië

4 maximumscore 2
Uit de redenering moet blijken dat
- de staalfabrieken in Groot-Brittannië juist in gebieden staan waar de werkloosheid al hoog is 1
- zodat (bij het sluiten van de staalfabrieken / het verdwijnen van de werkgelegenheid) het verschil in welvaart tussen deze gebieden en het huidige centrumgebied rond Londen nog groter wordt 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Diversiteit aan talen

5 **maximumscore 2**
- lingua franca: Engels 1
- meest gesproken eerste taal: Chinees / Mandarijn 1

6 **maximumscore 2**
- Het zijn landen met veel inwoners 1
- In Papoea Nieuw-Guinea zijn veel moeilijk toegankelijke gebieden waar bevolkingsgroepen langdurig in afzondering konden leven (en in de loop der tijd eigen talen ontwikkelden) 1

7 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat
- in Europa eenheidsstaten zijn ontstaan / natiestaten zijn ontstaan / het proces van *nation building* al (eeuwen)lang gaande is (en er dus vaak ook een gemeenschappelijke taal wordt gesproken) 1
- terwijl in Afrika tijdens (en na) de (de)kolonisatie landen zijn ontstaan waarbij verschillende etnische groepen in één land terechtkwamen / het proces van *nation building* een veel minder lange geschiedenis kent (en de diversiteit aan talen dus groter is) 1

8 **maximumscore 2**
- In (semi-)perifere landen wordt de invloed van mondiale talen (als het Engels, Spaans of Arabisch) steeds groter (en daardoor neemt het aantal gesproken talen af) 1
- In centrumlanden neemt het aantal gesproken talen door immigratie toe 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – De Zayandeh, een rivier in Iran

9 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- in het zuidwesten van Iran de Euraziatische Plaat en de Arabische Plaat op elkaar botsen / convergeren 1
- waarbij gesteentelagen geplooid worden / omhoog geduwd worden (en een gebergte ontstaat) 1

10 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de vochtige lucht ten westen van het Zagrosgebergte wordt gedwongen te stijgen (en daar uitregent) 1
- en dat ten oosten van het Zagrosgebergte de lucht daalt / geen waterdamp meer bevat (en er geen neerslag valt) 1

11 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- de bevolking in het stroomgebied sterk is toegenomen (oorzaak) 1
- waardoor steeds meer water uit de rivier gebruikt wordt als drinkwater of voor irrigatie (en de rivier dus al is opgedroogd voordat die het meer bereikt) (gevolg) 1

12 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- de hoeveelheid zoet (irrigatie)water afkomstig uit neerslag in het stroomgebied van de Zayandeh de komende decennia zal afnemen 1
- de mogelijkheden voor akkerbouw minder zullen worden / er meer aan extensieve veeteelt gedaan zal worden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – De Popocatépetl in Mexico

13 **maximumscore 2**

- stratovulkaan 1
- De Popocatépetl ligt in een zeer dichtbevolkt gebied / vlak bij grote steden 1

14 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- voorafgaand aan een eruptie de (relatief dicht onder het aardoppervlak gelegen) magmahaard van de vulkaan vol raakt (oorzaak) 1
- waardoor in de magmahaard druk wordt opgebouwd (waarbij aardbevingen ontstaan) (gevolg) 1

15 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- bij een eruptie van de Popocatépetl grote hoeveelheden as / vulkanisch materiaal kunnen worden uitgestoten 1
- die in combinatie met grote hoeveelheden (smelt- of regen)water modderstromen / lahars kunnen vormen 1

16 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- in het noorden van Mexico weinig neerslag valt / het noorden van Mexico een B-klimaat heeft / het noorden van Mexico een droog klimaat heeft en in het zuiden veel neerslag valt / het zuiden een A-klimaat heeft / het zuiden een nat klimaat heeft (oorzaak) 1
- waardoor in het noorden van Mexico vooral erosie / bodemaantasting plaatsvindt door de wind en in het zuiden vooral erosie / bodemaantasting plaatsvindt door afstromend (regen)water (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Armoede in Indonesië

17 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- (volgens de atlas) in Indonesië 20 - 40% / ten minste 20% van de bevolking in extreme armoede leeft 1
- en dat betekent dat op de totale bevolking van Indonesië (> 240 miljoen inwoners) meer dan 30 miljoen / ten minste 48 miljoen inwoners in extreme armoede leven 1

18 **maximumscore 2**

Een juiste redenering is:

- In semi-perifere landen komt de economische groei in eerste instantie vaak vooral ten goede aan enkele gebieden / aan het centrum van het land 1
- zodat de (economische) verschillen tussen gebieden / tussen het centrum en de perifere gebieden toenemen 1

19 **maximumscore 2**

Juiste argumenten zijn:

– Het laagste percentage van de bevolking in extreme armoede is te vinden in Kalimantan (dat volgens de indeling tot de periferie behoort).
– Er zijn delen van Java (en Sumatra) waar net zo veel of meer extreme armoede voorkomt dan op andere / perifere eilanden.

per juist argument 1

20 **maximumscore 2**

- Een juiste oorzaak vanuit de sociaal-culturele dimensie verwijst naar de verschillen in taal / godsdienst / gewoonten tussen Papua en Java 1
- Een juiste oorzaak vanuit de politieke dimensie verwijst naar de wens van Papua om onafhankelijk te worden van Indonesië (en dan ligt het niet voor de hand om juist naar Java te emigreren) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Bali, vakantieparadijs met natuurlijke risico's

21 maximumscore 3

- Indonesië heeft een tropisch / warm klimaat (dimensie natuur) 1
- Indonesië heeft lagere prijzen vergeleken met Australië / Door de nabijheid zijn vervoerskosten / vliegtickets relatief goedkoop (economische dimensie) 1
- De Balinese cultuur sluit (in vergelijking met de rest van Indonesië) beter aan bij de westerse levenswijze / vakantiewensen van Australiërs (sociaal-culturele dimensie) 1

22 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Bali staat in de maanden mei - september onder invloed van hoge luchtdruk / aflandige wind uit Australië (oorzaak) 1
- waardoor er weinig bewolking is / er veel zonuren zijn / er nauwelijks neerslag valt (gevolg) 1

23 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- ten zuiden van Bali een (convergente) plaatgrens / subductiezone ligt (en ten noorden van Bali niet) (oorzaak) 1
- waardoor ten zuiden van Bali (zware aardbevingen en) tsunami's kunnen ontstaan die de zuidkust van Bali ongehinderd kunnen bereiken (en de noordkust van Bali dan in de luwte van het eiland ligt) (gevolg) 1

24 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- In deze periode van het jaar is er boven Bali en Java normaal gesproken sprake van een zuidoost-moesson (oorzaak) 1
- waardoor as- en rookwolken van een vulkaanuitbarsting op Java in de richting van Sumatra / niet naar Bali worden geblazen (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Dijkverlegging bij Cortenoever

25 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- de rivier in de buitenbocht harder stroomt dan in de binnenbocht (oorzaak) 1
- waardoor in de buitenbocht erosie optreedt en in de binnenbocht sedimentatie plaatsvindt (en de rivier zich dus steeds verder heeft verplaatst) (gevolg) 1

26 **maximumscore 2**

- Het verlagen van kribben en het verwijderen van obstakels 1
- Uit het antwoord moet blijken dat door het verleggen van de dijk bij Cortenoever meer ruimte voor de rivier wordt gemaakt / (de opslagcapaciteit van) het winterbed wordt vergroot 1

27 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- lokale boeren het meeste weerstand hadden 1
- omdat zij (een deel van) hun landbouwgrond moesten opgeven / boerderijen na de dijkverlegging buitendijks kwamen te liggen 1

28 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- door de gesloten stuw bij Driel (minder Rijnwater de Neder-Rijn / Lek instroomt en) meer Rijnwater de IJssel instroomt (oorzaak) 1
- waardoor de waterstand van het IJsselmeer op peil gehouden kan worden (en er dus voldoende zoet water beschikbaar is voor het noorden van Nederland) (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Stadswerven Dordrecht

29 maximumscore 2

Juiste kenmerken zijn:
- Het terrein ligt vlak bij de historische binnenstad van Dordrecht.
- Het terrein ligt op een gunstige plek langs een knooppunt van waterwegen / bij het water.
- Op het terrein staan panden leeg die geschikt zijn om nieuwe functies te herbergen.

per juist kenmerk 1

30 maximumscore 2
- Dordrecht ligt in het deel van het rivierengebied waar hoge waterstanden op zee en hoge waterstanden in de rivier samenkomen 1
- Uit het antwoord moet blijken dat door het ontpolderen van Noordwaard meer rivierwater (voordat het Dordrecht bereikt) naar het Hollands Diep / richting de Zeeuwse wateren kan stromen 1

31 maximumscore 3
- Juiste maatregelen bij doel a zijn: 1
  - Er worden verschillende functies met elkaar gecombineerd.
  - Er wordt een jachthaven aangelegd.
- Een juiste maatregel bij doel b is: 1
  Met de bouw van een brug voor langzaam verkeer wordt de aansluiting op de historische binnenstad verbeterd.
- Juiste maatregelen bij doel c zijn: 1
  - Er worden drijvende waterwoningen gebouwd.
  - Er wordt een waterpark aangelegd.
  - De centrale verkeersas wordt verhoogd aangelegd (zodat de Stadswerven ook bij overstromingen bereikbaar zijn).

32 maximumscore 2

Een juiste redenering is:
- Dordrecht zou in de ‘schaduw’ van Rotterdam kunnen meeliften op de aantrekkingskracht / agglomeratievoordelen van deze grotere / succesvolle / internationaal georiënteerde stad 1
- maar de nabijheid van deze stad zou ook nadelig kunnen uitpakken, omdat stedelijke activiteiten eerder zullen plaatsvinden in het grotere en succesvolle Rotterdam / ondernemers zich eerder in het grotere en succesvolle Rotterdam zullen vestigen dan in Dordrecht 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 25 juni.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	bron: https://www.worldsteel.org
bron 2	vrij naar: https://www.nrc.nl/nieuws/2016/03/30/tata-steel-wil-af-van-britse-staaltak-1606021-a1189859 en Atosan, www.shutterstock.com, 507734710
Opgave 2	
bron 1	vrij naar: https://confins.revues.org/docannexe/image/6529/img-1.jpg
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: http://www.kennislink.nl/publicaties/de-tragedie-van-centraal-iran-s-grootste-rivier en https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b2/Zayandeh_river_map.png
bron 2	bron: http://gashtatour.com/tour/isfahan-attraction-khaju-bridge/ en http://picssr.com/tags/khajoo/page7
Opgave 4	
bron 1	bron: http://www.renewableenergymexico.com/popocatepetl-a-warrior-waiting-to-rescue-mexico-city/, Hejtmánek, J.,2006
Opgave 5	
bron 1	vrij naar: http://www.internal-displacement.org
Opgave 6	
bron 1	bron: http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2013/10/07/article-2448575-18939DE600000578-609_306x461.jpg
Opgave 7	
bron 1	bron: Ruimte voor de rivier.nl en J.W. van Aalst, www.opentopo.nl
Opgave 8	
bron 1	vrij naar de website www.stadswerven.nl
bron 2	bron: http://www.parima-k.org/index.php/category/dordrecht/
bron 3	bron: Masterplan Stadswerven, http://arch-lokaal.nl/wp-content/uploads/2014/11/2-Masterplan-Stadswerven-1-februari-2009.pdf

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2017

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.
In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 63 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Wereldkoffiemarkt

1 maximumscore 1
Uit het antwoord moet blijken dat de teelt/productie van koffiebonen plaatsvindt in (semi)perifere landen en de verwerking / consumptie vooral plaatsvindt in centrumlanden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

2 maximumscore 2

Juiste oorzaken zijn:
- In opkomende landen is de welvaart de laatste decennia gestegen (waardoor consumenten meer koffie kopen). (economische dimensie)
- In opkomende landen neemt men in toenemende mate een westerse levensstijl aan (waar koffiedrinken bij hoort). (sociaal-culturele dimensie)
- Opkomende landen stellen hun grenzen in toenemende mate open (voor bijvoorbeeld koffie van westerse multinationals). (politieke dimensie)

per juiste oorzaak 1

3 maximumscore 2

- Juiste oorzaken zijn: 1
  - De export van andere producten is toegenomen.
  - De binnenlandse consumptie van koffie is toegenomen.
- Juiste redenen zijn: 1
  - Brazilië is minder kwetsbaar geworden voor prijsschommelingen op de wereldkoffiemarkt.
  - Brazilië is minder afhankelijk geworden van de export van slechts één product.

4 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat
- het verplaatsen van onderdelen in de productieketen naar de periferie leidt tot meer werkgelegenheid / waardevermeerdering / meer inkomsten 1
- zodat welvaartsverschillen tussen centrum en periferie kleiner kunnen worden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – De globaliseringsindex

5 maximumscore 3

- a tijd-ruimtecompressie 1
- b global shift 1
- c lingua franca 1

6 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Het zijn allemaal (relatief) kleine landen/economieën (oorzaak) 1
- waardoor ze sterk afhankelijk zijn van handelscontacten met het buitenland / samenwerkingsverbanden (en voor grotere landen/economieën als Duitsland of de Verenigde Staten geldt dat minder) 1

7 maximumscore 2

De juiste kenmerken zijn:

- De uitvoer van Angola bestaat voor een groot deel (25-50%) uit aardolie / slechts één product 1
- Een groot deel (meer dan 30%) van de uitvoer gaat naar slechts één land / China 1

8 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat

- in de Human Development Index kenmerken van de bevolking (analfabetisme, levensverwachting) worden meegewogen, terwijl het bij de globaliseringsindex alleen gaat om contacten met andere gebieden 1
- de Human Development Index een samengestelde indicator (of een omschrijving daarvan) is, terwijl het bnp per hoofd van de bevolking alleen iets zegt over één enkel / alleen een economisch kenmerk 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – Klimaat en vegetatiezones in Afrika

9 **maximumscore 2**

Een juiste uitleg is:

- Bij de evenaar overheerst lage luchtdruk en bij de keerkringen overheerst hoge luchtdruk (oorzaak) 1
- waardoor bij de evenaar lucht stijgt en afkoelt / condensatie plaatsvindt (en veel neerslag ontstaat) en bij de keerkringen lucht daalt en opwarmt / wolken oplossen (en vrijwel geen neerslag ontstaat) (gevolg) 1

10 **maximumscore 1**

Voor de oostkust van zuidelijk Afrika bevindt zich een warme zeestroom en voor de westkust een koude zeestroom.

11 **maximumscore 2**

Een juiste uitleg is:

- Het vee graast (juist in droge jaren) de schaarse vegetatie weg (oorzaak) 1
- waardoor de bodem niet meer vastgehouden wordt / kan gaan stuiven / wordt aangetast door de wind (gevolg) 1

12 **maximumscore 2**

1b - 2c - 3d - 4e - 5a

indien vijf antwoorden juist 2
indien vier of drie antwoorden juist 1
indien minder dan drie antwoorden juist 0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – De Alpiene gebergtegordel

13 **maximumscore 1**
Euraziatische plaat, Afrikaanse plaat, Indisch-Australische plaat

Opmerking
Alleen als alle drie de platen juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

14 **maximumscore 2**
- sedimentgesteenten 1
- door convergentie van platen werd kalksteen omhoog geduwd 1

15 **maximumscore 1**
In het westelijk deel vindt subductie (van oceanische korst) plaats en in het oostelijke deel niet (meer).

16 **maximumscore 2**
De juiste oorzaken zijn:
- de grote hoogteverschillen in de Himalaya / de steile hellingen in de Himalaya / de hoogte van de Himalaya 1
- de (grote) hoeveelheid neerslag in de Himalaya 1

17 **maximumscore 2**
- de Middellandse Zee 1
- de Zwarte Zee 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Bevolkingsontwikkeling in Indonesië

18 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat de (gemiddelde jaarlijkse) bevolkingsgroei in de afgelopen decennia is afgenomen.

19 **maximumscore 2**
Juiste oorzaken zijn:
- In steden zijn betere scholings-/carrièremogelijkheden (dan op het platteland).
- In steden krijgen vrouwen gemiddeld op latere leeftijd hun eerste kind (dan op het platteland).
- In steden is meer toegang tot anticonceptiemiddelen / is meer voorlichting over anticonceptie (dan op het platteland).
- In steden zijn de woningen kleiner (dan op het platteland).
- In steden wordt doorgaans minder vanuit tradities gedacht (dan op het platteland).

per juiste oorzaak 1

20 **maximumscore 2**
Een juiste uitleg is:
- Vanuit (het nabijgelegen) Singapore worden veel bedrijven verplaatst naar Riau (en de Riau-eilanden) (oorzaak) 1
- waardoor veel mensen naar deze provincie(s) trekken (om werk te vinden) (gevolg) 1

of
- Vanuit Singapore vindt recreatie plaats naar Riau (en de Riau-eilanden) (oorzaak) 1
- waardoor veel mensen naar deze provincie(s) trekken (om diensten te verlenen aan deze recreanten) (gevolg) 1

21 **maximumscore 2**
- 1980-1990 en 1990-2000 1
- Uit het antwoord moet blijken dat in de periode 1980-2000 de bevolkingsgroei op Java en Bali lager was dan in de periode daarvoor/daarna 1

Opmerking
Alleen als beide periodes juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

22 maximumscore 1

Juiste doelstellingen zijn:
- het javaniseren van de buitengebieden / het bevorderen van de eenheidsstaat
- het economisch ontwikkelen van de buitengebieden

Opgave 6 – De vijf grote eilanden van Indonesië

23 maximumscore 2

- Borneo (of Kalimantan) en Nieuw-Guinea (of Papua/Irian Jaya) 1
- Dwars door Nieuw-Guinea (of Papua/Irian Jaya) lopen plaatgrenzen en door Borneo (of Kalimantan) niet 1

24 maximumscore 2

Sumatra: (Eur)Azië
Java: (Eur)Azië
Borneo (Kalimantan): (Eur)Azië
Nieuw-Guinea (Papua/Irian Jaya): Australië / Oceanië

indien vier antwoorden juist 2
indien drie of twee antwoorden juist 1
indien minder dan twee antwoorden juist 0

25 maximumscore 2

- De gebieden waar het savanneklimaat voorkomt, liggen relatief ver van de evenaar vandaan / liggen relatief dicht bij Australië 1
- De gebieden waar het maritiem of gematigd klimaat voorkomt zijn berggebieden / hebben een hoge ligging 1

26 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat
- volgens atlaskaart 157C het christendom en volgens atlaskaart 237A de islam het meest voorkomt 1
- op atlaskaart 157C de gegevens per provincie/deelgebied zijn weergegeven terwijl deze op atlaskaart 237A per land zijn weergegeven 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Hoogwater in de Rijn

27 **maximumscore 2**

Juiste oorzaken zijn:
- In de zomer is er meer vegetatie (waardoor minder water afstroomt richting de rivier).
- In de zomer is er meer verdamping / een kleiner neerslagoverschot / meer evapotranspiratie.

per juiste oorzaak 1

28 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat
- door de uitbreiding van steden meer water over het oppervlak afstroomt / minder water de grond inzakt (oorzaak) 1
- waardoor het water sneller in de rivier terechtkomt / korter in het stroomgebied wordt vastgehouden (gevolg) 1

29 **maximumscore 2**
- De bijdrage van de Zwitserse bovenloop is te herkennen aan het stijgende debiet in de maanden mei-juni / de kleine afvoerpiek in juni 1
- De bijdrage van de Zwitserse bovenloop bestaat vooral uit smeltwater, terwijl de bijdrage van de meeste zijrivieren uit regenwater bestaat 1

30 **maximumscore 2**
- het beter bevaarbaar maken van de rivier / het smal houden van de stroomgeul / horizontale verplaatsing van de rivier tegengaan 1
- de afvoer verbeteren / afvoeren 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Strijp S in Eindhoven

31 maximumscore 3

- Hoofdkantoor: verplaatst (naar Amsterdam), omdat de internationale uitstraling/bereikbaarheid van Eindhoven gering is / van Amsterdam beter is 1
- Onderzoek- en ontwerpafdelingen: niet verplaatst, omdat dit onderdeel van de productieketen veel technisch hooggeschoolde werknemers vereist 1
- Fabrieken: verplaatst, omdat elders de loonkosten/productiekosten lager zijn 1

32 maximumscore 2

Juiste kenmerken zijn:

- de aanwezigheid van bijzondere architectuur / industrieel erfgoed / monumentale fabriekspanden
- de ligging dicht bij het centrum van Eindhoven

per juist kenmerk 1

33 maximumscore 1

herstructurering

34 maximumscore 2

- In de periode 1997-2010 vond in Eindhoven (re-)urbanisatie/ bevolkingsgroei plaats 1
- In Strijp S wordt ruimte gemaakt voor wonen om nieuwe stedelingen / de bevolkingsgroei (deels) op te vangen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 23 mei.

Ook na 23 mei kunt u nog tot 14 juni gegevens voor Cito accorderen. Alle gegevens die vóór 14 juni zijn geaccordeerd, worden meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in de webbased versie van Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak
Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: www.decs.nl
Opgave 2	
bron 1	bron: http://globalization.kof.ethz.ch
Opgave 3	
bron 1	bron: Cito
bron 2	
foto a	bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/35/Namib_Desert_Namibia(2).jpg
foto b	bron: zeemacht.blogspot.com/2011
foto c	bron: https://nyasatelles.wordpress.com
foto d	bron: www.rainforestproducts.info/wp-content/uploads/2011/03/the-rainforest.jpg Congo
foto e	bron: http://realmedicinefoundation.org/sites/default/ files/kilimanjaro.jpg
Opgave 4	
bron 1	bron: Cito
Opgave 5	
bron 1	bron: www.bps.go.id
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: Trudo, Driehoek, het levendig hart van brainport, Eindhoven, 15 november 2007 en www.absolutefacts.nl/noord-brabant/philipsfabrieken-eindhoven.htm en Woningcorporatie Trudo
bron 2	bron: www.beeckk.nl/uploaded/File/Strijp-S.pdf en vrij naar: Geografie, november / december 2013, blz. 17

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2017

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.
In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 66 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Import en export van Australië

1 maximumscore 1
het Verenigd Koninkrijk

Opmerking
Het antwoord Groot-Brittannië of Engeland dient goed gerekend te worden.

2 maximumscore 2
Uit het antwoord moet blijken dat
- Australië een positie als centrumland inneemt / tot het centrum behoort 1
- Australië (in tegenstelling tot de meeste andere centrumlanden) vooral grondstoffen exporteert 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

3 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de relatieve ligging van Australië verbetert doordat het economisch zwaartepunt (in de wereldhandel) dichter bij Australië komt te liggen / verschuift naar (Zuid)oost-Azië.

4 maximumscore 3

Juiste antwoorden zijn:

- De Chinese regering laat meer kapitalisme toe / heeft het land opengesteld voor buitenlandse investeerders (politieke verandering) 1
- China is (in hoog tempo) geïndustrialiseerd (waardoor er veel vraag naar grondstoffen is) (economische ontwikkeling) 1
- China beschikt zelf over onvoldoende grondstoffen (natuurlijk kenmerk) 1

Opgave 2 – Globalisering van bier

5 maximumscore 3

- Aanwijzing: de productie van bier is in vrijwel alle weergegeven landen ongeveer even groot is als de consumptie (er blijft niets over voor export) 1
- Juiste redenen zijn: 2
  - De transportkosten van bier zijn (in verhouding tot de verkoopprijs) hoger (dan de transportkosten van kleding, waardoor het goedkoper is om bier dicht bij de afzetmarkt te maken).
  - De productie van bier is minder arbeidsintensief (dan de productie van kleding, waardoor het voordeel van lage lonen in het productieproces gering is).
  - De houdbaarheid van bier is (in tegenstelling tot die van kleding) beperkt.

per juiste reden 1

6 maximumscore 2

- Indonesië 1
- Het drinken van bier/alcoholische dranken is niet toegestaan in de (in Indonesië overheersende) islamitische cultuur 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

7 **maximumscore 2**

- In Azië groeit de bierconsumptie als gevolg van groei van de welvaart/bevolking 1
- In Europa neemt de bierconsumptie af als gevolg van toenemende aandacht voor een gezondere levensstijl / de invoering van hogere leeftijdsgrenzen voor het consumeren van alcoholische dranken / de concurrentie van andere (duurdere) dranken als wijnen of cocktails 1

8 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- globalisering in een werelddeel als Afrika leidt tot een toenemend marktaandeel voor multinationals, omdat die relatief goedkoop produceren (en lokale bierbrouwers wegconcurreren) / globalisering (in een werelddeel als Afrika) leidt tot eenvormigheid 1
- globalisering in Nederland deels ook leidt tot de herwaardering van lokale of regionale identiteiten (waar lokale bieren deel van uitmaken) / weerstand tegen producten die multinationals (met grote reclamecampagnes) op de markt brengen 1

Aarde

Opgave 3 – Stof uit de Sahara bevrucht het Amazonegebied

9 **maximumscore 2**

Juiste oorzaken zijn:

– In het zuidelijke deel valt meer neerslag (dan in het noordelijke deel).
– Het zuidelijke deel wordt in tegenstelling tot het noordelijk deel gevoed door rivieren afkomstig uit gebieden waar meer neerslag valt / met een tropisch klimaat.

per juiste oorzaak 1

10 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- lucht zich (met het stof) verplaatst van het hogedrukgebied rond 20-30° noorderbreedte naar de ITCZ / naar het lagedrukgebied rond de evenaar 1
- en daarbij (op het noordelijk halfrond) een afwijking naar rechts heeft 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

11 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de veehouderij / overbeweiding in de omgeving van het Tsjaadmeer ertoe heeft geleid dat veel van de begroeiing daar is verdwenen (oorzaak) 1
- waardoor het stof/zand minder goed wordt vastgehouden (en door de wind meegenomen kan worden) (gevolg) 1

12 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- in het Amazonegebied veel ontbossing plaatsvindt (oorzaak) 1
- waardoor er veel bodemerosie is / veel bodemdeeltjes worden weggespoeld (die via de rivier de Amazone uit het gebied verdwijnen) (gevolg) 1

Opgave 4 – Aardbevingen in Nepal

13 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- Nepal in een zone ligt waar twee platen convergeren/botsen 1
- waarbij veel spanning wordt opgebouwd die ineens vrij kan komen (en dat zijn aardbevingen) 1

14 maximumscore 2

- op de zeebodem / in zee 1
- Bij het naar elkaar toe schuiven van platen werd het kalksteen opgeheven / omhoog gedrukt / over andere gesteenten heen geschoven 1

15 maximumscore 3

- vanuit de fysisch-geografische / natuurlijke dimensie: 1
  Door het bergachtige karakter van het land zijn plaatsen moeilijk bereikbaar.
- vanuit de economische dimensie: 1
  Door de slechte economische situatie in Nepal is de infrastructuur slechts matig ontwikkeld.
- vanuit de politieke dimensie: 1
  Het openbaar bestuur was onvoldoende voorbereid op het organiseren van grootschalige hulp. / Nepal heeft een hoge score op de *failed states* index / De NGO's die hulp verleenden werkten niet goed samen.

16 maximumscore 2

- Vanaf mei smelt er veel sneeuw en ijs in de Himalaya 1
- Vanaf mei begint de natte moesson / het regenseizoen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Auto-industrie in Indonesië

17 maximumscore 2

Juiste redenen zijn:
- Door welvaartsgroei is Indonesië de afgelopen tien jaar een interessante afzetmarkt geworden voor buitenlandse autofabrikanten.
- Indonesië heeft zich opgewerkt op de technologische ladder. / Waar eerst alleen eenvoudige producten werden vervaardigd in Indonesië, is er nu ook wat hoger opgeleid personeel dat complexere producten kan vervaardigen.
- Indonesië is politiek stabieler geworden.
- De afgelopen tien jaar zijn er speciale economische zones ingericht voor buitenlandse bedrijven.

per juiste reden 1

18 maximumscore 1

Juiste voordelen zijn:
- Indonesische bedrijven kunnen op deze manier kennis overnemen van buitenlandse autofabrikanten.
- Grote investeringen / Ondernemingsrisico's kunnen op deze manier worden gedeeld met buitenlandse autofabrikanten.

19 maximumscore 3

onderdeel 1:
- De brandstofkosten zijn daardoor niet te hoog voor de bevolking / de uitstoot van broeikasgassen door Indonesië wordt daardoor (enigszins) beperkt / Indonesië hoeft daardoor minder aardolie in te voeren 1

onderdeel 2:
- Dit stimuleert de werkgelegenheid/industrie in Indonesië 1

onderdeel 3:
- Dit maakt de auto betaalbaar voor mensen (uit de middenklasse) in Indonesië 1

20 maximumscore 2
- Java 1
- Uit het antwoord moet blijken dat tijdens de natte moesson / bij tropische regenbuien de wegen in Indonesië heel modderig / slecht begaanbaar zijn 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – De schaduw van de Tambora

21 maximumscore 2
- caldera 1
- Na het legen van de magmahaard stortte de vulkaan in / Tijdens de uitbarsting werd de top van de vulkaan weggeblazen 1

22 maximumscore 2
- zuidoosten 1
- in die periode ligt ten zuiden van Sumbawa een hogedrukgebied en ten noorden een lagedrukgebied (waardoor een zuidoostpassaat ontstaat) 1

23 maximumscore 2
Een juiste uitleg is:
- Door grote vulkaanuitbarstingen wordt lucht boven de vulkaan gedwongen snel te stijgen (oorzaak) 1
- waardoor (afkoeling en) condensatie plaatsvindt (gevolg) 1

of
- Bij grote vulkaanuitbarstingen komen veel stofdeeltjes/aerosolen in de lucht terecht (oorzaak) 1
- waardoor veel condensatie plaatsvindt (gevolg) 1

24 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- bij de uitbarsting grote hoeveelheden as door luchtstromen ver verspreid werden in de atmosfeer van de aarde (oorzaak) 1
- waardoor (een deel van) het zonlicht werd tegengehouden / het aardoppervlak niet meer bereikte (en er misoogsten optraden) (gevolg) 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Werken aan de Zandmaas in Limburg

25 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- stroomopwaarts de stroomsnelheid hoger is (oorzaak) 1
- waardoor daar grover sediment (grind) wordt afgezet / het fijnere sediment (zand) daar nog wordt meegevoerd (gevolg) 1

26 maximumscore 1
Uit het antwoord moet blijken dat de bebouwing daar (op de oostoever) tot vlak aan de Maas reikt / dat daar een versmalling van het rivierbed is.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

27 **maximumscore 2**

Juiste doelen zijn:
- het verminderen van het overstromingsgevaar
- het vergroten van de natuurwaarden

per juist doel 1

28 **maximumscore 3**

a veel bos
b dun bevolkt / weinig versteend
c korter
d korter
e langer

indien vijf antwoorden juist 3
indien vier antwoorden juist 2
indien drie antwoorden juist 1
indien minder dan drie antwoorden juist 0

Opgave 8 – Leegstand in de binnensteden

29 **maximumscore 3**

- a - reikwijdte 1
- b - verzorgingsgebied 1
- c - drempelwaarde 1

30 **maximumscore 2**

De juiste combinaties zijn:
a 3 (bruisend centrum in een sterke regio)
b 2 (sterk centrum dat vooral regionaal voorzienend is)
c 4 (kwetsbaar centrum in een sterke regio)
d 1 (kwetsbaar centrum in een perifere regio)

indien vier antwoorden juist 2
indien drie of twee antwoorden juist 1
indien minder dan twee antwoorden juist 0

31 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat
- in Almere het inwoneraantal (hard) groeit (oorzaak) 1
- waardoor winkels een groter potentieel publiek / een groter draagvlak hebben (dan winkels in steden die minder hard groeien) (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

32 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- door het ruilsysteem winkelpanden in/dicht bij het centrum vrijkomen (voor andere bestemmingen) 1
- en deze panden als woningen aantrekkelijk kunnen zijn voor relatief rijke/hoogopgeleide mensen 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 26 juni.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	bron: http://dfat.gov.au
Opgave 2	
bronnen 1 en 2	www.kirinholdings.co.jp
bron 3	vrij naar: NRC, 20 augustus 2014
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: www.scientias.nl
bron 2	bron: www.scientias.nl en www.nrc.nl/handelsblad/2015/06/30
Opgave 4	
bron 1	bron afbeelding: USGS vrij naar: www.ad.nl en www.trouw.nl
Opgave 5	
bron 1	vrij naar: KPMG, Indonesia's Automotive Industry: Navigating 2014 en www.gbgindonesia.com en www.indonesia-investments.com
Opgave 6	
bron 1	Droge, P (2015) De schaduw van Tambora. Het Spectrum, Houten en http://nos.nl/artikel/2020039-krakatau-was-een-kippenscheet-vergeleken-bij-tambora.html
bron 2	bron: Woudloper/Woodwalker, Bern, Zwitserland, december 2010 naar: Oppenheimer, C.. (2003). "Climatic, environmental and human consequences of the largest known historic eruption: Tambora volcano (Indonesia) 1815". Progress in Physical Geography 27 (2): 230-259
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: www.smartrivers.nl
bron 2	bron: Inrichtingsplannen rapport Dienst Landelijke Gebied 2007 (tekening, J. Helmer) www.zandmaas2.nl
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: www.denieuwsbv.nl, december 2014
bron 2	vrij naar: www.pbl.nl

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2016

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.
In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 63 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Van cacaoboon tot chocolade

1 maximumscore 1
tropische landschapszone

2 maximumscore 2
1 periferie
2 centrum
3 centrum
4 (semi)periferie
5 centrum / semiperiferie

indien vijf antwoorden juist	2
indien vier antwoorden juist	1
indien drie of minder antwoorden juist	0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

3 maximumscore 2

- Indonesië 1
- Juiste oorzaken zijn: 1
  - In dit land worden relatief veel cacaobonen verwerkt tot halffabricaten/eindproducten / vindt relatief veel exportvalorisatie plaats.
  - Dit land heeft een relatief grote interne markt (voor cacaoproducten).

4 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- De economische groei/welvaartsgroei in opkomende landen als China kan leiden tot een grotere consumptie van chocolade en dus kan er meer verwerking/distributie van cacao in de haven van Amsterdam plaatsvinden 1
- maar door de groeiende afzetmarkt in opkomende landen als China kan (op termijn een deel van) de verwerking/distributie van cacao uitgeschoven worden naar die landen 1

5 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- De kleine familiebedrijven zullen door deze afspraak (geen kinderen meer kunnen laten werken en) duurdere arbeidskrachten moet inhuren 1
- zodat hun concurrentiepositie ten opzichte van de grote plantages verslechtert (en er meer cacaobonen verbouwd zullen worden op grote plantages) 1

Opgave 2 – Investeringen in Afrika

6 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat West-Europese landen investeerden in de aanleg van infrastructuur om grondstoffen / delfstoffen / landbouwproducten uit Afrika te halen 1
- Juiste antwoorden zijn: 1
  - De steden / economische centra werden niet door spoorwegen en wegen met elkaar verbonden.
  - De infrastructuur werd vernield tijdens postkoloniale conflicten.
  - De infrastructuur werd onvoldoende onderhouden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

7 **maximumscore 2**

- Nigeria en Algerije 1
- atlaskaart 178A 1

Opmerking
Alleen als beide landen juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

8 **maximumscore 1**

digitale infrastructuur of voorbeelden daarvan zoals draadloze netwerken, internet, netwerken voor mobiele telefonie

9 **maximumscore 2**

Juiste veranderingen zijn:

- demografisch: het geboortecijfer zal moeten dalen / de demografische transitie zal moeten worden doorlopen / het geboorteoverschot zal moeten dalen 1
- politiek: conflicten zullen moeten worden beëindigd / er zal een verandering moeten plaatsvinden richting meer *good governance* / corruptie zal moeten worden teruggedrongen 1

Aarde

Opgave 3 – De Baai van Ha Long in Vietnam

10 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- er zich op de zeebodem grote hoeveelheden kalkskeletjes van micro-organismen en/of schelpen ophopen 1
- die in de loop van de tijd worden samengedrukt tot kalksteen 1

11 **maximumscore 2**

De juiste oorzaken zijn:

- In Vietnam is de gemiddelde temperatuur hoger dan in West-Europa 1
- In Vietnam valt gemiddeld meer neerslag dan in West-Europa 1

12 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- wortels van planten/struiken in (spleten van) het gesteente gaan groeien 1
- en dat deze groeiende wortels het gesteente op den duur uit elkaar drukken 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

13 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- golven tegen (de onderkant van) de kalksteentorens aanslaan / de zee (de onderkant van) de kalksteentorens uitschuurt 1
- en dat daardoor de kalksteentorens worden ondergraven / uiteindelijk zullen instorten 1

Opgave 4 – Het klimaat in Azië

14 maximumscore 2

a Ürümqi
b Lhasa
c Dhaka
d Norilsk

indien vier antwoorden juist 2
indien drie of twee antwoorden juist 1
indien minder dan twee antwoorden juist 0

15 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- In de wintermaanden bevindt zich een hogedrukgebied boven het vasteland van Azië (oorzaak) 1
- waardoor er overwegend dalende (en dus droge) lucht is / de wind overwegend aflandig (en droog) is (gevolg) 1

of

- In de wintermaanden is sprake van dalende lucht boven het vasteland van Azië (oorzaak) 1
- waardoor de lucht meer vocht kan bevatten / er geen condensatie plaatsvindt (gevolg) 1

16 maximumscore 2

Juiste oorzaken zijn:

– Het westen van China ligt in de regenschaduw van gebergten als de Himalaya.
– Het westen van China ligt diep landinwaarts / ver van zee.

per juiste oorzaak 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

17 **maximumscore 2**

Juiste oorzaken zijn:
- Het oosten van Rusland ligt hoger dan het westen.
- Het oosten van Rusland staat minder onder invloed van de matigende invloed van zee dan het westen.
- Het oosten van Rusland staat meer/langer onder invloed van hoge luchtdruk dan het westen.

per juiste oorzaak 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – De uitbarsting van Krakatau in 1883

18 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat
- ten zuiden/zuidwesten van Java en Sumatra subductie plaatsvindt / de Indisch-Australische plaat wegduikt onder de Euraziatische/Sundaplaat 1
- waarbij de wegduikende plaat smelt / omhooggerichte magmastromen ontstaan 1

19 **maximumscore 2**

De juiste kenmerken zijn:
- een hoog gasgehalte 1
- een hoge viscositeit / sterke stroperigheid/taaiheid 1

20 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat
- Teloek Betoeng en Semangka aan het uiteinde van een trechtervormige baai liggen (oorzaak) 1
- waardoor het zeewater bij de tsunami extra hoog werd opgestuwd (gevolg) 1

21 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat
- een nieuwe vulkaan / een nieuw eiland is gevormd (in de caldera) 1
- doordat er magma richting het aardoppervlak bleef stromen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Landbouw in Indonesië

22 maximumscore 2

- Een relatief groot deel / 38,3% van de beroepsbevolking werkt in de landbouw 1
- De landbouw levert slechts een kleine bijdrage aan het bbp / een bijdrage van 15,8% aan het bbp 1

23 maximumscore 1

a Java
b Sumatra
c Kalimantan

Opmerking
Alleen als alle drie de eilanden juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

24 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de ITCZ een periode van het jaar ten noorden van Indonesië ligt (zodat Java en Bali onder invloed komen van hoge luchtdruk / dalende lucht / droge lucht uit Australië) (oorzaak) 1
- waardoor een droge periode ontstaat (die irrigatie nodig maakt) (gevolg) 1

25 maximumscore 2

- Een juist voordeel voor Indonesië is: 1
  Door deze verandering kan Indonesië (meer) landbouwproducten exporteren.
- Juiste nadelen voor Indonesië zijn: 1
  - Door deze verandering worden (kleinschalig producerende) boeren van hun land verdreven. / ontstaat sociale onvrede.
  - Door deze verandering kunnen voedseltekorten optreden op lokale markten.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Stedelijke ontwikkelingen in Haarlem

26 maximumscore 2

- Een juiste oorzaak is: 1
  Haarlem ligt in een heel dichtbevolkt deel van Nederland / ligt vlak bij andere primaire regionale centra / Amsterdam
- Juiste voorbeelden van voorzieningen zijn: 1
  - een universiteit of hogeschool
  - een schouwburg / groot theater / concerthal
  - een rechtbank
  - een ziekenhuis
  - een groot voetbalstadion
  - een groot warenhuis
  - een groot intercitystation

Opmerking
Alleen als er twee juiste voorbeelden zijn gegeven, 1 scorepunt toekennen.

27 maximumscore 4

De juiste indeling is:

a	b	c
industrialisatie	suburbanisatie	re-urbanisatie
urbanisatie	verpaupering/verloedering in de negentiende-eeuwse wijken	gentrification
de bouw van stationsbuurten	de sterke toename van de ruimtelijke segregatie	de ontwikkeling tot een creatieve stad

indien negen ontwikkelingen juist 4
indien acht of zeven ontwikkelingen juist 3
indien zes of vijf ontwikkelingen juist 2
indien vier ontwikkelingen juist 1
indien minder dan vier ontwikkelingen juist 0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

28 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- Fabriek: in de tweede helft van de negentiende eeuw vond industrialisatie plaats en dat gebeurde vooral aan de rand van de toenmalige steden 1
- (Bovengrondse) parkeergarage: in de jaren zeventig van de twintigste eeuw gingen mensen buiten de steden wonen, maar bleven wel met de auto naar de steden toekomen 1
- Een combinatie van wonen, winkelen en horeca: tegenwoordig worden dergelijke hoogwaardige functies gecombineerd om een aansluiting te maken op de bestaande stadscentra / omdat ze tegemoet komen aan de wensen van moderne stadsbewoners 1

Opgave 8 – Het Regelwerk Pannerden

29 maximumscore 2

Juiste antwoorden zijn:

- Klimaatverandering zal leiden tot een onregelmatiger neerslagregiem in het stroomgebied van de grote rivieren (met dus vaker een periode met extreem veel neerslag).
- Door zeespiegelstijging vindt meer opstuwing plaats bij de monding van de rivieren.
- Neerslag valt vaker in de vorm van regen.

per juiste antwoord 1

30 maximumscore 2

uitspraak 1 - waar
uitspraak 2 - niet waar
uitspraak 3 - waar

indien drie antwoorden juist 2
indien twee antwoorden juist 1
indien minder dan twee antwoorden juist 0

31 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de Waal ook bij een lage waterafvoer bevaarbaar moet zijn voor de scheepvaart.

32 maximumscore 2

- Uiterwaarden vergraven: de bergingscapaciteit van de uiterwaarden / het buitendijks gebied wordt vergroot 1
- Obstakels verwijderen: de afvoer van het rivierwater wordt bevorderd 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 26 mei naar Cito.

De normering in het tweede tijdvak wordt mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Als het tweede tijdvak op uw school wordt afgenomen, zend dan ook van uw tweede-tijdvak-kandidaten de deelscores in met behulp van het programma WOLF.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: www.mvonederland.nl
bron 2	vrij naar: OneWorld, maart 2012
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: cruisehalong.biz
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: www.klimadiagramme.de
Opgave 5	
bron 1	bron: Cito
bron 2	vrij naar: http://wikimedia.org
Opgave 6	
bron 1	vrij naar: United States Department of Agriculture, Indonesia: Stagnating Rice Production Ensures Continued Need for Imports, 2012
bron 2	vrij naar: http://wikimedia.org
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: Gemeente Haarlem
bron 2	vrij naar: www.haarlem-raaks.nl en www.volkskrant.nl
Opgave 8	
bron 1	bron: Cito
bron 2	bron: https://beeldbank.rws.nl, Rijkswaterstaat, Ruimte voor de Rivier, Ruben Smit
bron 3	vrij naar: Rijkswaterstaat, Infographic Regelwerk_Pannerden.pdf

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2016

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.
In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 63 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Bolivia, Kazachstan en Nieuw-Zeeland

1 maximumscore 2
Juiste verschillen zijn:
- Het aandeel jongeren is in Nieuw-Zeeland kleiner (dan in Bolivia).
- Het aandeel ouderen is in Nieuw-Zeeland groter (dan in Bolivia).
- De bevolking van Nieuw-Zeeland is gemiddeld ouder (dan die van Bolivia).

per juist verschil 1

Opmerking
Voor een antwoord dat noemt dat het bevolkingsdiagram van Nieuw-Zeeland een ui-/urn-vorm heeft en dat van Bolivia een piramidevorm, 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

2 maximumscore 2

- zuigelingensterfte en levensverwachting 1

Opmerkingen
- *Alleen als twee antwoorden juist zijn, 1 scorepunt toekennen.*
- *Voor een antwoord dat sterftecijfer noemt, dient geen scorepunt te worden toegekend.*

- De VN-index over levensomstandigheden geeft een beter beeld van de levensomstandigheden omdat naast demografische ook andere (economische en sociaal-culturele) indicatoren worden meegewogen / deze indicator een samengestelde indicator is / in deze indicator meer dingen meegewogen worden 1

3 maximumscore 2

a Nieuw-Zeeland
b Bolivia
c Kazachstan

indien drie antwoorden juist 2
indien twee of één antwoord(en) juist 1
indien geen antwoord juist 0

4 maximumscore 2

	koloniaal moederland	**type kolonie**
Nieuw-Zeeland	Het Verenigd Koninkrijk	vestigingskolonie
Bolivia	Spanje	exploitatiekolonie

indien vier antwoorden juist 2
indien drie of twee antwoorden juist 1
indien minder dan twee antwoorden juist 0

5 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het economisch zwaartepunt van de wereldhandel verschuift richting Azië / de Pacific Rim (en Nieuw-Zeeland ligt relatief gunstig ten opzichte van dat gebied).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Vanille uit Madagaskar

6 maximumscore 2

- 245D 1
- Madagaskar is een voormalige kolonie van Frankrijk 1

7 maximumscore 1

Alleen aan de oostkust van Madagaskar komt een tropisch regenwoudklimaat voor / komen tropische regenwouden voor / valt genoeg neerslag voor de verbouw van vanillebonen.

8 maximumscore 2

- De economie (in het oosten) van Madagaskar stortte in / er ontstond een economische crisis 1
- Afhankelijkheid van de export van één of enkele grondstoffen/producten / Een eenzijdige economie is typerend voor veel periferielanden 1

9 maximumscore 3

De juiste manieren zijn:

- De boeren kunnen dan waardevollere vanillestokjes verkopen in plaats van goedkope vanillebonen / meer geld krijgen voor hun product 1
- De boeren kunnen dan beter inspelen op de mondiale prijs van vanille (omdat de vanillestokjes in tegenstelling tot de vanillebonen niet direct verkocht hoeven te worden) 1

Dit is op korte termijn niet waarschijnlijk

- omdat de boeren het geld / de kennis niet hebben om de vanillebonen te verwerken tot vanillestokjes / omdat de boeren afhankelijk zijn van de opkopers / omdat de boeren geen contacten hebben met de verwerkers/exporteurs 1

Aarde

Opgave 3 – De Himalaya

10 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- twee (continentale) platen tegen elkaar botsen 1
- waarbij de gesteentelagen omhoog worden geduwd / worden geplooid tot een gebergte 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

11 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de oceanische korst die zich miljoenen jaren geleden tussen Azië en India bevond door subductie is verdwenen 1
- waarbij omhooggerichte magmastromen ontstonden (met de vorming van vulkanische gesteenten tot gevolg) 1

12 **maximumscore 2**

Bangladesh
India
Pakistan

indien drie landen juist 2
indien twee landen juist 1
indien minder dan twee landen juist 0

13 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- vochtige lucht van zee (tijdens de zuidwestmoesson) aan de zuidzijde van het gebergte gedwongen wordt te stijgen (waardoor condensatie en neerslag ontstaan) 1
- het gebied ten noorden van de Himalaya door het gebergte afgeschermd wordt van de invloed van vochtige lucht van de Indische Oceaan / aan de noordzijde van het gebergte (tijdens de zuidwestmoesson) de lucht daalt (waardoor de lucht warmer wordt en meer waterdamp kan bevatten) 1

Opgave 4 – Landschappen in Ierland

14 **maximumscore 2**

- basalt 1
- kaartblad 76 1

15 **maximumscore 1**

erosie door ijs / glaciale erosie

16 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat (zuur) regenwater de kalksteen heeft opgelost / dat er chemische verwering van de kalksteen plaatsvond.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

17 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de stenen pilaar eerst deel uitmaakte van de kliffen 1
- door erosie/golfwerking grote stukken van de kliffen afgeslagen zijn (waardoor van het oude front van de kliffen nu alleen de pilaar nog overeind staat) 1

18 **maximumscore 2**

- Ierland: gematigde zone; Labrador: polaire zone 1

Opmerking
Alleen wanneer beide landschapszones juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

- Ierland staat onder invloed van een warme zeestroom, terwijl Labrador onder invloed staat van een koude zeestroom 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Regenklimaten en wateroverlast

19 **maximumscore 2**

- het maritiem klimaat / gematigd klimaat /C(f)-klimaat 1
- de hoge ligging / de ligging in de bergen 1

20 **maximumscore 2**

- Tropisch regenwoudklimaat/Af-klimaat: dicht bij de evenaar treden het hele jaar stijgingsregens op / de delen van Indonesië met dit klimaat staan het hele jaar onder invloed van de ITCZ / lagedrukgebieden 1
- Savanneklimaat/As-klimaat/Aw-klimaat: de delen van Indonesië met dit klimaat staan een deel van het jaar onder invloed van de ITCZ / lagedrukgebieden en een deel van het jaar onder invloed van hogedrukgebieden / aflandige winden (afkomstig uit Australië) 1

21 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- voor de aanleg van plantages op deze eilanden de laatste decennia veel ontbossing plaatsvindt (oorzaak) 1
- waardoor bodemdeeltjes niet meer worden vastgehouden / met het regenwater wegspoelen naar rivieren (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

22 maximumscore 2

- De toename van de bevolking leidt tot het storten van afval in het kanalenstelsel dat daardoor verstopt raakt (zodat het water niet meer goed afgevoerd wordt / op sommige plaatsen de stad in stroomt) 1
- Juiste manieren zijn: 1
  - Door het oppompen van drinkwater treedt bodemdaling op.
  - Door verstening van het oppervlak spoelt meer regenwater over het oppervlak af naar de stad.

Opgave 6 – De secundaire sector in Indonesië

23 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- (door ontwikkelingen in de transporttechnologie) de relatieve afstanden afnamen 1
- zodat het aantrekkelijk werd voor buitenlandse bedrijven om de productie te verplaatsen naar (lagelonenlanden als) Indonesië 1

24 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat exportgerichte industrie zich vooral zal vestigen in het economisch centrum / in Java / in Jakarta en omgeving (zodat het verschil tussen centrum en periferie in Indonesië toeneemt) 1
- het transmigratiebeleid 1

25 maximumscore 3

- de aanleg van nieuwe infrastructuur 1

Juiste antwoorden zijn:

- Investeren in gezinsplanning is minder noodzakelijk omdat het geboortecijfer van Indonesië al sterk gedaald is / omdat Indonesië al een gunstige leeftijdsopbouw heeft om tot economische groei te komen 1
- Investeren in het aantrekken van bedrijven die zich richten op exportlandbouw is minder noodzakelijk omdat dit relatief weinig oplevert / omdat dit zonder stimulering ook wel gebeurt / omdat dit veel concurrentie zal ondervinden van andere landen met een op export van landbouwproducten gerichte economie 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Leefbaarheid in Parkstad Limburg

26 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat door het sluiten van de mijnen

- veel inwoners werkloos werden / minder geld te besteden hadden 1
- zodat allerlei voorzieningen verdwenen / zodat het voorzieningenniveau afnam 1

27 **maximumscore 1**

Juiste verschillen zijn:

- Parkstad Limburg heeft een groter aandeel ouderen.
- Parkstad Limburg heeft een kleiner aandeel jongeren.
- De gemiddelde leeftijd van de bevolking in Parkstad Limburg is hoger.

28 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- door de bevolkingsafname relatief veel huizen/gebouwen leegstaan 1
- zodat er mogelijkheden bestaan om (delen van) wijken te slopen (en de vrijgekomen ruimte in te richten als bijvoorbeeld een park) / zodat er mogelijkheden zijn om voorzieningen te verplaatsen/clusteren (zodat een meer levensvatbaar centrum kan ontstaan) 1

29 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- de overheid het beste kan investeren in het verhogen van het opleidingsniveau van de bevolking 1
- omdat het gemiddelde opleidingsniveau in Parkstad Limburg laag is (en dat voor aantrekken van creatieve industrie en hoogwaardige dienstverlening veel hoogopgeleide inwoners nodig zijn) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Hoogwater in de IJssel

30 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- het debiet het hoogst is in de winter omdat dan het neerslagoverschot het grootst is / de verdamping het kleinst is 1
- het regiem van de IJssel is regelmatiger dan dat van de Maas omdat de IJssel water ontvangt uit een groter stroomgebied dan de Maas / de IJssel (als onderdeel van de Rijn) een gemengde rivier is en de Maas een regenrivier 1

31 **maximumscore 2**

Juiste antwoorden zijn:

– Ontbossing: regenwater werd hierdoor niet meer vastgehouden door de bomen/boomwortels (en stroomde sneller af naar de rivier).
– Verstening: regenwater kon hierdoor de bodem niet meer inzakken.
– Kanalisering: het water wordt hierdoor sneller verplaatst naar de benedenloop.
– Bedijking: het water kon hierdoor niet meer worden vastgehouden in gebieden die overstroomden.

per juist antwoord 1

32 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- stroomopwaarts vooral maatregelen nodig zijn die moeten voorkomen dat (bij piekafvoer) het water heel snel naar de benedenloop stroomt / de bergingscapaciteit van het winterbed vergroten 1
- stroomafwaarts vooral maatregelen nodig zijn die eraan bijdragen dat het water (bij piekafvoer) zo snel mogelijk afgevoerd kan worden 1

33 **maximumscore 2**

- Het water uit de hoogwatergeul stroomt weer terug in de IJssel (waardoor het overstromingsrisico bij Zwolle vrijwel onveranderd is ten opzichte van de situatie zonder hoogwatergeul) 1
- Bij Zwolle is te weinig ruimte voor een hoogwatergeul (omdat de stad direct langs de rivier ligt) / Bij Zwolle zijn veel gevestigde belangen van stedelijke functies als wonen en werken 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in het programma WOLF. Zend de gegevens uiterlijk op 28 juni naar Cito.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	bron: www.youthpolicy.org
bron 2	bron: World Factbook
Opgave 2	
bron 1	bron: http://thesecretgardenslaboratory.blogspot.nl, www.virginiadare.com en www.botaniewebsite.nl
bron 2	bron: www.crsprogramquality.org
Opgave 4	
bron 1	bron: de Grote Bosatlas
bron 2a	foto a: bron: https://www.flickr.com/photos/alphageek/20005235 foto b: bron: Serinde - Licensed under CC BY 2.5 via Creative Commons foto c: bron: B.C.Tørrissen - Licensed under CC BY-SA 3.0 via Creative Commons
Opgave 5	
bron 1	bron: http://36.media.tumblr.com
Opgave 6	
bron 1	bron: Sources: www.un.org/esa en CIA World Factbook
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: www.ruimtevoorderivier.nl en vrij naar: http://provincie.overijssel.nl

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2015

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.
In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 64 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Top 8 economische grootmachten

1 maximumscore 1
India

2 maximumscore 2
Een juiste redenering is:
- In Japan is sprake van vergrijzing en in Brazilië niet / In Brazilië neemt het aandeel 15- tot 65-jarigen toe en in Japan niet 1
- zodat de economische groei in Japan afgeremd wordt vanwege de hoge kosten die gepaard gaan met vergrijzing en in Brazilië niet / de economische groei in Brazilië gestimuleerd wordt door een relatief grote beroepsbevolking en in Japan niet 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

3 **maximumscore 2**

Een juiste redenering is:

- De vraag naar natuurlijke hulpbronnen zal stijgen (door de groei in opkomende landen / mondiale economische groei) / natuurlijke hulpbronnen zullen schaarser worden 1
- zodat de prijs van natuurlijke hulpbronnen zal stijgen / landen die over veel natuurlijke hulpbronnen beschikken (zoals Australië) veel inkomsten kunnen genereren 1

4 **maximumscore 2**

De juiste landen zijn:

- Japan
- Duitsland
- Frankrijk
- het Verenigd Koninkrijk

indien vier landen juist 2
indien drie of twee landen juist 1
indien minder dan twee landen juist 0

Opgave 2 – Globalisering van de filmindustrie

5 **maximumscore 2**

- de productie 1
- Een juist antwoord is: 1
  Voor de productie van films is creatief/gespecialiseerd/hooggeschoold personeel nodig (dat vooral in de centrumlanden aanwezig is).

Opmerking
Een antwoord dat als reden het belang van het netwerken in Los Angeles/Hollywood noemt, mag goed gerekend worden.

6 **maximumscore 2**

- de (sociaal-)culturele dimensie 1
- amerikanisering/verwestering 1

7 **maximumscore 1**

Juiste politieke redenen zijn:

- In India is minder overheidscensuur dan in China.
- India is in tegenstelling tot China een (parlementaire) democratie.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

8 **maximumscore 2**

- het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten 1
- daar wonen veel Indiase migranten 1

Opmerking
Alleen als beide landen genoemd zijn, 1 scorepunt toekennen.

9 **maximumscore 2**

Een juiste redenering is:

- Tussen India en Oost-Afrika waaien moessonwinden (of een omschrijving daarvan) 1
- zodat relatief makkelijk van India naar Oost-Afrika en terug gevaren kon worden / de relatieve afstand tussen India en Oost-Afrika klein was 1

Aarde

Opgave 3 – Het eiland Réunion

10 **maximumscore 2**

- basalt 1
- stollingsgesteenten/uitvloeiingsgesteenten 1

11 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- de plaat waarop de keten van eilanden ligt over een hotspot schuift 1
- Réunion nu recht boven de hotspot ligt, terwijl Mauritius verder van de hotspot verwijderd ligt 1

12 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- er op Réunion veel neerslag valt / Réunion een nat klimaat heeft 1
- waardoor er (op de vulkaanhellingen) veel erosie door stromend water plaatsvindt 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

13 maximumscore 3

- De overheersende windrichting op Réunion is (zuid)oost 1

De juist gegevens zijn:

- De meeste neerslag op Réunion valt in het (zuid)oostelijke deel van het eiland / de spreiding van de neerslag 1
- De ligging van (hoge) bergen/vulkanen op Réunion 1

Opgave 4 – De trek van de gnoes in Oost-Afrika

14 maximumscore 2

- C-klimaten 1
- de gebieden waar deze klimaten voorkomen liggen hoog / zijn berggebieden 1

15 maximumscore 2

- savanne 1
- (gras)steppe 1

16 maximumscore 3

- in augustus 1
- 175C 1
- er is dan sprake van hoge luchtdruk/dalende lucht / de ITCZ is dan naar het noorden verschoven 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Tsunami's

17 maximumscore 2

- convergente plaatbeweging / subductie 1
- Bij deze plaatbeweging vindt een grote spanningsopbouw plaats / treedt veel wrijving op tussen de platen 1

18 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- De (voorzijde van de) golf wordt bij de kust afgeremd (oorzaak) 1
- waardoor de golfhoogte toeneemt / het achterste deel van de golf het voorste deel inhaalt (gevolg) 1

of

- De zeebodem loopt bij de kust op (oorzaak) 1
- waardoor de (voorzijde van de) golf wordt afgeremd / de golfhoogte toeneemt (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

19 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat Kalimantan en Sulawesi beschermd werden tegen de tsunami doordat ze ‘achter’ Sumatra en/of Malakka liggen.

20 **maximumscore 2**

Een juiste beschrijving is:

- De magmakamer van een vulkaan werd bij een uitbarsting (deels) geleegd / Bij de uitbarsting stroomde veel magma uit de vulkaan 1
- waarna de vulkaan(top) in zee stortte (en een tsunami ontstond) 1

of

- Een vulkaanuitbarsting ging gepaard met aardbevingen/trillingen 1
- waardoor een aardverschuiving plaatsvond / een deel van de helling in zee stortte (en een tsunami veroorzaakte) 1

Opgave 6 – Van palmolie naar algenteelt?

21 **maximumscore 2**

Juiste mondiale ontwikkelingen zijn:

– de groei van de wereldbevolking
– de mondiale groei van de welvaart
– de toename van het gebruik van biobrandstof uit palmolie (als alternatief voor fossiele brandstof)

per juiste mondiale ontwikkeling 1

22 **maximumscore 1**

(Op Java is) weinig beschikbare ruimte voor oliepalmplantages / een hoge bevolkingsdruk.

23 **maximumscore 2**

Juiste fysisch-geografische kenmerken zijn:

– Indonesië heeft een lange kustlijn.
– Indonesië kent hoge (zeewater)temperaturen / heeft een tropisch klimaat.

per juist fysisch-geografisch kenmerk 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

24 **maximumscore 2**

Juiste nadelen zijn:

– De aanleg van oliepalmplantages gaat soms ten koste van landbouwgrond / leidt soms tot voedselschaarste (en dat gebeurt bij algenteelt niet).
– Voor de aanleg van oliepalmplantages wordt soms regenwoud gekapt (en dat gebeurt bij algenteelt niet).
– Voor de aanleg van oliepalmplantages worden soms mensen verplaatst / gedwongen te verhuizen (en dat gebeurt bij algenteelt niet).

per juist nadeel 1

25 **maximumscore 2**

De juiste argumenten zijn:

• Er valt te verwachten dat de prijs van fossiele brandstoffen (door het opraken van deze brandstoffen) over enkele tientallen jaren zal zijn gestegen 1
• Er valt te verwachten dat de prijs van biobrandstof uit algen (door technische ontwikkelingen of productie op grotere schaal) over enkele tientallen jaren zal zijn gedaald 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Ruimte voor de Rivier in de IJsseldelta

26 **maximumscore 1**

door terpen/woerden/woonheuvels aan te leggen

27 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

• tijdens een (noord)westerstorm het water in het IJsselmeer/Ketelmeer wordt opgestuwd bij de monding van de IJssel (oorzaak) 1
• waardoor de afvoer van het water van de IJssel wordt belemmerd / het waterpeil in de IJssel stijgt (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

28 maximumscore 2

- recreatie / natuur(ontwikkeling) 1
- afvoeren / afvoer verbeteren 1

29 maximumscore 1

Het gebied is vrijwel onbewoond. / Er wonen maar heel weinig mensen.

Opgave 8 – Herstructurering Den Haag Escamp

30 maximumscore 1

62B

31 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- In die periode trokken veel (kans)rijke bewoners weg / vond suburbanisatie plaats 1
- zodat in Den Haag Zuidwest een concentratie van kansarmen / problemen ontstond 1

32 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- Den Haag Escamp naast Den Haag Zuidwest ook een VINEX-wijk omvat 1
- zodat het oordeel over de leefbaarheid in Den Haag Escamp positiever zal uitvallen dan dat over de leefbaarheid in Den Haag Zuidwest 1

33 maximumscore 3

Juiste woningkenmerken zijn:

– De woningen dateren van vlak na de Tweede Wereldoorlog / uit de periode 1945-1965 / de wederopbouwperiode.
– Het zijn vooral (sociale) huurwoningen.
– Het zijn vooral lage flats / portiekflats.
– Het zijn kleine woningen.

Juiste bewonerskenmerken zijn:

– Er wonen relatief veel niet-westerse allochtonen.
– Het gemiddeld inkomen is laag / een groot percentage mensen ontvangt een uitkering.
– Het gemiddelde opleidingsniveau van de bewoners is laag
– Er wonen relatief veel mensen per woning.

indien vier kenmerken juist (twee woning- en twee bewonerskenmerken) 3
indien drie kenmerken juist (met een maximum van twee per type kenmerk) 2
indien twee kenmerken juist 1
indien minder dan twee kenmerken juist 0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

34 maximumscore 2

Juiste argumenten zijn:

- Door herstructurering / woningen te slopen en te vervangen door nieuwbouw veranderen (de kansen van) mensen niet (zodat de sociale problemen blijven).
- De problemen kunnen zich vanuit Escamp verplaatsen naar andere delen van Den Haag.

per juist argument 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 1 juni naar Cito.

De normering in het tweede tijdvak wordt mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Als het tweede tijdvak op uw school wordt afgenomen, zend dan ook van uw tweede-tijdvak-kandidaten de deelscores in met behulp van het programma WOLF.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: www.investinganswers.com
Opgave 2	
bron 1	vrij naar: Nieuwenhuis, E., De grote globaliseringsgids, 2006
bron 2	vrij naar: Van der Heijden, S., Minirok en sari in Bollywood; in: Geografie, mei 2007
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: http://epod.usra.edu
bron 2	vrij naar: www.mi-aime-a-ou.com
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: http://en.bestpicturesof.com
bron 2	vrij naar: mara-serengiti-migration.jpg
Opgave 6	
bron 1	vrij naar: Cito en www.biosolarcells.nl
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: de Volkskrant, 31 augustus 2011 en De Grote Bosatlas
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: www.woningenhuur.nl
bron 2	bron: Cito
bron 3	vrij naar: www.woningenhuur.nl en www.rijksoverheid.nl
bron 4	vrij naar: www.skyscrapercity.com

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde havo

Centraal examen havo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor havo

Bij het centraal examen aardrijkskunde havo:

Op **pagina 9**, bij vraag **26** moet altijd 1 scorepunt worden toegekend, ongeacht of er wel of geen antwoord gegeven is, en ongeacht het gegeven antwoord.

Toelichting
Er zijn verschillende oplagen van de Grote Bosatlas 54^{e} editie in omloop. Niet alle oplagen tonen op de kaart 'Nederland Reliëf' de terpen/wierden/woonheuvels die een kandidaat moet kunnen zien om tot een juist antwoord te komen.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

Namens het College voor Toetsen en Examens,

Drs. P.J.J. Hendrikse,
Voorzitter

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2015

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.
In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 63 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Kledingindustrie in Bangladesh

1 maximumscore 1
Uit het antwoord moet blijken dat (de waarde van) de kledingexport in Aziatische landen tussen 2005 en 2011 sneller is gegroeid dan in de centrumlanden.

2 maximumscore 1
De kledingindustrie in Europese landen maakt vooral exclusieve/gespecialiseerde kleding / wil snel in kunnen springen op de snel veranderende modetrends.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

3 **maximumscore 3**

Juiste kenmerken zijn:
- lage kosten voor bedrijfspanden / grond
- weinig/soepele regels voor arbeidsomstandigheden (waardoor weinig kosten gemaakt hoeven te worden)
- soepele milieuwetgeving (waardoor weinig kosten gemaakt hoeven te worden)
- lage belastingtarieven

per juist kenmerk 1

4 **maximumscore 2**

Een juist antwoord is:
- Onder druk van de (buitenlandse) publieke opinie wordt Bangladesh gedwongen de arbeidsomstandigheden in de kledingfabrieken te verbeteren 1
- De productie van kleding zal door negatieve publiciteit minder vaak in Bangladesh gevestigd worden / naar andere landen verplaatst worden 1

Opgave 2 – Bevolkingsdichtheid

5 **maximumscore 2**
- a bevolkingsspreiding 1
- b leeftijdsopbouw / bevolkingsopbouw / leeftijdsverdeling 1

6 **maximumscore 1**

a India
b Zuid-Korea
c Australië

Opmerking
Alleen als alle drie de landen juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

7 **maximumscore 3**
- Uit het antwoord moet blijken dat in landen met een hoog bnp per inwoner de gezinnen (in de stad) kleiner / steden ruimer opgezet zijn dan in landen met een laag bnp per inwoner 1
- Monaco 1
- Egypte 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

8 maximumscore 2

- Juiste argumenten vóór de stelling zijn: 1
  - Steeds meer plattelandsbewoners zullen voor werk naar de steden trekken en in de dichtbebouwde (krotten)wijken terechtkomen.
  - In de steden vindt door de (hoge) natuurlijke bevolkingsgroei verdichting plaats / neemt de bewoningsgraad in huizen toe.
- Een juist argument tégen de stelling is: 1
  De rijkere middenklasse zal verhuizen / suburbaniseren (naar de ruimer opgezette wijken aan de randen van de steden).

Aarde

Opgave 3 – Klimaten in Zuid-Amerika

9 maximumscore 2

a Vitória
b Buenos Aires
c Antofagasta
d Punta Arenas

indien vier antwoorden juist 2
indien drie of twee antwoorden juist 1
indien minder dan twee antwoorden juist 0

10 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- gebieden die verder van de evenaar afliggen een gedeelte van het jaar onder invloed staan van hoge luchtdruk / niet onder invloed van de ITCZ staan (oorzaak) 1
- waardoor deze gebieden een droge periode kennen (gevolg) 1

11 maximumscore 2

- het C-klimaat en het E-klimaat 1
- de hoge ligging / het Andesgebergte 1

Opmerking
Alleen als beide hoofdklimaten uit het systeem van Köppen juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

12 maximumscore 2

- Pampas en Patagonia 1
- Het is er te droog voor de groei van bomen / Er valt te weinig neerslag voor de groei van bomen 1

Opmerking
Alleen als beide deelgebieden juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

Opgave 4 – Banff National Park

13 maximumscore 2

- Rocky Mountains 1
- Alpine plooiing(sfase) 1

14 maximumscore 2

Juiste beschrijvingen zijn:

- Water sijpelt in rotsspleten en bevriest (en zet daarbij uit) 1
- waarbij spleten in het gesteente verder opengedrukt worden / steenfragmenten loskomen van het vaste gesteente 1

of

- Op de steile hellingen bestaan tussen dag en nacht grote temperatuurverschillen 1
- waardoor gesteente steeds zal krimpen (bij afkoeling) en uitzetten (bij opwarming) en uiteindelijk zal barsten 1

15 maximumscore 1

puinhelling

16 maximumscore 2

d - e - b - a - c

Opmerking
Als door het weglaten van één foutief geplaatste letter een verder foutloze reeks ontstaat, 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Economie van Indonesië

17 maximumscore 2

- Juiste economische kenmerken zijn: 1
  - een sterke groei van het bnp
  - een snelle economische groei
  - een snelle industrialisatie
  - een exportgeoriënteerde industrie
- Een juist demografisch kenmerk is: 1
  de grote bevolkingsomvang

18 maximumscore 2

- Papua: de primaire sector / landbouw en visserij 1
- Bali: de tertiaire sector / diensten 1

19 maximumscore 1

Java

20 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- de Molukken binnen Indonesië een perifeer gebied vormen 1
- zodat het aandeel werkenden in de formele sector kleiner zal zijn dan het gemiddelde van Indonesië 1

21 maximumscore 2

- Een juist argument vóór de stelling is: 1
  Door exportvalorisatie zullen meer Indonesiërs een (goed)betaalde baan krijgen / welvarender worden, zodat het verdiende geld ook in de informele sector uitgegeven wordt (en de omvang daarvan groter wordt).
- Een juist argument tégen de stelling is: 1
  Door exportvalorisatie zullen er meer officiële/geregistreerde banen komen, zodat mensen de informele sector kunnen ontvluchten (en het aandeel werkenden in de informele sector kleiner wordt).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – De Bromo op Java

22 **maximumscore 3**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- er voor de kust van Java een oceanische plaat onder een continentale plaat duikt / subductie optreedt 1
- waarbij de onderduikende plaat smelt / er omhooggerichte magmastromen ontstaan 1
- de Sundaplaat / Euraziatische plaat en de Australische / Indisch-Australische plaat 1

Opmerking

Alleen als beide tektonische platen juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

23 **maximumscore 1**

zuiden

24 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- bij een (explosieve) vulkaanuitbarsting de magmakamer (deels) geleegd werd 1
- waarna de vulkaantop instortte (en een caldera ontstond) 1

25 **maximumscore 2**

- modderstromen/lahars 1
- december-maart 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Van kanalisering naar Ruimte voor de Rivier

26 **maximumscore 2**

Juiste ingrepen zijn:

- verharding/verstening (van het oppervlak)
- ontbossing
- de aanleg van riolering

per juiste ingreep 1

Opmerking

Aan een antwoord waarin de aanleg van stuwdammen/stuwen wordt genoemd, geen scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

27 maximumscore 1

Juiste kenmerken zijn:
- De Maas heeft een relatief onregelmatig (afvoer)regiem.
- De Maas vervoert in de zomer weinig water / heeft in de zomer een relatief klein debiet / is een regenrivier.
- De Maas heeft in Nederland een relatief groot verval / verhang.

28 maximumscore 1

het Rijnwater verdelen over de Rijntakken / de toevoer van zoet water naar Noord-Nederland / het IJsselmeer reguleren

29 maximumscore 2

- Een juiste oorzaak van het lager komen te liggen van het binnendijkse gebied is: 1
  In het binnendijkse gebied vindt inklinking/bodemdaling plaats.
- Een juiste oorzaak van het hoger komen te liggen van de uiterwaarden is: 1
  In de uiterwaarden vindt sedimentatie plaats.

30 maximumscore 2

- Juiste voordelen zijn: 1
  - De kans op een catastrofale overstroming neemt hierdoor af.
  - Veiligheid kan gecombineerd worden met natuur en recreatie.
- Juiste nadelen zijn: 1
  - Het is een relatief kostbaar beleid.
  - Bepaalde functies van het landschap (zoals wonen en akkerbouw) zijn niet meer / in mindere mate mogelijk in gebieden waar ruimte voor de rivieren wordt gemaakt.

Opgave 8 – Maastricht Céramique

31 maximumscore 2

- Een juiste oorzaak op mondiale schaal is: 1
  De industrie werd verplaatst naar lagelonenlanden.
- Juiste oorzaken op lokale schaal zijn: 1
  - De traditionele industrie zorgde voor overlast/vervuiling/zwaar vrachtverkeer in de stad.
  - de matige bereikbaarheid van de stad voor vrachtverkeer
  - het gebrek aan ruimte voor uitbreiding in de stad

32 maximumscore 2

- In Céramique worden meerdere functies (wonen, werken, recreëren) gecombineerd 1
- met dit beleid probeert de overheid de mobiliteit terug te dringen / een aantrekkelijkere leefomgeving in de steden te realiseren 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

33 maximumscore 2

- Juiste antwoorden voor de ligging zijn: 1
  - Céramique ligt relatief dicht bij het station van Maastricht.
  - Céramique ligt in/vlak bij de binnenstad van Maastricht.
- Een juist antwoord voor het industriële verleden is: 1
  De beschikbaarheid van oude fabriekspanden/industrieel erfgoed maken Céramique een aantrekkelijke wijk voor creatieve bedrijven.

34 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Binnen Nederland / Op nationale schaal heeft Maastricht een perifere / ongunstige relatieve ligging 1
- maar over de landsgrenzen heen / Binnen de Euregio Maas-Rijn heeft Maastricht een centrale / gunstige relatieve ligging 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in het programma WOLF. Zend de gegevens uiterlijk op 23 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	bron: WTO
bron 2	vrij naar: www.nrc.nl
Opgave 2	
bron 1	bron: UN, Demographia
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: www.klimadiagramme.de
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: desktopwallpaperspace.com
Opgave 5	
bron 1	vrij naar: www.ilo.org/jakarta
Opgave 6	
bron 1	bron: http://wikitravel.org
Opgave 8	
bron 1	bron: Cito
bron 2	vrij naar: googlemaps

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2014

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het College voor Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.
Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
b. Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden WOLF-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt. In dat geval houdt het College voor Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 64 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – De millenniumdoelen

1 maximumscore 1
Een juist argument is:
Het percentage inwoners dat minder dan $ 1,25 per dag te besteden heeft geeft aan welk deel van de bevolking in extreme armoede leeft, terwijl het bnp per inwoner slechts een gemiddelde geeft.

2 maximumscore 2
- groep a: door burgeroorlog / een slecht functionerende overheid / politiek isolement (zijn de gegevens van deze landen niet beschikbaar) 1
- groep b: Deze landen zijn zo rijk dat er (nagenoeg) geen mensen wonen die minder dan $ 1,25 per dag te besteden hebben (zodat de gegevens van deze landen niet zijn verzameld) 1

3 maximumscore 1
Uit het antwoord moet blijken dat de oppervlakte/grootte van landen op de kaart wordt bepaald door het aantal mensen dat minder dan $ 1,25 per dag te besteden heeft.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 maximumscore 2

Juiste argumenten zijn:
- In Afrika heerst armoede onder een groter percentage van de bevolking dan in Azië.
- In Azië is al langer sprake van (snelle) economische groei dan in Afrika (zodat te verwachten valt dat het aantal mensen dat minder dan $ 1,25 per dag te besteden heeft in Azië op korte termijn meer zal afnemen dan in Afrika).
- In Afrika is het geboorteoverschot groter / het geboortecijfer hoger dan in Azië.

per juist argument 1

Opgave 2 – Handelsverkeer in een globaliserende wereld

5 maximumscore 2

stelling a: waar
stelling b: niet waar
stelling c: niet waar

indien drie antwoorden juist 2
indien twee antwoorden juist 1
indien één of geen antwoord juist 0

6 maximumscore 2

Een juiste redenering is:
- In West-Europa is de economische integratie relatief verder gevorderd / is meer vrij transport van goederen tussen landen mogelijk dan in Azië en Oceanië 1
- zodat in West-Europa een groter deel van het handelsverkeer binnen de eigen regio plaatsvindt 1

7 maximumscore 3

- De pijlen die beide regio's uitgaan, zijn dikker dan de pijlen die de regio's binnenkomen / Voor beide regio's geldt dat de waarde van de export groter is dan de waarde van de import 1
- de regio Azië en Oceanië: industrieproducten 1
- de regio Midden-Oosten: fossiele brandstoffen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

8 **maximumscore 3**

- Juiste bedrijfsonderdelen zijn: 1
  - onderzoek en ontwikkeling (R&D)
  - administratieve afdelingen/boekhouding
  - distributie/marketing
- Juiste redenen zijn: 2
  - Er is in die landen inmiddels wel voldoende hooggeschoold personeel dat deze werkzaamheden kan doen en zo'n twintig jaar geleden nog niet.
  - Door ontwikkelingen in de communicatietechnologie is het tegenwoordig makkelijker om contact te houden met bedrijfsonderdelen in het moederland/andere landen dan zo'n twintig jaar geleden.

Opmerking
Voor iedere juiste reden 1 scorepunt toekennen.

Aarde

Opgave 3 – De Dolomieten

9 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- door de botsing van twee (continentale) platen 1
- de tussenliggende zeebodem met de daarop gelegen koraalriffen / het daarop gelegen (sediment)gesteente omhoog is gedrukt 1

10 **maximumscore 2**

Juiste beschrijvingen zijn:

- Door het bevriezen en ontdooien van water in scheurtjes wordt het gesteente uit elkaar gedrukt 1
- Door het overdag opwarmen en 's nachts weer afkoelen van het gesteente / door temperatuurswisselingen treden er spanningen in het gesteente op waardoor er barsten ontstaan / het gesteente verbrokkelt 1

11 **maximumscore 2**

Een juiste uitleg is:

- In het voorjaar smelt veel sneeuw (oorzaak) 1
- waardoor de bodem verzadigd raakt met water (en gaat glijden) / het vele water dat langs de steile hellingen naar beneden stroomt veel bodemmateriaal kan transporteren (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

12 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- in de Alpen door verwering/erosie veel materiaal wordt losgemaakt 1
- dat vervolgens (door rivieren) wordt gesedimenteerd/afgezet in de Povlakte 1

Opgave 4 – Landdegradatie in Turkije

13 **maximumscore 2**

De juiste aanwijzingen zijn:

- Het is een kaal landschap 1
- Er zijn veel geulen zichtbaar 1

14 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- dit deel van Turkije begrensd wordt door gebergten (oorzaak) 1
- waardoor de neerslag afkomstig van zee wordt tegengehouden / de lucht daalt (zodat er geen condensatie plaatsvindt) (gevolg) 1

Opmerking
Een antwoord waarin de landinwaartse ligging in combinatie met het geringe reliëf wordt genoemd mag goed gerekend worden.

15 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- na irrigatie het water aan het oppervlak kan verdampen 1
- waarbij zouten achterblijven / verzilting kan optreden 1

16 **maximumscore 2**

Een juiste uitleg is:

- Door ontbossing wordt het water niet meer goed vastgehouden (oorzaak) 1
- waardoor (bij hevige regenval) het water versneld afstroomt naar de rivieren / er meer water afstroomt naar de rivieren (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – De Grasbergmijn in Papua

17 **maximumscore 2**

Juiste redenen zijn:
- Buitenlandse bedrijven beschikken over meer (technische) kennis om de mijn te exploiteren dan Indonesische bedrijven.
- Buitenlandse bedrijven hebben meer kapitaal tot hun beschikking dan Indonesische bedrijven.

per juiste reden 1

18 **maximumscore 2**

Juiste antwoorden zijn:
- Mondiale schaal: de ertswinning wordt uitgevoerd door een bedrijf uit een centrumland, terwijl de periferie (Indonesië) de grondstoffen levert / de gevolgen van de ertswinning worden afgewenteld op de periferie.
- Nationale schaal: het centrum (de regering in Jakarta) neemt de beslissing over de ertswinning, terwijl de gevolgen van de ertswinning worden afgewenteld op de periferie (Papua).
- Regionale schaal: door de investeringen door Freeport-McMoRan zijn Tembagapura en Timika uitgegroeid tot regionale centra, terwijl de rest van Papua daarbij achterblijft.

per juiste combinatie van ruimtelijke schaal en omschrijving van de centrum-periferieverhouding 1

19 **maximumscore 2**

Juiste gegevens zijn:
- Indonesië heeft geen meerderheidsbelang in de mijn (en ontvangt daardoor een kleiner deel van de winsten die in de mijn worden gemaakt).
- Er vindt geen exportvalorisatie plaats. / Het kopererts wordt elders omgesmolten (en bewerkt).
- De aanwezigheid van de mijn leidt tot weinig werkgelegenheid voor de oorspronkelijke bevolking.

per juist gegeven 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

20 maximumscore 2

- Een juist argument vóór de stelling is: 1
  Door de bouw van voorzieningen als scholen en een ziekenhuis kunnen de levensomstandigheden van de Papoea's verbeteren (waardoor het verschil in levensomstandigheden tussen Papua en de rest van Indonesië kleiner wordt).
- Een juist argument tegen de stelling is: 1
  De winsten van de ertswinning zullen meer naar Java dan naar Papua afvloeien (waardoor het verschil in welvaart tussen Java en Papua toeneemt).

Opgave 6 – Platentektoniek in Indonesië

21 maximumscore 2

- het type plaatgrens: divergent 1
- Bij dit type plaatgrens treedt het minste drukopbouw op / vindt het minste wrijving plaats 1

22 maximumscore 2

- op Kalimantan/Borneo 1
- Dit eiland ligt ver verwijderd van plaatgrenzen/breuklijnen 1

23 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- In het noorden van Sulawesi vindt subductie plaats en in andere delen van het eiland niet (oorzaak) 1
- waardoor in het noorden magma opstijgt richting het aardoppervlak en in andere delen van het eiland niet (gevolg) 1

24 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Bij de eilanden is de onderduikende plaat nog minder diep weggedoken dan bij Sumatra (oorzaak) 1
- waardoor deze plaat bij de eilanden nog niet en bij Sumatra wel voldoende gesmolten is om magmastromen richting het aardoppervlak te veroorzaken (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Wateroverlast in de Achterhoek

25 **maximumscore 2**
De juiste oorzaken zijn:
- de grote verdamping / de hoge temperatuur 1
- de aanwezigheid van veel plantengroei / de grote interceptie 1

26 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat
- door verstening van het oppervlak de vertragingstijd korter werd / het water minder werd vastgehouden in het stroomgebied (oorzaak) 1
- waardoor het regiem onregelmatiger werd (gevolg) 1

27 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat
- het gebied ten oosten van Lichtenvoorde hoger ligt / ten oosten van Lichtenvoorde een heuvel ligt (oorzaak) 1
- waardoor het gebied (via beken) afwatert richting Lichtenvoorde (gevolg) 1

28 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat
- het water door deze maatregelen langer wordt vastgehouden / tijdelijk wordt geborgen (oorzaak) 1
- waardoor minder water in een keer naar Lichtenvoorde stroomt (gevolg) 1

Opgave 8 – Wonen en winkelen in de binnenstad van Venlo

29 **maximumscore 1**
Roermond

30 **maximumscore 1**
de ligging in de binnenstad van Venlo

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

31 maximumscore 2

Een juiste redenering is:

- Een gevarieerder woningaanbod zal ook leiden tot meer variatie in de bewonerssamenstelling 1
- zodat problemen die te maken hebben met de concentratie van economisch zwakkeren / probleemgezinnen verminderen 1

32 maximumscore 4

- Juiste veranderingen zijn: 3
  - De Maasboulevard verandert van een doorgaande weg in een voetgangersgebied.
  - De parkeerplaats aan de rivier verandert in een parkachtige omgeving.
  - Dicht bij de Maas komt ruimte voor horecagelegenheden.
  - Er worden doorgangen in de bebouwing gemaakt (zodat de Maas vanuit de wijk makkelijker te bereiken is).

Opmerking
Voor iedere juiste verandering 1 scorepunt toekennen, met een maximum van 3 scorepunten.

- Deze veranderingen samen maken van het gebied aan de Maas een geschikte ontmoetingsplek 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 23 mei naar Cito.

De normering in het tweede tijdvak wordt mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Als het tweede tijdvak op uw school wordt afgenomen, zend dan ook van uw tweede-tijdvak-kandidaten de deelscores in met behulp van het programma WOLF.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1 en 2	vrij naar: www.millenniumdoelenatlas.nl
Opgave 3	
bron 1	bron: Cito
Opgave 4	
bron 1	bron: Ministry of Environment and Forestry of Turkey, Turkish National Action Program on Combating Desertification, Ankara, 2006
bron 2	vrij naar: http://www.unccd.int/actionprogrammes
Opgave 5	
bron 1	vrij naar: http://www.infomine.com/minesite
bron 2	vrij naar: akrockefeller.com
Opgave 7	
bron 1	bron: Grote Topografische Atlas van Nederland, deel 3, 1997
Opgave 8	
bron 1	bron: Grote Topografische Atlas van Nederland, deel 4, 1997
bron 2	vrij naar: www.Venlo.nl/gemeente_en_beleid
bron 3	vrij naar: Gemeente Venlo - Q4, januari 2008

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2014

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het College voor Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.
Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
b. Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden WOLF-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt. In dat geval houdt het College voor Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 64 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Opkomende markten

1 maximumscore 2
- Mexico, Indonesië en Turkije 1
- een grote bevolkingsomvang 1

Opmerking
Alleen als alle drie de landen genoemd zijn 1 scorepunt toekennen.

2 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- veel traditionele centrumlanden te maken hebben met vergrijzing (oorzaak) 1
- waardoor er veel niet-werkenden zijn ten opzichte van het aantal werkenden (gevolg) 1

of
- veel traditionele centrumlanden te maken hebben met vergrijzing (oorzaak) 1
- waardoor deze landen relatief veel uitgaven hebben (zoals zorgkosten) die betrekking hebben op ouderen (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

3 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat de economische groei in Rusland vooral tot stand komt als gevolg van de export van grote hoeveelheden grondstoffen/fossiele brandstoffen.

4 **maximumscore 2**
- de HDI / VN-index over levensomstandigheden 1
- het best: Rusland; het slechtst: India 1

Opmerking
Alleen als beide landen genoemd zijn 1 scorepunt toekennen.

5 **maximumscore 2**
Juiste redenen zijn:
- het binnenhalen van moderne technologie / kennis
- toegang krijgen tot de (omvangrijke) westerse afzetmarkt
- Westerse merken zijn gewild (in de BRIC-landen).
- De overname van westerse bedrijven is een relatief veilige belegging.

per juiste reden 1

Opgave 2 – Cultuurgebieden

6 **maximumscore 1**
religie

7 **maximumscore 2**
- Een deel van de bewoners op de Filipijnen is christelijk / katholiek 1
- kaart 154B/236A 1

8 **maximumscore 2**
Uit de redenering moet blijken dat
- Australië en Canada vestigingskoloniën waren 1
- waar veel Europeanen naartoe trokken (zodat de Europese/westerse cultuur daar kon gaan domineren / de inheemse cultuur kon gaan overheersen) 1

9 **maximumscore 2**
Uit de redenering moet blijken dat
- de etnische samenstelling van de bevolking in het Caribisch gebied verschilt van die in de rest van Latijns-Amerika (kaart 205B) 1
- zodat de cultuur van de bevolking ook anders is in het Caribisch gebied 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – Schuivende platen in Nieuw-Zeeland

10 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- aardbevingen op het Zuidereiland ontstaan als gevolg van de beweging langs een transforme breuk (en op het Noordereiland als gevolg van subductie) (oorzaak) 1
- waardoor bij het Zuidereiland wrijving tussen de platen alleen ondiep wordt opgebouwd (en bij het Noordereiland ook op grotere diepte) (gevolg) 1

11 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- ten oosten van de vulkanische zone de Pacifische/oceanische plaat nog niet erg diep is weggedoken (oorzaak) 1
- waardoor deze nog niet/onvoldoende is gesmolten (om het opstijgen van magma mogelijk te maken) (gevolg) 1

12 **maximumscore 2**

- foto b 1
- De berg Aoraki/Mount Cook ligt in tegenstelling tot de andere bergen in een gebergte dat niet gevormd is door vulkanisme 1

13 **maximumscore 3**

Een juiste aanwijzing voor het optreden van subductie in de ‘ring van vuur’ is bij

- kaart A - er bevinden zich (vrijwel overal) vulkanische gesteenten.
- kaart B - er bevinden zich (vrijwel overal) convergerende plaatgrenzen.
- kaart C - er bevinden zich (vrijwel overal) diepzeetroggen.
- kaart D - er bevinden zich (vrijwel overal) actieve vulkanen.

indien vier aanwijzingen juist 3
indien drie aanwijzingen juist 2
indien twee aanwijzingen juist 1
indien één of geen aanwijzing juist 0

Opmerking
Bij A of D mogen antwoorden die ingaan op de aanwezigheid van eilandbogen goed gerekend worden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – Cappadocië

14 maximumscore 1
b

15 maximumscore 2
Juiste oorzaken zijn:
– Er is nauwelijks sprake van begroeiing/vegetatie.
– Als er neerslag valt, gebeurt dat vaak in de vorm van stortbuien.

per juiste oorzaak 1

16 maximumscore 2
• continentaal klimaat (met neerslag in alle jaargetijden) / D(f)-klimaat 1
• de hogere ligging van dit gebied / de aanwezigheid van gebergten 1

17 maximumscore 2
• (stelling) 1 - juist: atlaskaart 125C/226A 1
• (stelling) 2 - juist: atlaskaart 124C/78B 1

Opmerking
Alleen aan een correct antwoord in combinatie met de juiste atlaskaart 1 scorepunt toekennen.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Klimaatverschillen

18 maximumscore 2
• gematigd zeeklimaat (Cf), door (hoge) gebergten 1
• savanneklimaat (Aw/As), door jaarlijkse neerslagverschillen / het verschuiven van de ITCZ / de halfjaarlijkse verandering van de windrichting 1

Opmerking
Alleen voor een antwoord waarin het juiste klimaat wordt genoemd in combinatie met de juiste oorzaak 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

19 **maximumscore 3**

- Timor 1

Uit de uitleg moet blijken dat

- Timor in de maand juli het meest onder invloed staat van hoge luchtdruk / het hogedrukgebied boven Australië (oorzaak) 1
- waardoor er (dalende lucht en dus) weinig bewolking is (gevolg) 1

20 **maximumscore 2**

De juiste oorzaken zijn:

- de ligging van het gebergte (aan de westzijde van Sumatra) 1
- de overheersende windrichting / de aanlandige wind in Padang en de aflandige wind in Medan 1

21 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- op Kalimantan de meeste neerslag in het binnenland valt en op Sumatra langs de zuidwestkust 1
- oorzaak: de ligging van gebergten 1

Opgave 6 – Migranten in Zuid-Sumatra

22 **maximumscore 2**

- javanisering 1
- 10-15% 1

23 **maximumscore 2**

- a ruraal → urbaan 1
- b ruraal → ruraal 1

24 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat de afstand tot het sterk verstedelijkte/dichtbevolkte (westen van) Java gering is.

25 **maximumscore 2**

- De Balinezen zijn hindoeïstisch, terwijl de oorspronkelijke bewoners (en de Javaanse transmigranten) islamitisch zijn / De Balinezen hebben een andere religie/cultuur dan de oorspronkelijke bewoners en de Javanen 1
- de sociaal-culturele dimensie en de economische dimensie 1

Opmerking
Alleen als beide geografische dimensies juist zijn 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Water in Rotterdam

26 **maximumscore 2**
- In de winter valt meer neerslag 1
- In de zomer valt de neerslag vaker in de vorm van stortbuien 1

27 **maximumscore 2**
Uit de beschrijving moet blijken dat
- tijdens een zware storm de waterstand op zee verhoogd is / het zeewater door de wind de Nieuwe Waterweg in wordt gestuwd 1
- zodat het rivierwater wordt opgestuwd / waardoor de rivieren hun water minder efficiënt op zee kunnen lozen (en er dus overstromingen kunnen ontstaan) 1

28 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat
- het oppervlak waar water de grond in kan zakken door bebouwing kleiner is geworden (oorzaak) 1
- waardoor na hevige regenval de riolen/watergangen het regenwater dat anders de grond in was gezakt niet snel genoeg kunnen afvoeren (gevolg) 1

29 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat
- groene daken veel regenwater opnemen / een deel van het regenwater vasthouden (oorzaak) 1
- waardoor minder water via de oppervlakte afstroomt / waardoor minder water via het riool hoeft te worden afgevoerd (gevolg) 1

Opgave 8 – Amsterdam Steigereiland

30 **maximumscore 3**
- stadsdeel Centrum 1

Uit de redenering moet blijken dat
- in het stadsdeel Centrum relatief veel woningen zijn met maar 1 of 2 kamer(s) 1
- zodat daar relatief veel eenpersoonshuishoudens zijn / relatief weinig meerpersoonshuishoudens zijn 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

31 maximumscore 2

- Juiste antwoorden voor de daling van de gemiddelde woningbezetting zijn: 1
  - de daling van het geboortecijfer
  - de toename van het aantal echtscheidingen
  - de toename van het aantal alleenstaanden/eenpersoonshuishoudens
  - de afname van het aantal kinderen per gezin
- Een juist antwoord voor de afwijking van Steigereiland is: 1
  In een jonge buurt als Steigereiland wonen relatief veel jonge gezinnen met kinderen.

32 maximumscore 1

Er zijn maar weinig toegangswegen. / De wijk ligt geïsoleerd op een eiland.

33 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- het overheidsbeleid gericht is op de compacte stad / het bouwen van VINEX-locaties 1
- een nieuwbouwlocatie vlakbij de bestaande stad past bij dit beleid 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in het programma WOLF. Zend de gegevens uiterlijk op 20 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

Opgave 3	
bron 1	vrij naar: www.gns.cri.nz
bron 2	foto a: bron: www.newzealandphoto.info
	foto b: bron: http://commons.wikipedia.com
	foto c: bron: www.waymarking.com
Opgave 4	
bron 1	bron: http://us.123rf.com
Opgave 6	
bron 1	bron: Cito
bron 2	vrij naar: Jakarta Post, 6 november 2012
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: http://feitenfictie.deltares.nl
Opgave 8	
bron 1	bron: www.vesteda.com
bron 2	bron: www.os.amsterdam.nl

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2013

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB2 Als het College voor Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.
Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
b. Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden WOLF-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt. In dat geval houdt het College voor Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 68 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Globalisering en Turkije

1 maximumscore 1
tijd-ruimte compressie

2 maximumscore 2
Uit het antwoord moet blijken dat
- Engelse en Amerikaanse bedrijven 'callcenters' in India vestigen omdat veel Indiërs Engels spreken 1
- Nederlandse bedrijven 'callcenters' in Turkije vestigen omdat er (geremigreerde) Turken wonen die Nederlands spreken 1

Opmerking
Antwoorden die alleen ingaan op het koloniale verleden van India dienen fout gerekend te worden.

3 maximumscore 3
- De verdeling van de beroepsbevolking over de sectoren: het aandeel van de primaire sector neemt af / het aandeel van de secundaire en/of de tertiaire sector neemt toe 1
- Het analfabetisme: het percentage analfabeten neemt af 1
- De natuurlijke bevolkingsgroei: de natuurlijke bevolkingsgroei neemt af/ het geboortecijfer daalt 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

4 **maximumscore 4**

- Het (zuid)oostelijk deel is de periferie 1
- Juiste kaarten met toelichting zijn: 3
  - Kaart 123H Welvaart: In de periferie ligt het welvaartsniveau / het bbp per inwoner het laagst en dit is het geval in de regio's in het (zuid)oosten van Turkije.
  - Kaart 123E Binnenlandse migratie: Vanwege de geringe kansen op werk / de hoge werkloosheid is er in de periferie een vertrekoverschot en dit is het geval in de regio's in het (zuid)oosten van Turkije.
  - Kaart 123G Beroepsbevolking: In de periferie werkt een relatief groot deel van de beroepsbevolking in de landbouw / een relatief klein deel van de beroepsbevolking in de industrie en/of dienstverlening en dit is het geval in het (zuid)oosten van Turkije.
  - Kaart 123F Elektriciteitsverbruik: Vanwege de relatief geringe economische activiteiten/welvaart is het elektriciteitsverbruik in de periferie het laagst en dit is het geval in het (zuid)oosten van Turkije.

Opmerking
Alleen als zowel de kaart als de toelichting juist zijn dient 1 scorepunt te worden toegekend.

Opgave 2 – Globalisering: Lee Cooper jeans

5 **maximumscore 1**
(handels)triade

6 **maximumscore 1**
De slotkoers van Tokyo, want die geeft voor de Londense beurshandelaren de meest recente trends in de ontwikkeling van de internationale koersen aan.

7 **maximumscore 1**
de lagere lonen / de lagere arbeidskosten in Tunesië

8 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat Australië een centrumland is, maar toch grondstoffen levert.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

9 **maximumscore 2**

- Vergaande globalisering: De onderdelen van één product (jeans) worden gemaakt in diverse landen / Veel werk dat vroeger in het westen werd gedaan, wordt nu gedaan in andere delen van de wereld 1
- Homogenisering van de internationale consumentenmarkt: Jeans worden verkocht in zeer verschillende landen als het Verenigd Koninkrijk, Oekraïne, Maleisië en Dubai / worden wereldwijd verkocht 1

10 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- iedereen met toegang tot internet deze jeans kan bestellen 1
- waardoor het verzorgingsgebied veel groter wordt / waardoor het verzorgingsgebied niet meer door een fysieke afstand wordt bepaald 1

Aarde

Opgave 3 – Vesuvius

11 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat:

- de taaie lava de kraterpijp(en) verstopt (oorzaak) 1
- waardoor de druk in de vulkaan zeer hoog wordt (en er een explosie volgt) (gevolg) 1

of

- taaie lava veel gas bevat (oorzaak) 1
- waardoor veel opwaartse druk ontstaat (gevolg) 1

12 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat de Vesuvius in dichtbevolkt gebied / vlakbij Napels / vlakbij een grote stad ligt.

13 **maximumscore 3**

- De platen die betrokken zijn: De Apulische plaat / Afrikaanse plaat en de Euraziatische plaat 1
- Het type plaatbeweging: Convergentie / subductie 1
- De vulkaanvorm: Strato- / kegelvulkaan 1

14 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- een eerdere vulkaan uitbarstte/instortte, waarna de caldera van de Monte Somma ontstond 1
- in de caldera (door hernieuwde toestroom van magma) de vulkaankegel van de Vesuvius ontstond 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

15 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- bij een eruptie de magmahaard (geheel of gedeeltelijk) geleegd wordt (oorzaak) 1
- waardoor het een tijd duurt voordat (door toevoer van magma) de druk in de magmahaard weer zo hoog is opgelopen dat het kan leiden tot een nieuwe eruptie (gevolg) 1

Opgave 4 – Landschappen

16 maximumscore 3

– (foto) a - 3
– (foto) b - 4
– (foto) c - 6
– (foto) d - 2

indien vier juiste fotolocaties 3
indien drie juiste fotolocaties 2
indien twee juiste fotolocaties 1
indien één of geen juiste fotolocatie 0

17 maximumscore 1

de neerslag

18 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- in het landschap van bron 2b de temperatuur in de warmste maanden hoger is dan in het landschap van bron 2c (oorzaak) 1
- waardoor in het landschap van bron 2b wel naaldbos/taiga kan bestaan en in het landschap van bron 2c niet (gevolg) 1

19 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- de taiga in noordelijke richting zal verschuiven 1
- omdat de temperatuur in het gebied in de toekomst zal stijgen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Neerslagverdeling op Sulawesi

20 **maximumscore 2**

Juiste oorzaken zijn:
- de ligging dichtbij de evenaar/ITCZ
- de nabijheid van de zee
- de aanwezigheid van veel gebergten

per juiste oorzaak 1

21 **maximumscore 3**

Uit de beschrijving moet blijken dat
- in die periode ten noorden van Sulawesi de ITCZ / een lagedrukgebied ligt en boven Australië een hogedrukgebied ligt 1
- lucht stroomt van het hogedrukgebied naar de ITCZ / het lagedrukgebied 1
- en daarbij op het zuidelijk halfrond een afwijking naar links heeft (waardoor in het zuiden van Sulawesi een zuidoostelijke wind overheerst) en op het noordelijk halfrond een afwijking naar rechts heeft (waardoor in het noorden van Sulawesi een zuidwestelijke wind overheerst) 1

22 **maximumscore 2**

De juiste combinatie van factoren is:
- de aanlandige wind 1
- en de ligging aan de loefzijde van een gebergte / de aanwezigheid van een gebergte 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – De beroepsbevolking van Indonesië

23 maximumscore 1

– A secundaire sector / industrie
– B tertiaire sector / dienstverlening
– C primaire sector / landbouw

Opmerking
Alleen als alle drie sectoren juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

24 maximumscore 1

Nee, want de gegevens zijn relatief.

25 maximumscore 3

• op Java 1

De juiste argumenten zijn:
• daar bevinden zich de grootste bevolkingsconcentraties/steden 1
• daar bevinden zich relatief veel toeristische bestemmingen 1

26 maximumscore 2

Juiste redeneringen voor ‘groeien’ zijn:
• De urbanisatie(graad) zal toenemen 1
• maar de groei van de (formele) werkgelegenheid in de steden blijft daarbij achter 1

of
• De bevolking van Indonesië zal de komende jaren nog behoorlijk snel groeien 1
• terwijl de groei van de (formele) werkgelegenheid minder groot zal zijn 1

Een juiste redenering voor ‘krimpen’ is:
• Als gevolg van economische groei zal er meer industrialisatie / een toename van de dienstverlening zijn 1
• waardoor meer mensen een formele baan kunnen krijgen / minder mensen hun toevlucht hoeven te zoeken tot werk in de informele sector 1

27 maximumscore 2

• Bali: Het aandeel werkenden in de tertiaire sector is groter dan het gemiddelde van heel Indonesië, omdat veel mensen werken in het toerisme 1
• Irian Jaya / Papua: Het aandeel werkenden in de primaire sector is groter dan het gemiddelde van heel Indonesië, omdat veel mensen in de zelfvoorzienende landbouw of de mijnbouw werken / er nauwelijks sprake is van industrialisatie 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Waterbeleid Hondsbroeksche Pleij

28 maximumscore 2

Juiste redeneringen zijn:

- Als er bovenstrooms van Nederland maatregelen worden genomen om water vast te houden / ruimte voor de rivier te maken 1
- zal dit leiden tot minder hoge piekafvoeren in Nederland 1

of

- Nederland ligt stroomafwaarts van de andere Rijnoeverstaten 1
- en is dus afhankelijk van de maatregelen die deze staten willen nemen om water vast te houden / ruimte voor de rivier te maken 1

29 maximumscore 1

De aanleg van een hoogwatergeul. / Het landinwaarts verplaatsen van de waterkerende dijk.

30 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- bij hoogwater in de Rijn de stuw bij Driel helemaal geopend is 1
- zodat de waterverdeling dan op een andere manier geregeld moet worden 1

31 maximumscore 1

bij Pannerden / op de splitsing van de Waal en het Pannerdensch Kanaal

32 maximumscore 2

Juiste functies zijn:

- natuur(ontwikkeling)
- recreatie
- veeteelt

per juiste functie 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – ‘Brainport’ Eindhoven

33 **maximumscore 2**

Juiste manieren zijn:
- De aanwezigheid van hoogopgeleid en goed betaald personeel vergroot het draagvlak voor voorzieningen in de regio.
- Hightech industrie trekt weer andere bedrijvigheid aan.

per juiste manier 1

34 **maximumscore 2**

Juiste redenen zijn:
- Amsterdam heeft een meer internationale uitstraling dan Eindhoven.
- Amsterdam heeft meer kennis/diensten op gebied van financiën/reclame.
- Amsterdam heeft een grote internationale luchthaven en Eindhoven niet.
- In Amsterdam zijn meer luxe hotels, chique restaurants en culturele voorzieningen als musea die door (internationale) zakenrelaties benut kunnen worden.

per juiste reden 1

35 **maximumscore 2**

Juiste redenen zijn:
- De aanwezigheid van onderwijsinstellingen als de Technische Universiteit Eindhoven / de aanwezigheid van veel technisch hoog opgeleid personeel
- De aanwezigheid van veel andere bedrijven met vergelijkbare onderzoeks- en ontwikkelactiviteiten
- De goede samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en onderwijsinstellingen

per juiste reden 1

36 **maximumscore 2**

Juiste redenen zijn:
- De beschikbaarheid van kennis wordt steeds groter in India.
- De Indiase economie groeit snel / India is een grote groeimarkt.

per juiste reden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 3 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: http://www.transcity.com/2006/06/29
bron 2	vrij naar: NOS journaal, 24 november 2008
Opgave 2	
bron 1 en 2a	vrij naar: Knox, P.L. en S.A. Marston, Human Geography, Places and Regions in Global Context, New York, 2010
bron 2b	vrij naar: http://www.leecooper.com/stockists
Opgave 3	
bron 1	bron: Scarth, A., Vesuvius a biography, Princeton University Press, 2009
bron 2	vrij naar: Marshak, S., Earth: portrait of a planet, 3ed. W.W. Norton & Company, 2008
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: http://kantan-net.main.jp/worldmap
bron 2a	vrij naar: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/62
bron 2b	vrij naar: http://lamaisondalzaz.files.wordpress.com/2009/08
bron 2c	vrij naar: http://www.bio.miami.edu/dana/pix
bron 2d	vrij naar: http://tanzafacts.0000.dk/wordpress/wp-content/gallery
Opgave 6	
bron 1	vrij naar: Wereldbank en Statistic Yearbook of Indonesia, 2009
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: de Volkskrant, 31 januari 2012 en Rijkswaterstaat
bron 2	vrij naar: https://beeldbank.rws.nl
Opgave 8	
bron 1	bron: Cito
bron 2	bron: Atlas van het Onderwijs

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2013

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB2 Als het College voor Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.
Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB
a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
b. Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden WOLF-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt. In dat geval houdt het College voor Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 63 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Globalisering in de auto-industrie

1 **maximumscore 1**
global shift / uitschuiving

2 **maximumscore 1**
China, India, Mexico

Opmerking
Alleen als alle drie de landen juist zijn, dient 1 scorepunt te worden toegekend.

3 **maximumscore 2**
Juiste oorzaken zijn:
- De productie is uitgeschoven naar andere delen van de wereld.
- De economische crisis / de vraag naar personenauto's in centrumlanden nam af.

per juiste oorzaak 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

4 **maximumscore 2**

Juiste redenen zijn:
- Veel auto's die in China geproduceerd worden, behoren tot de westerse automerken.
- In westerse landen is weinig belangstelling voor / vertrouwen in auto's van Chinese merken.
- Auto's van Chinese merken worden vooral voor de Chinese markt geproduceerd.
- Auto's van Chinese merken voldoen niet aan de Europese veiligheidseisen.

per juiste reden 1

5 **maximumscore 2**
- Oost-Europa 1
- Juiste voordelen zijn: 1
  - De productie vindt dan dichtbij de Europese afzetmarkt plaats en dat is niet het geval bij verplaatsing naar China.
  - Er hoeven geen invoerrechten betaald te worden als de productie plaatsvindt in de Europese Unie en als de productie plaatsvindt in China wel.

Opgave 2 – Indiase mode

6 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat
- India een voormalige kolonie van Groot-Brittannië is (oorzaak) 1
- waardoor veel Indiërs in Groot-Brittannië wonen / er nog altijd veel contacten tussen de twee landen zijn (en de verschillende modetrends dus gemakkelijk worden uitgewisseld) (gevolg) 1

7 **maximumscore 2**

Juiste aanwijzingen zijn:
- In Groot-Brittannië (centrum) verschijnen stoffen/modellen die gebaseerd zijn op trends uit (het meer perifere) India.
- In (het meer perifere) India vindt ook veel ontwikkeling en marketing plaats.
- Indiërs uit Groot-Brittannië (centrum) komen winkelen in 'shopping malls' in Mumbai (in het meer perifere India).

per juiste aanwijzing 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

8 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- welvarende Indiërs uit (onder andere) Groot-Brittannië hun kleding kopen in 'shopping malls' in Mumbai / het kerngebied van India (oorzaak) 1
- waardoor deze regio zich sneller zal ontwikkelen dan perifere gebieden in India (en de regionale ongelijkheid dus toeneemt) (gevolg) 1

9 **maximumscore 2**

De juiste aanwijzingen zijn:

- In India woont een groot aantal etnische groepen (kaart 144C) 1
- In India komen veel verschillende religies naast elkaar voor (kaart 144D) 1

Aarde

Opgave 3 – African Rift

10 **maximumscore 3**

- divergente plaatbeweging 1
- breukgebergte 1
- x = horst / riftschouders, y = slenk 1

Opmerking

Alleen als zowel x en y juist zijn, dient 1 scorepunt te worden toegekend.

11 **maximumscore 2**

Juiste verschillen zijn:

- Het Victoriameer heeft in tegenstelling tot de meren in de Grote Riftvallei geen langgerekte vorm.
- (De waterspiegel van) het Victoriameer ligt hoger dan de (waterspiegel van de) meren in de Grote Riftvallei.
- Het Victoriameer is veel minder diep dan de meren in de Grote Riftvallei.

per juist verschil 1

12 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de Afrikaanse plaat bij de Grote Riftvallei uit elkaar wordt getrokken / onder spanning staat van opstijgend magma 1
- waarna magma langs breuken richting het aardoppervlak beweegt 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

13 maximumscore 2

Juiste aanwijzingen hiervoor zijn:
- Aan twee zijden van de Rode Zee en de Golf van Aden bevindt zich een gebergte (de horsten / riftschouders).
- Het Arabisch Schiereiland past als een puzzelstuk in Afrika.

per juiste aanwijzing 1

Opgave 4 – Antelope Canyon en de Colorado

14 maximumscore 2
- (hoofdgroep:) sedimentgesteenten 1
- (aanwijzing:) de gelaagdheid 1

15 maximumscore 1

3 - 1 - 4 - 2

Opmerking
Voor elke andere volgorde mogen geen punten worden toegekend.

16 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat
- bij een woestijnklimaat weinig vegetatie aanwezig is (oorzaak) 1
- waardoor stromend water veel losliggend sediment meeneemt / het vaste gesteente sterk uitschuurt (gevolg) 1

of
- in een woestijnklimaat de (weinige) neerslag meestal valt in stortbuien (oorzaak) 1
- waardoor plotseling veel stromend water aanwezig is dat losliggend sediment meeneemt / het vaste gesteente sterk uitschuurt (gevolg) 1

17 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat
- door de aanleg van de stuwdammen het meegevoerde sediment al in de stuwmeren bezinkt (oorzaak) 1
- waardoor benedenstrooms nog maar weinig sediment wordt meegevoerd (zodat het water niet meer rood gekleurd wordt) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Waterproblemen in Semarang

18 **maximumscore 3**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- het lageluchtdrukgebied / de ITCZ in die maanden ten zuiden van Java ligt (en er ten noorden van Indonesië sprake is van hoge luchtdruk) 1
- de moessonwind richting het lage luchtdrukgebied / de ITCZ waait 1
- en bij Semarang aanlandig is / veel boven zee opgenomen vocht aanvoert 1

19 **maximumscore 2**

De juiste manieren zijn:

- Het landoppervlak is meer versteend 1
- Door het onttrekken van grondwater (is de bodem gedaald) 1

20 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- sawa's vlak liggen / met dijkjes zijn omgeven (oorzaak) 1
- waardoor zij het neerslagwater beter kunnen vasthouden/opslaan (gevolg) 1

Opgave 6 – Handel in Indonesië

21 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- in de tropische zone veel kruiden/specerijen / tropische gewassen voorkomen 1
- waar in Europa veel vraag naar was / veel geld aan verdiend kon worden 1

22 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat

- Indonesië vooral hoogwaardige eindproducten importeert uit Japan 1
- en grondstoffen/halffabricaten exporteert naar Japan 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

23 **maximumscore 3**

- China, India en Maleisië 1

Uit de redenering moet blijken dat

- dit opkomende economieën zijn 1
- waar een toenemende vraag naar grondstoffen / laagwaardige producten (uit Indonesië) zal ontstaan 1

Opmerking
Alleen als alle drie de landen juist zijn, dient 1 scorepunt te worden toegekend.

24 **maximumscore 2**

- de Verenigde Staten (VS) 1
- Dit land kent een grote consumptie (en importeert dus veel uit onder andere Indonesië) / Dit land is de grootste economie in de wereld (en is dus voor vrijwel alle landen in de wereld een belangrijke exportpartner) 1

Leefomgeving

Opgave 7 – De Maas in stukjes

25 **maximumscore 2**

– 1: d
– 2: b
– 3: a
– 4: c

indien vier antwoorden juist 2
indien drie of twee antwoorden juist 1
indien één of geen antwoord juist 0

26 **maximumscore 2**

Stelling 1: juist
Stelling 2: juist
Stelling 3: onjuist

indien drie stellingen juist 2
indien twee stellingen juist 1
indien één of geen stelling juist 0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

27 **maximumscore 1**

Vanwege de aanwezigheid van het Julianakanaal is de Grensmaas voor de scheepvaart niet van belang (en kan de Maas zijn natuurlijke gang gaan).

28 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- door de ingrepen bij hoogwater (een deel van) het water langer in de Grensmaas zal verblijven 1
- zodat het regiem stroomafwaarts regelmatiger wordt 1

Opmerking
Antwoorden die ingaan op een regiem dat groter of kleiner wordt, dienen fout gerekend te worden.

Opgave 8 – De wijk Heechterp-Schieringen

29 **maximumscore 2**

Een juiste redenering is:

- Herstructurering kan leiden tot een meer gemengde bewonerssamenstelling 1
- waardoor er minder sprake is van concentratie van problemen / probleemgezinnen 1

30 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- mensen na het afronden van een opleiding / na het krijgen van een baan er financieel op vooruit zullen gaan 1
- waarna ze de wijk zullen verlaten op zoek naar een betere woning 1

31 **maximumscore 4**

Uit de redeneringen moet blijken dat

- een Cruyff-Court ervoor zorgt dat jongeren buiten iets te doen hebben / niet in crimineel gedrag vervallen / zich niet gaan vervelen 1
- waardoor de veiligheid (en dus de leefbaarheid) in de wijk verbetert 1

en

- door het organiseren van buurtactiviteiten mensen met elkaar in contact kunnen komen 1
- waardoor de sociale cohesie (en dus de leefbaarheid) kan verbeteren 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 21 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: http://www.nationmaster.com
Opgave 2	
bron 1	vrij naar (van links naar rechts): http://indianshaadi.org, www.designersalwarkameez.com en www.diwansaheb.com
bron 2	vrij naar: Peter Jackson, Nicola Thoma, Claire Dwyer, Consuming transnational fashion in London and Mumbai, in: Geoforum
Opgave 3	
bron 1	bron: Cito
bron 2	vrij naar: http://geography.sierra.cc.ca.us
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: http://www.ontdek-amerika.nl en http://videoprocessing.ucsd.edu
Opgave 5	
bron 1	vrij naar: Benny Setianto en Ton van Naerssen: Waterproblemen in Semarang, Geografie, maart 2009
bron 2	vrij naar: http://www.ferrybox.eu
Opgave 6	
bron 1	vrij naar: http://www.economywatch.com
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: De Grote Bosatlas, 53e druk en http://www.natuurdichtbij.nl
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: www.heechterpschieringen.nl
bron 2	vrij naar: http://www.wikipedia.org

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2012

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 61 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – De wereld indelen

1 maximumscore 2

- taal 1
- godsdienst 1

2 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste redenering is:

- Door steeds verdergaande globalisering / migratie / communicatie 1
- treedt steeds meer uitwisseling van cultuurelementen op / kan er steeds meer culturele vermenging plaatsvinden (en vervagen de grenzen tussen cultuurgebieden) 1

3 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste nadelen zijn:

- Het bnp per inwoner laat geen regionale verschillen zien.
- Het bnp telt alleen de officiële inkomens. / Er wordt geen rekening gehouden met zelfvoorziening.
- De koopkracht kan per land verschillen.
- Het bnp wordt vaak uitgedrukt in dollars en koersen kunnen sterk wisselen.
- Het bnp zegt niet alles over goede leefomstandigheden.

per juist nadeel 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste argumenten

- op sociaal-cultureel gebied zijn: 1
  - Het percentage analfabeten in Vietnam is relatief klein. kaart 210A (52e druk: 196A).
  - Het aantal inwoners per arts in Vietnam is relatief laag. kaart 210C (52e druk: 196C).
- op demografisch gebied zijn: 1
  - Vietnam heeft een relatief laag geboortecijfer. kaart 202D (52e druk: 191D).
  - De levensverwachting in Vietnam is relatief hoog. kaart 203A (52e druk: 192A).
  - Vietnam heeft een relatief laag sterftecijfer. kaart 203B (52e druk: 192B).
  - De zuigelingensterfte in Vietnam is relatief laag. kaart 202C (52e druk: 191C).

Opmerking
Alleen aan de juiste combinatie van argument en kaart mag 1 scorepunt worden toegekend.

Opgave 2 – De economische ontwikkeling van India

5 maximumscore 1

Voorbeelden van een juiste oorzaak zijn:

- Investeringen zullen vooral gedaan worden in gebieden waar verwacht wordt (de meeste) winst te maken / in de meest ontwikkelde regio's.
- In gebieden met weinig economisch potentieel wordt niet geïnvesteerd (en deze raken dus achter).

6 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste argumentatie is:

- Door te investeren in onderwijs ontstaat er een grotere geschoolde arbeidsmarkt 1
- waardoor het land aantrekkelijker wordt voor investeringen / meer bedrijven zich in het land zullen vestigen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

7 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste voordelen zijn:
- In de speciale economische zones gelden belastingvoordelen / gunstige douanetarieven.
- In de speciale economische zones gelden minder (bureaucratische) regels.
- In de speciale economische zones is een betere infrastructuur aanwezig.

per juist voordeel 1

8 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:
- de aanwezigheid van een grote opkomende afzetmarkt
- de aanwezigheid van een groot arbeidspotentieel
- de goede beheersing van de Engelse taal
- de lage lonen

per juist kenmerk 1

Aarde

Opgave 3 – Sedimentatieprocessen in de Mississippi

9 **maximumscore 1**

delta

10 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste gevolgen zijn:
- sedimentatie
- De rivier ging meanderen.

per juist gevolg 1

11 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:
- Er is veel smeltwater.
- Tijdens de ijstijd heeft er veel (vorst)verwering plaatsgevonden (en is er dus veel los materiaal aanwezig).
- Er is weinig vegetatie (die het materiaal kan vasthouden).

per juiste oorzaak 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

12 maximumscore 2

- Het omzetten van natuurlijk grasland (prairies) en bos in akkerland heeft geleid tot meer sedimentaanvoer 1
- De aanleg van stuwdammen heeft geleid tot minder sedimentaanvoer 1

Opgave 4 – Het Tsjaadmeer

13 maximumscore 1

het steppeklimaat (BS-klimaat) en het woestijnklimaat (BW-klimaat)

14 maximumscore 1

de veranderde hoek van instraling van de zon / de schuine stand van de aardas ten opzichte van de baan van de aarde rond de zon

15 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Er valt dan minder neerslag in de omgeving van het Tsjaadmeer (oorzaak) 1
- waardoor de omvang van het Tsjaadmeer afneemt (gevolg) 1

16 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Door een toename van de begroeiing was er meer verdamping (oorzaak) 1
- waardoor de omvang van het meer afnam (gevolg) 1

17 maximumscore 2

Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:

- Door veehouderij zal de (in droge jaren toch al spaarzame) vegetatie verdwijnen (oorzaak) 1
- waardoor de wind vrij spel krijgt (en de verwoestijning toeneemt) (gevolg) 1

of

- Doordat het vee veel van het (in droge jaren toch al spaarzame) water drinkt, treedt er een waterstandsdaling op (oorzaak) 1
- waardoor (de bodem droger wordt en) de wind vrij spel krijgt (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Mijnbouw en energie

18 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Het grootste deel van de winst op de verkoop van delfstoffen gaat naar de buitenlandse investeerders. / De winsten uit de verkoop zullen niet vaak in Indonesië worden geïnvesteerd.
- De beter betaalde banen gaan vooral naar buitenlandse werknemers.

per juiste reden 1

19 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:
- industrialisatie / In Indonesië vindt steeds meer exportvalorisatie plaats.
- bevolkingsgroei
- welvaartstijging / meer gebruik van gemotoriseerde vervoersmiddelen

per juiste oorzaak 1

20 **maximumscore 1**

Enkele juiste voorbeelden zijn:
- het raffineren van ruwe aardolie tot aardolieproducten als benzine of kerosine
- het verwerken van koper tot koperdraad/elektriciteitsdraad
- het bewerken van boomstammen tot planken of meubels

21 **maximumscore 3**

- Japan 1

Een voorbeeld van een juiste redenering is:
- Door de snelle economische groei in China/Zuidoost-Azië neemt de vraag naar aardgas toe 1
- zodat het Indonesische aardgas meer naar deze landen / naar meer bestemmingen zal worden geëxporteerd 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Natuurgeweld in Indonesië

22 maximumscore 2

– a
– d
– e

indien drie antwoorden juist	2
indien twee antwoorden juist	1
indien één of geen antwoord juist	0

23 maximumscore 2

De juiste volgorde is:
b-e-c-a-d

Opmerking
Als door het weglaten van één foutief geplaatste letter een verder foutloze reeks ontstaat, mag 1 scorepunt worden toegekend.

24 maximumscore 1

lahar/modderstroom

25 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de subductie begint ten zuiden van Java / de Australische plaat ten zuiden van Java wegduikt (oorzaak) 1
- waardoor de wegduikende plaat ten noorden van Java dieper contact maakt met het bovenliggende materiaal dan ten zuiden van Java (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Van probleemwijk tot prachtwijk

26 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat
- in de wijk Geitenkamp relatief veel huurwoningen staan 1
- waaruit blijkt dat de wijk voor arbeiders / lage inkomensgroepen gebouwd is 1

27 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste antwoorden zijn:
- De vier wijken hebben een lager geïndexeerd huishoudinkomen.
- In de vier wijken wonen relatief veel allochtonen.
- De vier wijken hebben een relatief hoog aandeel WWB-uitkeringen.

per juist antwoord 1

28 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste maatregelen zijn:
- straatverlichting aanbrengen
- meer toezicht houden / meer blauw op straat
- het openbaar groen beter onderhouden (om de openbare ruimte overzichtelijker te maken)

per juist voorbeeld 1

29 **maximumscore 3**

- Het centrum heeft veel minder 0-14 jarigen dan de wijk Rijkerswoerd 1

Voorbeelden van een juiste redenering zijn:
- Het centrum is een drukke woonomgeving / In het centrum zijn veel kleine woningen / veel woningen zonder tuin 1
- zodat het een minder geschikte woonomgeving is voor mensen met jonge kinderen 1

of
- De wijk Rijkerswoerd is een relatief nieuwe woonwijk 1
- waar relatief veel starters / gezinnen met jonge kinderen zijn komen wonen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Veranderingen in het overstromingsgevaar van de grote rivieren

30 **maximumscore 2**

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Klimaatverandering zal leiden tot een onregelmatiger neerslagregiem / extremere weersomstandigheden (oorzaak) 1
- waardoor het regiem van de Rijn en de Maas onregelmatiger wordt (gevolg) 1

31 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- door verstening meer water via de rivieren wordt afgevoerd, waardoor een hogere piekafvoer ontstaat 1
- door verstening (regen)water sneller in de rivieren terecht komt, waardoor de tijd tussen de zware regenval en de piekafvoer kleiner wordt 1

32 **maximumscore 2**

D = uiterwaardvergraving
E = kribverlaging
F = zomerbedverdieping
G = het inrichten van een bergingsgebied/retentiegebied/ noodoverloopgebied

indien twee of drie antwoorden juist 1
indien één of geen antwoord juist 0

33 **maximumscore 1**

afvoeren

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 4 juni naar Cito.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

Opgave 2	
bron 1	vrij naar: artikel naar aanleiding van boek ‘India’s road to development’, R. van der Veen, www.viceversaonline.nl
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: Summerfield, Global Geomorphology, 1991
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: Lake Chad - decrease in area 1963, 1973, 1987, 1997 and 2001 (2002), UNEP/GRID-Arendal Maps and Graphics Library
Opgave 6	
bron 1	bron: De Grote Bosatlas, 53e druk, kaart 150B
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: Arnhem per wijk, www.arnhem.nl
bron 2	vrij naar: GBA (Statistisch jaarboek 2006, www.arnhem.nl/wonen)
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: De Bosatlas van Nederland Waterland, 2010, kaart 50B

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2012

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 64 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – India en Groot-Brittannië: migratie

1 maximumscore 1

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:
- Deze migratiestroom vindt plaats van arme naar rijke gebieden.
- Deze migratiestroom vindt plaats van zuid naar noord.
- Deze migratiestroom is gericht op het oude koloniale moederland.

2 maximumscore 3

- Afrika 1
- De meeste migranten willen zich verbeteren door naar een meer welvarend / meer ontwikkeld gebied te vertrekken 1
- terwijl Afrika het armste van alle bestemmingsgebieden is 1

3 maximumscore 1

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:
- de verspreiding van de Indiase eetcultuur over Groot-Brittannië
- de verspreiding van Indiase films over Groot-Brittannië / samenwerking op filmgebied
- de verspreiding van een ander geloof (hindoeïsme) over Groot-Brittannië

4 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Door de goede beheersing van de Engelse taal hebben de Brits-Indiërs relatief goede kansen op de Britse arbeidsmarkt.
- Door het koloniale verleden waren veel Indiase migranten al bekend met de Britse samenleving, waardoor ze relatief makkelijk integreerden.
- De Brits-Indiërs zijn relatief hooggeschoold / behoren tot de Indiase elite.

per juiste reden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

5 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Migratie levert vaak geldzendingen naar familieleden op, terwijl hoger opgeleiden anders niets opleveren voor het land.
- Veel hoger opgeleide Indiërs keren na verloop van tijd terug en bekleden topposities / braindrain kan omslaan in braingain.
- Hoger opgeleiden kunnen in het buitenland wel werk vinden, maar in India niet.

per juiste reden 1

Opgave 2 – Ontwikkeling in Nicaragua, Niger en Zweden

6 maximumscore 2
- Nicaragua 1
- Eén van de onderstaande: 1
  - Zweden heeft een groter aandeel ouderen / een kleiner aandeel jongeren / is meer vergrijsd.
  - Niger heeft een groter aandeel jongeren.

7 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste beschrijving is:
- In Nicaragua komt meer informele/laagwaardige dienstverlening voor dan in Zweden 1
- In Zweden komt meer zakelijke/hoogwaardige dienstverlening voor dan in Nicaragua 1

8 maximumscore 2
- Een voorbeeld van een juist argument om Nicaragua in te delen bij de perifere landen is: 1
  - De belangrijkste exportproducten zijn agrarische producten en textiel.
- Voorbeelden van een juist argument om Nicaragua in te delen bij de semi-perifere landen zijn: 1
  - Een groot deel van de beroepsbevolking is werkzaam in de tertiaire en/of secundaire sector.
  - Het bnp per hoofd van de bevolking is relatief hoog.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

9 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste verschillen in relatieve ligging zijn:
- Nicaragua is aan zee gelegen, terwijl Niger is ingesloten door andere landen / 'landlocked' is.
- Nicaragua ligt gunstiger ten opzichte van de internationale handelsstromen dan Niger / ligt dichter bij de VS dan Niger.
- Nicaragua ligt in de tropen (dat de verbouw van allerlei landbouwproducten mogelijk maakt), terwijl Niger overwegend in de aride klimaatzone ligt (met veel minder agrarische mogelijkheden).

per juist verschil 1

Aarde

Opgave 3 – Divergentie in Oost-Afrika

10 **maximumscore 2**
- A: slenk 1
- B: horsten/horstschouders/riftschouders 1

11 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste aanwijzingen zijn:
- Er bevinden zich werkzame vulkanen.
- Er is vulkanisch gesteente aanwezig.
- De ligging van de meren komt overeen met de breukzones / De meren liggen in/tussen de breukzones.

per juiste aanwijzing 1

12 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat de geologische toekomst het meeste zal lijken op die van de Rode Zee
- omdat bij de Rode Zee (net als bij de Oost-Afrikaanse Slenk) sprake is van divergentie / uit elkaar bewegende platen 1
- terwijl bij de Middellandse Zee sprake is van convergentie / botsende platen 1

13 **maximumscore 2**

Uit de beschrijving moet blijken dat
- in hoger gelegen gebieden / op de horsten overwegend verwering en erosie plaatsvindt 1
- in lager gelegen gebieden / de slenken overwegend sedimentatie plaatsvindt 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – De Sahel, een kwetsbaar gebied

14 maximumscore 2

- Voorbeelden van een te nemen maatregel bij verwoestijning zijn: 1
  - aanplant van bomen
  - gebruik van permanente bodembedekkers
  - gebruik van droogteresistente gewassen
  - minder begrazing door vee
  - het plaatsen van windschermen
- Voorbeelden van een te nemen maatregel bij verzilting zijn: 1
  - naast irrigatie ook drainage toepassen
  - het toepassen van vormen van gedoseerd irrigeren

15 maximumscore 2

- de periode: het begin 1
- Voorbeelden van een juiste oorzaak zijn: 1
  - Er is in die periode weinig vegetatie die de bodemdeeltjes vasthoudt.
  - Het bovenste deel van de bodem bestaat in die periode uit een losse laag (die makkelijk kan wegspoelen).

16 maximumscore 3

- De vegetatiezones zijn in de periode 1950-1965 in noordelijke richting verschoven en in de periode 1965-2000 in zuidelijke richting 1

Uit de redenering moet blijken dat

- wanneer de vegetatiezones in noordelijke richting verschuiven er meer gewassen/voedsel/veevoer verbouwd kunnen/kan worden 1
- wanneer de vegetatiezones in zuidelijke richting verschuiven er minder gewassen/voedsel/veevoer verbouwd kunnen/kan worden 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – De Merapi

17 maximumscore 2

- vulkaanvorm: stratovulkaan 1
- eruptietype: explosief 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

18 **maximumscore 3**

- het ontstaan van lahars 1
- Lahars stromen vooral door de rivierbeddingen 1
- Lahars ontstaan wanneer vulkanische as zich vermengt met grote hoeveelheden (neerslag)water 1

19 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- van aswolken moeilijker te voorspellen is in welke richting ze zullen gaan / hoe ze zich zullen verspreiden (waardoor vaak niet tijdig voorzorgsmaatregelen genomen kunnen worden) 1
- terwijl bij lavastromen de richting van deze stromen van te voren min of meer vast staat (en er dus wél tijdig voorzorgsmaatregelen genomen kunnen worden) 1

Opgave 6 – Bali, een tropisch vakantieparadijs

20 **maximumscore 2**

De juiste kenmerken zijn:

- de relatief korte afstand tussen die landen en Bali 1
- het hoge gemiddelde inkomen in die landen 1

21 **maximumscore 2**

- Uit het antwoord moet blijken dat het aantal Nederlandse toeristen ten opzichte van het kleine aantal inwoners van Nederland relatief groot is 1
- De juiste reden: Bali/Indonesië was in het verleden een Nederlandse kolonie (waardoor er nog steeds banden bestaan tussen de twee gebieden) 1

22 **maximumscore 2**

- de maanden juli-augustus-september 1
- In die periode valt de minste neerslag 1

23 **maximumscore 3**

- China 1

Een voorbeeld van een juiste argumentatie is:

- China kent een sterke economische groei 1
- en heeft heel veel inwoners 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 7 – Rivierbeleid in West-Nederland

24 **maximumscore 1**
de geringe verdamping in die periode

25 **maximumscore 2**
Uit het antwoord moet blijken dat
- de grote rivieren (Neder-Rijn / Lek / Nieuwe Maas / Waal / Merwede / Noord / Oude Maas) hun water dan niet meer kunnen afvoeren 1

Uit het antwoord moet blijken dat
- de stuwen in de Neder-Rijn dan worden gesloten / de stuw bij Driel dan wordt gesloten (waardoor een groter deel van het rivierwater niet meer richting Nieuwe Waterweg maar naar het IJsselmeer wordt geleid) 1

26 **maximumscore 2**
Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:
- Het klimaat wordt warmer (oorzaak) 1
- waardoor de zeespiegel stijgt (gevolg) 1

of
- De zeespiegel stijgt (oorzaak) 1
- waardoor het gevaar van overstromingen (vanuit zee) toeneemt (gevolg) 1

27 **maximumscore 2**
b-d-e

indien drie maatregelen juist 2
indien twee maatregelen juist 1
indien één of geen maatregel juist 0

Opgave 8 – Stedelijke vernieuwing in de Bijlmermeer

28 **maximumscore 2**
Voorbeelden van juiste woningkenmerken zijn:
- koopwoningen
- eengezinswoningen/laagbouw
- huizen met een tuin

per juist kenmerk 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

29 maximumscore 2

- Uit de uitleg moet blijken dat een meer gevarieerde woningvoorraad zal leiden tot een meer gevarieerde bewonerssamenstelling naar leeftijdsopbouw / gezinssamenstelling (oorzaak) 1
- waardoor er minder sprake zal zijn van concentratie van probleemgezinnen / problemen (zodat de leefbaarheid zal verbeteren) (gevolg) 1

30 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- met de nieuwbouwplannen het aandeel sociale woningen fors zal afnemen (bron 1) 1
- terwijl voor grote groepen bewoners met lage inkomens alleen die woningen betaalbaar zijn (bron 2) 1

31 maximumscore 3

Voorbeelden van juiste redenen zijn:

- Er is nu sprake van menging van wonen en werken.
- De bedrijfsruimten liggen nu (op straatniveau) aan de Bijlmerdreef.
- Bij veel woningen zit nu de voordeur op straatniveau (aan de Bijlmerdreef).
- Het is nu kleinschaliger (waardoor er minder anonimiteit is).

per juiste reden 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 22 juni naar Cito.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: High Level Committee on the Indian Diaspora (2002). Sri Lanka and Nepal: 2001 Census
Opgave 2	
bron 1	vrij naar: http://www.census.gov/ipc/www/idb
bron 2	vrij naar: CIA factbook, 8 juni 2011 en De Grote Bosatlas Statistiek, 2010
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: Geografie, februari 2009
bron 2	vrij naar: Press, Frank en Raymond Siever, Understanding Earth, New York, 1998
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: http://www.jisao.washington.edu/data/sahel
Opgave 5	
bron 1	vrij naar: http://zoom.nl/foto/1557375/natuur/merapi-vulkaan.html
bron 2	vrij naar: http://www.kennislink.nl/publicaties/merapi-barst-opnieuw-uit
bron 3	vrij naar: http://www.ipgp.fr/~beaudu/vsi/monitor.html
Opgave 6	
bron 1	vrij naar: www.balitourismboard.org
bron 2:	vrij naar: De Grote Bosatlas, 53e druk
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: http://www.keringhuis.nl
bron 2	vrij naar: http://www.bouwweb.nl/persmap2006/060921keringen.html
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: http://www.kei-centrum.nl
bron 2	vrij naar: http: www.os.amsterdam.nl
bron 3	vrij naar: http://www.kei-centrum.nl en vrij naar: www.skyscrapercity.com
bron 4	vrij naar: http://Karel Tomeï, 2007, in: De Bosatlas van Nederland, 2007

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2011

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regel
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

3 Vakspecifieke regel

Voor dit examen kunnen maximaal 64 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Indiase emigranten

1 maximumscore 2

- Veel Indiërs spreken Engels / hebben onderwijs in het Engels gehad in tegenstelling tot Chinezen en Vietnamezen 1
- kaart 204B (52e druk: 190B) 1

Opmerking
Kaart 137A (52e druk: 127A) of 208D (52e druk: 193A) mag ook goed gerekend worden.

2 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- In India is er geen / te weinig werk op hun niveau.
- Zij ontvangen in India (voor hetzelfde werk) lagere lonen dan in meer welvarende landen of landen met een hoger ontwikkelingspeil.
- Ontwikkelde landen hebben vaak een tekort aan hoogopgeleid personeel.

per juiste reden 1

3 maximumscore 2

Voorbeelden van een juiste redenering zijn:
- Extra geld uit het buitenland leidt tot meer koopkracht in India 1
- waardoor er meer bestedingen in de informele sector komen 1

of
- Door investeringen (in de formele sector) ontstaat er meer werkgelegenheid / koopkracht et cetera 1
- waardoor er meer wordt gekocht in de informele sector / er meer financiële ruimte is voor huishoudelijke hulp / liefdadigheid et cetera (er vindt een 'doordruppeleffect' naar de informele sector plaats) 1

4 maximumscore 1

Voorbeelden van een mogelijk voordeel zijn:
- Remigranten nemen veel kennis en ervaring mee terug.
- Remigranten investeren in het lokale bedrijfsleven.
- Remigranten hebben internationale contacten.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Globalisering in de katoenproductie en de textielindustrie

5 **maximumscore 2**

Een voorbeeld van een juiste beschrijving is:

- Door protectie van Amerikaanse boeren door de overheid 1
- kunnen deze boeren hun katoen voor lagere prijzen op de wereldmarkt brengen dan de Afrikaanse boeren / kunnen Afrikaanse boeren minder afzetten op de wereldmarkt 1

6 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste niet-politieke redenen zijn:

- slechte infrastructuur
- gebrekkige organisatie van productie en vervoersstromen
- kleinschalige productie
- geringe kennis van marketing

per juiste reden 1

7 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste economische redenen zijn:

- de aanwezigheid van een ruime arbeidsmarkt
- de aanwezigheid van een grote afzetmarkt / veel afnemers

per juiste reden 1

8 **maximumscore 3**

- Afrika exporteert vooral grond- en brandstoffen 1
- China exporteert vooral industrieproducten 1
- Voorbeelden van een juiste kaart zijn: 1
  - typen economie: 212D (52e druk:194D)
  - eenzijdigheid uitvoer naar product: 213C (52e druk: 195C)

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – De Samariakloof op Kreta

9 **maximumscore 1**
C - A - B

Opmerking
Alleen deze volgorde mag worden goed gerekend.

10 **maximumscore 2**
Uit de beschrijving moet blijken dat
- kalkhoudende organismen op de zeebodem werden afgezet 1
- onder het gewicht van daarboven afgezette sedimentlagen deze organismen werden omgezet in kalksteen 1

11 **maximumscore 1**
opheffing

12 **maximumscore 1**
chemische verwering

13 **maximumscore 1**
hoe groter het verhang, des te sterker de erosie

14 **maximumscore 2**
Uit de redenering moet blijken dat
- op Kreta ’s winters de meeste neerslag valt 1
- waardoor de rivier dan het meeste water en sediment vervoert (en de erosiekracht het sterkst is) 1

Opgave 4 – Agrarische productie in de Sousvlakte

15 **maximumscore 2**
De juiste onderdelen van de waterkringloop zijn:
- verdamping / evaporatie / evapotranspiratie 1
- afvoer naar zee 1

Opmerking
Antwoorden die ingaan op afvoer via het grondwater mogen goed gerekend worden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

16 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat het gemiddelde jaarlijkse grondwatergebruik groter is dan de gemiddelde jaarlijkse aanvoer van grondwater.

17 **maximumscore 3**
Uit de redenering moet blijken dat
- tuinbouw de beste vorm van bodemgebruik is, omdat 1
- de opbrengst per hectare hoog is 1
- terwijl het watergebruik per hectare gemiddeld is / relatief laag is 1

18 **maximumscore 2**
- minder verbouwen: veevoer 1
- meer verbouwen: granen 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Klimatologische verschijnselen in Indonesië

19 **maximumscore 2**
Een voorbeeld van een juiste uitleg is:
- De moessonwind heeft een relatief korte afstand over zee afgelegd (oorzaak) 1
- waardoor de lucht weinig vocht heeft kunnen opnemen (gevolg) 1

20 **maximumscore 1**
de hoogteligging / aanwezigheid van een hoog gebergte

Opgave 6 – Indonesië: platentektoniek en vulkanisme

21 **maximumscore 3**
De juiste volgorde na stap a is: f – b – d – e – c

indien vijf stappen in juiste volgorde 3
indien de volgorde van de stappen één van de twee volgende is:
b - d - e - c - f, of c - f - b - d - e 2
indien in het antwoord één van de volgende deelvolgorden is te zien:
f - b - d, of b - d - e, of d - e - c 2
indien in het antwoord één van de volgende deelvolgorden is te zien:
f - b, of b - d, of d - e, of e - c 1
alle andere antwoorden 0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

22 maximumscore 2

- stratovulkaan / kegelvulkaan 1
- explosief 1

23 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Door de toestroom van steeds meer magma (oorzaak) 1
- zette de magmakamer uit / werd de druk op de bovenliggende gesteenten steeds verder opgevoerd (gevolg) 1

Opgave 7 – Demografische ontwikkelingen en verstedelijking in Indonesië

24 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste ontwikkelingen zijn:

- afname van de groene druk / ontgroening / relatieve afname van het aantal 0-14 jarigen
- toename van de grijze druk / vergrijzing / relatieve toename van het aantal 65-plussers / De bevolking wordt gemiddeld ouder. / De gemiddelde leeftijd neemt toe.
- (relatieve) toename van de productieve leeftijdsgroep / afname van de demografische druk

per juiste ontwikkeling 1

25 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- migranten die naar de steden verhuizen vooral jonge mensen zijn (oorzaak) 1
- waardoor het geboortecijfer bij de groep migranten hoog ligt (gevolg) 1

26 maximumscore 2

De juiste aanwijzingen zijn:

- Er is één heel grote stad (Jakarta) die wat inwoneraantal ver boven de andere steden uitsteekt / Jakarta is een primate city 1
- De meeste miljoenensteden van Indonesië liggen op Java 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 8 – Wijkprofielen van zes wijken in de gemeente Tilburg

27 **maximumscore 1**

Voorbeelden van een juiste relatie zijn:
- wijken met de hoogste economische woningwaarden hebben ook het hoogste aandeel 50-plussers.
- wijken met de hoogste economische woningwaarden hebben ook het laagste aandeel 20-40-jarigen
- wijken met een relatief lage economische woningwaarde hebben een relatief groot aandeel 20-ers

28 **maximumscore 3**

- flats / meergezinswoningen 1
- Voorbeelden van juiste redenen zijn: 2
  - Het wonen in flats vond men steeds minder aantrekkelijk.
  - Bij flats is er nauwelijks variatie in het woningaanbod.
  - In flats wonen vaak financieel minder draagkrachtige mensen / De gemeente wil zo verpaupering van de wijk tegengaan.

Opmerking
Aan elke juiste reden 1 scorepunt toekennen.

29 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat
- in deze nieuwe wijk erg veel eengezinswoningen staan 1
- waardoor er vooral jonge gezinnen wonen 1

of
- het een nieuwe wijk met eengezinswoningen is 1
- waardoor vooral starters op de woningmarkt erop afkomen 1

30 **maximumscore 2**

- wijk D 1
- Een voorbeeld van een juist argument is: 1
  Vanaf 1980 zijn daar relatief veel woningen gebouwd, terwijl de wijk oorspronkelijk ouder was.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 9 – Waterbeheersing in de 21e eeuw

31 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- de hoeveelheid water die door Neder-Rijn, Lek en IJssel stroomt geregeld kan worden via de flipper 1
- zodat overstromingen langs deze rivieren, ook zonder dat er klimaatdijken liggen, voorkomen kunnen worden 1

32 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste verschillen zijn:

– De klimaatdijken liggen verder uit elkaar dan de huidige rivierdijken.
– De klimaatdijken omsluiten twee rivieren in plaats van een.

per juist verschil 1

33 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:

– Er liggen veel nederzettingen in buitendijks gebied.
– Er ligt buitendijks veel infrastructuur. / Daar ligt de Betuweroute.
– Er ligt agrarisch waardevolle grond (bijvoorbeeld boomgaarden) in buitendijks gebied.

per juiste reden 1

34 **maximumscore 2**

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- In de zandgronden van de hoge sponzen kan veel neerslag infiltreren / kunnen beken hun teveel aan water kwijt (oorzaak) 1
- waardoor het regiem van de rivieren gelijkmatiger wordt / waardoor dit water geleidelijk via het grondwater naar de rivier afstroomt / (gevolg) 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 27 mei naar Cito.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: Onze Wereld, december 2005 / januari 2006, door Brigitte Ars
Opgave 2	
bron 1	vrij naar: Evert Nieuwenhuis, tijdschrift Ode, december 2005
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: Charalampos, C.G., Field Guide to the Geology of Crete, Irakleio, 2001
bron 2	bron: De Grote Bosatlas, 53e druk, kaarten 124A en 124B
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: http://www.esrifrance.fr
bron 2, 3 en 4	vrij naar: Pour une gestion integrée et participative des ressources en eau dans le bassin de Souss Massa, Agence de bassin hydraulique de Souss Massa-Agadir, 2007
Opgave 5	
bron 1	vrij naar: De Grote Bosatlas, 53e druk, kaart 150A
Opgave 6	
bron 1	bron: ANP, gepubliceerd op 19 augustus 2007
bron 2	vrij naar: http://volcanspro.free.fr/Karangetang
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: Country Forecast, juni 2007
bron 2	vrij naar: Central Bureau of Statistics (Indonesië)
Opgave 8	
bron 1, 2 en 3	vrij naar: Stadsmonitor gemeente Tilburg, 2007
Opgave 9	
bron 1	vrij naar: NRC Handelsblad, 2 november 2007en www.tno.nl

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde havo

Centraal examen havo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor havo

Bij het centraal examen aardrijkskunde havo:

Op **pagina 7** van het correctievoorschrift, bij **vraag 20** moet altijd 1 punt worden toegekend, ongeacht of er wel of geen antwoord gegeven is, en ongeacht het gegeven antwoord.

Toelichting:
Voor de beantwoording van deze vraag moeten kandidaten de ligging kennen van Kalimantan en Irian Jaya. De ligging van deze eilanden (delen van eilanden) hoort bij de vereiste topografische kennis van de examenkandidaten. De vraag kan dus beantwoord worden zonder gebruikmaking van de topografische kaart van Indonesië.
Kandidaten mogen als hulpmiddel de 52e of 53e druk van de Bosatlas gebruiken. Op de topografische kaart in de 53e druk wordt Irian Jaya vermeld, op de kaart in de 52e druk niet. Hoewel het om kennis gaat die de kandidaten paraat moeten hebben, en het hulpmiddel niet strikt nodig is, leiden de verschillen tussen beide drukken toch tot ongelijke extra mogelijkheden voor kandidaten die niet over de vereiste parate kennis beschikken. Door deze aanvulling wordt voorkomen dat de ongelijke mogelijkheden leiden tot ongelijke beoordeling.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

Het College voor Examens,
Namens deze, de voorzitter,

drs H.W. Laan

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2011

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

3 Vakspecifieke regel

Voor dit examen kunnen maximaal 62 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Rozenhandel

1 maximumscore 2

1 – centrum
2 – periferie
3 – centrum
4 – centrum
5 – centrum

indien vijf antwoorden juist	2
indien vier of drie antwoorden juist	1
indien twee of één antwoord(en) juist	0

2 maximumscore 2

Voorbeelden van een juiste reden zijn:
- bij 6: De aanwezigheid van kennis (en die bevindt zich vooral in het centrum).
- bij 7: De aanwezigheid van koopkracht / van een afzetmarkt (en die bevindt zich vooral in het centrum).

per juiste reden 1

3 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat
- door tijd-ruimtecompressie de relatieve afstanden kleiner zijn geworden (oorzaak) 1
- waardoor het mogelijk is om (een bederfelijk product als) rozen op grotere afstand van de afzetmarkt te produceren (gevolg) 1

4 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste argumenten voor de stelling zijn:
- Het leidt tot werkgelegenheid.
- Het leidt tot meer inkomen / Het levert deviezen op.
- De vestiging van bedrijven leidt tot verbetering van bijvoorbeeld de infrastructuur.

per juist argument 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

5 **maximumscore 1**

Voorbeelden van een juiste oorzaak zijn:
- De lonen van de werknemers in de rozenproductie zijn (erg) laag.
- De productie van rozen levert weinig waardetoevoeging op. / De onderdelen van de productieketen die niet in Kenia of Ethiopië plaatsvinden, leveren de meeste toegevoegde waarde op.

6 **maximumscore 2**

Een voorbeeld van een passende redenering is:
- De rozenproductie wordt vooral begonnen in die gebieden die een goede verbinding hebben met het vliegveld waarvandaan de export van rozen plaatsvindt 1
- dit zijn toch al vaak de meest ontwikkelde gebieden van een land (waardoor de bestaande regionale ongelijkheid alleen maar groter wordt) 1

Wereld en Aarde

Opgave 2 – Schone stroom uit woestijnen

7 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat
- in de Sahara een hoge luchtdruk overheerst (in tegenstelling tot Europa) (oorzaak) 1
- waardoor er weinig bewolking / veel zonneschijn zal zijn (gevolg) 1

8 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat
- de Sahara (door de lagere breedteligging) een hogere zonnestand kent / de zonnestralen bij de Sahara een kortere weg door de dampkring afleggen (oorzaak) 1
- waardoor er een hoge instraling van zonne-energie is (gevolg) 1

9 **maximumscore 2**
- via de wind/luchtstromen 1
- via zeestromen 1

10 **maximumscore 1**
- zandwoestijn 0
- Uit het antwoord moet blijken dat zand de spiegels kan beschadigen en/of bedekken 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

11 maximumscore 2

Een voorbeeld van een passende redenering is:

- De arme/perifere Noord-Afrikaanse landen gaan volgens het plan de 'grondstof' leveren 1
- terwijl de Europese landen / de centrumlanden kennis/kapitaal investeren / het product (elektriciteit) afnemen 1

12 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste redenering is:

- In de traditionele centrum-perifierieverhoudingen worden grondstoffen en/of energie aan de periferie onttrokken 1
- terwijl in dit plan de landen in Noord-Afrika / in de periferie zelf in hun energiebehoefte kunnen voorzien 1

Aarde

Opgave 3 – Landdegradatie in Centraal-Azië

13 maximumscore 1

de droge klimaten / de B-klimaten / het woestijn-/steppeklimaat

14 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- uitbreiding van de veestapel leidt tot overbegrazing / het verdwijnen van de vegetatie (oorzaak) 1
- waardoor de bodem niet meer wordt vastgehouden / de wind vrij spel heeft (gevolg) 1

Opmerking
Antwoorden die verwijzen naar een verlaging van de grondwaterstand (meer putten) mogen goed gerekend worden.

15 maximumscore 3

- Gemeenschappelijk kenmerk: de gebieden liggen vlakbij rivieren 1

Uit de redenering moet blijken dat

- er in deze gebieden veel irrigatie plaatsvindt 1
- en er (zonder afvoer van het overtollige water) irrigatiewater verdampt (waarna zouten in de bodem kunnen neerslaan) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

16 maximumscore 2

- Voorbeelden van een juiste technologische maatregel zijn: 1
  - druppelirrigatie
  - (verbeterde) drainage
- Voorbeelden van een juiste aanpassing aan de drogere omstandigheden zijn: 1
  - Gewassen verbouwen die minder water nodig hebben.
  - Het land van tijd tot tijd braak laten liggen.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 4 – Handel en energie in Indonesië

17 maximumscore 1

213D (52e druk: 195D)

18 maximumscore 1

grondstoffen/delfstoffen/bosbouwproducten

19 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste argumentatie is:

- Indonesië is een netto-importeur van aardolie geworden / Indonesië consumeert nu meer olie dan het produceert 1
- waardoor het niet langer zinvol is om lid te blijven van een organisatie die opkomt voor de belangen van de aardolie-exporterende landen 1

20 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste argumenten zijn:

- Java heeft een zeer groot aantal inwoners 1
- Java is het economisch centrum van Indonesië / Op Java bevindt zich de meeste industrie 1

21 maximumscore 2

- Java ligt vlakbij een plaatgrens / ligt in een tektonisch actieve zone / ligt in een zone met veel vulkanische activiteit 1
- De kans op beschadiging van de kerncentrale en het ontsnappen van radioactieve stoffen is op Java groter dan elders 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 5 – Bevolkingskenmerken Indonesië

22 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste doelstellingen zijn:
- verspreiding van kennis naar / ontwikkeling van de buitengewesten
- nationbuilding / het bevorderen van meer eenheid
- versterking van het centraal gezag in de buitengewesten
- javanisering

per juiste doelstelling 1

23 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste demografische oorzaken zijn:
- Java kent een grote natuurlijke bevolkingsgroei.
- Vanuit de periferie migreerden er mensen naar Java.
- De migratie van Java naar de buitengewesten is zeer gering.

per juiste oorzaak 1

24 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:
- Jakarta is al sinds de koloniale tijd de hoofdstad / het politieke centrum van Nederlands-Indië / van Indonesië.
- Jakarta is het economisch centrum van Indonesië.

per juist kenmerk 1

25 **maximumscore 2**

Voorbeelden van een juiste redenering zijn:
- Door dit beleid zal het aandeel jongeren in Indonesie afnemen 1
- waardoor de overheid minder geld kwijt is aan bijvoorbeeld scholing en gezondheidszorg 1

of
- Door dit beleid daalt de bevolkingsgroei 1
- wat op termijn tot minder werkloosheid zal leiden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 6 – Vliegveld Twente

26 **maximumscore 2**

- locatievraagstuk 1
- Uit de motivering moet blijken dat het gaat over de bestemming van een gebied / om de beslissing of hier een burgervliegveld zal komen 1

27 **maximumscore 2**

A - Natuurmonumenten
B - Vereniging Vrienden van Enschede Airport Twente
C - Duitse gemeente Bad Bentheim
D - ministerie van Defensie

indien vier antwoorden juist 2
indien drie of twee antwoorden juist 1
indien één antwoord juist 0

28 **maximumscore 3**

- Voorbeelden van een juist argument vóór zijn: 1
  - Het betreft een stedelijke omgeving waardoor er veel potentiële reizigers zijn.
  - De Twentse steden worden via de luchthaven beter bereikbaar.
  - De nieuwe luchthaven zal werkgelegenheid bieden aan de inwoners van de grote steden in de regio.

- Voorbeelden van juiste argumenten tégen op lokale schaal zijn: 1
  - Het gebied ligt tussen landgoederen / vormt een doorlopend geheel met de nabijgelegen groene gebieden.
  - De nieuwe luchthaven ligt (samen met de landgoederen) in een stedelijke omgeving, waardoor er veel geluidsoverlast te verwachten is.

- Voorbeelden van juiste argumenten tégen op regionale / nationale schaal zijn: 1
  - In Duitsland ligt al een luchthaven op relatief korte afstand van Twente.
  - De Duitse luchthaven zal een concurrent zijn voor Enschede Airport Twente.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 7 – De stuw bij Driel

29 **maximumscore 2**

- bij hoge waterstanden / een groot debiet 1
- reden: dan dreigt er stroomopwaarts van de stuw wateroverlast / dreigt de waterstand van de IJssel / in het IJsselmeer te hoog te worden 1

30 **maximumscore 3**

Uit het antwoord moet blijken dat

- het regiem van de Rijn onregelmatiger zal worden / er in de winters een hoger debiet en in de zomers een lager debiet zal zijn 1
- Voorbeelden van juiste redenen zijn: 2
  - De rivier moet bevaarbaar blijven.
  - Er moet voldoende water via de IJssel naar het IJsselmeer / naar Noord-Nederland stromen.

Opmerking
Aan elke juiste reden 1 scorepunt toekennen.

31 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste redenen zijn:

- Het op peil op houden van de waterstand in de Neder-Rijn / stroomafwaarts van de stuw.
- Het verversen van het water in de Neder-Rijn / stroomafwaarts van de stuw.
- Het tegengaan van sedimentatie.

per juiste reden 1

32 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:

- de relatieve zeespiegelstijging
- het uitdiepen / uitbaggeren van de rivieren

per juiste oorzaak 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 24 juni naar Cito.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: Die Reise der Rose, Praxis Geographie, februari 2010
Opgave 2	
bron 1	vrij naar: de Volkskrant, 5 november 2009
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: Desertifikationsbekämpfung van het Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, CD-ROM 013-Archive, 2008
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: http://www.peakoil.nl/wp-content/uploads/2006/12/ indonesie_oliegat.png
Opgave 6	
bron 1	bron: Cito
bron 2	bron: De Grote Bosatlas
bron 3	bron: De Grote Bosatlas
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: http://www.panoramio.com/photos
bron 2	bron: Topografische Atlas

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2010

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regel
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-09.0313, 31 maart 2009, zie www.examenblad.nl). Deze regeling blijft ook na het aantreden van het College voor Examens van kracht.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de *Regeling beoordeling centraal examen* van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor dit examen kunnen maximaal 60 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Een demografische vergelijking tussen Nederland en Japan

1 maximumscore 3
- Deze fase wordt gekenmerkt door een laag geboorte- en een laag sterftecijfer / een klein geboorte- of sterfteoverschot 1
- Nederland: geboortecijfer: 11-12‰, sterftecijfer: 9‰ 1
- Japan: geboortecijfer: 9-10‰, sterftecijfer: 8-9‰ 1

2 maximumscore 1
Voorbeelden van een juiste aanwijzing zijn:
- In Japan blijven de jongste leeftijdsklassen krimpen en in Nederland niet.
- In Japan is (zowel in 2014 als in 2024) het aandeel ouderen groter dan in Nederland.

3 maximumscore 2
- De kuststreek is dichter bevolkt dan het binnenland / De meeste Japanners wonen aan de kust 1
- de aanwezigheid van veel bergen 1

4 maximumscore 2
Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- De klasse-indeling van de legenda is niet gelijk.
- De kaarten zijn van een verschillend jaar.
- Op de kaart van Nederland is de informatie per EEG/regio weergegeven, terwijl op de kaart van Japan over het hele land lijnen zijn getrokken die plaatsen met een gelijke bevolkingsdichtheid met elkaar verbinden.

per juiste reden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 2 – Transnationale activiteiten

5 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- het is eenvoudiger/goedkoper geworden om te reizen tussen landen
- betere communicatiemiddelen
- stijging van het gemiddelde opleidingsniveau / de gemiddelde scholingsgraad van mensen

per juiste reden 1

6 **maximumscore 3**

- Marokkanen 1

De twee transnationale activiteiten zijn:
- het sturen van geld naar het herkomstland 1
- het sturen van goederen naar het herkomstland 1

7 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat
- Japan, de Verenigde Staten en Nederland in de wereldeconomie een centrale positie innemen / tot het kerngebied / het centrum behoren 1
- tussen deze landen de meeste handel plaatsvindt / de meeste investeringen worden gedaan 1

Aarde

Opgave 3 – Klimaat van Madagaskar

8 **maximumscore 2**

Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:
- In juli is heel Madagaskar onder invloed van hoge luchtdruk (oorzaak) 1
- waardoor de lucht daalt (en meer waterdamp kan bevatten) (gevolg) 1

of
- In januari is heel Madagaskar onder invloed van lage luchtdruk (oorzaak) 1
- waardoor de lucht opstijgt (en er meer condensatie optreedt) (gevolg) 1

9 **maximumscore 2**

- de overheersende windrichting / de zuidoostpassaat 1
- het reliëf / de noord-zuid lopende bergketens 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

10 maximumscore 3

- chemische verwering 1
- De gemiddelde temperatuur is hoog (boven de 20°C) 1
- Er valt veel neerslag (≥ 2000 mm / jaar) 1

Opgave 4 – Endogene en exogene krachten

11 maximumscore 2

- convectiestromen/magmastromen 1
- de interne hitte van de aarde / de radioactieve processen binnen in de aarde 1

12 maximumscore 3

- effusief 1

Uit de uitleg moet blijken dat

- bij een midoceanische rug het magma weinig stroperig is / weinig gas en/of silicaat bevat (oorzaak) 1
- waardoor het magma makkelijk uitvloeit als dit het aardoppervlak bereikt (gevolg) 1

13 maximumscore 2

Voorbeelden van mogelijke veranderingen zijn:

– De Middellandse Zee zal (gedeeltelijk) zijn verdwenen al of niet door opheffing.
– Er zal gebergtevorming in de Middellandse Zee hebben plaatsgevonden.

per mogelijke verandering 1

14 maximumscore 1

Hoe jonger een gebergte is, des te groter is de afbraak door stromend water / Hoe ouder een gebergte is, des te kleiner is de afbraak door stromend water.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Economie en buitenlandse handel van Indonesië

15 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat volgens

- bron 1 de belangrijkste exportproducten van Indonesië grondstoffen zijn / Indonesië veel kapitaalgoederen importeert 1
- bron 2 een groot deel van beroepsbevolking van Indonesië werkzaam is in de landbouw 1

16 maximumscore 3

- Indonesië heeft een gemengde economie 1

Voorbeelden van juiste voordelen zijn:

– Een gemengde economie is minder afhankelijk van de prijsschommelingen van grondstoffen.
– Een gemengde economie produceert ook goederen met een hogere toegevoegde waarde.
– Een gemengde economie heeft meer handelsrelaties.

per juist voordeel 1

17 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de (beroeps)bevolking sneller groeit dan de werkgelegenheid.

18 maximumscore 1

de ruraal-urbane migratie / de trek naar de stad

19 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste argumenten zijn:

– Indonesië houdt zeggenschap over haar natuurlijke hulpbronnen.
– Indonesië heeft zo meer financiële zekerheid.
– gemakkelijkere overdracht van technologie aan Indonesië
– Indonesië houdt zo meer zeggenschap over de bedrijfsvoering / over het behoud van arbeidsplaatsen.

per juist argument 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Kalimantan en Java

20 **maximumscore 1**
de uitspoeling van voedingsstoffen (door de overvloedige regenval)

21 **maximumscore 1**
de aanwezigheid van (verweerd) vulkanisch materiaal

22 **maximumscore 2**

	Kalimantan	Java
Urbanisatiegraad	laag	hoog
Urbanisatietempo	hoog	laag

Opmerking
Alleen als per gebied beide antwoorden juist zijn, mag 1 punt worden toegekend.

23 **maximumscore 2**
Een voorbeeld van een juiste redenering is:
- Indonesië bestaat uit een groot aantal eilanden / is een archipel 1
- waardoor het relatieve isolement wordt bevorderd / onderlinge contacten moeilijk zijn 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Wijkverbetering in Zwolle

24 **maximumscore 2**
Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- fysieke reden: meergezinswoningen/flats zijn verouderd / woningen van slechte kwaliteit 1
- sociale reden: overlast, verloedering, concentratie probleemgezinnen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

25 **maximumscore 2**

Voorbeelden van een juiste redenering zijn:

- De oude woningen (flats) hebben gemeenschappelijke entrees / trappenhuizen 1
- waar weinig toezicht / weinig sociale controle is 1

of

- De nieuwe woningen staan aan de straat / hebben een begane grond / terras 1
- waardoor er meer zicht is op wat er op straat gebeurt / meer sociale controle is 1

26 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste redenen zijn:

– Mensen met hoge inkomens hebben hun sociale netwerk elders / niet in de wijk.
– Mensen met hoge inkomens leiden vaak een druk bestaan / zijn niet veel thuis.
– Bewoners met hoge inkomens vinden niet altijd aansluiting bij / worden niet altijd geaccepteerd door de andere bewoners.

per juiste reden 1

27 **maximumscore 2**

Uit de argumentatie moet blijken dat

- een wijkcentrum ervoor kan zorgen dat bewoners met elkaar in contact komen 1
- waardoor ze meer rekening met elkaar zullen houden / elkaar minder overlast zullen bezorgen / elkaar eerder aanspreken op ongewenst gedrag 1

Opgave 8 – De rivier de Maas en de Maaswerken

28 **maximumscore 1**

De Maas is een regenrivier.

29 **maximumscore 1**

$\frac{400 \text{ meter}}{900 \text{ km}}$ = 0,44 meter per kilometer

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

30 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste maatregelen zijn:
- aanleg van stuwen
- in (woon)gebieden het water (weer) laten infiltreren in de bodem of voorbeelden daarvan
- (her)bebossen (van hellingen)
- verbreding van het rivierbed
- aanleg van retentiebekkens

per juiste maatregel 1

31 maximumscore 3

- waterberging / retentie 1

Uit de redenering moet blijken dat
- deze gebieden dan meer stroomopwaarts liggen 1
- waardoor waterberging stroomopwaarts wateroverlast stroomafwaarts kan voorkomen 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 7 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1	
bron 1	vrij naar: www.census.gov/ipc
bron 2	bron: De Grote Bosatlas, 53e druk, 2007
Opgave 2	
bron 1 en 2	vrij naar: Snel, E., G. Engbersen, A. Leerkes, Sociologische Gids, 2004-2 en www.eur.nl/fsw/staff/homepages/snel/artikel_transnationaal.pdf
Opgave 4	
bron 1	vrij naar: Press, F. en Raymond Siever, Understanding Earth second edition, 1998
Opgave 5	
bron 1	bron: EIU, 2006
bron 2	bron: CIA-Factbook, december 2008
Opgave 7	
bron 1	vrij naar: www.nieuwholtenbroek.nl en http://www.zwolle.nl/cms/cms.nsf/AllByUNID
bron 2	foto A: bron: www.image-upload.net/files/1621/holtenbroek/ obrechtplein_001052.jpg foto B: bron: www.image-upload.net/files/1621/holtenbroek/ handellaan_000356.jpg foto C: bron: www.holtenbroekonline.nl/album/images
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: Project Maaswerken, ministerie van Verkeer en Waterstaat

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2010

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regel
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.
Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-09.0313, 31 maart 2009, zie www.examenblad.nl). Deze regeling blijft ook na het aantreden van het College voor Examens van kracht.
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de *Regeling beoordeling centraal examen* van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor dit examen kunnen maximaal 57 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – De global shift

1 maximumscore 2
- aandeel van het totale handelsvolume 1
- Het aandeel in het totale handelsvolume is (in Azië) toegenomen 1

2 maximumscore 1
Uit het antwoord moet blijken dat steeds meer productie(taken) vanuit het centrum naar de (semi-)periferie worden verplaatst.

3 maximumscore 2
- sneller transport / ontwikkeling massatransport 1
- verbetering communicatietechnologie 1

4 maximumscore 1
- Afrika behoort tot de verliezers 0
- Voorbeelden van een juist argument zijn: 1
  - Het aandeel van Afrika in de wereldhandel was en is gering.
  - Het aandeel van Afrika in de wereldhandel is afgenomen.

5 maximumscore 2
- Mexico 1
- aardolie/aardolieproducten 1

Opgave 2 – Afrika komt uit zijn isolement

6 maximumscore 1
China heeft (door de sterk groeiende economie) behoefte aan grondstoffen, heeft deze zelf niet in voldoende mate en wil ze importeren uit Afrika.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

7 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste argumenten zijn:

- wel: door een uitbreiding van infrastructuur is er meer kans op bedrijfsvestigingen/handel (waardoor Afrika zich economisch meer kan ontwikkelen) 1
- niets: door de grote grondstoffenrijkdom blijft Afrika een exploitatiegebied (en zal daarmee tot de periferie blijven behoren) 1

8 **maximumscore 2**

Een voorbeeld van een juiste beschrijving is:

- Andere cultuurelementen verschijnen eerst vooral in de grote steden 1
- waarna ze zich van daaruit over de rest van het continent verspreiden 1

9 **maximumscore 1**

Een voorbeeld van een juist argument is:
China legt zich (net als Groot-Brittannië en Frankrijk in de 19e eeuw) vooral toe op de exploitatie van Afrika.

Aarde

Opgave 3 – De vorming van een oceaan

10 **maximumscore 2**

De juiste oorzaken zijn:

- Verder van de Midden-Atlantische Rug heeft zich gedurende langere tijd sediment kunnen ophopen 1
- Dichtbij continenten is er meer sedimentaanvoer van rivieren 1

11 **maximumscore 2**

- langs lijn C 1
- daar bevindt zich de oudste oceanische korst 1

12 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- als de oceanische korst zwaarder wordt, deze wegzakt in het magma (de oceaanbodem dieper komt te liggen) (oorzaak) 1
- waardoor het waterbergend vermogen van de oceaan toeneemt (gevolg) 1

13 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat de snelheid van divergentie bij de Oost-Pacifische Rug groter is dan bij de Midden-Atlantische Rug.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – Ontstaan van een ‘tor’ of wolzak

14 **maximumscore 1**
fase C

15 **maximumscore 2**
- opheffing 1
- erosie 1

16 **maximumscore 2**
Uit het antwoord moet blijken dat
- dit gebied nu een droog/aride klimaat kent 1
- chemische verwering vooral plaatsvindt in een (warm en) vochtig klimaat 1

17 **maximumscore 2**
Uit de beschrijving moet blijken dat:
- er grote temperatuurverschillen zijn in het gebied waarin de Devil’s Marbles is gelegen 1
- die voor spanningen in de stenen zorgen (waardoor de stenen uiteindelijk breken) 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Ontwikkelingen in de landbouwsector in Indonesië

18 **maximumscore 1**
de-agrarisatie

Opmerking
Tertiairisering en diversificatie mogen ook worden goed gerekend.

19 **maximumscore 2**
Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- Het aandeel van de landbouwsector in het bnp/bbp is aanzienlijk.
- Een groot deel van de export bestaat uit landbouwproducten.
- Er moet voedselzekerheid voor de grote bevolking zijn.

per juist argument 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

20 **maximumscore 1**

Uit de redenering moet blijken dat verwerking van landbouwproducten (agribusiness) zal leiden tot een grotere welvaart op het platteland.

21 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Omdat er (tropische) bossen worden gekapt/verbrand voor de aanleg van nieuwe (palmolie)plantages.
- Omdat er vaak gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt.
- Omdat er (kunst)mest wordt gebruikt.

per juiste reden 1

Opgave 6 – Culturele diversiteit en nationale eenheid in Indonesië

22 **maximumscore 2**
- het eilandkarakter 1
- het reliëf 1

23 **maximumscore 2**
- Een voorbeeld van een economische oorzaak is:
  Door de komst van transmigranten nam de druk op de beschikbare grond toe / de transmigranten hebben een hoger welvaartsniveau dan de oorspronkelijke inwoners 1
- Een voorbeeld van een sociaal-culturele oorzaak is:
  De komst van transmigranten naar de buitengewesten leidde tot religieuze wrijving / tegenstellingen tussen de culturen/volken 1

24 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste manieren zijn:
- het bevorderen van het Bahasa Indonesia als nationale taal
- het bevorderen van een nationaal bewustzijn via het onderwijs
- het gebruik van volkslied en nationale vlag
- het organiseren van nationale sportmanifestaties (bijvoorbeeld badmintonkampioenschap)

per juiste manier 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

25 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste redeneringen zijn:

- Deze gebieden zijn bergachtig/ondoordringbaar/afgelegen 1
- Zodat bewoners van deze gebieden hun eigen cultuurpatroon hebben kunnen handhaven 1

of

- Deze gebieden zijn bergachtig/ondoordringbaar/afgelegen 1
- Zodat de bewoners van deze gebieden in de loop van de tijd vrijwel niet zijn beïnvloed door andere religies 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Rivierbedverruiming Overdiepsche Polder

26 maximumscore 1

noodoverloopgebied/retentiegebied

27 maximumscore 3

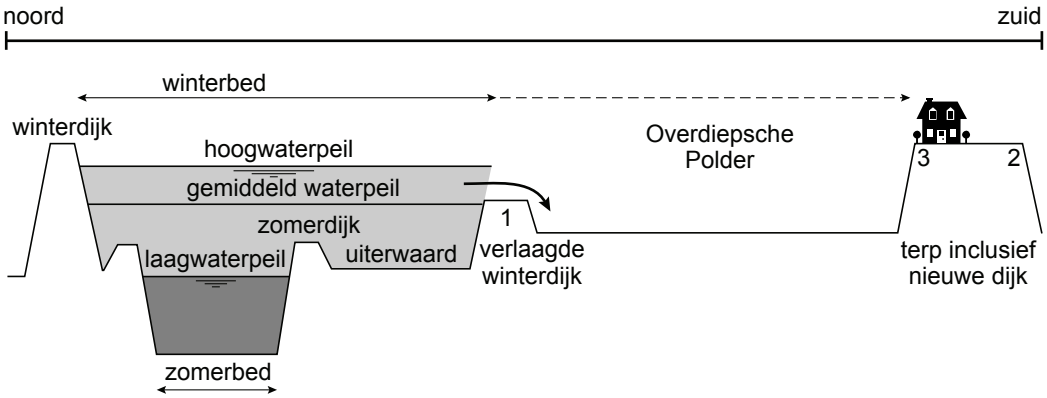

In een correcte tekening:

- is de oude winterdijk verlaagd en staat er het cijfer 1 bij 1
- is de nieuwe dijk even hoog als of hoger dan de winterdijk en staat er het cijfer 2 bij 1
- ligt een terp aan de nieuwe dijk vast en is even hoog als de nieuwe dijk en staat er het cijfer 3 bij 1

28 maximumscore 1

Voorbeelden van een juiste reden zijn:

- Deze plek ligt erg ver stroomafwaarts waardoor weinig effect wordt bereikt.
- De uiterwaard ligt al erg laag dus het grondwater vult de gewonnen ruimte op.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

29 maximumscore 2

Voorbeelden van juist voordelen zijn:
- Deze overstromingen zijn gecontroleerd en zorgen voor verlaging van de kans op plotselinge, rampzalige overstromingen.
- Er worden nieuwe huizen gebouwd.
- De huizen en schuren staan voortaan veilig.

per juist voordeel 1

Opgave 8 – Buurtprofielen in Rotterdam

30 maximumscore 1

Voorbeelden van juiste relaties zijn:
- Hoe lager/hoger het percentage koopwoningen, hoe hoger/lager het percentage allochtonen.
- Hoe lager/hoger het percentage koopwoningen, hoe hoger/lager het percentage lage inkomens.

31 maximumscore 2

- buurtprofiel A 0

Voorbeelden van een juiste redenering zijn:
- Prins Alexander bevindt zich aan de rand van Rotterdam 1
- aan de rand van de stad wonen minder mensen met lage inkomens 1

of
- Prins Alexander bevindt zich aan de rand van Rotterdam 1
- aan de rand van de stad is het percentage allochtonen lager 1

32 maximumscore 1

- in buurt B 0
- Uit de motivering moet blijken dat er in buurt B meer woningen zijn in verhouding tot het aantal inwoners dan in buurt A 1

33 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist aspect van objectieve veiligheid:
- het aantal aangiften en meldingen bij de politie 1

Een voorbeeld van een juist aspect van subjectieve veiligheid:
- de ervaren buurtproblemen, gevoelens van onveiligheid 1

34 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste redenering is:
- Als er te veel verhuizingen in een wijk zijn, staat de sociale cohesie onder druk / kennen de mensen elkaar minder goed 1
- waardoor men zich minder op zijn gemak voelt in de wijk 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 25 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

Opgave 2	
bron 1	vrij naar: artikel ‘Afrika komt uit zijn isolement’, Robert Kaplan, de Volkskrant, 27 september 2008
Opgave 3	
bron 1	vrij naar: Berendsen, H.J.A., Fysisch-geografisch onderzoek, Assen, 1997
Opgave 4	
bron 1	bron: http://image02.webshots.com
bron 2	vrij naar: http://upload.wikimedia.org/
bron 3	bron: http://image06.webshots.com
Opgave 5	
bron 1	vrij naar: EVD landendocumentatie, 27 maart 2008
Opgave 7	
bron 1 en 2	vrij naar: www.brabant.nl/Leven/Brabant leeft met water/Rivierverruiming Overdiepse Polder.aspx
bron 3	vrij naar: www.natuurdichtbij.nl/kennismaken/rijn en maas/rijenmaas3.htm
Opgave 8	
bron 1	vrij naar: www.cos.rotterdam.nl

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2009

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor dit examen kunnen maximaal 57 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Aarde

Opgave 1 – Gletsjers

1 maximumscore 2
- verwering 1
- sedimentatie 1

2 maximumscore 2
Uit de redenering moet blijken dat
- zijmorenen de grens markeren van de vroegere omvang van de gletsjer 1
- de gletsjer in het verleden dus een grotere omvang had 1

3 maximumscore 2
Uit de redenering moet blijken dat
- door opwarming meer ijs zal smelten dan er zal aangroeien 1
- zodat de evenwichtslijn zich richting bergtoppen zal verplaatsen 1

4 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- de Andes is ontstaan door botsing van oceanische korst en continentale korst (oorzaak) 1
- waardoor subductie plaatsvindt (wat vulkanisme veroorzaakt op de continentale korst) (gevolg) 1

5 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- de Alpen zijn ontstaan door botsing van twee continentale korsten (oorzaak) 1
- waardoor alleen plooiing optreedt / geen subductie optreedt (gevolg) 1

6 maximumscore 4
Uit de redenering moet blijken dat
- de oostzijde van de Antisana aan de loefzijde ligt (van het Andesgebergte) 1
- opstijgende lucht afkoelt 1
- de in de lucht aanwezige waterdamp condenseert 1
- aan de oostzijde meer sneeuw valt dan aan de westzijde (waardoor de gletsjer aan de oostzijde sterker aangroeit) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Wereld

Opgave 2 – Buitenlandse investeringen in China en India

7 **maximumscore 2**

Uit de argumentatie moet blijken dat

- fabrieken van Nike vooral in armere landen / in de periferie staan (China, Indonesië, Thailand, Korea, Vietnam) 1
- winkels van Nike vooral in rijkere landen / in het centrum staan (VS, Europa) 1

8 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- kaart 138F (53e druk: 155D) laat zien 1
- dat de provincies waar Nike zijn producten laat produceren (bijna) allemaal provincies zijn met speciale economische zones / met open (kust)steden 1

9 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste gebiedskenmerken zijn:

- Het zijn provincies met een goede infrastructuur.
- Het zijn provincies met een hoge bevolkingsdichtheid / met genoeg potentiële goedkope arbeidskrachten.

per juist gebiedskenmerk 1

10 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste effecten zijn:

- De kansrijken / de jongeren / de initiatiefrijken trekken van het platteland naar de stad.
- concentratie van buitenlandse investeringen in slechts enkele gebieden
- Er ontstaat een multiplier effect in de regio's waar MNO's zijn gevestigd: meer infrastructuur, meer / betere opleidingsmogelijkheden.
- In de provincies waar buitenlandse investeringen plaatsvinden, is sprake van grote economische groei / sterke stijging bbp

per juist effect 1

11 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- de IT-sector Engelstalig is 1
- veel Indiërs het Engels beheersen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

12 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:
- De STP's liggen vaak in of bij grote steden.
- De STP's liggen min of meer regelmatig over India verspreid.
- In deelstaten met de meeste STP's zijn ook de meeste technische opleidingen aanwezig.

per juist kenmerk 1

13 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:
- Een bankemployé die op zijn werk bezig is met financiële transacties via internet (moderne sector) 1
- laat zich per fietstaxi naar het werk en weer naar huis brengen (traditionele sector) 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 3 – Natuur en landbouw in Indonesië

14 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat
- de onderduikende plaat (gedeeltelijk) smelt (oorzaak) 1
- waardoor het nieuwe gesmolten materiaal de druk in de aardmantel doet toenemen en het magma een weg zoekt naar boven. (Er ontstaat vulkanisme) (gevolg) 1

15 maximumscore 2

Uit de verklaring moet blijken dat
- Java in die maanden onder invloed staat van de zuidoostmoesson (afkomstig uit Australië) (situatiebeschrijving) 1
- hoe korter lucht zich boven zee bevindt, hoe minder vocht lucht heeft kunnen opnemen (algemene regel) 1

16 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat door ontbossing
- het water minder goed wordt vastgehouden / er minder water verdampt via de vegetatie (oorzaak) 1
- waardoor de piekbelasting van de rivier stijgt / waardoor er een snellere afstroming plaatsvindt (gevolg) 1

17 maximumscore 1

De bodem op Java bestaat uit verweerd vulkanisch gesteente.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

18 **maximumscore 1**
hoge bevolkingsdichtheid / sterke bevolkingsconcentratie / veel afzetmogelijkheden

Opgave 4 – Natuurlijke bevolkingsgroei in Indonesië

19 **maximumscore 1**
2000: fase 3

20 **maximumscore 1**
2025: fase 4

21 **maximumscore 1**
Voorbeelden van een juiste reden vanuit de sociaal-culturele dimensie zijn:
- grotere deelname van vrouwen aan onderwijs
- toenemende emancipatie van vrouwen

22 **maximumscore 2**
Uit de redenering moet blijken dat
- het aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd erg groot is 1
- waardoor het aantal geboorten (in absolute aantallen) nog groot zal zijn 1

23 **maximumscore 1**
Voorbeelden van een juist economisch probleem zijn:
- Er is niet voldoende werkgelegenheid voor de groeiende beroepsbevolking.
- De kosten voor huisvesting / gezondheidszorg / onderwijs / de demografische investeringen zijn zeer hoog.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Leefomgeving

Opgave 5 – Leefbaarheid en stedelijk beleid op wijk- en buurtniveau in Utrecht

24 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- slechte bereikbaarheid per auto
- weinig parkeergelegenheid
- nauwelijks uitbreidingsmogelijkheden
- drukte / overlast van reizigers van en naar het station

per juiste reden 1

25 **maximumscore 2**

Voorbeelden van een juiste redenering zijn:
- De grondprijzen zijn hier te hoog voor alleen maar woningbouw 1
- daarom zijn ook kantoren gebouwd voor bedrijven die wel de hogere grondprijzen kunnen opbrengen 1

of
- De locatie ligt dichtbij het centraal station 1
- waardoor het kantoorpersoneel makkelijk per openbaar vervoer naar het werk kan gaan 1

26 **maximumscore 2**

Juiste voorbeelden zijn:
- De bouw van kantoren langs de spoorlijn als geluidswal voor de bewoners.
- De aanleg van fietspaden (voor vergroting van de verkeersveiligheid).
- Er zijn weinig doorgaande routes voor het autoverkeer.

per juist voorbeeld 1

27 **maximumscore 1**

Een voorbeeld van een juiste typering wat betreft inkomen is:
De aanwezigheid van luxe appartementen verwijst naar hogere inkomens.

28 **maximumscore 1**

Voorbeelden van een juiste typering wat betreft leeftijd zijn:
- De aanwezigheid van appartementen verwijst naar 30-ers / mensen zonder kinderen of een omschrijving daarvan.
- Verhuizen naar grotere huizen verwijst naar de komst van kinderen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Millingerwaard

29 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- aanwezigheid van bebouwing
- aanwezigheid van landbouwgronden
- aanwezigheid van infrastructuur

per juiste reden 1

30 **maximumscore 2**

- Nederland moet meer maatregelen nemen 0
- Uit de uitleg moet blijken dat het water in de bovenstroomse gebieden sneller wordt afgevoerd (oorzaak) 1
- waardoor Nederland meer water te verwerken krijgt (gevolg) 1

31 **maximumscore 3**

Uit de redenering moet blijken dat
- het regiem regelmatiger wordt 1
- omdat het water langer wordt vastgehouden / de uiterwaarden een groter waterbergend vermogen krijgen 1
- waardoor de piekafvoer kleiner wordt 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 3 juni naar Cito.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

bron 1	vrij naar: Dr. F. Keller
bron 2	vrij naar: Geographische Rundschau, jaargang 56, nummer 1, 2004
bron 3	vrij naar: www.nike.com
bron 4	bron: http://www.nike.com
bron 5	bron: Praxis Geographie, nummer 1, 2006
	bron: http://www.nike.com
bron 6	bron: http://www.nike.com
bron 7	vrij naar: www.mapsofindia.com
bron 8	vrij naar: http://www.sed.manchester.ac.uk
bron 9	vrij naar: www.educationinfoindia.com, 2006
bron 10	bron: Cito
bron 11	vrij naar: US census bureau, International Data Base, 26 april 2005
bron 12	bron: Cito
bron 13	vrij naar: De Grote Bosatlas, 52e druk en internet
bron 14 en 15	bron: Cito
bron 16	vrij naar: Utrechts Nieuwsblad, 16 november 2000
bron 17	bron: Cito
bron 18	vrij naar: Grote Topografische Atlas van Nederland, deel 3, 1997

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2009

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommitteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommitteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;

3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor dit examen kunnen maximaal 52 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Wereld

Opgave 1 – Speciale Economische Zones in India

1 **maximumscore 1**
In India liggen de SEZ's meer verspreid over het hele land en in China liggen ze alleen in de kustgebieden.

2 **maximumscore 1**
Voorbeelden van een juist argument van de minister van Financiën zijn:
- India loopt belastinginkomsten mis vanwege de fiscale faciliteiten die bedrijven in de SEZ's genieten.
- Bedrijven hoeven geen douanerechten te betalen, waardoor India inkomsten misloopt.

3 **maximumscore 1**
Voorbeelden van een juist argument van de minister van Volksgezondheid zijn:
- Mensen raken huis en grond kwijt waardoor hun leefomstandigheden snel slechter worden.
- De arbeidsomstandigheden in de bedrijven zijn slecht waardoor werknemers ziek worden.

4 **maximumscore 1**
fragmentarische modernisering / duale economie

5 **maximumscore 1**
India's positie is verschoven van periferie naar semi-periferie.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

6 maximumscore 2

- Voorbeelden van een juist negatief milieueffect op lokale schaal zijn (een van de volgende): 1
  - meer afval
  - meer geluidsoverlast
  - meer luchtvervuiling / smogvorming

- Voorbeelden van een juist negatief milieueffect op mondiale schaal zijn (een van de volgende): 1
  - snellere uitputting van grondstoffen / energiebronnen
  - bijdrage aan het versterkt broeikaseffect

Opgave 2 – Afrikaanse migranten

7 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- De economische verschillen tussen Europa en Afrika nemen toe / Afrika blijft achter in de mondialisering.
- De transportmogelijkheden van Afrika naar Europa nemen toe.
- Er komt in Afrika steeds meer informatie over Europa beschikbaar.

per juiste reden 1

8 maximumscore 2

- Een voorbeeld van een juist gegeven voor Frankrijk is: 1
  een relatief hoog werkloosheidspercentage
- Een voorbeeld van een juist gegeven voor Senegal of Ivoorkust: 1
  een groot percentage analfabeten in deze Afrikaanse landen

9 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat
- microkredieten de mensen in Afrika in staat stellen een eigen bestaan op te bouwen 1
- waardoor de reden vervalt om naar Europa te migreren 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aarde

Opgave 3 – De reizen van Columbus

10 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat Columbus daardoor op de heenreizen gebruik kon maken van de noordoostpassaat (op lagere breedte).

11 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat Columbus daardoor op de terugreizen gebruik kon maken van de westenwinden (op hogere breedte).

12 **maximumscore 2**
- Lucht stroomt van een hogedrukgebied naar een lagedrukgebied 1
- met op het noordelijk halfrond een afwijking naar rechts en op het zuidelijk halfrond een afwijking naar links 1

13 **maximumscore 2**
Een voorbeeld van een juiste uitleg is:
- De lucht in de hogere luchtlagen op 30 graden noorder- en zuiderbreedte is koud (oorzaak) 1
- Koude lucht is zwaar en zakt naar het aardoppervlak (waardoor de luchtdruk zal toenemen) (gevolg) 1

Opgave 4 – Bodemaantasting in semi-aride gebieden (Sahelzone in Afrika)

14 **maximumscore 2**
Uit de redenering moet blijken dat
- in mei de vegetatiebedekking geringer is dan in juli 1
- vegetatie de bodem beschermt tegen aantasting 1

15 **maximumscore 2**
- Er is weinig neerslag die stof kan vastleggen 1
- De vegetatiebedekking is zeer gering 1

16 **maximumscore 1**
de geulen in het landschap

Opmerking
Antwoorden die alleen uitgaan van hoogteverschillen zijn niet goed.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

17 **maximumscore 1**
het stortbuikarakter van de neerslag / de zeer onregelmatige neerslag

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Platentektoniek en de gevolgen ervan voor Indonesië

18 **maximumscore 1**
convectiestromen

19 **maximumscore 3**
In het antwoord moeten de volgende antwoordelementen aanwezig zijn:
- 1: De bodembeweging tilt de waterkolom (boven het epicentrum) op 1
- 2: Er ontstaan aan de oppervlakte van de oceaan boven het epicentrum krachtige/snelle golven / de (zo ontstane) golven planten zich voort door de oceaan 1
- 3: Richting kust wordt het steeds ondieper waardoor de golven afgeremd worden aan de onderkant en aan hoogte winnen (en de tsunami slaat met verwoestende kracht op de kust) 1

20 **maximumscore 3**
De juiste voorwaarden voor het ontstaan van een lahar zijn:
- de aanwezigheid van los materiaal (als as en puimsteen afkomstig van een vulkaanuitbarsting)
- de aanwezigheid van reliëf
- overvloedige neerslag / de aanwezigheid van water

per juiste voorwaarde 1

21 **maximumscore 1**
explosief eruptietype

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – Natuurlijke hulpbronnen

22 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste fysischgeografische factoren zijn:
- ligging in bergachtige gebieden
- ligging in dichtbeboste gebieden / oerwouden / ondoordringbare vegetatie
- archipelkarakter van het land / uitgestrektheid van het eilandenrijk
- het tropische klimaat / A-klimaat

per juiste factor 1

23 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat
- hierdoor de waarde van het hout(product) toeneemt 1
- zodat de inkomsten uit export voor Indonesië kunnen stijgen 1

24 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- In Indonesië zijn veel conflicten.
- In Indonesië is veel corruptie.
- In Indonesië wordt veel aan vriendjespolitiek gedaan.

per juiste reden 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Venlo: duurzame stad, kennisstad en draaipunt

25 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste factoren zijn:
- Venlo ligt aan een belangrijke route van goederenstromen vanuit Rotterdam naar het Europese achterland.
- In Venlo komen de verschillende autowegen, waterwegen en spoorlijnen bij elkaar.
- In de regio Venlo ligt een groot aantal tuinbouwbedrijven.

per juiste factor 1

26 **maximumscore 1**

publiekprivate samenwerking

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

27 **maximumscore 2**

Voorbeelden van een juiste redenering zijn:

- De creatieve stad trekt hoogopgeleide arbeidskrachten en innovatieve bedrijven aan 1
- die een multipliereffect veroorzaken (of een omschrijving daarvan) 1

of

- Mensen met creatieve beroepen hebben vaak een meer dan gemiddeld inkomen (en besteden veel) 1
- waardoor de lokale dienstensector een economische impuls krijgt 1

28 **maximumscore 2**

Een voorbeeld van een redenering waarin de A74 **negatief** bijdraagt aan duurzame ontwikkeling is:

- De aanleg van nieuwe infrastructuur leidt tot meer verkeer 1
- meer verkeer leidt tot meer luchtverontreiniging 1

of

Een voorbeeld van een redenering waarin de A74 **positief** bijdraagt aan duurzame ontwikkeling is:

- De aanleg van nieuwe infrastructuur vermindert filevorming / langzaam rijdend verkeer 1
- hoe minder het verkeer hoeft te remmen en weer op te trekken, des te minder uitstoot van verontreinigende uitlaatgassen er is 1

Opgave 8 – De Waal

29 **maximumscore 3**

Uit de redenering moet blijken dat

- door de aanleg van kribben het rivierbed smaller wordt 1
- waardoor de rivier sneller stroomt / de stroomdraad meer centraal in de bedding blijft 1
- waardoor de vaargeul op diepte blijft 1

30 **maximumscore 1**

bescherming van de rivieroever tegen erosie

31 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- Haaften, liggend in een binnenbocht, bij hoge waterstanden een obstakel vormt voor de rivier (oorzaak) 1
- waardoor het water alleen via de brede uiterwaarden langs de buitenbocht kan wegstromen (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 26 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

bron 1	vrij naar: Tijdschrift India NU, nummer 165, januari-februari 2007
bron 2 en 3	vrij naar: Cito
bron 4	vrij naar: Steven Adolf, NRC Handelsblad, 11 juli 2006
bron 5	vrij naar: De ontdekking van Amerika: scheepsjournaal 1492-1493 Christoffel Columbus, SUN Nijmegen, 1992
bron 6	vrij naar: Morgan, R.P.C., Soil Erosion & Conservation, Longman, 1995
bron 7	bron: Geographische Rundschau, nummer 10, oktober 2000
bron 8	bron: Cito
bron 9	vrij naar: Dr. Bernd Andeweg, Vrije Universiteit Amsterdam, 2006
bron 10, 11, 12 en 13	vrij naar: NRC Handelsblad, 4 augustus 2007
bron 14	bron: ANWB Topografische Atlas Nederland 1:50.000, Den Haag, 2005

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2008

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor dit examen kunnen maximaal 58 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Migratie en vervoer

Opgave 1 – Emigratie uit Afrika

1 maximumscore 1
het economisch motief of een voorbeeld daarvan

2 maximumscore 2
- de angst voor geweldsuitbarstingen / burgeroorlog / gewapende conflicten / hongersnood 1
- 52e druk: kaart 149D / 53e druk: kaart 165E 1

3 maximumscore 1
transporteerbaarheid / transferability

4 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- in zowel Marokko als Egypte de werkloosheid groot is 1
- zowel in Europa als in de landen van het Midden-Oosten de werkgelegenheid (relatief) groot is (zodat de complementariteit tussen landen van vertrek en landen van vestiging niet verschilt) 1

5 maximumscore 1
Uit het antwoord moet blijken dat de wil tot migratie onder hoger opgeleiden (relatief) groter is dan onder lager opgeleiden.

Opgave 2 – Asielverzoeken in de Europese Unie

6 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- door een strenger asielbeleid in een aantal landen (oorzaak) 1
- asielzoekers uitwijken naar landen met een soepeler asielbeleid (gevolg) 1

7 maximumscore 2
- nee, de tabel is daarvoor ongeschikt 0
- Het gaat om absolute getallen die in landen met een zeer verschillende bevolkingsomvang tot verschillen in de ervaren asieldruk zullen leiden 2

8 maximumscore 1
geografische nabijheid

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

9 **maximumscore 2**

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Tsjechië, Slowakije en Polen zijn sinds 2004 lid van de EU (oorzaak) 1
- waardoor de EU-buitengrens voor Russische asielzoekers nu dichterbij ligt (gevolg) 1

of:

- Tsjechië, Slowakije en Polen zijn sinds 2004 lid van de EU (oorzaak) 1
- en kunnen als tussenliggende mogelijkheid dienen voor Russische asielzoekers (gevolg) 1

10 **maximumscore 2**

- Veel asielzoekers uit de Democratische Republiek Kongo spreken Frans 1
- 52e druk: kaart 190B / 53e druk: kaart 204B 1

Opmerking
Een antwoord waaruit een voorkeur van asielzoekers voor België blijkt, alleen omdat dit een voormalige Belgische kolonie is, is fout.

Opgave 3 – De afgeslankte Betuweroute

11 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- de aanleg van de Noordtak de spoorverbinding tussen Rotterdam en Bremen/Hamburg zou hebben verbeterd (oorzaak) 1
- waardoor snellere uitwisseling van goederen / specialisatie had kunnen plaatsvinden (gevolg) 1

12 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- de aanleg van de Zuidtak de relatieve ligging van Rotterdam ten opzichte van het Europese kerngebied zou hebben verbeterd (oorzaak) 1
- waardoor vrachtrederijen eerder voor Rotterdam dan voor Bremen/Hamburg zouden hebben gekozen (gevolg) 1

13 **maximumscore 3**

Uit de uitleg moet blijken dat

- de gebruikersdichtheid zal afnemen (oorzaak) 1
- waardoor de opbrengsten lager worden (gevolg / oorzaak) 1
- zodat de investeringskosten er niet uitgehaald zullen worden (gevolg) 1

14 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat de Betuweroute voor een groot deel van het traject (Papendrecht–Valburg) gebundeld is met de A15.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – Mainports van het luchtverkeer

15 maximumscore 2

Uit de verklaring moet blijken dat

- de 'motoren' van mondiale economische groei vooral in Noord-Amerika, Europa en Oost-Azië liggen / in Noord-Amerika, Europa en Japan een welvarende bevolking woont (situatiebeschrijving) 1
- hoe meer ontwikkeld / welvarend gebieden zijn, hoe meer interactie er tussen die gebieden plaatsvindt (algemene regel) 1

16 maximumscore 3

- Een voorbeeld van een juiste titel boven de figuur: 1
  (Rangorde van) economische machtscentra en de vervoersomvang van mainports voor het luchtverkeer
- Langs de verticale as staat: (rangorde van) economische machtscentra 1
- In het diagram zijn alle economische machtscentra op de juiste plaats ingevuld 1

De figuur dient als volgt te zijn ingevuld:

Economische machtscentra en de vervoersomvang van mainports voor het luchtverkeer

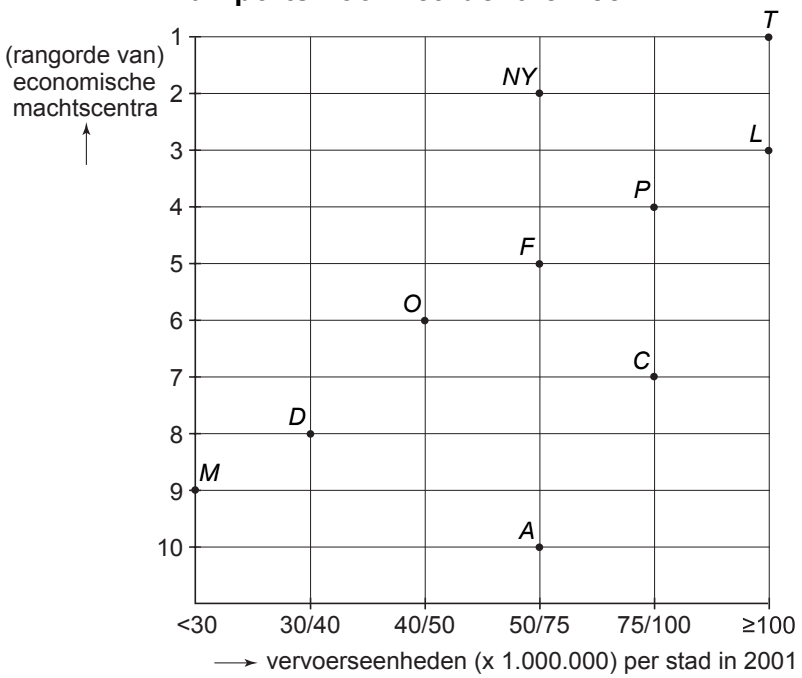

17 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Naarmate een plaats hoger / lager scoort op het kenmerk 'economisch machtscentrum' scoort de plaats ook hoger / lager op het kenmerk 'mainports'.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

18 **maximumscore 2**

Uit de verklaring moet blijken dat

- Amsterdam voor Noord-/ West-/ Europa een hubfunctie vervult (situatiebeschrijving) 1
- hoe belangrijker de hubfunctie is, des te groter het aantal transferpassagiers (algemene regel) 1

19 **maximumscore 3**

Voorbeelden van juiste gegevens zijn:

- Londen heeft het grootste aantal vervoerseenheden / de grootste hoeveelheden passagiers / goederen 1
- Londen heeft de meeste intercontinentale verbindingen >1.000.000 passagiers 1
- Londen heeft de meeste spokes / aanvoerlijnen (>1 miljoen passagiers) binnen Europa 1

Natuur en milieu

Opgave 5 – Wieringen en de Wieringermeer

20 **maximumscore 3**

Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:

- de Wieringermeer ligt enkele meters onder NAP.
- Er is regelmatige, grootschalige blokverkaveling.
- Er ligt een boezemwater (of omschrijving hiervan) omheen.
- Er liggen grote dijken omheen.
- Het grondgebruik is overwegend akkerbouw.

per juist kenmerk 1

21 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste gegevens zijn:

- Het landschap is kleinschaliger op Wieringen.
- Er liggen meer sloten op Wieringen.
- Er zijn meer hoogteverschillen (gradiënten) op Wieringen.

per juist gegeven 1

22 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- Wieringen tot de inpoldering van de Wieringermeer een eiland was 1
- de aanleg van het Wieringerrandmeer het eilandkarakter duidelijker naar voren laat komen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6 – De ecologische voetafdruk

23 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juist argument vóór de stelling is:
Een klein en dichtbevolkt land als Nederland kan binnen zijn landsgrenzen niet in zijn behoeften voorzien.

24 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juist argument tégen de stelling is:
Nederland eist door de import van landbouwproducten en grondstoffen een groter deel op van wat de aarde voortbrengt dan Nederland volgens een evenredige verdeling naar het aantal inwoners toekomt.

25 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat
- China in tegenstelling tot Afrika een periode van economische groei doormaakt (oorzaak) 1
- waardoor het beslag van China op grondstoffen, vergeleken met dat van Afrika, sterk zal stijgen (gevolg) 1

Opgave 7 – Bedreigd hoogveen

26 **maximumscore 1**
De aanwijzing moet het volgende element bevatten:
Er zijn afgeveende vlakten / er is afgegraven hoogveen (in de directe omgeving) te zien.

27 **maximumscore 2**
Voorbeelden van juiste verstoringen zijn:
- verdroging
- vermesting
- verzuring

per juist type verstoring 1

28 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat
- in een klein gebied de populaties plantensoorten kleiner zijn dan in een groot gebied (oorzaak) 1
- waardoor in een klein gebied een plantensoort een grotere kans heeft uit te sterven dan in een groot gebied (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Een buitendijkse polder in Friesland

29 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:
- rechthoekig / rationeel
- regelmatig
- grootschalig

per juist kenmerk 1

30 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat
- de buitendijkse polders nog regelmatig door de zee worden overstroomd (oorzaak) 1
- waardoor de bodem te zout is voor akkerbouw (gevolg) 1

31 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat
- door het doorsteken van de zomerdijk de zee meer toegang krijgt tot het gebied (oorzaak) 1
- waardoor de dynamiek / de biodiversiteit in het gebied toeneemt (gevolg) 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 28 mei naar Cito.

6 Bronvermeldingen

bron 1	vrij naar: Maandschrift Economie, jaargang 67, 2003
bron 2	vrij naar: Maandschrift Economie, jaargang 67, 2003
bron 3	vrij naar: CBS, UNHCR
bron 4	vrij naar: De Grote Bosatlas
bron 5	bron: Cito
bron 6	vrij naar: RPD, De kwaliteitsagenda
bron 7	vrij naar: De Basis Bosatlas, Groningen, 2004
bron 8	vrij naar: De Basis Bosatlas, Groningen, 2004
bron 9	vrij naar: Topografische Atlas van Nederland, deel West-Nederland, 1988
bron 10	vrij naar: www.Wieringernieuws.nl, 28 februari 2006
bron 11	vrij naar: de Volkskrant, 8 juni 2000

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2008

tijdvak 1

aardrijkskunde Compex

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor dit examen kunnen maximaal 49 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Migratie en vervoer

Opgave 1 – Emigratie uit Afrika

1 maximumscore 1
het economisch motief of een voorbeeld daarvan

2 maximumscore 2
- de angst voor geweldsuitbarstingen / burgeroorlog / gewapende conflicten / hongersnood 1
- 52e druk: kaart 149D / 53e druk: kaart 165E 1

3 maximumscore 1
transporteerbaarheid / transferability

4 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- in zowel Marokko als Egypte de werkloosheid groot is 1
- zowel in Europa als in de landen van het Midden-Oosten de werkgelegenheid (relatief) groot is (zodat de complementariteit tussen landen van vertrek en landen van vestiging niet verschilt) 1

5 maximumscore 1
Uit het antwoord moet blijken dat de wil tot migratie onder hoger opgeleiden (relatief) groter is dan onder lager opgeleiden.

Opgave 2 – Asielverzoeken in de Europese Unie

6 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat
- door een strenger asielbeleid in een aantal landen (oorzaak) 1
- asielzoekers uitwijken naar landen met een soepeler asielbeleid (gevolg) 1

7 maximumscore 2
- nee, de tabel is daarvoor ongeschikt 0
- Het gaat om absolute getallen die in landen met een zeer verschillende bevolkingsomvang tot verschillen in de ervaren asieldruk zullen leiden 2

8 maximumscore 1
geografische nabijheid

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

9 **maximumscore 2**

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Tsjechië, Slowakije en Polen zijn sinds 2004 lid van de EU (oorzaak) 1
- waardoor de EU-buitengrens voor Russische asielzoekers nu dichterbij ligt (gevolg) 1

of:

- Tsjechië, Slowakije en Polen zijn sinds 2004 lid van de EU (oorzaak) 1
- en kunnen als tussenliggende mogelijkheid dienen voor Russische asielzoekers (gevolg) 1

10 **maximumscore 2**

- Veel asielzoekers uit de Democratische Republiek Kongo spreken Frans 1
- 52e druk: kaart 190B / 53e druk: kaart 204B 1

Opmerking
Een antwoord waaruit een voorkeur van asielzoekers voor België blijkt, alleen omdat dit een voormalige Belgische kolonie is, is fout.

Opgave 3 – De afgeslankte Betuweroute

11 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- de aanleg van de Noordtak de spoorverbinding tussen Rotterdam en Bremen/Hamburg zou hebben verbeterd (oorzaak) 1
- waardoor snellere uitwisseling van goederen / specialisatie had kunnen plaatsvinden (gevolg) 1

12 **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- de aanleg van de Zuidtak de relatieve ligging van Rotterdam ten opzichte van het Europese kerngebied zou hebben verbeterd (oorzaak) 1
- waardoor vrachtrederijen eerder voor Rotterdam dan voor Bremen/Hamburg zouden hebben gekozen (gevolg) 1

13 **maximumscore 3**

Uit de uitleg moet blijken dat

- de gebruikersdichtheid zal afnemen (oorzaak) 1
- waardoor de opbrengsten lager worden (gevolg / oorzaak) 1
- zodat de investeringskosten er niet uitgehaald zullen worden (gevolg) 1

14 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat de Betuweroute voor een groot deel van het traject (Papendrecht–Valburg) gebundeld is met de A15.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Natuur en milieu

Opgave 4 – De ecologische voetafdruk

15 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juist argument vóór de stelling is:
Een klein en dichtbevolkt land als Nederland kan binnen zijn landsgrenzen niet in zijn behoeften voorzien.

16 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juist argument tégen de stelling is:
Nederland eist door de import van landbouwproducten en grondstoffen een groter deel op van wat de aarde voortbrengt dan Nederland volgens een evenredige verdeling naar het aantal inwoners toekomt.

17 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat
- China in tegenstelling tot Afrika een periode van economische groei doormaakt (oorzaak) 1
- waardoor het beslag van China op grondstoffen, vergeleken met dat van Afrika, sterk zal stijgen (gevolg) 1

Migratie en vervoer

Opgave 5 – Mainports van het luchtverkeer

18 **maximumscore 2**
Uit de verklaring moet blijken dat
- de ‘motoren’ van mondiale economische groei vooral in Noord-Amerika, Europa en Oost-Azië liggen / in Noord-Amerika, Europa en Japan een welvarende bevolking woont (situatiebeschrijving) 1
- hoe meer ontwikkeld / welvarend gebieden zijn, hoe meer interactie er tussen die gebieden plaatsvindt (algemene regel) 1

19 **maximumscore 1**
- sterker 0
- Vóór verwijdering van Amsterdam is de correlatiewaarde 0,50 en na verwijdering 0,56 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

20 **maximumscore 3**

Voorbeelden van juiste gegevens zijn:

- Londen heeft het grootste aantal vervoerseenheden / de grootste hoeveelheden passagiers / goederen 1
- Londen heeft de meeste intercontinentale verbindingen >1.000.000 passagiers 1
- Londen heeft de meeste spokes / aanvoerlijnen (>1 miljoen passagiers) binnen Europa 1

Natuur en milieu

Opgave 6 – De Nederlandse landschappen in foto's en kaarten

21 **maximumscore 4**

foto 1: kaart E
foto 2: kaart B
foto 3: kaart G
foto 4: kaart D

per juiste combinatie van foto en kaart 1

Opgave 7 – Het duinlandschap

22 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:

- De eerst getoonde duinen hebben een langere periode van ontwikkeling gehad.
- De eerst getoonde duinen liggen verder van zee / liggen meer beschut.

per juiste oorzaak 1

23 **maximumscore 1**

de zeereep

24 **maximumscore 1**

verdroging

25 **maximumscore 1**

de productiefunctie (drinkwaterwinning)

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8 – Hoogtemetingen in Noord-Groningen

26 maximumscore 2

Voorbeelden van hoogtemetingen (in meters):

	westelijk deel	middendeel	oostelijk deel
meting 1 meest noordelijk	1,41	1,93	1,58
meting 2	1,11	1,39	1,31
meting 3	0,95	0,72	0,90
meting 4	0,73	0,31	0,35
meting 5 meest zuidelijk	0,11	–0,13	–0,09

- De hypothese moet worden verworpen 0
- Van noord naar zuid nemen de gemeten hoogtecijfers af ten opzichte van NAP 2

Opmerking
Voor de metingen zelf is het aantal scorepunten 0.

27 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

- Naarmate een gebied dichter bij zee ligt, is het later ingepolderd (situatiebeschrijving) 1
- Hoe later een gebied is ingepolderd, hoe hoger het is opgeslibd (algemene regel) 1

28 maximumscore 2

- zuidoost 1
- uit de motivering moet blijken dat dit deel van het dorp op een terp ligt 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 28 mei naar Cito.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

bron 1	vrij naar: Maandschrift Economie, jaargang 67, 2003
bron 2	vrij naar: Maandschrift Economie, jaargang 67, 2003
bron 3	vrij naar: CBS, UNHCR
bron 4	vrij naar: De Grote Bosatlas
bron 5	bron: Cito
bron 6	vrij naar: RPD, De kwaliteitsagenda
bron 7	vrij naar: De Basis Bosatlas, Groningen, 2004
bron 8	vrij naar:
	1 Airports Council International, Data Centre, reports Cargo and Passengers, www.airports.org/cda
	2 Gegevens Detroit: USA Today, 17 februari 2006
	3 Gegevens München: Eurostat, 19 januari 2007
bron 9	vrij naar: De Basis Bosatlas, Groningen, 2004
bronnen van het deel met de computer	
opgave 6	bron: Topografische Dienst Kadaster, Emmen
	bron: Paul Paris les Images, Amstelveen
opgave 7	bron: Teleac/NOT
opgave 8	bron: Terradesk, Rotterdam

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2008

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor dit examen kunnen maximaal 62 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Migratie en vervoer

Opgave 1 – Segregatie en integratie

1 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat:

- op nationale schaal er een concentratie in het westen van het land / in de Randstad is 1
- op lokale schaal er een concentratie in de 19e eeuwse arbeiderswijken / in wijken met lagere status is 1

2 maximumscore 2

- het aandeel niet-westerse allochtonen binnen de groep 65-plussers neemt toe 0
- In 2005 zijn er ongeveer 9.000 van de 85.000 65-plussers niet-westers allochtoon in Amsterdam. Dit is 10,6% 1
- In 2025 zullen er ongeveer 25.000 van de 134.000 65-plussers niet-westers allochtoon zijn. Dit is 18,7% 1

Opmerking
Percentages mogen maximaal 2% afwijken.

3 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:

- Veel niet-westerse allochtonen hebben zich in de jaren ’60 en ’70 in die grote steden gevestigd en worden tussen 2005 en 2025 65-plusser.
- Er is sprake van selectieve migratie: de niet-westerse allochtonen die suburbaniseren, zijn over het algemeen jong / de oudere allochtonen blijven in de grote steden achter.

per juiste oorzaak 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 **maximumscore 1**

Voorbeelden van een juist argument zijn:
- Niet-westerse allochtonen gaan een zelfde ruimtelijk gedrag vertonen als autochtonen en de contacten zullen toenemen.
- Het gegeven dat meer niet-westerse allochtonen suburbaniseren, wijst erop dat deze groep meer welvarend is geworden / hogere inkomens / betere banen heeft (en dat is een aanwijzing voor een betere integratie).
- Als meer niet-westerse allochtonen wegtrekken uit de steden waar veel landgenoten wonen, is dat een aanwijzing dat zij hun allochtone wijkgenoten minder nodig hebben / dat zij onafhankelijker kunnen zijn.

Opgave 2 – De status van Rotterdam als mainport

5 **maximumscore 2**

de functie van transithaven	0
Uit de argumentatie moet blijken dat:	
• het (nationale) overheidsbeleid (nog steeds) gericht is op de distributiefunctie van Nederland	1
• de Tweede Maasvlakte vooral geschikt zal zijn voor de opslag van grondstoffen en containers (Dit is typisch doorvoerlading)	1

6 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- Veel bestaande Rotterdamse havens zijn te klein / te ondiep voor toekomstige generaties zeeschepen.
- Het totale transport van goederen wereldwijd zal toenemen.
- De toename van het vervoer per container leidt tot meer ruimtevraag in havens.
- Versterking van concurrentiepositie ten opzichte van andere havens.

per juist argument 1

7 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

• er meer verkeersoverlast (geluid, uitstoot) / overlast door uitbreiding van de industrie ontstaat (stank, fijnstof) (oorzaak)	1
• waardoor de mogelijkheden voor met name wonen en recreatie (gebruikswaarde) worden beperkt (gevolg)	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

8 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- De ligging van Rotterdam is uniek wat betreft de site / geografische ligging / ligging aan de monding van de Rijn.
- De ligging van Rotterdam is uniek wat betreft de situation / de (economische) ligging ten opzichte van het achterland.
- Rotterdam heeft zo'n grote voorsprong op Europese concurrenten dat het niet bang hoeft te zijn, ingehaald te worden op Europese schaal.
- Rotterdam is de enige zeehaven in West-Europa die de lading van de grootste schepen kan verwerken.

per juiste reden 1

Opmerking
Alle antwoorden die uitgaan van de lokale of nationale schaal moeten worden fout gerekend.

Opgave 3 – Intermodaal transport in Nederland

9 maximumscore 1

Voorbeelden van een juiste oorzaak zijn:
- fileproblematiek op de autosnelwegen
- slechte bereikbaarheid van economische centra over de weg
- congestie op de wegen rondom de grote steden

10 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat
- door het rekeningrijden het aantal personenauto's op de autowegen zal verminderen (oorzaak) 1
- waardoor het vrachtverkeer over de weg sneller kan doorrijden (en dat bespaart kosten) (gevolg) 1

11 maximumscore 3
- Argument a: zonder Betuweroute gaan er relatief gezien meer goederen over de weg, met Betuweroute blijft dat aandeel hetzelfde maar gaan er meer goederen per spoor, wat minder belastend is voor het milieu.
- Argument b: zonder Betuweroute stijgt het goederenvervoer over de weg met 2,5%, met Betuweroute maar met 0,1%, dus minder fileproblemen.
- Argument c: het aandeel van het goederenvervoer per spoor met Betuweroute is een factor 12 à 13 hoger dan zonder Betuweroute.

per juist gegeven uit bron 5 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

12 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- door het in gebruik nemen van de Betuweroute er minder goederentreinen over de Brabantroute zullen rijden (oorzaak) 1
- minder goederentreinen betekent minder geluidshinder en dus een verbetering van de woonomstandigheden van inwoners in de buurt van de Brabantroute (gevolg) 1

13 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- door het in gebruik nemen van de Betuweroute er minder goederentreinen over de Brabantroute rijden, waardoor er meer ruimte voor passagierstreinen komt (oorzaak) 1
- meer passagierstreinen kan betekenen meer reizigers in de trein in plaats van in de auto (gevolg) 1

14 **maximumscore 2**

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Het aandeel van het schoonste transportmiddel (over water) is tussen 1987 en 2010 relatief gezien gedaald 1
- terwijl het aandeel van het verkeer over de weg, dat het minst milieuvriendelijk is, relatief gelijk is gebleven 1

15 **maximumscore 1**

Voorbeelden van een juiste oorzaak zijn:

- Het energieverbruik van vrachtwagens is gedaald.
- De uitstoot van schadelijke stoffen door vrachtwagens is gedaald.

Opgave 4 – Illegale immigranten op de Canarische Eilanden

16 **maximumscore 1**

De Canarische Eilanden maken deel uit van de EU / de Schengenlanden / Spanje.

17 **maximumscore 3**

Uit de uitleg moet blijken dat:

- de Canarische Eilanden behoren tot het rijkere Spanje dat / tot de EU die **complementair** is aan de arme gebieden die de migranten ontvluchten 1
- de **transporteerbaarheid** via de Canarische Eilanden naar het vasteland van de EU inmiddels gemakkelijker is dan via de Spaanse enclaves in Marokko 1
- de Canarische Eilanden een **tussenliggende mogelijkheid** vormen voor mensen die naar het vasteland van de EU willen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

18 **maximumscore 3**

- Uit de beschrijving moet blijken dat in Zuid-Italië en Sicilië de centra vooral aan de kust liggen 1
- Uit de uitleg moet blijken dat
  - de meeste migranten zo dicht mogelijk bij de plaats van aankomst (per schip) worden opgevangen (oorzaak) 1
  - waardoor het mogelijk is de migrantenstroom beter te controleren / te begeleiden (gevolg) 1

19 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- door het afschaffen van de handelsbelemmeringen boeren in de herkomstlanden hogere prijzen voor hun producten zullen krijgen / betere afzetmogelijkheden in de EU zullen krijgen (oorzaak) 1
- waardoor hun armoede in de herkomstlanden vermindert (en waardoor er minder mensen zullen migreren) (gevolg) 1

Natuur en milieu

Opgave 5 – De milieugebruiksruimte zoet water

20 **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:

- De spreiding van de neerslag in Azië is zeer onregelmatig.
- De verdeling van de neerslag over het jaar is erg onregelmatig voor grote delen van Azië.
- De verschillen in temperatuur in Azië leiden tot sterke verschillen in verdamping, waardoor er meer of minder water van de neerslag overblijft.

per juiste oorzaak 1

21 **maximumscore 3**

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- kaartnummer 192C (53e druk: 203C) 1
- In Irak verdubbelt de bevolking in minder dan 25 jaar (53e druk: tussen 25 en 50 jaar) (oorzaak) 1
- zodat de hoeveelheid water per persoon zal afnemen (gevolg) 1

of

- kaartnummer 191B (53e druk: 202B) 1
- In Irak is er een groot geboorteoverschot / geboorteoverschot van 20-30‰ (oorzaak) 1
- zodat de hoeveelheid water per persoon zal afnemen (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

22 maximumscore 1

de bouw van stuwdammen

Opgave 6 – Nationaal Park De Weerribben en omgeving

23 maximumscore 2

- zeekleilandschap 1
- (laag)veenlandschap 1

24 maximumscore 6

Nota bene: om de correctie van deze vraag te vergemakkelijken, verdient het aanbeveling een transparant van onderstaande doorsnede (op 100% grootte) te maken en deze voor elke kandidaat op zijn of haar ingevulde uitwerkbijlage te leggen.

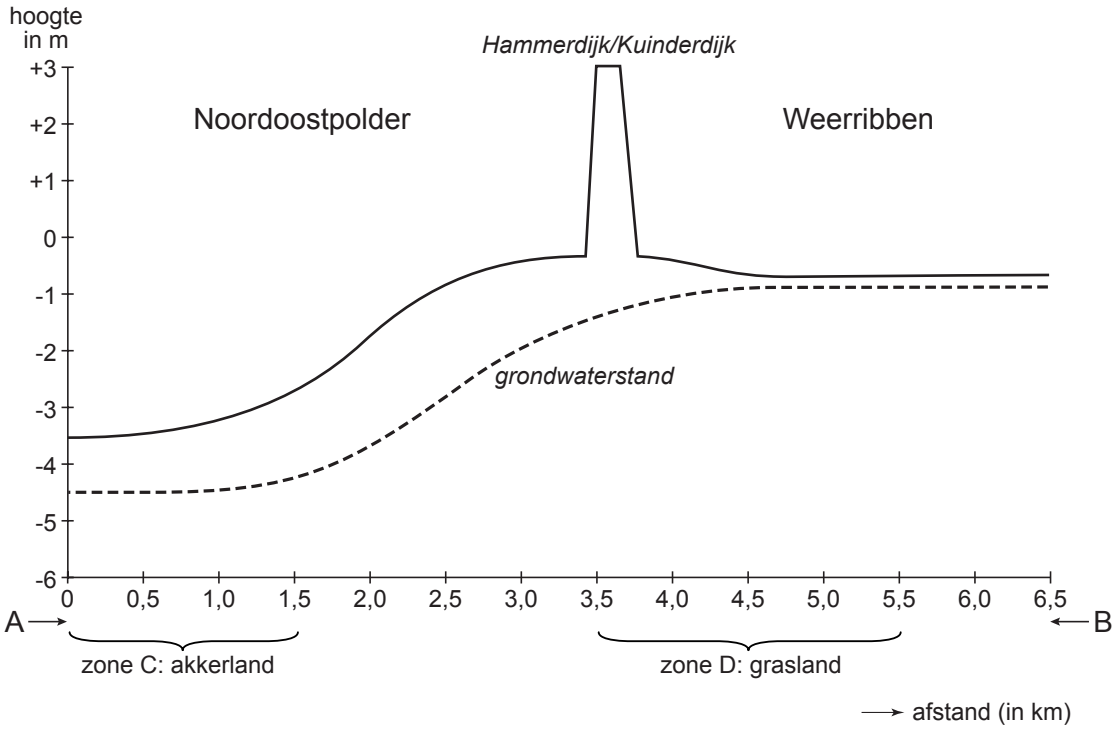

Hoogteligging:

- 0 km = – 3,5 m
- 1,5 km = – 2,8 m
- 4,0 km = – 0,5 m
- 4,5 km = – 0,7 m
- 6,5 km = – 0,6 m

Indien 5 of 4 antwoorden juist 2
Indien 3 antwoorden juist 1
Indien 2 of 1 antwoord juist 0

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

– Grondwaterstand:
  • Op de doorsnede dient de grondwaterstand tussen 0-2 km van de verticale as op 1-2 meter onder het maaiveld te liggen (tussen 2 en 4 km is er een overgang) 1
  • Op de doorsnede dient de grondwaterstand tussen 4-6,5 km van de verticale as op < 0,5 meter onder het maaiveld te liggen 1

– Agrarisch bodemgebruik:
  • bij de letter C onder de doorsnede: akkerland 1
  • bij de letter D onder de doorsnede: grasland 1

25 **maximumscore 1**
Voorbeelden van een juist argument zijn:
– De vegetatie kan het climaxstadium bereiken.
– Niet beheren leidt tot een grotere diversiteit.

26 **maximumscore 1**
Voorbeelden van een juist argument zijn:
– Gradiënten worden in stand gehouden.
– Beheren zorgt voor een grotere dynamiek.

Opgave 7 – Ecologie en edelherten

27 **maximumscore 2**
• Hoe groter het eiland is, hoe hoger de biodiversiteit op dat eiland 1
• Hoe verder het eiland van het vasteland ligt, hoe lager de biodiversiteit op dat eiland 1

28 **maximumscore 2**
Uit de verklaring moet blijken dat:
• de aanleg van de corridor de totale oppervlakte van het natuurgebied vergroot (situatiebeschrijving) 1
• hoe groter een gebied is, hoe meer soorten of populaties van dezelfde soort het kan herbergen (algemene regel) 1

29 **maximumscore 1**
(ecologische) kerngebieden

30 **maximumscore 2**
• het zandlandschap 1
• het zeekleilandschap 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

31 maximumscore 1

Voorbeelden van een juiste ruimtelijke ontwikkeling zijn:
- Steeds meer grond wordt aan de landbouw onttrokken en aan de natuur ‘teruggegeven’.
- Steeds meer gebieden worden aangewezen om gebruikt te worden om de hoogwaterproblematiek te bestrijden.

32 maximumscore 1

Voorbeelden van een juiste ruimtelijke ontwikkeling zijn:
- de aanleg van een grootschalige verkeersinfrastructuur / compartimentering
- verstedelijking / verstening van het landschap / uitbreiding van bebouwd gebied

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 20 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

bron 1	vrij naar: Robert Stiphout; Elsevier, 25 februari 2006
bron 2	vrij naar: CBS, Bevolkingstrends 2006, 3e kwartaal 2006
bron 3	vrij naar: Havenbedrijf Rotterdam nv, 10 oktober 2006
bron 4	vrij naar: www.portofRotterdam.nl, 2006
bron 5	vrij naar: PKB Betuweroute Deel 3, kabinetsstandpunt, Den Haag 1993
bron 6	vrij naar: www.elsevier.nl
bron 7	vrij naar: Atlas der Globalisierung, Le monde diplomatique, 2007
bron 8	vrij naar: Water en conflicten, Protos Gent, www.prtosh20.org
bron 9	vrij naar: Geographische Rundschau, februari 2, 2006
bron 10	vrij naar: Topografische Dienst Kadaster Emmen, kaart 16 West Steenwijk, 2004
bron 11	bron: De Grote Bosatlas
bron 12	vrij naar: www.synbiosys.alterra.nl en NRC Handelsblad, 4 oktober 2006
bron 13	vrij naar: www.natuurflevoland.biofaan.nl en NRC Handelsblad, 4 oktober 2006
bron 14	vrij naar: NRC Handelsblad, 20 mei 2006

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2007

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 53 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Politiek en ruimte

Opgave 1 – Handel van de ACP-landen

1 maximumscore 1
Het betreft veelal voormalige koloniën van lidstaten van de EU.

2 maximumscore 2
Voorbeelden van juiste aanwijzingen zijn:
- Veel ACP-landen zijn bij de export voor 25-50% afhankelijk van één grondstof.
- Veel ACP-landen zijn bij de export voor 25-50% afhankelijk van één landbouwproduct.
- Van veel ACP-landen gaat minimaal 30% van de export naar één land.

per juiste aanwijzing 1

3 maximumscore 1
Een voorbeeld van een juist argument vóór is:
Uit de cijfers 11,5% - 5,8% - 4,1% blijkt dat het aandeel van de export naar de EU-landen in de totale export van de ACP-landen terugloopt.

Opmerking
Als in het antwoord verwezen wordt naar import door ACP-landen uit de EU moet dit fout gerekend worden, omdat dit niet overeenkomt met het doel van de handelsafspraken.

4 maximumscore 1
Een voorbeeld van een juist argument tégen is:
De waarde van de export uit de ACP-landen naar de EU neemt sterk toe.

Opgave 2 – Gemeentelijke herindeling, enkele voorbeelden

5 maximumscore 1
20.000 – 50.000 inwoners

6 maximumscore 1
suburbanisatie/vestigingsoverschot

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

7 maximumscore 2

- bron 3 – homogene regio 1
- bron 5 – homogene regio 1

8 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste vragen zijn:

– Waar doen inwoners van Waterland hun niet–dagelijkse inkopen?
– Waar staan de scholen voor voortgezet onderwijs voor de leerlingen die in Waterland wonen?
– Waar bezoeken inwoners van Waterland een specialist of ziekenhuis?

per juiste vraag 1

Opgave 3 – Regio Eemland

9 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat de gemeenten die deel uitmaken van de regio Eemland alle een grote, op Amersfoort gerichte forensenstroom hebben 1
- gebruikte kaart: 31F (51e druk: 27F) 1

10 maximumscore 1

Een voorbeeld van een juist antwoord is:
Amersfoort heeft een kleinere bevolkingsgroei dan de omliggende gemeenten.

11 maximumscore 3

- de gemeente Nijkerk 1

Uit de argumentatie moet blijken dat:

- er forensisme bestaat tussen de gemeenten Nijkerk en Amersfoort 1
- terwijl Nijkerk in een andere provincie ligt 1

Opgave 4 – Steenwijk

12 maximumscore 1

Steenwijk is een tertiair regionaal centrum.

13 maximumscore 2

Uit kaart 57A (51e druk: 51A) blijkt dat het verzorgingsgebied van de plaats Steenwijk groter is dan het grondgebied van de gemeente Steenwijk.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

14 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat:

- bestuurlijke grenzen niet gekoppeld worden aan drempelwaarde en reikwijdte 1
- terwijl dit bij instellingen als ziekenhuizen en onderwijsinstellingen wél het geval is 1

15 maximumscore 1

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:
Bij samenvoeging van gemeenten worden kostenbesparingen als gevolg van schaalvoordelen verwacht.

Opgave 5 – Handel tussen Mexico en de Europese Unie

16 maximumscore 2

- De uitvoer van Mexico naar de EU is zo klein dat deze niet meer apart in de figuur vermeld wordt 1
- Het aandeel van de EU in de totale invoer in Mexico is gedaald 1

17 maximumscore 2

Uit de verklaring moet blijken dat:

- De handelstarieven tussen Mexico en de VS tussen 1992 en 1997 sterk verminderd zijn, dit in tegenstelling tot de handelstarieven tussen Mexico en de EU, die in stand zijn gebleven (situatiebeschrijving) 1
- Handelsstromen verschuiven naar gebieden waar minder handelsbarrières tussen landen bestaan (verklarend principe) 1

18 maximumscore 3

Uit de redenering moet blijken dat:

- bij import van bewerkte cacaoproducten (oorzaak) 1
- er verlies aan toegevoegde waarde voor de Europese cacaoverwerkende industrie ontstaat (gevolg) 1
- zodat deze industrie in de EU moet worden beschermd (oordeel) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Natuur en milieu

Opgave 6 – De Ebrodelta

19 **maximumscore 1**
minder dan 500 mm

20 **maximumscore 1**
Uit het antwoord moet blijken dat in Spanje de neerslagverschillen kleiner zijn dan op wereldschaal (waardoor minder klassen nodig zijn).

Opmerking
Een antwoord waaruit blijkt dat de kaartschaal van invloed is op de klassenindeling, mag worden goed gerekend.

21 **maximumscore 2**
Uit de verklaring moet blijken dat:
- de Ebro een kleiner debiet krijgt (situatiebeschrijving) 1
- hoe kleiner het debiet, hoe kleiner het transporterend vermogen (verklarend principe) 1

22 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat:
- het zuidoosten van Spanje meer landbouwproducten zou kunnen produceren 1
- waardoor de agrarische export zou kunnen toenemen (positieve bijdrage aan de betalingsbalans) / meer werkgelegenheid in de agrarische sector ontstaat 1

23 **maximumscore 1**
toerisme/dienstverlening

Opgave 7 – Het zeekleilandschap in Noord-Nederland

24 **maximumscore 1**
Hoe dichter een gebied bij de kust ligt, des te hoger het gebied ligt.

25 **maximumscore 2**
Een voorbeeld van een juiste verklaring is:
- Naarmate een gebied dichter bij zee ligt, is het later ingepolderd (situatiebeschrijving) 1
- Hoe later een gebied is ingepolderd, hoe hoger het is opgeslibd (verklarend principe) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

26 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat in dit gebied landaanwinning heeft plaatsgevonden in het verlengde van bestaande kavels.

27 **maximumscore 2**
Uit de argumentatie moet blijken dat:
- na gaswinning er bodemdaling zal plaatsvinden 1
- waardoor deze gebieden weer permanent onder water zullen verdwijnen 1

28 **maximumscore 3**
- windenergie 1
- Uit de uitleg moet blijken dat in kustgebieden de gemiddelde windsnelheid het grootst is / er minder obstakels voor de wind zijn dan verder in het binnenland 2

Opmerking
Getijdenenergie is hier onjuist omdat de dynamiek daarvan voor het Waddengebied te groot is / omdat het getijdenverschil te klein is.

Opgave 8 – Waterbalans en waterkwaliteit in Nederland

29 **maximumscore 1**
april tot en met augustus

30 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juist argument is:
Het spaarbekken wordt gevuld met rivierwater en dit is, in principe, een onuitputtelijke stroom.

31 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juist argument is:
Het betreft hier schoon water dat schaars kan worden (als bijvoorbeeld het rivierwater dat voor aanvulling moet zorgen, te sterk vervuild is).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

32 maximumscore 2

twee van de volgende:
- (De kaarten 46E en F [51e druk: 42E en F] laten zien dat) de organische vervuiling in die periode is afgenomen.
- (De kaarten 46E en F [51e druk: 42E en F] laten zien dat) het aantal zuiveringsinstallaties in die periode is toegenomen.
- (Figuur 46G [51e druk: 42G] laat zien dat) het fosfaatgehalte van het Maaswater is afgenomen.
- (Figuur 46G [51e druk: 42G] laat zien dat) het cadmiumgehalte van het Maaswater is afgenomen.

per juist gegeven 1

33 maximumscore 1

Voorbeelden van een juiste reden zijn:
- Het totale drinkwaterverbruik per jaar vertoont een (sterk) stijgende lijn.
- Het drinkwaterverbruik per persoon per dag vertoont een (sterk) stijgende lijn.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 6 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

bron 1	Eurostat, Brussel, oktober 2002
bron 2	Trouw, 30 augustus 1999
bron 3	Trouw, 20 november 1998
bron 4	Trouw, 30 augustus 1999
bron 5	Trouw, 28 augustus 1999
bron 6	De Grote Bosatlas, 51e druk
bron 7	NRC Handelsblad, 19 januari 2000
bron 8	De Grote Bosatlas
bron 9	De Grote Bosatlas
bron 10	LBA-actualiteiten nummer 6, 25 februari 2000
bron 11	Donkers, Henk, Geografie, juni 2003
bron 12	Kartlab FRW UU, Geografie, juni 2003
bron 13	NASA, Geografie, juni 2003
bron 14	Donkers, Henk, Geografie, juni 2003
bron 15	Topografische Dienst Emmen, kaart 3 West, 1994
bron 16	Brabants Dagblad, 2 april 2004

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2007

tijdvak 1

aardrijkskunde Compex

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 49 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Politiek en ruimte

Opgave 1 – Handel van de ACP-landen

1 maximumscore 1
Het betreft veelal voormalige koloniën van lidstaten van de EU.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

2 **maximumscore 2**
Voorbeelden van juiste aanwijzingen zijn:
- Veel ACP-landen zijn bij de export voor 25-50% afhankelijk van één grondstof.
- Veel ACP-landen zijn bij de export voor 25-50% afhankelijk van één landbouwproduct.
- Van veel ACP-landen gaat minimaal 30% van de export naar één land.

per juiste aanwijzing 1

3 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juist argument vóór is:
Uit de cijfers 11,5% - 5,8% - 4,1% blijkt dat het aandeel van de export naar de EU-landen in de totale export van de ACP-landen terugloopt.

Opmerking
Als in het antwoord verwezen wordt naar import door ACP-landen uit de EU moet dit fout gerekend worden, omdat dit niet overeenkomt met het doel van de handelsafspraken.

4 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juist argument tégen is:
De waarde van de export uit de ACP-landen naar de EU neemt sterk toe.

Opgave 2 – Gemeentelijke herindeling, enkele voorbeelden

5 **maximumscore 1**
20.000 – 50.000 inwoners

6 **maximumscore 1**
suburbanisatie / vestigingsoverschot

7 **maximumscore 2**
- bron 3 – homogene regio 1
- bron 5 – homogene regio 1

8 **maximumscore 2**
Voorbeelden van juiste vragen zijn:
- Waar doen inwoners van Waterland hun niet–dagelijkse inkopen?
- Waar staan de scholen voor voortgezet onderwijs voor de leerlingen die in Waterland wonen?
- Waar bezoeken inwoners van Waterland een specialist of ziekenhuis?

per juiste vraag 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 3 – Regio Eemland

9 **maximumscore 2**
- Uit het antwoord moet blijken dat de gemeenten die deel uitmaken van de regio Eemland alle een grote, op Amersfoort gerichte forensenstroom hebben 1
- gebruikte kaart: 31F (51e druk: 27F) 1

10 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juist antwoord is:
Amersfoort heeft een kleinere bevolkingsgroei dan de omliggende gemeenten.

11 **maximumscore 3**
- de gemeente Nijkerk 1

Uit de argumentatie moet blijken dat:
- er forensisme bestaat tussen de gemeenten Nijkerk en Amersfoort 1
- terwijl Nijkerk in een andere provincie ligt 1

Opgave 4 – Steenwijk

12 **maximumscore 1**
Steenwijk is een tertiair regionaal centrum.

13 **maximumscore 2**
Uit kaart 57A (51e druk: 51A) blijkt dat het verzorgingsgebied van de plaats Steenwijk groter is dan het grondgebied van de gemeente Steenwijk.

14 **maximumscore 2**
Uit de uitleg moet blijken dat:
- bestuurlijke grenzen niet gekoppeld worden aan drempelwaarde en reikwijdte 1
- terwijl dit bij instellingen als ziekenhuizen en onderwijsinstellingen wél het geval is 1

15 **maximumscore 1**
Een voorbeeld van een juiste uitleg is:
Bij samenvoeging van gemeenten worden kostenbesparingen als gevolg van schaalvoordelen verwacht.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 5 – Handel tussen Mexico en de Europese Unie

16 **maximumscore 2**

- De uitvoer van Mexico naar de EU is zo klein dat deze niet meer apart in de figuur vermeld wordt 1
- Het aandeel van de EU in de totale invoer in Mexico is gedaald 1

17 **maximumscore 2**

Uit de verklaring moet blijken dat:

- De handelstarieven tussen Mexico en de VS tussen 1992 en 1997 sterk verminderd zijn, dit in tegenstelling tot de handelstarieven tussen Mexico en de EU, die in stand zijn gebleven (situatiebeschrijving) 1
- Handelsstromen verschuiven naar gebieden waar minder handelsbarrières tussen landen bestaan (verklarend principe) 1

18 **maximumscore 3**

Uit de redenering moet blijken dat:

- bij import van bewerkte cacaoproducten (oorzaak) 1
- er verlies aan toegevoegde waarde voor de Europese cacaoverwerkende industrie ontstaat (gevolg) 1
- zodat deze industrie in de EU moet worden beschermd (oordeel) 1

Natuur en milieu

Opgave 6 – Waterbalans en waterkwaliteit in Nederland

19 **maximumscore 1**

april tot en met augustus

20 **maximumscore 1**

Een voorbeeld van een juist argument is:
Het spaarbekken wordt gevuld met rivierwater en dit is, in principe, een onuitputtelijke stroom.

21 **maximumscore 1**

Een voorbeeld van een juist argument is:
Het betreft hier schoon water dat schaars kan worden (als bijvoorbeeld het rivierwater dat voor aanvulling moet zorgen, te sterk vervuild is).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

22 maximumscore 2

twee van de volgende:
- (De kaarten 46E en F [51e druk: 42E en F] laten zien dat) de organische vervuiling in die periode is afgenomen.
- (De kaarten 46E en F [51e druk: 42E en F] laten zien dat) het aantal zuiveringsinstallaties in die periode is toegenomen.
- (Figuur 46G [51e druk: 42G] laat zien dat) het fosfaatgehalte van het Maaswater is afgenomen.
- (Figuur 46G [51e druk: 42G] laat zien dat) het cadmiumgehalte van het Maaswater is afgenomen.

per juist gegeven 1

23 maximumscore 1

Voorbeelden van een juiste reden zijn:
- Het totale drinkwaterverbruik per jaar vertoont een (sterk) stijgende lijn.
- Het drinkwaterverbruik per persoon per dag vertoont een (sterk) stijgende lijn.

Opgave 7 - De Nederlandse landschappen in foto's en kaarten

24 maximumscore 4

foto 1: kaart C
foto 2: kaart A
foto 3: kaart F
foto 4: kaart E

per juiste combinatie van foto en kaart 1

Opgave 8 - De vakantievoetafdruk

25 maximumscore 1

5671m²

26 maximumscore 2

Uit de verklaring moet blijken dat:
- de Canarische Eilanden (vanuit Nederland) vrijwel uitsluitend per vliegtuig te bereiken zijn (situatiebeschrijving) 1
- vliegtuigen veel energie verbruiken waardoor een vliegreis relatief zwaar drukt op de omvang van de vakantievoetafdruk (verklarend principe) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

27 maximumscore 2

a: fiets / te voet
b: trekkerstent
c: lokale producten en zelf koken
d: ontspanning en relaxen, op natuur gerichte vakantie

Indien vier antwoorden juist	2
Indien drie of twee antwoorden juist	1
Indien één antwoord juist	0

Opgave 9 - Het Krijt/lösslandschap

28 maximumscore 1
terrassenlandschap / (breed) rivierdal met terrassen / rivierterras

29 maximumscore 1
graften

30 maximumscore 2
Uit de uitleg moet blijken dat de getoonde ploegrichting niet effectief is omdat:

• Er dwars op de hoogtelijnen / dwars op de helling wordt geploegd	1
• Water sneller kan afstromen als de ploegvoren van boven naar beneden lopen	1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 6 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

bron 1	Eurostat, Brussel, oktober 2002
bron 2	Trouw, 30 augustus 1999
bron 3	Trouw, 20 november 1998
bron 4	Trouw, 30 augustus 1999
bron 5	Trouw, 28 augustus 1999
bron 6	De Grote Bosatlas, 51e druk
bron 7	NRC Handelsblad, 19 januari 2000
bron 8	De Grote Bosatlas
bron 9	De Grote Bosatlas
bron 10	LBA-actualiteiten nummer 6, 25 februari 2000

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Bron van de foto's bij opgave 7	Paul Paris Les Images, Amstelveen
Bron van de kaarten bij opgave 7	Topografische ondergrond © Topografische Dienst Kadaster, Emmen
Bron van de videofragmenten bij opgave 9	serie Geo Topics van Teleac NOS

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

2007

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Inzenden scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).
Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 60 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Politiek en ruimte

Opgave 1 – Mogelijke toetreding van Turkije tot de EU

1 maximumscore 1
Turkije kent een hoog percentage moslims.

Opmerking
Het antwoord 'Turkije is een islamitisch land' mag worden goed gerekend.

2 maximumscore 3
Uit de redenering moet blijken dat:
- door de komst van jonge migranten uit Turkije (oorzaak) 1
- de bevolking in een aantal Europese landen minder snel vergrijst (gevolg / oorzaak) 1
- waardoor de productieve leeftijdsgroep minder snel afneemt / de problemen op de arbeidsmarkt minder worden / de pensioenvoorziening voldoende blijft (gevolg) 1

3 maximumscore 2
Voorbeelden van een passende redenering zijn:
- Door de toetreding tot de EU zal de welvaart in Turkije stijgen / zullen zich meer (Europese) bedrijven vestigen in Turkije (oorzaak) 1
- waardoor er minder Turken naar Europa zullen komen / waardoor de Turken die in Europa wonen eerder naar Turkije zullen terugkeren (gevolg) 1

4 maximumscore 1
Cyprus

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

5 maximumscore 2

– argument van het lage bnp/inwoner
  • geen correct argument 0
  • In de lidstaten Letland en Litouwen waren de inkomens/inwoner nog lager dan in Turkije 1
– argument van de grote primaire sector:
  • wel een correct argument 0
  • In Turkije werkt een erg groot deel van de beroepsbevolking nog in de landbouw in vergelijking met de tien nieuwe lidstaten van de EU 1

Opgave 2 – Suikerhandel: Europa en ontwikkelingslanden

6 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat:
• de EU-boeren (bij overproductie) hun producten tegen bodemprijzen kunnen dumpen in ontwikkelingslanden (oorzaak) 1
• waardoor de inheemse boeren hun eigen producten niet meer kunnen afzetten (gevolg) 1

7 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat:
• Alleen de twee eerstgenoemde landen zogenaamde ACP-landen zijn / voormalige koloniën zijn 1
• deze landen met lagere tariefheffingen hun producten op de EU-markt kwijt kunnen 1

8 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat:
• de boeren in deze landen al veel meer suiker produceren dan ze in eigen land kunnen afzetten 1
• de boeren nu nog eens veel goedkopere rietsuiker op hun eigen markt zien verschijnen 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 3 – De nieuwe gemeente Wijdemeren

9 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat:
- de gemeente Loosdrecht bij de provincie Utrecht hoorde 1
- terwijl Hilversum net als 's-Graveland en Nederhorst den Berg bij Noord-Holland hoort 1

10 maximumscore 1

atlaskaart 57A (51e druk: 51A)

11 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste vragen zijn:
- Waar gaan de jongeren van 's-Graveland en Nederhorst den Berg naar de middelbare school?
- Waar gaan de bewoners van 's-Graveland en Nederhorst den Berg naar het ziekenhuis?
- Waar gaan de bewoners van 's-Graveland en Nederhorst den Berg winkelen?

Opmerking
- *De vraag: "Hoort u bij het verzorgingsgebied van Hilversum?" moet fout gerekend worden.*
- *Vragen die verwijzen naar werkplek/werkgemeente fout rekenen.*

12 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat:
- de dorpen van de (nieuwe) gemeente Wijdemeren omringd zijn door veenplassen/veenmoerassen (oorzaak) 1
- waardoor de dorpen erg geïsoleerd van Hilversum bleven (gevolg) 1

13 maximumscore 2

Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:
- door suburbanisatie / bouw van recreatiewoningen (oorzaak) 1
- komen mensen met stedelijke gewoonten in de gemeente Wijdemeren wonen (gevolg) 1

of
- door de toegenomen mobiliteit (oorzaak) 1
- zullen er meer contacten zijn met stedelijke gebieden (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 4 – De toekomst van woonboulevards

14 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat:

- De gemiddelde reistijd naar de winkels kleiner werd / de relatieve afstand naar de winkels kleiner werd (oorzaak) 1
- waardoor de reikwijdte is toegenomen zodat er mensen van verder weg naar de winkel kunnen komen (gevolg) 1

15 maximumscore 3

Voorbeelden van juiste redenen zijn:

- toegenomen mobiliteit
- betere informatievoorziening (waardoor mensen beter op de hoogte zijn van het aanbod in verder weg gelegen woonwinkelcentra)
- grotere diversiteit in aanbod van winkels in woonmalls (waardoor mensen bereid zijn grotere afstanden af te leggen) / moderner en luxueuzer aanbod van goederen (waardoor mensen bereid zijn grotere afstanden af te leggen)
- meer vrije tijd (waardoor mensen grotere afstanden kunnen afleggen om te winkelen) / funshoppen

per juiste reden 1

16 maximumscore 3

Voorbeelden van een juiste argumentatie zijn:

- Volgens bron 11 blijven de bestedingen gelijk 1
- terwijl het aantal woonboulevards stijgt 1
- waardoor de gemiddelde besteding per woonboulevard daalt 1

17 maximumscore 2

- Een voorbeeld van een juist **ruimtelijk** argument is:
  Ongecoördineerde uitbreiding leidt tot meer vloeroppervlak en daardoor tot onnodig ruimtebeslag.
- Een voorbeeld van een juist **economisch** argument is:
  Ongecoördineerde uitbreiding kan tot leegstand leiden in de slechtere woonboulevards en daardoor tot inkomstenderving van de gemeente.

per juist argument 1

18 maximumscore 1

schaalvergroting

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Natuur en milieu

Opgave 5 – Een zandlandschap in verandering

19 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste fysischgeografische factoren zijn:
- reliëf
- meanderende beek
- grondsoort of bodemtype
- grondwaterspiegel

per juiste factor 1

20 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste sociaalgeografische factoren zijn:
- de stand van de techniek ten tijde van de ontginning
- de periode van ontginning (het Vragenderveld is later ontgonnen en kent grotere en rechtere percelen)
- eigendomsverhoudingen

per juiste sociaalgeografische factor 1

21 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste veranderingen zijn:
- De kleinere kavels zijn samengevoegd tot grotere kavels.
- Er zijn rechte (verharde) wegen aangelegd.
- Er zijn nieuwe boerderijen in het gebied gebouwd / de boerderijen staan meer verspreid.
- Coulissen zijn verdwenen.

per juiste verandering 1

22 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste factoren zijn:
- Lage grondwaterspiegel als gevolg van relatief hoge ligging.
- Zand is sterk doorlatend.

per juiste factor 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

23 maximumscore 3

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Natuurlijke beken hebben een geringer verhang / kennen een geringer hoogteverschil per kilometer / hebben meer bochten (oorzaak) 1
- waardoor de afwatering geleidelijker verloopt / de waterafvoer vertraagt (gevolg / oorzaak) 1
- waardoor er meer water in de ondergrond zakt (gevolg) 1

24 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste maatregelen zijn:

- minder bemesten
- hagen en houtwallen laten staan
- stroken langs kavelgrenzen niet maaien
- meer variatie in gewaskeuze aanbrengen
- later maaien in verband met broedende weidevogels
- minder diep ontwateren

per juiste maatregel 1

25 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste argumentatie is:

- Volgens de atlaskaarten ligt Vragender in een gebied met een bruine koers (op de grens van het gebied met de blauwe koers) waarbij plaatselijk aandacht is voor natuur en landschap. Het gebied rond Gemert valt onder de gele koers (concentratie van tuinbouw en bio-industrie) 1
- In het gebied met een bruine koers is het landbouwbelang soms ondergeschikt aan het natuurbelang. In het gebied met een gele koers gaat het landbouwbelang voor 1

Opgave 6 – Sojateelt, een belangrijke oorzaak van ontbossing in Brazilië

26 maximumscore 3

Uit de redenering moet blijken dat ten behoeve van de sojateelt:

- er sterke ontbossing plaatsvindt (oorzaak) 1
- die in combinatie met de grote neerslaghoeveelheden in het gebied (oorzaak) 1
- (versterkte) bodemerosie tot gevolg heeft (waardoor de oppervlakte bruikbare bodem afneemt) (gevolg) 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

27 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste manieren zijn:
- Als gevolg van het verdwijnen van de oorspronkelijke begroeiing wordt regenwater sneller afgevoerd / is er minder stijgingsneerslag.
- Door het gebruik van pesticiden/herbiciden wordt zoet water onbruikbaar.
- De teelt van soja heeft veel irrigatiewater nodig.

per juiste manier 1

28 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat:
- Nederland soja importeert om onder andere te gebruiken als veevoer 1
- Op deze wijze benutten wij landbouwgrond in Brazilië, waardoor onze milieugebruiksruimte bodem groter wordt 1

29 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste argumenten op lokale schaal zijn:
- Argument vóór: 1
  - Mogelijk wordt het geld dat met de teelt wordt verdiend in de lokale economie geïnvesteerd.
- Argument tégen: 1
  - De teelt is arbeidsextensief, levert weinig banen op.
  - De lokale voedselproductie komt in gevaar, (waardoor het voedsel duurder wordt).

30 maximumscore 1

In Rio Grande do Sul zijn geen grote oppervlakten bos/oerwoud meer, in Rondônia wel.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 22 juni naar Cito.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

bron 1	Besturen in Europa, H. van der Wusten / V. Mamadouh, in: Geografie, november/december 2004
bron 2	Geografie, november/december 2004
bron 3	De Grote Bosatlas, 52e druk
bron 4	Cito
bron 5	Cito
bron 6	site van de gemeente Wijdemeren, 20 september 2005
bron 7	De Grote Bosatlas, 51e druk
bron 8	Hoofdbedrijfschap Detailhandel, november 2004
bron 9	Kaart 37FZ, Topografische Dienst, Emmen
bron 10	www.wpmgroep.nl
bron 11	Woonboulevards: huidige positie en toekomstperspectief, Hoofdbedrijfschap Detailhandel, november 2004
bron 12	Hoofdbedrijfschap Detailhandel, november 2004
bron 13	NRC, 19 mei 2005 en 23 augustus 2005, NRC, 5 september 2005, Productschap voor Margarine, Vetten en Oliën, 2005
bron 14	Instituto Brasiliero de Geografia e Estastística (IBGE)

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20 **06**

Tijdvak 1

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr. 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

N.B. Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor het examen aardrijkskunde HAVO kunnen maximaal 54 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Antwoorden	Deel-scores

Politiek en ruimte

Opgave 1 – Provinciale herindeling

Maximumscore 1

1 □ Voorbeelden van een juiste taak zijn:
- Het maken van streekplannen.
- Het op elkaar afstemmen van plannen inzake de ruimtelijke ordening van de gemeenten in de desbetreffende provincie.

Maximumscore 2

2 □ Uit de argumentatie moet blijken dat de provincie Flevoland (in tegenstelling tot Friesland) een zeer groot vestigingsoverschot kent en dat bij die nieuwkomers het regionaal bewustzijn nog niet zo sterk ontwikkeld zal zijn.

Maximumscore 2

3 □ Uit de uitleg moet blijken dat die superprovincie sociaal-economisch (bevolkingsomvang, economie) erg uitsteekt boven de andere en daardoor veel meer politieke invloed op Den Haag kan uitoefenen dan de andere provincies in Nederland.

Maximumscore 2

4 □ Uit de uitleg moet blijken dat Flevoland grotendeels door water gescheiden is van de andere provincies.

Maximumscore 1

5 □ Juiste argumenten verwijzen naar de vele / de veelsoortige relaties die de bewoners van deze steden (nog) onderhouden met Amsterdam / de Randstad.

Maximumscore 2

6 □ Een juist argument verwijst naar het hoge percentage inwoners van Flevoland dat in Almere en Lelystad woont.

Opgave 2 – Gemeentelijke herindeling van Eindhoven

Maximumscore 2

7 □ Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:
- Het compacte stadbeleid voeren.
- Het vliegveld Welschap voor woningbouw bestemmen / herinrichting van industriegebieden.

Maximumscore 2

8 □ Uit de uitleg moet blijken dat door samenvoeging een gemeente ontstaat met een groter aantal inwoners die moeilijker is in te lijven door Eindhoven en Helmond dan de bestaande kleine gemeenten.

Maximumscore 2

9 □ Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- De grotere ‘afstand’ tussen gemeentebestuur en burgers.
- Het verloren gaan van de eigen identiteit.
- De stijging van lokale lasten.

per juist argument 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 3

10 □ Voorbeelden van juiste kaarten zijn:
- 51A (51e druk: kaart 47A)
- 51C (51e druk: kaart 47C)
- 52A (51e druk: kaart 45D)
- 52C (51e druk: kaart 45C)

per juiste kaart **1**

Opmerking
Een verwijzing naar kaart 49C (51e druk: kaart 46C) alsmede kaart 46D in de 51e druk mag worden goed gerekend.

Maximumscore 1

11 □ Het gebrek aan woningen/woonruimte/bouwgrond voor mensen met hogere inkomens.

Opgave 3 – Uitbreiding van de Europese Unie, van twee kanten bekeken

Maximumscore 2

12 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- De omvang van de Poolse afzetmarkt.
- De verwachte groei van de Poolse afzetmarkt.
- Door in Polen te investeren krijgen zij een betere toegang tot de EU.

per juiste reden **1**

Maximumscore 1

13 □ kaart 80K (51e druk: kaart 70K)

Maximumscore 2

14 □
- Polen importeert vanuit Rusland vooral grondstoffen **1**
- Polen importeert vanuit de EU vooral (hoogwaardige) industrieproducten **1**

Maximumscore 2

15 □
- Geografisch: Duitsland grenst aan Polen, dus lage transportkosten **1**
- Demografisch: Duitsland heeft veel inwoners en is dus een grote afzetmarkt **1**

Maximumscore 2

16 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- in de periode 1970-2000 het communistische systeem in Midden- en Oost-Europa ten onder ging **1**
- waardoor de gedwongen handelscontacten met de andere Oostbloklanden werden beëindigd / de toegang tot de West-Europese landen makkelijker werd **1**

Maximumscore 2

17 □
- De deelrepubliek Kaliningrad is door de toetreding van Polen en Litouwen een enclave binnen de EU geworden **1**
- Er moet een oplossing gevonden worden voor het verkeer van mensen en goederen tussen de deelrepubliek Kaliningrad en de rest van Rusland **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

18 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Oekraïne heeft een erg laag BBP/BNP per inwoner.
- De geringe koopkracht per inwoner in Oekraïne.
- De zwakke economie / geringe kredietwaardigheid van Oekraïne.

per juiste reden **1**

[redacted] **Natuur en milieu**

[redacted] **Opgave 4 – De kringloop van het water**

Maximumscore 3

19 □
- 4 – oppervlakteafstroming of een omschrijving hiervan **1**
- 5 – verdamping of een omschrijving hiervan **1**
- 6 – infiltratie of een omschrijving hiervan **1**

Maximumscore 3

20 □
- pijl 4 **1**

Uit de uitleg moet blijken dat:
- de oppervlakteafstroming een kracht uitoefent op het aardoppervlak **1**
- waardoor de bodemlaag van de hellingen kan worden afgespoeld (als de mens een handje helpt door de vegetatie te verwijderen) **1**

Maximumscore 2

21 □
- 5 – de verdamping (op het land) neemt af **1**
- 6 – de infiltratie neemt af **1**

[redacted] **Opgave 5 – De ongelijke verdeling van mensen en water over de aarde**

Maximumscore 1

22 □ Australië en Oceanië

Maximumscore 1

23 □ Nederland beschikt over relatief veel aanvoer van rivierwater.

Maximumscore 2

24 □ Uit vergelijking van de kaarten blijkt dat met name ’s zomers de meeste neerslag valt in gebieden waar relatief weinig mensen wonen.

Maximumscore 2

25 □
- Deze bewering is juist **0**
- Voorbeelden van een juiste argumentatie zijn: **2**
  - Soms bevatten watervoerende lagen fossiel water.
  - (Diepe) watervoerende lagen worden niet altijd voldoende/snel aangevuld.

[redacted] **Opgave 6 – Wegaanleg in het Amazonegebied**

Maximumscore 3

26 □ Uit de argumentatie moet blijken dat:
- de uitspraak geldig is voor een deel van de route omdat de route niet overal door tropisch regenwoud loopt **2**
- gebruikte kaart: 52e druk: 168C (51e druk: 150C) **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
27 □	Uit de uitleg moet blijken dat:	
	• voor koffieplantages, houtproductie en extensieve veeteelt tropisch regenwoud gekapt moet worden	1
	• waardoor versnelde bodemerosie / aantasting van het ecosysteem / vermindering van de biodiversiteit in (delen van) Brazilië optreden	1
	Maximumscore 2	
28 □	• Milieudimensie/natuurdimensie: nagegaan moet worden welk traject de minste gevolgen heeft voor het milieu / de biodiversiteit	1
	• Politieke dimensie: nagegaan moet worden op welke wijze bij de trajectkeuze rekening wordt gehouden met de bewoners van dit gebied	1

inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 7 juni naar Cito.

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO - Compex

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20 **06**

Tijdvak 1

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr. 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

N.B. Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor het examen aardrijkskunde Compex HAVO kunnen maximaal 55 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores

Politiek en ruimte

Opgave 1 - Provinciale herindeling

Maximumscore 1

1 ☐ Voorbeelden van een juiste taak zijn:
- het maken van streekplannen
- het op elkaar afstemmen van plannen inzake de ruimtelijke ordening van de gemeenten in de desbetreffende provincie

Maximumscore 2

2 ☐ Uit de argumentatie moet blijken dat de provincie Flevoland (in tegenstelling tot Friesland) een zeer groot vestigingsoverschot kent en dat bij die nieuwkomers het regionaal bewustzijn nog niet zo sterk ontwikkeld zal zijn.

Maximumscore 2

3 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat die superprovincie sociaal-economisch (bevolkingsomvang, economie) erg uitsteekt boven de andere en daardoor veel meer politieke invloed op Den Haag kan uitoefenen dan de andere provincies in Nederland.

Maximumscore 2

4 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat Flevoland grotendeels door water gescheiden is van de andere provincies.

Maximumscore 1

5 ☐ Juiste argumenten verwijzen naar de vele / de veelsoortige relaties die de bewoners van deze steden (nog) onderhouden met Amsterdam / de Randstad.

Maximumscore 2

6 ☐ Een juist argument verwijst naar het hoge percentage inwoners van Flevoland dat in Almere en Lelystad woont.

Opgave 2 - Gemeentelijke herindeling van Eindhoven

Maximumscore 2

7 ☐ Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:
- het compacte-stadbeleid voeren
- het vliegveld Welschap voor woningbouw bestemmen / herinrichting van industriegebieden

Maximumscore 2

8 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat door samenvoeging een gemeente ontstaat met een groter aantal inwoners die moeilijker is in te lijven door Eindhoven en Helmond dan de bestaande kleine gemeenten.

Maximumscore 2

9 ☐ Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- de grotere ‘afstand’ tussen gemeentebestuur en burgers
- het verloren gaan van de eigen identiteit
- de stijging van lokale lasten

per juist argument **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 3

10 □ Voorbeelden van juiste kaarten zijn:
- 51A (51e druk: kaart 47A)
- 51C (51e druk: kaart 47C)
- 52A (51e druk: kaart 45D)
- 52C (51e druk: kaart 45C)

per juiste kaart **1**

Opmerking
Een verwijzing naar kaart 49C (51e druk: kaart 46C) alsmede kaart 46D in de 51e druk mag worden goed gerekend.

Maximumscore 1

11 □ Het gebrek aan woningen / woonruimte / bouwgrond voor mensen met hogere inkomens.

[redacted] **Opgave 3 - Uitbreiding van de Europese Unie, van twee kanten bekeken**

Maximumscore 2

12 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- de omvang van de Poolse afzetmarkt
- de verwachte groei van de Poolse afzetmarkt
- Door in Polen te investeren krijgen zij een betere toegang tot de EU.

per juiste reden **1**

Maximumscore 1

13 □ kaart 80K (51e druk: kaart 70K)

Maximumscore 2

14 □
- Polen importeert vanuit Rusland vooral grondstoffen **1**
- Polen importeert vanuit de EU vooral (hoogwaardige) industrieproducten **1**

Maximumscore 2

15 □
- Geografisch: Duitsland grenst aan Polen, dus lage transportkosten **1**
- Demografisch: Duitsland heeft veel inwoners en is dus een grote afzetmarkt **1**

Maximumscore 2

16 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- in de periode 1970-2000 het communistische systeem in Midden- en Oost-Europa ten onder ging **1**
- waardoor de gedwongen handelscontacten met de andere Oostbloklanden werden beëindigd/ de toegang tot de West-Europese landen gemakkelijker werd **1**

Maximumscore 2

17 □
- De deelrepubliek Kaliningrad is door de toetreding van Polen en Litouwen een enclave binnen de EU geworden **1**
- Er moet een oplossing gevonden worden voor het verkeer van mensen en goederen tussen de deelrepubliek Kaliningrad en de rest van Rusland **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

18 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Oekraïne heeft een erg laag BBP / BNP per inwoner.
- de geringe koopkracht per inwoner in Oekraïne
- de zwakke economie / geringe kredietwaardigheid van Oekraïne

per juiste reden **1**

[redacted] **Natuur en milieu**

[redacted] **Opgave 4 - De ongelijke verdeling van mensen en water over de aarde**

Maximumscore 1

19 □ Australië en Oceanië

Maximumscore 1

20 □ Nederland beschikt over relatief veel aanvoer van rivierwater.

Maximumscore 2

21 □ Uit vergelijking van de kaarten blijkt dat met name 's zomers de meeste neerslag valt in gebieden waar relatief weinig mensen wonen.

[redacted] **Opgave 5 - De Nederlandse landschappen in foto's en kaarten**

Maximumscore 6

22 □ foto 1: kaart G
foto 2: kaart D
foto 3: kaart L
foto 4: kaart C
foto 5: kaart K
foto 6: kaart F

per juiste combinatie van foto en kaart **1**

[redacted] **Opgave 6 - De ecologische voetafdruk**

Maximumscore 1

23 □ Het juiste antwoord is 0,7 hectare.

Maximumscore 3

24 □ • De vragen 6 en 8a *(alleen indien beide juist: 1 punt)* **1**
• Uit de verklaring moet blijken dat vliegtuigen en/of auto's zeer grote verbruikers van fossiele energiebronnen zijn **1**
• waardoor er een groot beslag wordt gelegd op de niet-vernieuwbare hulpbronnen **1**

Maximumscore 1

25 □ Het juiste antwoord is vis.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
26 □	• Het juiste antwoord is 3,0 hectare	1
	• BNP per inwoner	1
	Opmerking: *'Levensomstandigheden en ontwikkeling' mag worden goed gerekend.*	

Opgave 7 - De kringloop van het water

	Maximumscore 3	
27 □	• A: infiltratie of 4	1
	• B: verdamping of 2	1
	• C: afstroming of 3	1
	Maximumscore 2	
28 □	• E	1
	• Uit de uitleg moet blijken dat naarmate de afstroming groter is, de bodem dunner is	1

inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 7 juni naar Cito.

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20 **06**

Tijdvak 2

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr. 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

N.B. Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor het examen aardrijkskunde HAVO kunnen maximaal 55 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores

[redacted] **Politiek en ruimte**

[redacted] **Opgave 1 – Factory Outlet Centers en winkelgedrag**

Maximumscore 2

1 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat:
- Een FOC in West-Brabant zo ver van de twee andere Factory Outlet Centers af ligt **1**
- dat dit FOC geen concurrentie van de beide andere zal ondervinden **1**

Maximumscore 1

2 ☐ drempelwaarde

Maximumscore 2

3 ☐ – Voorbeelden van een juist argument vóór de vestiging van een FOC in Etten-Leur zijn:
- De komst van een FOC schept werkgelegenheid.
- Het aanbod in een FOC is aanvullend op het bestaande winkelaanbod.

– Voorbeelden van een juist argument tegen de vestiging van een FOC in Etten-Leur zijn:
- Het FOC in Etten-Leur kan een bedreiging vormen voor de detailhandel in die regio.
- Het FOC in Etten-Leur zal veel verkeer genereren, waardoor de verkeersoverlast in die regio toeneemt.

per juist argument **1**

Maximumscore 3

4 ☐
- 1 lokaal **1**
- 2 regionaal **1**
- 3 verdwijnen van winkels in het centrum (als gevolg van concurrentie) **1**

Maximumscore 1

5 ☐ Voorbeelden van een juiste reden zijn:
- De door Roosendaal gehanteerde argumenten zijn ook van toepassing op Etten-Leur.
- De schaal genoemd in de as Duitsland-Zeeland past niet bij de schaal van het verzorgingsgebied van het FOC, waardoor het geen valide argument is.

Maximumscore 2

6 ☐ Een voorbeeld van een juist antwoord is:
- De klanten komen vooral uit Zeeland **1**
- Hun reisdoel zouden de grote winkelcentra in Breda en Tilburg zijn geweest **1**

[redacted] **Opgave 2 – Gemeentelijke herindeling in het gebied van de Utrechtse Heuvelrug**

Maximumscore 3

7 ☐
- groei aantal ouderen (≥ 65 jaar) 2000-2010, in procenten / kolom 6 **1**

Opmerking
Kolom 5 met juiste redenering mag worden goed gerekend.

- Veel mensen die in de jaren zestig suburbaniseerden **1**
- stromen in de periode 2000-2010 in de leeftijdsgroep van 65 jaar en ouder in **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
8 □	• bestuurskracht: hoe efficiënt en effectief is de organisatie en hoe goed is de dienstverlening aan de burgers?	1
	• planologische ruimtebehoefte: kan de nieuwe gemeente haar ruimtebehoefte *op eigen grondgebied* vervullen?	1
	Maximumscore 2	
9 □	• het relatief grote aantal inwoners	1
	• Uit het antwoord moet blijken dat Wijk bij Duurstede in vergelijking tot de andere gemeenten van optie 3 genoeg inwoners heeft om zelfstandig te blijven	1
	Maximumscore 2	
10 □	• kolom 12	1
	• kolom 13	1
	Maximumscore 2	
11 □	Voorbeelden van juiste functies zijn:	
	• recreatief-toeristisch gebied	
	• behoud/herstel van de natuur	
	• natuurgebied: bestaand of te ontwikkelen	
	per juiste functie	1
	Maximumscore 2	
12 □	• Wijk bij Duurstede heeft een veel kleiner percentage bos en natuur dan de overige gemeenten	1
	• Wijk bij Duurstede heeft een veel groter percentage van het oppervlak in gebruik voor agrarische doeleinden dan de overige gemeenten	1
[redacted]	**Opgave 3 – Rietsuiker en bietsuiker**	
	Maximumscore 1	
13 □	protectionisme	
	Maximumscore 1	
14 □	(sub)tropische zone/(sub)tropen	
	Maximumscore 2	
15 □	Uit de redenering moet blijken dat:	
	• Afrikaanse suikerproducenten voor het merendeel ACP-landen zijn	1
	• tussen deze landen en de EU al langer een veel vrijer handelsverkeer bestaat (dan tussen de EU en de klagende landen)	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 3

16 □ – Ik ben het ermee eens **0**

Voorbeelden van een juiste argumentatie zijn:
- Rietsuikerproducerende landen zijn bijna altijd ontwikkelingslanden **1**
- die vaak maar één of enkele exportproducten bezitten **1**
- waardoor ze voor hun economische ontwikkeling dus erg afhankelijk zijn van exportmogelijkheden **1**

of:
- Protectionisme houdt de prijzen kunstmatig hoog **1**
- waardoor de vrije marktwerking verstoord raakt **1**
- en er handelsoorlogen tussen (groepen) landen ontstaan **1**

Opmerking
Een argumentatie vanuit het idee dat je nu als belastingbetaler meebetaalt aan die subsidies en dan niet meer, mag ook goed gerekend worden.

– Ik ben het er niet mee eens **0**

Een voorbeeld van een juiste argumentatie is:
- Rietsuiker is goedkoper dan bietsuiker **1**
- daardoor wordt de vraag naar bietsuiker gering **1**
- en moeten zowel boerenbedrijven als suikerfabrieken sluiten / krijgt de agrarische sector een klap **1**

Maximumscore 1

17 □ Voorbeelden van een juiste voorspellende deelvraag zijn:
- In welke landen van de Europese Unie zal het areaal suikerbieten relatief (of absoluut) het meest afnemen?
- In welke mate zal in de landbouw het gewas suikerbiet worden vervangen door een ander gewas?

[redacted] **Natuur en milieu**

[redacted] **Opgave 4 – Het Waddengebied – bedreigingen en kansen**

Maximumscore 1

18 □ doorsnede B

Maximumscore 2

19 □
- Doorsnede A niet, omdat bij laag water geen land droog valt **1**
- Doorsnede C niet, omdat de geul ten noorden van Y te ondiep is weergegeven **1**

Maximumscore 2

20 □ Voorbeelden van een juiste ingreep met de juiste bijbehorende ruimtelijke schaal zijn:
- klimaatverandering – mondiale schaal
- calamiteit scheepvaart – continentale/mondiale schaal
- exoten – mondiale schaal

per juiste combinatie van ingreep en ruimtelijke schaal **1**

Maximumscore 3

21 □ Uit het antwoord moet blijken dat deze nutriënten:
- via grondwater en/of lozing op het oppervlaktewater **1**
- via rivieren en zeegaten en/of spuisluizen in zee terecht komen **1**
- en dan via zeestromingen (in de Noordzee) naar het Waddengebied worden getransporteerd **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
22 □	De redenering moet op de volgende punten ingaan:	
	• De vloedstroom voert zand en klei in het Waddengebied aan (die met de ebstroom niet geheel weer worden afgevoerd)	1
	• waardoor de bodemdaling wordt gecompenseerd	1
	Maximumscore 2	
23 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn:	
	• Windmolens maken veel slachtoffers onder trekvogels.	
	• Hoge windmolens zorgen voor visuele verontreiniging.	
	per juist argument	1
	Opgave 5 – Het rivierengebied	
	Maximumscore 2	
24 □	Voorbeelden van juiste redenen zijn:	
	• Uiterwaarden hebben een langgerekte vorm.	
	• Uiterwaarden worden nauwelijks doorsneden.	
	• Uiterwaarden worden niet zo intensief benut / uiterwaarden werden altijd al grotendeels aan de natuur overgelaten.	
	per juiste reden	1
	Maximumscore 3	
25 □	• een vorm van agrarisch ruimtegebruik	1
	Uit de argumentatie moet blijken dat:	
	• lagere uiterwaarden bij hoog water langer onder water staan	1
	• waardoor ze voor de boer langer onbruikbaar zijn	1
	Maximumscore 2	
26 □	Een voorbeeld van een juiste uitleg is:	
	• De begroeiing zal de sedimentatie van slib bevorderen	1
	• waardoor de uiterwaardverlaging weer gedeeltelijk teniet wordt gedaan	1
	Maximumscore 2	
27 □	Uit de uitleg moet blijken dat:	
	• door beide ingrepen de uiterwaarden op sommige plaatsen natter worden	1
	• waardoor er meer gradiënten ontstaan (die de diversiteit bevorderen)	1
	Maximumscore 2	
28 □	• de aanleg van nevengeulen	0
	• De waterstand in de nevengeulen verandert voortdurend (waardoor de dynamiek wordt bevorderd)	1
	• terwijl het water in de kleiputten stil staat	1
	inzenden scores	
	Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.	
	Zend de gegevens uiterlijk op 23 juni naar Cito.	

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**05**

Tijdvak 1

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr. 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

N.B. Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor het examen aardrijkskunde HAVO kunnen maximaal 52 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores

[redacted] **Migratie en vervoer**

[redacted] **Opgave 1**

Maximumscore 2

1 □ Voorbeelden van juiste argumenten ter ondersteuning van de hypothese zijn:
- Het zijn vooral de mensen met hogere inkomens die vertrekken naar de suburbs.
- Vooral gezinnen met kinderen / tweepersoonshuishoudens vertrekken naar de suburbs.

per juist argument **1**

Maximumscore 2

2 □ Voorbeelden van een juiste manier zijn:
- Door in de grote steden (grote aantallen) eengezinskoopwoningen te bouwen.
- Door meer grond / grotere percelen in de stad te bestemmen voor woningbouw voor gezinnen met kinderen.

Maximumscore 2

3 □ Uit de uitleg moet blijken dat:
- Vooral mensen met de hogere inkomens trekken naar de suburbane gemeenten **1**
- terwijl de mensen met de lagere inkomens zich in de centrale steden vestigen **1**

of
- Vooral autochtonen trekken naar de suburbane gemeenten **1**
- terwijl allochtonen zich in de centrale steden vestigen **1**

[redacted] **Opgave 2**

Maximumscore 1

4 □ braindrain

Maximumscore 2

5 □ Voorbeelden van juiste niet-economische motieven zijn:
- de Nederlandse nationaliteit van deze migranten
- de kennis van de Nederlandse taal bij deze migranten
- de in Nederland aanwezige familieleden

per juist motief **1**

Maximumscore 2

6 □ Voorbeelden van juiste sociaal-economische gevolgen zijn:
- relatief hogere kosten voor gezondheidszorg en oudedagsvoorzieningen als gevolg van de toename van het aandeel bejaarden
- gebrek aan arbeidskrachten als gevolg van de afname van het aandeel productieve leeftijdsgroepen

per juist gevolg **1**

Maximumscore 2

7 □ Uit het antwoord moet blijken dat:
- ongeveer de helft van de Antillianen in Amsterdam in het stadsdeel Zuidoost woont **1**
- en dat in dat stadsdeel sprake is van grote werkloosheid (52e druk: kaart 24D, 51e druk: kaart 20D) **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 3

Maximumscore 1

8 □ het BNP per hoofd van de bevolking

Maximumscore 1

9 □ Uit het antwoord moet blijken dat Jemen dichter bij de Arabische Golfstaten ligt dan Maleisië.

Maximumscore 1

10 □ complementariteit

Maximumscore 2

11 □ Voorbeelden van een juiste hypothese zijn:
- Naarmate Jemen zich economisch meer ontwikkelt, zal het aantal arbeidsmigranten naar de Arabische Golfstaten afnemen.
- Naarmate het met de economische ontwikkeling van Jemen slechter gaat, zal het aantal arbeidsmigranten naar de Arabische Golfstaten toenemen.

Opgave 4

Maximumscore 3

12 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Het tracé van de Betuwelijn is langer.
- De Betuwelijn gaat bijna geheel over nieuw spoor.
- De ondergrond van de Betuwelijn is slapper.
- De Betuwelijn gaat door dichter bevolkt gebied, waardoor meer extra aanpassingen nodig zijn.
- Het tracé van de Betuwelijn is dubbelsporig.

per juiste reden **1**

Maximumscore 2

13 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Deze trajecten doorsnijden de stad niet.
- Deze trajecten gaan niet door een belangrijk natuurgebied / de Meinweg.

per juiste reden **1**

Opgave 5

Maximumscore 2

14 □
- Ierland **1**
- Denemarken **1**

Maximumscore 2

15 □ Voorbeelden van juiste veranderingen zijn:
- Er zullen minder vervoersstromen op de kaart te zien zijn.
- Vervoersstromen van 0,1 tot 2 miljoen ton zullen praktisch ontbreken.
- De lijnen tussen de regio's zullen ontbreken.

per juiste verandering **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

16 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- dit punt (de haven van Rotterdam) verreweg de grootste haven van Nederland is **1**
- waar goederen worden geïmporteerd en gedistribueerd / verzameld en geëxporteerd **1**

Maximumscore 1

17 □ aardgas

Natuur en milieu

Opgave 6

Maximumscore 1

18 □ gebied B

Maximumscore 2

19 □ Voorbeelden van juiste natuurlijke kenmerken zijn:
- de aanwezigheid van een beek
- de aanwezigheid van een ven
- de aanwezigheid van hoogteverschillen in het landschap
- de aanwezigheid van gradiënten
- verschillen in vegetatie
- verschillen in bodem(gesteldheid)

per juist kenmerk **1**

Maximumscore 2

20 □ Uit de uitleg moet blijken dat:
- de mens de oorspronkelijke vegetatie (bos) heeft doen verdwijnen **1**
- het bos zich niet kon herstellen omdat in het gebied schapen werden geweid **1**

Maximumscore 2

21 □
- nee **0**
- Uit de uitleg moet blijken dat dit gebied nooit een permanente ijsbedekking gehad heeft, (waardoor daar geen keileem in de ondiepe ondergrond aanwezig kan zijn) **2**

Maximumscore 2

22 □ De uitleg dient de volgende twee elementen te bevatten:
- Het houden van schapen op de heidevelden is al heel lang een onrendabele zaak **1**
- Het houden van schapen op de heide wordt nu voornamelijk gedaan om het heidelandschap in stand te houden, zodat de mensen zo geïnformeerd worden over het ontstaan / de natuurwaarde van het heidelandschap **1**

Maximumscore 1

23 □ kaartblad 30 (52e druk) of kaartblad 26 (51e druk)

Opgave 7

Maximumscore 2

24 □ Uit de uitleg moet blijken dat:
- In gebied A ligt nog veen aan de oppervlakte **1**
- terwijl dit in gebied B is verdwenen. (Door het ontbreken van deze veenlaag ligt gebied B nu lager.) **1**

of
- Gebied B was vroeger een meer en is later drooggemalen **1**
- terwijl A geen meer is geweest. (Hierdoor ligt gebied B nu lager.) **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 1

25 □ (laag)veen/Hollandveen

Maximumscore 2

26 □ Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:
- De percelen zijn te klein.
- De percelen zijn slecht bereikbaar.
- De status van natuurreservaat zal de rentabiliteit negatief beïnvloeden.

per juiste oorzaak **1**

Opgave 8

Maximumscore 2

27 □ twee van de volgende:
- waterkracht
- geothermische energie
- biomassa

per juiste energiebron **1**

Maximumscore 1

28 □ herbebossingsprojecten

Maximumscore 2

29 □ Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:
- gemiddeld hoge temperaturen / gemiddelde jaartemperatuur is minimaal 18˚ Celsius
- veel neerslag (waardoor snelle groei mogelijk is)

per juist kenmerk **1**

Opgave 9

Maximumscore 1

30 □ de oppervlakte van de eilanden

Maximumscore 1

31 □ verstoring van de mineralenbalans / het doorbreken van de koolstofkringloop

inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma Wolf of vul de scores in op de optisch leesbare formulieren.
Zend de gegevens uiterlijk op 1 juni naar de Citogroep.

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO - Compex

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20 **05**

Tijdvak 1

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr. 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

N.B. Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor het examen aardrijkskunde Compex HAVO kunnen maximaal 52 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores

[redacted] **Migratie en vervoer**

[redacted] **Opgave 1**

Maximumscore 2

1 □ Voorbeelden van juiste argumenten ter ondersteuning van de hypothese zijn:
- Het zijn vooral de mensen met hogere inkomens die vertrekken naar de suburbs.
- Vooral gezinnen met kinderen / tweepersoonshuishoudens vertrekken naar de suburbs.

per juist argument **1**

Maximumscore 2

2 □ Voorbeelden van een juiste manier zijn:
- Door in de grote steden (grote aantallen) eengezinskoopwoningen te bouwen.
- Door meer grond / grotere percelen in de stad te bestemmen voor woningbouw voor gezinnen met kinderen.

Maximumscore 2

3 □ Uit de uitleg moet blijken dat:
- Vooral mensen met de hogere inkomens trekken naar de suburbane gemeenten **1**
- terwijl de mensen met de lagere inkomens zich in de centrale steden vestigen **1**

of
- Vooral autochtonen trekken naar de suburbane gemeenten **1**
- terwijl allochtonen zich in de centrale steden vestigen **1**

[redacted] **Opgave 2**

Maximumscore 1

4 □ braindrain

Maximumscore 2

5 □ Voorbeelden van juiste niet-economische motieven zijn:
- de Nederlandse nationaliteit van deze migranten
- de kennis van de Nederlandse taal bij deze migranten
- de in Nederland aanwezige familieleden

per juist motief **1**

Maximumscore 2

6 □ Voorbeelden van juiste sociaal-economische gevolgen zijn:
- relatief hogere kosten voor gezondheidszorg en oudedagsvoorzieningen als gevolg van de toename van het aandeel bejaarden
- gebrek aan arbeidskrachten als gevolg van de afname van het aandeel productieve leeftijdsgroepen

per juist gevolg **1**

Maximumscore 2

7 □ Uit het antwoord moet blijken dat:
- ongeveer de helft van de Antillianen in Amsterdam in het stadsdeel Zuid-Oost woont **1**
- en dat in dat stadsdeel sprake is van grote werkloosheid (52e druk: kaart 24D, 51e druk: kaart 20D) **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 3

Maximumscore 1

8 □ het BNP per hoofd van de bevolking

Maximumscore 1

9 □ Uit het antwoord moet blijken dat Jemen dichter bij de Arabische Golfstaten ligt dan Maleisië.

Maximumscore 1

10 □ complementariteit

Maximumscore 2

11 □ Voorbeelden van een juiste hypothese zijn:
- Naarmate Jemen zich economisch meer ontwikkelt, zal het aantal arbeidsmigranten naar de Arabische Golfstaten afnemen.
- Naarmate het met de economische ontwikkeling van Jemen slechter gaat, zal het aantal arbeidsmigranten naar de Arabische Golfstaten toenemen.

Opgave 4

Maximumscore 3

12 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Het tracé van de Betuwelijn is langer.
- De Betuwelijn gaat bijna geheel over nieuw spoor.
- De ondergrond van de Betuwelijn is slapper.
- De Betuwelijn gaat door dichter bevolkt gebied, waardoor meer extra aanpassingen nodig zijn.
- Het tracé van de Betuwelijn is dubbelsporig.

per juiste reden 1

Maximumscore 2

13 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Deze trajecten doorsnijden de stad niet.
- Deze trajecten gaan niet door een belangrijk natuurgebied / de Meinweg.

per juiste reden 1

Opgave 5

Maximumscore 2

14 □
- Ierland 1
- Denemarken 1

Maximumscore 2

15 □ Voorbeelden van juiste veranderingen zijn:
- Er zullen minder vervoersstromen op de kaart te zien zijn.
- Vervoersstromen van 0,1 tot 2 miljoen ton zullen praktisch ontbreken.
- De lijnen tussen de regio's zullen ontbreken.

per juiste verandering 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
16 □	Uit de verklaring moet blijken dat:	
	• dit punt (de haven van Rotterdam) verreweg de grootste haven van Nederland is	1
	• waar goederen worden geïmporteerd en gedistribueerd / verzameld en geëxporteerd	1
	Maximumscore 1	
17 □	aardgas	

Natuur en milieu

Opgave 6

	Maximumscore 2	
18 □	twee van de volgende:	
	• waterkracht	
	• geothermische energie	
	• biomassa	
	per juiste energiebron	1
	Maximumscore 1	
19 □	herbebossingsprojecten	
	Maximumscore 2	
20 □	Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:	
	• gemiddeld hoge temperaturen	
	• gemiddelde jaartemperatuur is minimaal 18˚ Celsius	
	• veel neerslag (waardoor snelle groei mogelijk is)	
	per juist kenmerk	1

Opgave 7

	Maximumscore 1	
21 □	Uit het antwoord moet blijken dat satellietbeelden de stralingsgegevens van de werkelijkheid exact weergeven.	
	Maximumscore 2	
22 □	• Informatie die voor automobilisten van belang is, wordt groter weergegeven	1
	• Informatie die voor automobilisten niet van belang is, wordt weggelaten	1
	Maximumscore 1	
23 □	2,7%	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 8

Maximumscore 4

24 □ Een voorbeeld van een juiste kaart is:

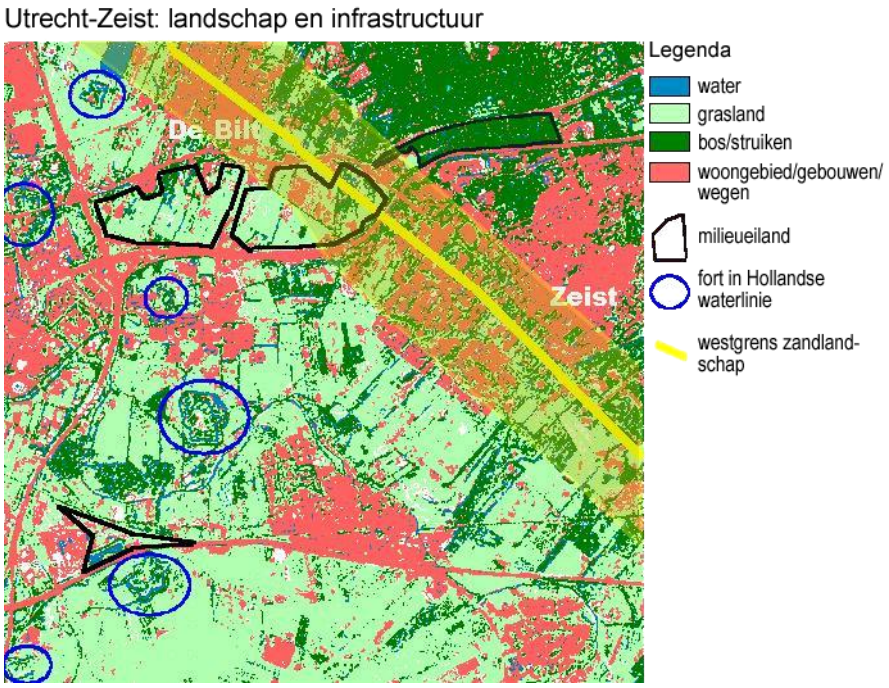

De opgeslagen kaart laat de volgende vier klassen grondgebruik en legendakleuren zien:

- water: lichtblauw **1**
- grasland: lichtgroen **1**
- bos en struiken: donkergroen **1**
- woongebied / gebouwen / wegen: oranje, rood, bruin of zwart **1**

Opmerkingen
Alleen voor de juiste combinatie van grondgebruik en legendakleur 1 punt toekennen.
De kleuren moeten duidelijk onderscheiden zijn en gekozen volgens de gebruikelijke conventie.

Opgave 9

Maximumscore 2

25 □ Zie de kaart bij het antwoord op vraag 24.

Indien twee cirkels op de juiste plaats zijn ingetekend **1**
Indien de cirkels in de legenda zijn aangeduid met 'fort' **1**

Indien slechts één cirkel is ingetekend **0**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 1

26 ☐ Het gebied direct ten oosten van de stad Utrecht is het laagst gelegen deel van het op de kaart weergegeven gebied.

Opgave 10

Maximumscore 2

27 ☐ Voorbeelden van een juist getekend milieueiland zijn te zien op de kaart bij het antwoord op vraag 24 — **1**

Het getekende milieueiland moet aan drie eisen voldoen:
- Het is geheel omsloten door verkeersvoorzieningen en/of bebouwing.
- Het heeft een betrekkelijk klein oppervlak in relatie tot het gehele afgebeelde gebied.
- Het mag niet grenzen aan of 'afgesneden' worden door de kaartrand.

Indien niet aan deze drie eisen is voldaan — **0**
Indien de open veelhoek in de legenda is aangeduid met 'milieueiland' — **1**

Opgave 11

Maximumscore 2

28 ☐ Zie de kaart bij het antwoord op vraag 24.

Indien de door de kandidaat getrokken lijn geheel binnen de marge ligt — **1**
Indien de lijn in de legenda is aangeduid met 'westgrens zandlandschap' — **1**

Maximumscore 2

29 ☐ De kaarttitel dient de volgende elementen te bevatten:
- een verwijzing naar het grondgebruik of het landschap — **1**
- een zo precies mogelijke verwijzing naar de locatie — **1**

Voorbeelden van een juiste kaarttitel zijn:
- Inrichting van het landschap ten oosten van Utrecht
- Bodemgebruik en infrastructuur tussen Utrecht en Zeist
- Landschap en infrastructuur tussen Utrecht en Zeist

inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in het programma Wolf of vul de scores in op de optisch leesbare formulieren.
Zend de gegevens uiterlijk op 1 juni naar de Citogroep.

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**05**

Tijdvak 2

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr. 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

N.B. Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regel

Voor het examen aardrijkskunde HAVO kunnen maximaal 50 scorepunten worden behaald.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores

[redacted] **Migratie en vervoer**

[redacted] **Opgave 1**

Maximumscore 2

1 □ • Een voorbeeld van een juiste economische oorzaak is:
aanwezigheid van betaalbare woningen
• Een voorbeeld van een juiste sociale oorzaak is:
aanwezigheid van familie/kennissen

per juiste oorzaak **1**

Maximumscore 2

2 □ Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:
• wijken met meer groenvoorzieningen dan die nabij het centrum
• wijken met grotere/duurdere huizen

per juist kenmerk **1**

Maximumscore 1

3 □ segregatie

Maximumscore 2

4 □ Een voorbeeld van een juiste redenering is:
In 'witte' wijken kunnen de kansarme nieuwkomers beter integreren doordat ze meer in contact met autochtonen kunnen komen.

[redacted] **Opgave 2**

Maximumscore 1

5 □ verbeteren van levensomstandigheden / zoeken van werk

Maximumscore 2

6 □ Voorbeelden van juiste voordelen zijn:
• overmaken van geld naar Sri Lanka
• minder druk op de arbeidsmarkt
• bevolkingsdruk neemt af

per juist voordeel **1**

Maximumscore 1

7 □ Een voorbeeld van een juist nadeel is:
Het zijn juist de jonge/krachtige vrouwen die migreren.

Maximumscore 2

8 □ Voorbeelden van juiste verschillen zijn:
• Legale migratie gaat over een grotere afstand dan illegale
• Legale migratie gaat naar meer landen dan illegale
• Illegale migratie gaat vooral naar buurlanden, legale migratie niet

per juist verschil **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

9 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- legale migranten over officiële papieren en/of geld beschikken om te reizen **1**
- waardoor zij gemakkelijker staatsgrenzen kunnen passeren / een werkvergunning kunnen krijgen dan illegale **1**

Maximumscore 1

10 □ 52e druk: kaart 190C of D
51e druk: kaart 168C of D

[redacted] **Opgave 3**

Maximumscore 1

11 □ Een voorbeeld van een juiste reden is:
Deze tracés lopen door een gebied dat sterker verstedelijkt is dan de gebieden waar de andere tracés doorheengaan.

Maximumscore 2

12 □
- belevingswaarde **1**
- toekomstwaarde **1**

Maximumscore 2

13 □
- aanleg van een tunnel in het Groene Hart **1**
- bundeling van de HSL-Zuid met autosnelwegen en/of met bestaand spoor **1**

[redacted] **Opgave 4**

Maximumscore 2

14 □ Uit het antwoord moet blijken dat in de Rotterdamse haven een veel groter deel van de goederen (bijvoorbeeld massagoederen als aardolie en ertsen) wordt doorgevoerd.

Maximumscore 2

15 □ Een voorbeeld van een juiste reden is:
- Het wegverkeer in de regio's Amsterdam en Rotterdam heeft de meeste hinder van de files **1**
- kaart 58C (51e druk: 52C) **1**

Maximumscore 1

16 □ circa 42 km

Opmerking
De toegestane afwijking mag + of – 2 km zijn.

Maximumscore 2

17 □ De Rijn is een grotere / beter bevaarbare rivier dan de Maas.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Natuur en milieu

Opgave 5

Maximumscore 1

18 ☐ erosie/uitschuring (door rivieren)

Maximumscore 1

19 ☐ de wind

Maximumscore 1

20 ☐ Een voorbeeld van een juist antwoord is:
De mens heeft (delen van) de oude duinen afgegraven.

Maximumscore 2

21 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat:
- als gevolg van de andere expositie ten opzichte van de zon **1**
- de bodemtemperatuur op de noordhelling lager is (waardoor er minder vocht uit de bodem verdampt) **1**

Maximumscore 2

22 ☐ Voorbeelden van juiste gevolgen zijn:
- vergrassing of een omschrijving ervan **1**
- verruiging of een omschrijving ervan **1**

Maximumscore 2

23 ☐ Uit de verklaring moet blijken dat:
- de hellingen ten noorden van Eys worden gebruikt als grasland / beweide boomgaard **1**
- omdat ze te steil zijn voor akkerbouw **1**

Maximumscore 1

24 ☐ de overgang van zout naar zoet

Opgave 6

Maximumscore 4

25 ☐
- productiefunctie **1**
- Het water wordt gebruikt voor de watervoorziening van Rotterdam en omstreken **1**
- regulatiefunctie **1**
- In de spaarbekkens kunnen vervuilende stoffen neerslaan, waardoor de waterkwaliteit wordt verbeterd **1**

Indien als uitleg wordt gegeven dat de afvoer van de rivier wordt gereguleerd **0**

Opmerking
Informatiefunctie en uitleg mogen worden goed gerekend.

Maximumscore 2

26 ☐
- De stelling is juist **0**
- In de maanden juni, juli, augustus en september heeft de Maas een geringe afvoer en dan is de kans op vervuiling groot **2**

Maximumscore 2

27 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat:
- de jonge duinen hoger zijn dan de oude duinen **1**
- en daardoor een grotere opslagcapaciteit / groter volume hebben **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

28 □ Uit het antwoord moet blijken dat er zonder de Haringvlietsluis minder water via de Nieuwe Waterweg naar zee zou stromen, waardoor via de Nieuwe Waterweg dan zout water kon binnendringen.

Maximumscore 2

29 □ Uit de redenering moet blijken dat:
- door de open sluizen er getijdenbewegingen zullen ontstaan **1**
- die tot meer gradiënten zullen leiden **1**

inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma Wolf of vul de scores in op de optisch leesbare formulieren.
Zend de gegevens uiterlijk op 24 juni naar de Citogroep.

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**04**

Tijdvak 1

inzenden scores
Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma Wolf of vul de scores in op de optisch leesbare formulieren.
Zend de gegevens uiterlijk op 9 juni naar de Citogroep.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Een beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het beoordelingsmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Voor deze toets kunnen maximaal 60 scorepunten worden behaald.
Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

3 Vakspecifieke regels

Voor het vak aardrijkskunde HAVO zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

	Antwoorden	Deel-scores

Migratie en vervoer

Opgave 1

Maximumscore 2

1 ☐ Hoe groter de afstand van de desbetreffende gemeente tot België, des te kleiner het aantal migranten uit België.

Maximumscore 2

2 ☐ Uit de verklaring moet blijken dat de migratieafstand tussen Nederland en voormalig Joegoslavië te groot is om nog gevolgen te kunnen hebben voor de woonplaatskeuze.

Maximumscore 1

3 ☐ Indonesië

Maximumscore 1

4 ☐ In het antwoord moet een verwijzing naar het koloniale verleden van Indonesië staan.

Opgave 2

Maximumscore 5

5 ☐ B: 1975-1990
C: 1990-2000
- Alleen indien bij B én C 1990 is ingevuld **1**

- E: proces: ongeveer gelijkblijvend saldo **1**
- positie op de vestigings- en vertrekschaal: licht positief saldo **1**
- F: proces: toenemend saldo **1**
- positie op de vestigings- en vertrekschaal: sterk positief saldo **1**

Maximumscore 2

6 ☐ De economie van Zuid-Europa kende in deze periode een sterke groei / de werkgelegenheid in Zuid-Europa is in deze periode sterk toegenomen.

Maximumscore 2

7 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat:
- Italië voor veel Albanezen complementair was met betrekking tot werk/inkomen/vrijheid **1**
- er geen sprake was van een tussenliggende mogelijkheid als alternatief voor Italië / Italië als intervening opportunity (op weg naar andere EU-landen) het meest in aanmerking kwam **1**

Opmerking
Alleen de combinatie van begrip en juiste uitleg krijgt 1 punt.

Maximumscore 2

8 ☐
- Deze landen zijn voormalige koloniën van Portugal **1**
- kaart 193A of 149A (51e druk: kaart 171A of 133A) **1**

Maximumscore 2

9 ☐
- Marokko: het opbouwen van een beter bestaan **1**
- Verenigd Koninkrijk: het aantrekkelijke (woon)klimaat **1**

Maximumscore 1

10 ☐ Voorbeelden van een juist gegeven zijn:
- het BNP per hoofd van de bevolking van Spanje in de jaren 1970-1999
- het BNP per hoofd van de bevolking van Spanje in 1970

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Opgave 3

Maximumscore 2

11 □ Uit de uitleg moet blijken dat:
- de haven voor een deel in de uiterwaarden zou komen te liggen **1**
- de uiterwaarden deel uitmaken van de Ecologische Hoofdstructuur **1**

Maximumscore 2

12 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- door de aanleg van het MTC meer goederen vanuit Rotterdam naar Oost-Nederland (en verder) per schip en trein vervoerd worden **1**
- deze vervoermiddelen minder milieuvervuiling veroorzaken dan de vrachtauto **1**

Maximumscore 2

13 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- de route per spoor en de route over het water niet complementair zijn **1**
- beide routes hetzelfde begin- en eindpunt hebben **1**

Maximumscore 2

14 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- de vrachtauto op elke gewenste plek zijn vracht kan afleveren **1**
- de vrachtauto dus een logisch vervolg is op het grofmaziger transportpatroon van water en spoor **1**

Opgave 4

Maximumscore 2

15 □ Voorbeelden van juiste voordelen zijn:
- De locatie is toegankelijk voor schepen met een grotere diepgang.
- De bereikbaarheid van de locatie wordt niet belemmerd door sluizen.
- De locatie is vanuit zee sneller bereikbaar.
- De locatie is vanuit zee veiliger bereikbaar.

per juist voordeel **1**

Maximumscore 2

16 □ Voorbeelden van juiste gebiedskenmerken zijn:
- gebied met veel ruimte
- gebied met veel groen
- gebied met veel rust

per juist gebiedskenmerk **1**

Maximumscore 2

17 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- toename van de geluidshinder door het transport van goederen
- toename van het ongevallenrisico door het transport van goederen
- toename van de vervuiling door het transport van goederen

per juiste reden **1**

Maximumscore 2

18 □ Een voorbeeld van een juist argument is:
De aanleg van de WCT zorgt voor een verminderd aanbod van containers in Rotterdam (en daarmee ook voor een verminderd aanbod van containers voor de Betuwelijn).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Maximumscore 1

19 □ Uit het antwoord moet blijken dat dit verband houd met het garanderen van de bereikbaarheid van de haven van Antwerpen.

Opmerking
Een antwoord dat betrekking heeft op de afvoer van rivierwater krijgt 0 punten.

Natuur en milieu

Opgave 5

Maximumscore 1

20 □ aantal inwoners

Maximumscore 3

21 □

Kenmerken	Ooijpolder	Rijnstrangen
1 bergingsvolume	+	
2 ligging t.o.v. de stroomrichting		+
3 aantal inwoners		+

per juist geplaatst plusteken **1**

Maximumscore 2

22 □ Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- A Het gebied kan niet onderlopen omdat het te hoog ligt **1**
- B Dit is een te dicht bebouwd gebied. / In dit gebied lopen belangrijke spoor- en snelwegen **1**

Maximumscore 2

23 □ Voorbeelden van mogelijke ingrepen zijn:
- verbeterde waterafvoer in de bovenloop
- verharding van het oppervlak (bebouwing enz.)
- verkleining van de bedding door bedijking

per juiste ingreep **1**

Maximumscore 2

24 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- om West-Nederland tegen overstromingen te beschermen **1**
- er delen van Oost-Nederland onder water moeten worden gezet **1**

Maximumscore 1

25 □ verbetering/verhoging van de dijken

Maximumscore 2

26 □ Uit het antwoord moet blijken dat Nederland alleen op zijn eigen grondgebied maatregelen tegen overstromingen kan nemen.

Maximumscore 2

27 □ Voorbeelden van een juiste zoekterm zijn:
- waterhuishouding
- debiet/debietverloop

Maximumscore 1

28 □ januari

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 1	
29 □	de geringe verdamping	
	Opgave 6	
	Maximumscore 3	
30 □	• gebied A	**0**
	Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:	
	• Gebied A kent meer reliëf.	
	• Gebied A is kleinschaliger.	
	• Gebied A kent een gevarieerder landschap.	
	• In gebied A komen houtwallen voor.	
	per juist kenmerk	**1**
	Maximumscore 1	
31 □	• het gebied ten zuiden van Annen	**0**
	• motivering: het voorkomen van essen	**1**
	Maximumscore 2	
32 □	• zandlandschap	**1**
	• veenlandschap	**1**

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aanvulling

Centraal examen havo 2004

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor **havo**

Bij het centraal examen aardrijkskunde **havo**

Op **pagina 4** bij **vraag 5** is het juiste antwoord:

Maximumscore 5

5 □ B: **1975-1989** of 1975-1990
C: **1989-2000** of 1990-2000
• Alleen indien bij B én C **1989** of 1990 is ingevuld **1**

• E: proces: ongeveer gelijkblijvend saldo **1**
• positie op de vestigings- en vertrekschaal: licht positief saldo **1**
• F: proces: toenemend saldo **1**
• positie op de vestigings- en vertrekschaal: sterk positief saldo **1**

De volgende aanvulling geldt **alleen voor kandidaten die de 51e druk van de Grote Bosatlas hebben gebruikt**:

Op pagina 5, bij vraag 11, moeten altijd **2 punten** worden toegekend, ongeacht of er wel of geen antwoord gegeven is, en ongeacht het gegeven antwoord.

Voor de kandidaten die de 52e druk van de Grote Bosatlas hebben gebruikt, dient vraag 11 gewoon beoordeeld te worden.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

De voorzitter van de CEVO

drs. J. Bouwsma

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aanvulling

Centraal examen havo 2004

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor **havo**

Bij het centraal examen aardrijkskunde **havo**

In vervolg op de aanvulling op het correctievoorschrift van 3 juni j.l. deel ik u het volgende mee.

Op pagina 5, bij vraag 11, moeten **altijd** 2 punten worden toegekend, **ongeacht of de 51e of 52e druk van de Grote Bosatlas gebruikt is** en ongeacht het gegeven antwoord.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

De voorzitter van de CEVO

drs. J. Bouwsma

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO-Compex

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20 **04**

Tijdvak 1

inzenden scores
Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma Wolf of vul de scores in op de optisch leesbare formulieren.
Zend de gegevens uiterlijk op 9 juni naar de Citogroep.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Een beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het beoordelingsmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Voor deze toets kunnen maximaal 58 scorepunten worden behaald.
Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

3 Vakspecifieke regels

Voor het vak aardrijkskunde Compex HAVO zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

	Antwoorden	Deel-scores

Migratie en vervoer

Opgave 1

Maximumscore 2

1 □ Hoe groter de afstand van de desbetreffende gemeente tot België, des te kleiner het aantal migranten uit België.

Maximumscore 2

2 □ Uit de verklaring moet blijken dat de migratieafstand tussen Nederland en voormalig Joegoslavië te groot is om nog gevolgen te kunnen hebben voor de woonplaatskeuze.

Maximumscore 1

3 □ Indonesië

Maximumscore 1

4 □ In het antwoord moet een verwijzing naar het koloniale verleden van Indonesië staan.

Opgave 2

Maximumscore 5

5 □ B: 1975-1990
C: 1990-2000
- Alleen indien bij B én C 1990 is ingevuld 1

- E: proces: ongeveer gelijkblijvend saldo 1
- positie op de vestigings- en vertrekschaal: licht positief saldo 1
- F: proces: toenemend saldo 1
- positie op de vestigings- en vertrekschaal: sterk positief saldo 1

Maximumscore 2

6 □ De economie van Zuid-Europa kende in deze periode een sterke groei / de werkgelegenheid in Zuid-Europa is in deze periode sterk toegenomen.

Maximumscore 2

7 □ Uit de uitleg moet blijken dat:
- Italië voor veel Albanezen complementair was met betrekking tot werk/inkomen/vrijheid 1
- er geen sprake was van een tussenliggende mogelijkheid als alternatief voor Italië / Italië als intervening opportunity (op weg naar andere EU-landen) het meest in aanmerking kwam 1

Opmerking
Alleen de combinatie van begrip en juiste uitleg krijgt 1 punt.

Maximumscore 2

8 □
- Deze landen zijn voormalige koloniën van Portugal 1
- kaart 193A of 149A (51e druk: kaart 171A of 133A) 1

Maximumscore 2

9 □
- Marokko: het opbouwen van een beter bestaan 1
- Verenigd Koninkrijk: het aantrekkelijke (woon)klimaat 1

Maximumscore 1

10 □ Voorbeelden van een juist gegeven zijn:
- het BNP per hoofd van de bevolking van Spanje in de jaren 1970-1999
- het BNP per hoofd van de bevolking van Spanje in 1970

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Opgave 3

Maximumscore 2

11 □ Uit de uitleg moet blijken dat:
- de haven voor een deel in de uiterwaarden zou komen te liggen **1**
- de uiterwaarden deel uitmaken van de Ecologische Hoofdstructuur **1**

Maximumscore 2

12 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- door de aanleg van het MTC meer goederen vanuit Rotterdam naar Oost-Nederland (en verder) per schip en trein vervoerd worden **1**
- deze vervoermiddelen minder milieuvervuiling veroorzaken dan de vrachtauto **1**

Maximumscore 2

13 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- de route per spoor en de route over het water niet complementair zijn **1**
- beide routes hetzelfde begin- en eindpunt hebben **1**

Maximumscore 2

14 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- de vrachtauto op elke gewenste plek zijn vracht kan afleveren **1**
- de vrachtauto dus een logisch vervolg is op het grofmaziger transportpatroon van water en spoor **1**

Opgave 4

Maximumscore 2

15 □ Voorbeelden van juiste voordelen zijn:
- De locatie is toegankelijk voor schepen met een grotere diepgang.
- De bereikbaarheid van de locatie wordt niet belemmerd door sluizen.
- De locatie is vanuit zee sneller bereikbaar.
- De locatie is vanuit zee veiliger bereikbaar.

per juist voordeel **1**

Maximumscore 2

16 □ Voorbeelden van juiste gebiedskenmerken zijn:
- gebied met veel ruimte
- gebied met veel groen
- gebied met veel rust

per juist gebiedskenmerk **1**

Maximumscore 2

17 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- toename van de geluidshinder door het transport van goederen
- toename van het ongevallenrisico door het transport van goederen
- toename van de vervuiling door het transport van goederen

per juiste reden **1**

Maximumscore 2

18 □ Een voorbeeld van een juist argument is:
De aanleg van de WCT zorgt voor een verminderd aanbod van containers in Rotterdam (en daarmee ook voor een verminderd aanbod van containers voor de Betuwelijn).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Maximumscore 1

19 □ Uit het antwoord moet blijken dat dit verband houd met het garanderen van de bereikbaarheid van de haven van Antwerpen.

Opmerking
Een antwoord dat betrekking heeft op de afvoer van rivierwater krijgt 0 punten.

[redacted] **Natuur en milieu**

[redacted] **Opgave 5**

Maximumscore 1

20 □ De twee juiste combinatiebeelden vertonen kleuren zoals te zien zijn in de onderstaande beeldfragmenten. Alleen het noordwestelijke deel van het gebied is hieronder afgebeeld omdat daar de grootste kleurverschillen optreden.

Gebruikte banden van onder naar boven: infrarood, rood, groen

Gebruikte banden van onder naar boven: infrarood, rood, blauw

• Alle andere combinatiebeelden **0**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Opgave 6

Een voorbeeld van een juiste kaart is:

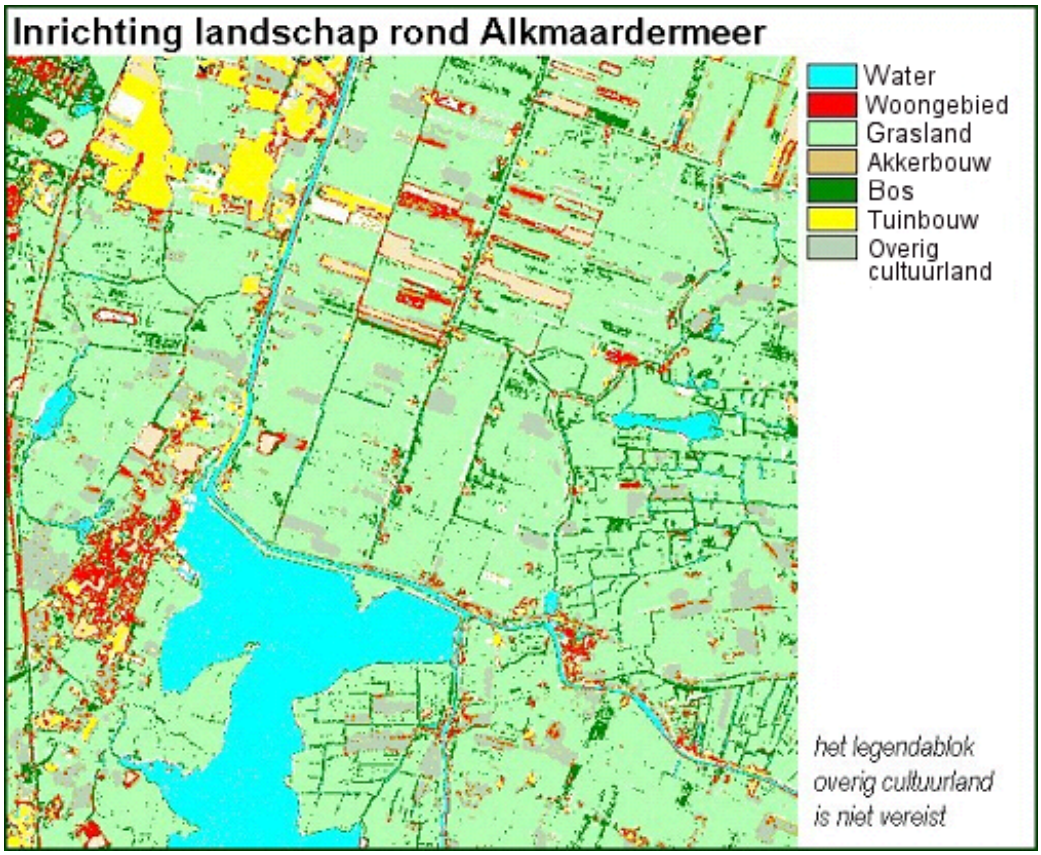

Maximumscore 6

21 □ De opgeslagen en ingeleverde kaart laat de volgende zes klassen grondgebruik en legendakleuren zien:

- water: lichtblauw — 1
- woongebied / bebouwing: oranje, rood, bruin of zwart — 1
- grasland: lichtgroen — 1
- akkerbouw / bouwland: lichtbruin, wit of geel — 1
- bos: donkergroen — 1
- tuinbouw: andere kleur groen dan grasland of wit indien die kleur niet voor akkerbouw is gebruikt — 1

Opmerkingen

- *Alleen de juiste combinatie van grondgebruik en legendakleur 1 punt.*
- *De kleuren moeten duidelijk te onderscheiden zijn en gekozen volgens de gebruikelijke conventie.*
- *Wat in deze kaart als 'overig cultuurland' is aangeduid, zal door de kandidaat veelal als bouwland of als tuinbouw benoemd worden. Dat kan beide goed gerekend worden.*

Opgave 7

Maximumscore 4

22 □

- 1: oude droogmakerijen / grootschalige zeekleipolders — 1
- 2: laagveenontginningen — 1
- 3: bewoonde, afgegraven oude duinen — 1
- 4: kleinschalige zeekleipolders — 1

Opmerking

Elke combinatie van bovenstaande cijfers en landschappen is juist.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Maximumscore 5

23 ☐ Een voorbeeld van het juist aangeven van landschappen is:

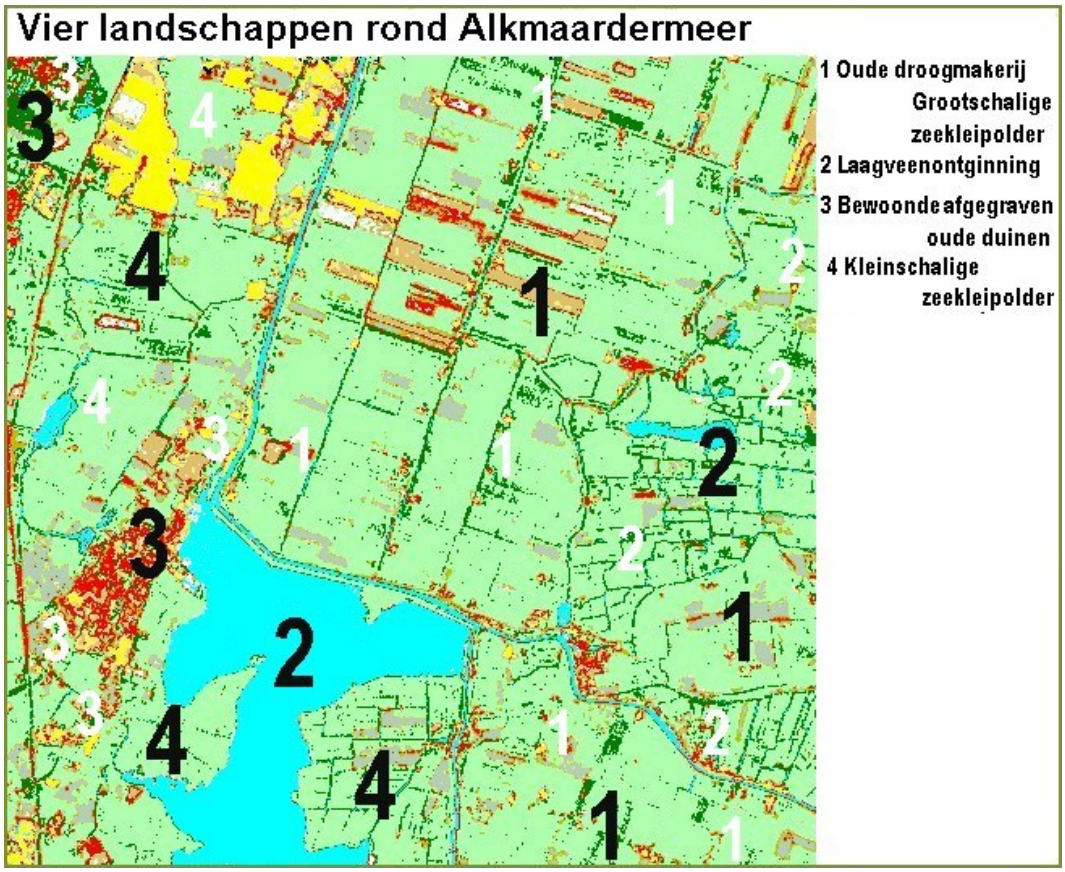

Uit het kaartbeeld moet blijken dat:
- 'oude droogmakerijen / grootschalige zeekleipolders' driemaal voorkomen.
- 'laagveenontginningen' tweemaal voorkomen (als je water niet meerekent eenmaal).
- 'bewoonde, afgegraven oude duinen' tweemaal voorkomen.
- 'kleinschalige zeekleipolders' driemaal voorkomen.

Indien 10, 9 cijfers juist geplaatst	5
Indien 8, 7 cijfers juist geplaatst	4
Indien 6, 5 cijfers juist geplaatst	3
Indien 4, 3 cijfers juist geplaatst	2
Indien 2, 1 cijfer(s) juist geplaatst	1

Opmerkingen
- *De leerling is uiteraard vrij bijvoorbeeld de laagveenontginning 1, 2, 3 of 4 te noemen. Beoordeeld wordt of de omschrijving van het type landschap, het bijbehorende cijfer en de juiste plaats in het combinatiebeeld gekozen zijn.*
- *De witte cijfers op bovenstaande kaart zijn indicatief voor de plaats waar overeenkomstige cijfers ook kunnen staan.*
- *Staat in een deelgebied één of meermalen een verkeerd cijfer dan wordt er voor het betreffende landschap geen punt toegekend.*

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

De grenzen tussen de vier landschappen kunnen worden afgeleid uit onderstaande kaart.

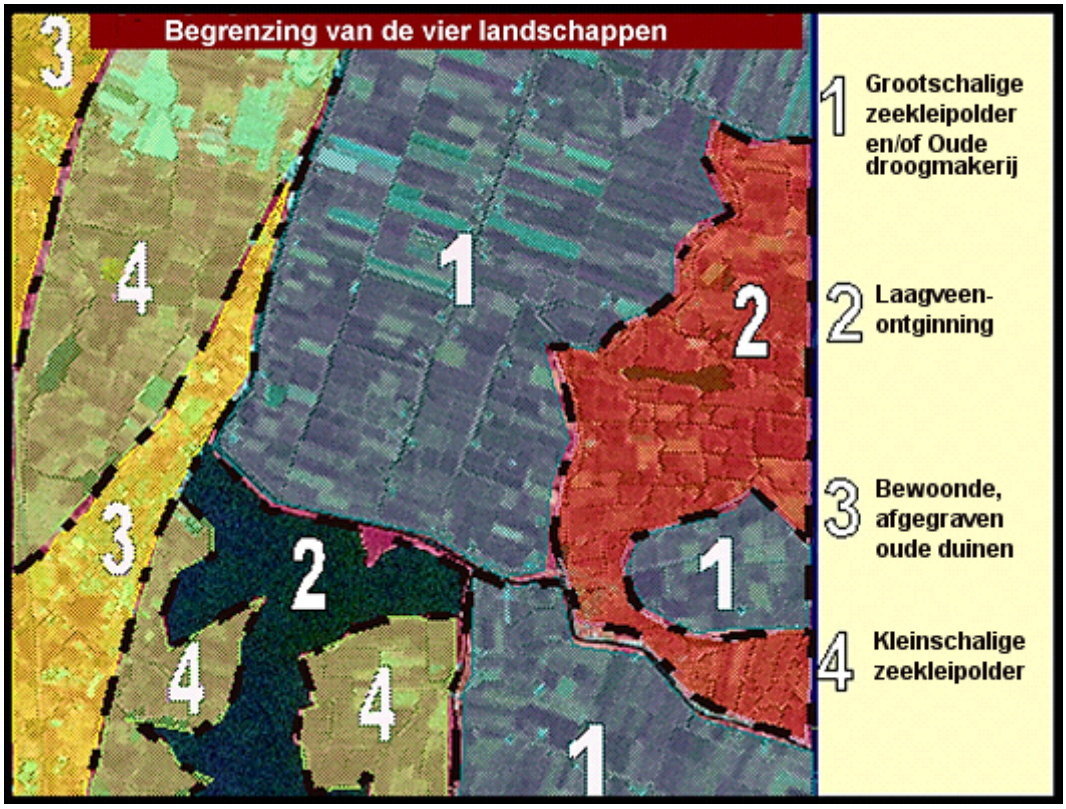

Maximumscore 2

24 □ De kaarttitel dient de volgende elementen te bevatten:
- Een verwijzing naar het grondgebruik of de landschapstypen **1**
- Een zo precies mogelijke verwijzing naar de locatie **1**

Voorbeelden van een juiste kaarttitel zijn:
- Landschappen rond het Alkmaardermeer
- Agrarisch grondgebruik rond het Alkmaardermeer

Opgave 8

Maximumscore 2

25 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
- nederzettingen worden gebouwd op een stevige ondergrond (in dit gebied zijn dat strandwallen) **1**
- strandwallen een langgerekte vorm hebben **1**

Maximumscore 1

26 □ in de laagveenontginningen

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aanvulling

Centraal examen havo 2004

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor **havo**

Bij het centraal examen aardrijkskunde **havo**

Op **pagina 4** bij **vraag 5** is het juiste antwoord:

Maximumscore 5

5 □ B: **1975-1989** of 1975-1990
C: **1989-2000** of 1990-2000
• Alleen indien bij B én C **1989** of 1990 is ingevuld **1**

• E: proces: ongeveer gelijkblijvend saldo **1**
• positie op de vestigings- en vertrekschaal: licht positief saldo **1**
• F: proces: toenemend saldo **1**
• positie op de vestigings- en vertrekschaal: sterk positief saldo **1**

De volgende aanvulling geldt **alleen voor kandidaten die de 51e druk van de Grote Bosatlas hebben gebruikt**:

Op pagina 5, bij vraag 11, moeten altijd **2 punten** worden toegekend, ongeacht of er wel of geen antwoord gegeven is, en ongeacht het gegeven antwoord.

Voor de kandidaten die de 52e druk van de Grote Bosatlas hebben gebruikt, dient vraag 11 gewoon beoordeeld te worden.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

De voorzitter van de CEVO

drs. J. Bouwsma

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aanvulling

Centraal examen havo 2004

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor **havo**

Bij het centraal examen aardrijkskunde **havo**

In vervolg op de aanvulling op het correctievoorschrift van 3 juni j.l. deel ik u het volgende mee.

Op pagina 5, bij vraag 11, moeten **altijd** 2 punten worden toegekend, **ongeacht of de 51e of 52e druk van de Grote Bosatlas gebruikt is** en ongeacht het gegeven antwoord.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren aardrijkskunde havo.

De voorzitter van de CEVO

drs. J. Bouwsma

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**04**

Tijdvak 2

inzenden scores
Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma Wolf of vul de scores in op de optisch leesbare formulieren.
Zend de gegevens uiterlijk op 25 juni naar de Citogroep.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Een beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het beoordelingsmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en beoordelingsmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Voor deze toets kunnen maximaal 60 scorepunten worden behaald.
Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

3 Vakspecifieke regels

Voor het vak aardrijkskunde HAVO zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores

Migratie en vervoer

Opgave 1

Maximumscore 1

1 ☐ het BNP per inwoner

Maximumscore 2

2 ☐ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Deze migratie zorgt voor een afname van de bevolkingsdruk / afname van de werkloosheid in Marokko.
- Deze migratie zorgt voor een deviezenstroom naar Marokko.

per juiste reden **1**

Maximumscore 1

3 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat de Marokkaanse regering er veel aan gelegen is een goede relatie met de EU te behouden.

Maximumscore 2

4 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat:
- de Canarische Eilanden bij Spanje horen en **1**
- Spanje het verdrag van Schengen heeft ondertekend **1**

Maximumscore 2

5 ☐ Voorbeelden van een juist argument zijn:
- Spanje kent geen natuurlijke bevolkingsgroei, waardoor op termijn een gebrek aan arbeidskrachten kan ontstaan.
- Spanje kent geen natuurlijke bevolkingsgroei, waardoor er sterke veroudering optreedt.

Maximumscore 1

6 ☐ werkgelegenheid

Maximumscore 2

7 ☐ Uit de beschrijving moet blijken dat Marokkanen zowel in Spanje als in Nederland vooral in de dichter bevolkte delen / gebieden met veel secundaire en tertiaire werkgelegenheid wonen.

Opgave 2

Maximumscore 2

8 ☐ Voorbeelden van juiste pushfactoren zijn:
- gebrek aan betaalbare woningen voor jonge gezinnen
- ontbreken van voldoende speelruimte voor kinderen
- gebrek aan kinderopvang

per juiste pushfactor **1**

Maximumscore 2

9 ☐ Een voorbeeld van een juiste uitleg is:
Het inkomen van de meeste mensen die behoren tot de etnische minderheden is te laag om een duurdere woning te huren/kopen in de suburbane gemeenten.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

10 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat dit veroorzaakt wordt door het hogere opleidingsniveau van de mensen die behoren tot de categorie Nederlanders, waardoor zij zich verhoudingsgewijs meer om studieredenen in Amsterdam vestigen.

Maximumscore 1

11 ☐ Buitenveldert/Zuideramstel

Maximumscore 2

12 ☐ Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- In Buitenveldert/Zuideramstel is het gemiddeld inkomen het hoogst.
- In Buitenveldert/Zuideramstel is de werkloosheid het laagst.

per juist argument **1**

Opgave 3

Maximumscore 2

13 ☐ Voorbeelden van juiste voordelen op lokale schaal zijn:
- Er zijn daar meer mogelijkheden om uit te breiden.
- Er zijn daar minder problemen met geluidshinder.

per juist voordeel **1**

Maximumscore 2

14 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat charters/budgetmaatschappijen niet via Schiphol, maar rechtstreeks naar hun eindbestemming vliegen.

Maximumscore 2

15 ☐ Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- Als gevolg van het verschuiven van een aantal vluchtbewegingen naar Niederrhein Airport zal de belasting van het milieu rond beide luchthavens minder snel toenemen.
- Als gevolg van het verschuiven van een aantal vluchtbewegingen naar Niederrhein Airport zal de druk op de ruimte rond beide luchthavens minder zijn.
- Het verlies van chartervluchten tast de positie van Schiphol en Frankfurt als ‘hub’ niet aan.

per juist argument **1**

Maximumscore 2

16 ☐ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Niederrhein Airport ligt op relatief korte afstand van een aantal grote Nederlandse steden.
- Voor veel Nederlanders is Niederrhein Airport dichterbij dan Schiphol.
- Niederrhein Airport is gemakkelijker per auto te bereiken (geen files).

per juiste reden **1**

Opgave 4

Maximumscore 2

Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:

17 ☐
- Uit de uitleg moet blijken dat veel automobilisten (forenzen) voortaan zullen kiezen voor de MZB **1**
- waardoor de files zullen afnemen en het goederenvervoer sneller zal gaan **1**
- Uit de uitleg moet blijken dat veel treinreizigers voortaan zullen kiezen voor de MZB **1**
- waardoor minder personentreinen nodig zijn en er op het spoorwegnet meer ruimte ontstaat voor goederentreinen **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

18 □ Een voorbeeld van een juiste argumentatie is:
Het reizen per vliegtuig naar bestemmingen over de middellange afstand in Europa wordt minder aantrekkelijk, omdat de trein in de meeste gevallen een snellere vorm van vervoer is.

Maximumscore 1

19 □ Een voorbeeld van een juist nadeel is:
verstoring van de rust

Maximumscore 1

20 □ Een voorbeeld van een juist nadeel is:
horizonvervuiling

Maximumscore 2

21 □ Uit de uitleg moet blijken dat magneetzweefbanen geen grote hindernis vormen voor planten en dieren, omdat het viaduct waarop de zweeftreinen rijden een open structuur heeft / gemakkelijker passeerbaar is / niet tot compartimentering leidt.

[redacted] **Natuur en milieu**

[redacted] **Opgave 5**

Maximumscore 2

22 □ • In het geval van Denemarken en Bulgarije is de stelling niet juist — **0**
Voorbeelden van juiste gegevens zijn: — **2**
• Bulgarije combineert een lager BNP/hoofd dan dat van Denemarken met een hogere afvalproductie per persoon.
• Denemarken combineert een hoger BNP/hoofd dan dat van Bulgarije met een lagere afvalproductie per persoon.

Maximumscore 2

23 □ Uit de verklaring moet blijken dat als gevolg van de geringe bevolkingsdichtheid in Scandinavië er daar per vierkante kilometer relatief weinig afvalproductie is.

[redacted] **Opgave 6**

Maximumscore 2

24 □ Uit de verklaring moet blijken dat:
• door het opnieuw laten meanderen van de beek de bedding van de beek langer wordt — **1**
• waardoor het water minder snel wordt afgevoerd uit het aangrenzende gebied (en het dus hoger komt te staan) — **1**

Maximumscore 2

25 □ • gebied Q — **0**
• Een voorbeeld van een juiste verklaring is: — **2**
Gebied Q ligt achter een steilrand en ligt dus hoger, waardoor het grondwaterpeil daar lager is dan in gebied P.

Maximumscore 2

26 □ • in gebied B — **0**
• Een voorbeeld van een juiste verklaring is: — **2**
Gebied B heeft een landbouwfunctie, terwijl gebied A al een natuurfunctie (bos) heeft. Het inrichtingsplan zal daarom vooral de productiefunctie van gebied B aantasten.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

27 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat het water van de Haelensebeek vooral afkomstig is uit België. De verbetering van de waterkwaliteit is daarom sterk afhankelijk van de maatregelen die in dat land genomen worden.

Maximumscore 2

28 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat in de meanders steeds veranderingen plaatsvinden door:
- erosie van de oevers in de buitenbocht waar de stroom op gericht is **1**
- sedimentatie langs de oevers in de binnenbocht omdat daar de stroming gering is **1**

Maximumscore 1

29 ☐ Voorbeelden van een juiste gradiënt zijn:
- zand-klei
- van grof sediment naar fijn sediment

Maximumscore 1

30 ☐ De rivieren en beken dienen als verbindingszones tussen natuurgebieden.

Opgave 7

Maximumscore 2

31 ☐
- veenlandschap **1**
- zandlandschap **1**

Maximumscore 2

32 ☐ Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:
- Het veen is afgegraven.
- De bodem is ingeklonken.

per juiste oorzaak **1**

Maximumscore 2

33 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat:
- het veen in lange smalle kavels loodrecht op de ontginningsbasis werd ontgonnen **1**
- waardoor de boerderijen/woningen in een lange rij naast elkaar kwamen te staan **1**

Maximumscore 2

34 ☐ Voorbeelden van een juist argument zijn:
- Voor dit gebied geldt de groene koers (52e druk: kaart 61C / 51e druk: 55C).
- Dit gebied maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (52e druk: kaart 61D / 51e druk: 55D).

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde (nieuwe stijl)

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**03**

Tijdvak 1

Inzenden scores
Vul de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in op de optisch leesbare formulieren of verwerk de scores in het programma Wolf.
Zend de gegevens uiterlijk op 28 mei naar de Citogroep.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken / , gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 77 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door een kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

Antwoorden	Deel-scores

Natuur en milieu

Opgave 1

Maximumscore 2

1 ☐ Voorbeelden van een juiste invloed zijn:
- Er vinden minder overstromingen plaats.
- De aangroei van de Nijldelta stagneert.
- Het regiem is (stroomafwaarts van de Aswandam) regelmatiger geworden.

per juiste invloed **1**

Maximumscore 2

2 ☐ Voorbeelden van een juiste verklaring zijn:
- Doordat de Nijl nu minder vaak overstroomt, blijft minder vruchtbaar slib op de akkers achter (waardoor er meer kunstmest nodig is).
- Doordat er meer irrigatiewater beschikbaar kwam, kon het landbouwareaal uitgebreid worden (waardoor de vraag naar kunstmest is toegenomen).

Maximumscore 1

3 ☐ fluviale schaal

Opmerking
'Continentale schaal' mag worden goedgerekend.

Maximumscore 2

4 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat bij toenemend gebruik van rivierwater in landen gelegen aan de bovenloop van de Nijl, de watervoorziening van Egypte in gevaar kan komen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Opgave 2

Maximumscore 4

5 □ Voorbeelden van juiste dimensies en belangen zijn:
- Milieu/ecologische dimensie: in stand houden van de bestaande natuurlandschappen/ecosystemen.
- Economische dimensie: verbetering van de concurrentiepositie van de haven van Antwerpen.
- Politieke dimensie: betrouwbaarheid van Nederland als partner van Vlaanderen (verdiepingsverdrag) en in de Europese Unie (milieuwetgeving).

- per juiste dimensie 1
- per juist belang 1

Maximumscore 3

6 □
- provinciaal bestuur van Zeeland: regionale schaal / provinciale schaal
- regering van Nederland/België/Vlaanderen: nationale schaal
- Europese Commissie: continentale schaal / internationale schaal

per juiste combinatie 1

Opmerking
Ook goed gerekend kan worden: regering van het Vlaams gewest: regionale schaal.

Maximumscore 2

7 □ Juiste voorbeelden van een milieuprobleem zijn:
- de berging van het slib
- verzilting
- afkalving van de kwelderranden

Maximumscore 3

8 □ Voorbeelden van een juist argument zijn:
- A: Daar overheerst erosie. / Dit is een recreatiegebied.
- B: In de directe nabijheid bevinden zich belangrijke infrastructurele voorzieningen.
- C: Dit gebied ligt te dicht bij de vaargeul.

per juist argument 1

Opgave 3

Maximumscore 1

9 □ de Rijn

Maximumscore 1

10 □ de IJssel

Maximumscore 2

11 □ keileem

Maximumscore 2

12 □ Voorbeelden van juiste eigenschappen zijn:
- de grote doorlatendheid
- de grote dikte van het watervoerend pakket / de (grote) hoogte van stuwwallen (waardoor het grondwaterpeil hoog ten opzichte van het NAP kan staan)

per juiste eigenschap 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 1	
13 □	de aanwezigheid van veel intensieve veehouderij (die zorgt voor overbemesting) in dit gebied	
	Maximumscore 4	
14 □	Uit de uitleg moet blijken dat:	
	• het ecosysteem van kleine natuurgebieden, zoals Montferland, kwetsbaar is, waardoor het gevaar bestaat dat de soortenrijkdom gaat afnemen	2
	en	
	• men, door Montferland een betere verbinding te geven / te verbinden met andere natuurgebieden, wil proberen (de bereikbaarheid en daarmee) de overlevingskansen voor planten en dieren te verbeteren	2
	Maximumscore 2	
15 □	Een voorbeeld van een juiste combinatie is:	
	• de grote doorlatendheid van de stuwwallen	
	in combinatie met	
	• de lage grondwaterstand / het reliëf van de stuwwallen	
	per juiste oorzaak	1
	Maximumscore 2	
16 □	Uit de kaart blijkt dat zich daar (en in de centrale laagte / het smeltwaterdal uit het Saalien tussen Stokkum en Zeddam) eerdgronden bevinden.	
[redacted]	**Opgave 4**	
	Maximumscore 2	
17 □	Voorbeelden van juiste onderzoeksmethoden zijn:	
	• interpretatie van historische gegevens	
	• interpretatie van jaarringen van bomen	
	• onderzoek van fossielen	
	• pollenanalyse	
	• onderzoek naar het ontstaan van landschapsvormen	
	• meting van zuurstofisotopen (aan landijs en diepzeeafzettingen)	
	per juiste onderzoeksmethode	1
	Maximumscore 2	
18 □	Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:	
	• verandering in de stand van de aardas	
	• verandering in de baan van de aarde rondom de zon	
	• veranderingen in de oceaancirculatie	
	per juiste oorzaak	1
	Maximumscore 2	
19 □	• nee	0
	Voorbeelden van een juist argument zijn:	2
	• In de periode 1900-1910 daalt de temperatuur en stijgt de CO_2-uitstoot.	
	• In de periode 1910-1940 stijgt de temperatuur fors en de CO_2-uitstoot slechts weinig.	
	• In de periode 1940-1975 is de temperatuur tamelijk constant en stijgt de CO_2-uitstoot sterk.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
[redacted]	**Opgave 5**	
	Maximumscore 2	
20 □	Voorbeelden van een juiste deelvraag zijn:	
	• Kan er (de komende 50 jaar) voldoende bos worden aangeplant om de CO_2-uitstoot te compenseren?	
	• Hoeveel bosaanplant is er de komende 50 jaar nodig?	
	Maximumscore 2	
21 □	• Egypte	1
	• Libië	1
	Maximumscore 2	
22 □	Uit het antwoord moet blijken dat beide landen grotendeels een woestijnklimaat hebben.	
	Maximumscore 3	
23 □	Uit de uitleg moet blijken dat:	
	• in beide landen het percentage herbebost gebied (op de totale oppervlakte bos) wel groot is (kaart 177F/159F)	1
	• maar dat de oppervlakte bos (als percentage van de totale landoppervlakte) zeer gering is (kaart 177C/159C)	1
	• zodat er (absoluut gezien) niet veel CO_2 (in nieuwe bomen) kan worden vastgelegd	1
[redacted]	**Politiek en ruimte**	
[redacted]	**Opgave 6**	
	Maximumscore 2	
24 □	het (grote) aantal inwoners (van Duitsland)	
	Maximumscore 4	
25 □	Uit de uitleg moet blijken dat:	
	• Duitsland weliswaar een hoger BBP heeft dan het gemiddelde van de EU	2
	• maar dat er deelstaten zijn met een BBP dat lager ligt dan 75% van dat gemiddelde	2
	Maximumscore 2	
26 □	52e druk: kaart 78E / 51e druk: kaart 67B	
	Opmerking *52e druk: kaart 96E / 51e druk: kaart 85E is fout (niet op Europese schaal).*	
	Maximumscore 2	
27 □	Een voorbeeld van een juiste klassenindeling is: minder dan 80 van 80 tot 100 van 100 tot 120 van 120 tot 140 meer dan 140	
	Opmerking *Een juiste klassenindeling voldoet aan de volgende voorwaarde:* *De klassenbreedte is steeds even groot, behalve bij de hoogste en de laagste klasse.*	
	Maximumscore 2	
28 □	Een juiste arcering voldoet aan de volgende voorwaarde: De arcering heeft een oplopende intensiteit.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

29 □ Een voorbeeld van een juiste hypothese is:
Naarmate de werkloosheid in een regio groter is, zal die regio een groter vertrekoverschot hebben.

Maximumscore 2

30 □
- nee — **0**
- Uit de argumentatie moet blijken dat de informatie over migratie op dit kaartblad ontbreekt — **2**

Maximumscore 2

31 □ Juiste voorbeelden van negatieve effecten zijn:
- de komst van goedkope arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten
- deze deelstaten zouden wel eens minder financiële steun van de EU kunnen krijgen
- meer concurrentie uit de nieuwe lidstaten

per juist negatief effect — **1**

[redacted] **Opgave 7**

Maximumscore 2

32 □ Voorbeelden van een juiste hervorming zijn:
- het afschaffen van subsidies op de prijzen (van producten)
- het (meer dan vroeger) tot stand laten komen van de prijzen door de vrije werking van het marktmechanisme

Maximumscore 2

33 □ Uit het antwoord moet blijken dat de landbouw in de kandidaat-lidstaten gemiddeld arbeidsintensiever is dan in de EU-lidstaten.

Maximumscore 2

34 □ Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:
- Het BBP per hoofd van de bevolking is laag / de koopkracht van de bevolking daar is laag.
- De kandidaat-lidstaten zijn voor een groot deel zelfvoorzienend voor wat betreft hun agrarische productie.

[redacted] **Opgave 8**

Maximumscore 1

35 □ Voorbeelden van een juist argument vóór het Nederlandse voorstel zijn:
- Het bespaart Nederland (als netto betaler) veel geld.
- De rijke lidstaten hebben deze financiële hulp via de structuurfondsen niet echt nodig.
- Het Nederlandse voorstel voorkomt dat de uitbreiding van de EU te duur wordt.

Maximumscore 1

36 □ Voorbeelden van een juist argument tégen het Nederlandse voorstel zijn:
- Bepaalde landen die door dit voorstel getroffen worden, zouden de besluitvorming in de EU over andere zaken wel eens kunnen tegenhouden.
- Door dit voorstel worden bepaalde landen onevenredig zwaar getroffen.
- Bepaalde landen/regio's krijgen straks / na de toetreding van zeer arme landen uit Oost-Europa geen steun meer, terwijl zij niet (of nauwelijks) rijker zijn geworden / hun BBP of BRP niet (of nauwelijks) hoger is geworden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Maximumscore 2

37 □ Voorbeelden van een juiste afweging zijn:

- Ik ben het eens met het voorstel van de Nederlandse regering, omdat anders de uitbreiding van de EU in gevaar komt en *de toekomst van Europa belangrijker is dan het economisch belang van individuele lidstaten*.
- Ik ben tegen het voorstel van de Nederlandse regering, omdat uitbreiding van de EU weliswaar gewenst is, maar de *kosten daarvan niet afgewenteld mogen worden op slechts enkele landen*.

Opmerking
De cursief gedrukte begrippen zijn in dit antwoord als correctienorm gebruikt.

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**03**

Tijdvak 1

Aardrijkskunde (oude stijl)

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken / , gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 90 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door een kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

Antwoorden	Deel-scores

Migratie en vervoer

Maximumscore 2

1 □ Een voorbeeld van een juiste uitleg is:
Het binnenlands migratiesaldo is nul, omdat de saldi tegenover elkaar wegvallen.

Maximumscore 1

2 □ de leeftijdsgroep 15-29 jaar

Maximumscore 2

3 □ Voorbeelden van een juiste oorzaak zijn:
- de vele hogere opleidingen in Noord- en Zuid-Holland
- de aanwezigheid van werk

Maximumscore 2

4 □ Uit de uitleg moet blijken dat hiervoor de absolute cijfers noodzakelijk zijn en deze ontbreken in bron 1.

Maximumscore 2

5 □ Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:
- het aantrekkelijke woonmilieu
- de bouw van grote aantallen woningen in Flevoland

per juiste oorzaak **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

6 □ • Voorbeelden van een juiste demografische factor zijn: **1**
- de snelle bevolkingsgroei in Latijns-Amerika
- kettingmigratie

• Een voorbeeld van een juiste economische factor is: **1**
het gebrek aan werk in de Latijns-Amerikaanse landen / veel werkgelegenheid in de VS

Maximumscore 1

7 □ de zwarte bevolking

Maximumscore 2

8 □ Uit de argumentatie moet blijken dat de Hispanics op de (laaggeschoolde) arbeidsmarkt een bedreiging vormen voor de (ook laaggeschoolde) zwarte bevolking.

Maximumscore 2

9 □ Uit de verklaring moet blijken dat New York een veel groter aantal inwoners heeft dan New Mexico.

Maximumscore 1

10 □ 1970-1980

Maximumscore 2

11 □ Voorbeelden van juiste verklaringen zijn:
• sterke suburbanisatie
• welvaartsstijging en daarmee gepaard gaande uitbreiding van het autobezit/autogebruik

per juiste verklaring **1**

Maximumscore 2

12 □ groeikernenbeleid

Maximumscore 2

13 □ In de groeikernen is weinig werkgelegenheid waardoor veel inwoners elders moeten werken.

Maximumscore 2

14 □ Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:
• In de Randstad was al veel verkeer, dus relatief geringere groei.
• In de Randstad wordt meer gebruikgemaakt van het openbaar vervoer.

per juiste oorzaak **1**

Opmerking
Antwoorden beredeneerd vanuit het gebied ten oosten van de denkbeeldige lijn mogen ook goedgerekend worden.

Maximumscore 2

15 □ Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:
• De (ernstigste) files bevinden zich niet op geplande HSL-routes.
• De HSL-verbindingen zijn niet bedoeld voor forensenverkeer.

per juiste oorzaak **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

16 □ schema 1

ruimtelijke schaal
nationaal
continentaal
mondiaal

per juist ingevuld vakje van het schema **1**

Maximumscore 3

17 □

ruimtelijke schaal	kaartnummer
nationaal	*51e druk: 52A (met betrekking tot waterwegen) /* *52e druk: 58A*
continentaal	*51e druk: 72A /* *52e druk: 82B/82D*
mondiaal	*51e druk: 165/166A/166B/167C /* *52e druk: 186/187C/187D/188A/188B/189C*

per juist ingevuld vakje van het schema **1**

Opmerking
Bij de ruimtelijke schaal 'nationaal' is 51e druk: kaart 52C / 52e druk: kaart 58C fout omdat die uitsluitend betrekking heeft op personenvervoer.

Maximumscore 1

18 □ mondiale schaal

Maximumscore 2

19 □ Op mondiale schaal komt Rotterdam op de gebruikte kaarten niet voor, maar maakt deel uit van West-Europa.

Maximumscore 2

20 □
- vermindering van het aandeel 'weg' **1**
- vergroting van de aandelen 'rail' en 'binnenvaart' **1**

Maximumscore 2

21 □ massagoederen

[redacted] **Het Nederlandse landschap - natuurlijke en menselijke factoren (toegepast op het rivierkleilandschap en het zandlandschap)**

Maximumscore 2

22 □
A: oeverwal
B: rivierdijk
C: uiterwaard
D: kom

Indien 4 antwoorden juist **2**
Indien 3 of 2 antwoorden juist **1**
Indien 1 antwoord juist **0**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

23 □ Uit de uitleg moet blijken dat de dwarsdijken de dorpen moesten beschermen tegen het water dat uit bovenstroomse gebieden afkomstig was.

Opmerking
Antwoorden die te algemeen zijn gesteld, zijn fout.

Maximumscore 2

24 □ Voorbeelden van juiste verschillen zijn:
- Oeverwallen liggen hoger dan kommen.
- Oeverwallen bestaan uit grover materiaal dan kommen.
- Oeverwallen zijn droger dan kommen.

per juist verschil **1**

Opmerking
Een antwoord als: "oeverwallen liggen dichter bij de rivier", is goed.

Maximumscore 2

25 □ Voorbeelden van juiste inrichtingselementen zijn:
- dijken
- wegen
- nederzettingen
- boomgaarden
- akkers

per juist inrichtingselement **1**

Maximumscore 2

26 □ Een voorbeeld van een juiste benaming is:
- Oude Rijnstrang
- Oude Rijn

Maximumscore 2

27 □ Uit het antwoord moet blijken dat het zwembad een wiel is, ontstaan door een vroegere dijkdoorbraak.

Maximumscore 2

28 □ Het regelen van de waterstand van Nederrijn en Lek (ten behoeve van de scheepvaart).

Maximumscore 2

29 □ Voorbeelden van een juiste functie zijn:
- de Gelderse IJssel van water voorzien
- het IJsselmeer van zoet water voorzien

Maximumscore 1

30 □ A keileem
B (niet lemig) dekzand

Opmerking
Alleen indien beide antwoorden juist 1 punt toekennen.

Maximumscore 1

31 □ Voorbeelden van een juist argument zijn:
- Figuur A bevat te veel kleideeltjes voor dekzand.
- Figuur A bevat te veel grove deeltjes voor dekzand.
- Figuur A is slechter gesorteerd dan B.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 1

32 □ A

Maximumscore 1

33 □ bestaat uit gemiddeld fijner materiaal

Maximumscore 2

34 □ Voorbeelden van juiste antwoorden zijn:
- (hoog)veen
- beekafzettingen
- stuifzand

per juist voorbeeld **1**

Maximumscore 2

35 □ Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- Het wegenpatroon is nauwelijks veranderd.
- De vorm van de essen is nauwelijks veranderd.
- (De kern van) het dorp is nauwelijks veranderd.
- De oorspronkelijke verkaveling is nauwelijks veranderd.

per juist argument **1**

Maximumscore 2

36 □ heide, essen, groengronden

Opmerking
Alleen voor deze volgorde 2 punten. Voor iedere andere volgorde 0 punten.

Maximumscore 2

37 □ Uit de verklaring moet blijken dat het aantal bewoners beperkt werd door de omvang van de essen, want deze leverden voedsel.

Maximumscore 2

38 □ Uit de verklaring moet blijken dat hoe groter de heide, des te meer schapen er kunnen grazen, waardoor dankzij de grotere mestproductie de essen ook weer groter kunnen zijn.

Maximumscore 2

39 □ Uit de verklaring moet blijken dat de ondergrond van de Veluwe voornamelijk bestaat uit zand dat als een natuurlijk filter werkt.

[redacted] **Frankrijk**

Maximumscore 2

40 □ Hoger gelegen gebieden zijn neerslagrijker dan lager gelegen gebieden als gevolg van stuwingsregens.

Maximumscore 2

41 □ 1 = sedimentatiebekkens **1**
3 = Hercynische massieven, afgevlakt door erosie **1**

Maximumscore 2

42 □ • aanslibbingsvlakten **1**
• sedimentatiebekkens **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
43 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • weinig reliëf • (relatief) goede bodems • gunstige klimatologische omstandigheden / gunstig groeiseizoen	
	per juist argument	**1**
	Maximumscore 1	
44 □	Voorbeelden van een juiste verklaring zijn: • In de Eerste Wereldoorlog sneuvelden er veel meer mannen dan vrouwen. • Vrouwen worden gemiddeld ouder dan mannen.	
	Maximumscore 1	
45 □	Een voorbeeld van een juiste verklaring is: Er was een geboortetekort ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog (waardoor kleinere cohorten ontstonden).	
	Maximumscore 1	
46 □	Een voorbeeld van een juiste reactie is: Er werd een geboortebevorderende bevolkingspolitiek gevoerd.	
	Maximumscore 2	
47 □	Uit de verklaring moet blijken dat: • Noord-Afrikanen hoofdzakelijk arbeiders zijn en dus een laag inkomen hebben	**1**
	• mensen met een laag inkomen zich (met name in een stad als Parijs) alleen kleine, goedkope woningen kunnen veroorloven die in het noordoosten van Parijs beschikbaar zijn	**1**
	Maximumscore 1	
48 □	De werkgelegenheid in de dienstensector is toegenomen.	
	Maximumscore 1	
49 □	De groei van de dienstensector heeft de arbeidsparticipatie van vrouwen (veel meer) doen toenemen (dan die van mannen).	
	Maximumscore 2	
50 □	B = Lorraine	**1**
	C = Nord-Pas-de-Calais	**1**
	Maximumscore 2	
51 □	A = steenkool	**1**
	D = ijzererts	**1**

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO-Compex

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**03**

Tijdvak 1

Inzenden scores
Vul de scores van alle kandidaten per school in op de optisch leesbare formulieren of verwerk de scores in het programma Wolf.
Zend de gegevens uiterlijk op 28 mei naar de Citogroep.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken / , gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 77 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door een kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

Antwoorden	Deel-scores

Politiek en ruimte

Opgave 1

Maximumscore 2

1 ☐ het (grote) aantal inwoners (van Duitsland)

Maximumscore 4

2 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat:
- Duitsland weliswaar een hoger BBP heeft dan het gemiddelde van de EU **2**
- maar dat er deelstaten zijn met een BBP dat lager ligt dan 75% van dat gemiddelde **2**

Maximumscore 2

3 ☐ 52e druk: kaart 78E / 51e druk: kaart 67B

Opmerking
52e druk: kaart 96E / 51e druk: kaart 85E is fout (niet op Europese schaal).

Maximumscore 2

4 ☐ Een voorbeeld van een juiste klassenindeling is:
minder dan 80
van 80 tot 100
van 100 tot 120
van 120 tot 140
meer dan 140

Opmerking
Een juiste klassenindeling voldoet aan de volgende voorwaarde:
De klassenbreedte is steeds even groot, behalve bij de hoogste en de laagste klasse.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

5 ☐ Een juiste arcering voldoet aan de volgende voorwaarde:
De arcering heeft een oplopende intensiteit.

Maximumscore 2

6 ☐ Een voorbeeld van een juiste hypothese is:
Naarmate de werkloosheid in een regio groter is, zal die regio een groter vertrekoverschot hebben.

Maximumscore 2

7 ☐ • nee **0**
• Uit de argumentatie moet blijken dat de informatie over migratie op dit kaartblad ontbreekt **2**

Maximumscore 2

8 ☐ Juiste voorbeelden van negatieve effecten zijn:
• de komst van goedkope arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten
• deze deelstaten zouden wel eens minder financiële steun van de EU kunnen krijgen
• meer concurrentie uit de nieuwe lidstaten

per juist negatief effect **1**

Opgave 2

Maximumscore 2

9 ☐ Voorbeelden van een juiste hervorming zijn:
• het afschaffen van subsidies op de prijzen (van producten)
• het (meer dan vroeger) tot stand laten komen van de prijzen door de vrije werking van het marktmechanisme

Maximumscore 2

10 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat de landbouw in de kandidaat-lidstaten gemiddeld arbeidsintensiever is dan in de EU-lidstaten.

Maximumscore 2

11 ☐ Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:
• Het BBP per hoofd van de bevolking is laag / de koopkracht van de bevolking daar is laag.
• De kandidaat-lidstaten zijn voor een groot deel zelfvoorzienend voor wat betreft hun agrarische productie.

Opgave 3

Maximumscore 1

12 ☐ Voorbeelden van een juist argument vóór het Nederlandse voorstel zijn:
• Het bespaart Nederland (als netto betaler) veel geld.
• De rijke lidstaten hebben deze financiële hulp via de structuurfondsen niet echt nodig.
• Het Nederlandse voorstel voorkomt dat de uitbreiding van de EU te duur wordt.

Maximumscore 1

13 ☐ Voorbeelden van een juist argument tégen het Nederlandse voorstel zijn:
• Bepaalde landen die door dit voorstel getroffen worden, zouden de besluitvorming in de EU over andere zaken wel eens kunnen tegenhouden.
• Door dit voorstel worden bepaalde landen onevenredig zwaar getroffen.
• Bepaalde landen/regio's krijgen straks / na de toetreding van zeer arme landen uit Oost-Europa geen steun meer, terwijl zij niet (of nauwelijks) rijker zijn geworden / hun BBP of BRP niet (of nauwelijks) hoger is geworden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

14 □ Voorbeelden van een juiste afweging zijn:
- Ik ben het eens met het voorstel van de Nederlandse regering, omdat anders de uitbreiding van de EU in gevaar komt en *de toekomst van Europa belangrijker is dan het economisch belang van individuele lidstaten*.
- Ik ben tegen het voorstel van de Nederlandse regering, omdat uitbreiding van de EU weliswaar gewenst is, maar de *kosten daarvan niet afgewenteld mogen worden op slechts enkele landen*.

Opmerking
De cursief gedrukte begrippen zijn in dit antwoord als correctienorm gebruikt.

[redacted] **Natuur en milieu**

[redacted] **Onderdeel Statistiek**

[redacted] **Opgave 4**

Maximumscore 2

15 □ De volgende handelingen moeten zijn verricht:
- selecteer tabel — 1
- sorteren (van hoog naar laag) — 1

Maximumscore 1

16 □ het Midden-Oosten / de Perzische Golf

Maximumscore 1

17 □ Het zijn gegevens uit verschillende jaren (1997 en 2001)

Maximumscore 1

18 □ ton / 1000 ton

Maximumscore 1

19 □ indien bij vraag 18 geantwoord : ton : (Koolzuurgasproductie) x (Inwoners) x 1000
indien bij vraag 18 geantwoord : 1000 ton: (Koolzuurgasproductie) x (Inwoners)

Maximumscore 2

20 □
- Verenigde Staten — 1
- China — 1

[redacted] **Opgave 5**

Maximumscore 1

21 □ Voorbeelden van juiste antwoorden zijn:
- Op deze kaart kun je niet zien welke landen een energie*overschot* en welke landen een energie*tekort* hebben. Daar gaat het om bij een balans.
- In de klassenindeling en in het kleurgebruik is geen 'omslagpunt' bij het cijfer 0
- Voor energieoverschot en energietekort dienen twee contrasterende kleuren gebruikt te worden, met elk een eigen grijstrap.

Maximumscore 3

22 □ De onderstaande drie veranderingen zijn juist:
- aantal klassen: 2 — 1
- de grens tussen die twee klassen ligt bij : 0,0 — 1
- verdeling: vrije verdeling (omdat alleen deze indeling deze kaart mogelijk maakt) — 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
23 □	• Rusland	1
	• Verenigd Koninkrijk	1
	Maximumscore 1	
24 □	Noorwegen	

[redacted] Onderdeel Remote sensing

[redacted] Opgave 6

Maximumscore 2

25 □ Uit de ingevulde bijlage moet blijken dat:
Indien de banden Rood, Infrarood en óf Groen óf Blauw zijn gebruikt, inclusief de juiste kanalen — **2**
De juiste invulling van het scherm 'combinatiebeeld maken' is:
In blauw Groene band (Groenzp)
In groen Rode band (Roodzp)
In rood Infrarodeband (IRzp)

Indien de banden Rood, Groen en Blauw zijn gebruikt — **1**
Indien de banden Infrarood, Groen en Blauw zijn gebruikt — **1**
Indien maar twee of een band(en) zijn/is gebruikt — **0**

[redacted] Opgave 7

Maximumscore 2

Uit de op diskette 2 ingeleverde kaart moet blijken dat:
26 □ Twee van de volgende soorten oppervlaktewater zijn bemonsterd:
- vervuild Vechtwater tegenover schoner plassenwater
- schoner Amsterdam-Rijnkanaalwater tegenover vuiler plassenwater
- schoner water in het Spaarbekken tegenover minder schoon plassenwater

Opmerking
Omdat verschillen in waterkwaliteit moeten worden aangegeven is een deelscore hier niet mogelijk.

Maximumscore 2

27 □ Voorbeelden van juiste legenda-omschrijvingen zijn de tegenstellingen:
- organisch verontreinigd en organisch minder verontreinigd water
- algenrijk en algenarm water
- voedselrijker en voedselarmer water

Opmerking
Omdat verschillen in waterkwaliteit moeten worden aangegeven is een deelscore hier niet mogelijk.

Maximumscore 3

28 □ Voorbeelden van juiste klassen grondgebruik zijn:
- grasland/weiland — **1**
- loofhout/griend/bos — **1**
- verhard oppervlak/dorp/bebouwing/huizen/wegen/spoorlijnen — **1**

Opmerking
Antwoorden als bosbouw, veeteelt en naaldhout: 0 punten.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 3	
29 □	Kleurkeuze van de klassen grondgebruik:	
	• grasland: lichter groen dan loofhout enz.	**1**
	• loofhout/griend/bos: donkerder groen dan grasland enz.	**1**
	• verhard oppervlak/dorp/bebouwing/huizen/wegen/spoorlijnen: rood/bruin/zwart	**1**
	Maximumscore 6	
30 □	• Grootste plaats: Breukelen	**1**
	• Juiste locatie van de beschrifting: zo dicht mogelijk tegen de bebouwde kom	**1**
	• Voorbeelden van juiste wateren: Vecht / Amsterdam-Rijnkanaal / Drecht / Aa of Angstel / Waterleidingkanaal	**1**
	Opmerking *Waterleidingsplas, Loosdrechtse Plassen, Wijde Blik, Vuntus, Breukeleveensche of Stille Plas en Trekgaten: 0 punten.*	
	Juiste beschrifting van plaats en water: Indien een verschil is gemaakt in lettertype of kleur Indien géén verschil is gemaakt	**2** **0**
	• Juiste locatie van de beschrifting: zo dicht mogelijk tegen het desbetreffende water Bij een keuze voor het Amsterdam-Rijnkanaal verdient het de voorkeur dat de beschrifting aan weerszijden van het kanaal is aangebracht.	**1**
	Maximumscore 2	
31 □	• Elk *gevuld* vlaksymbool is juist: cirkel, rechthoek of driehoek	**1**
	• Het symbool dient redelijk centraal in de Polder Bethune te zijn geplaatst	**1**
	Maximumscore 2	
32 □	• Het symbool op de kaart moet identiek zijn aan het symbool in de legenda	**1**
	• De betekenis van het symbool moet zijn 'droogmakerij'	**1**
	Maximumscore 3	
33 □	De kaarttitel dient de volgende elementen te bevatten:	
	• Een verwijzing naar de waterkwaliteit	**1**
	• Een verwijzing naar het grondgebruik of het landschap	**1**
	• Een verwijzing naar de locatie	**1**
	Voorbeelden van een juiste kaarttitel zijn: Landschap / inrichting en waterkwaliteit / organische watervervuiling rond Breukelen / in het westelijk deel van het Utrechtse plassengebied	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 3

34 ☐ Een goede schaalaanduiding bevat de volgende elementen:

- Er is een schaalstok getekend **1**

Opmerking
De gegeven maatstok (en bijbehorende getallen en maateenheden) geven een verhouding weer die niet meer dan 33% afwijkt van de juiste waarden.

- Er is een maateenheid bij gegeven **1**
- Er staan getallen bij die het aantal maateenheden aangeven **1**

Indien één van de drie elementen ontbreekt **0**

Enkele voorbeelden van juiste schaalaanduidingen zijn:

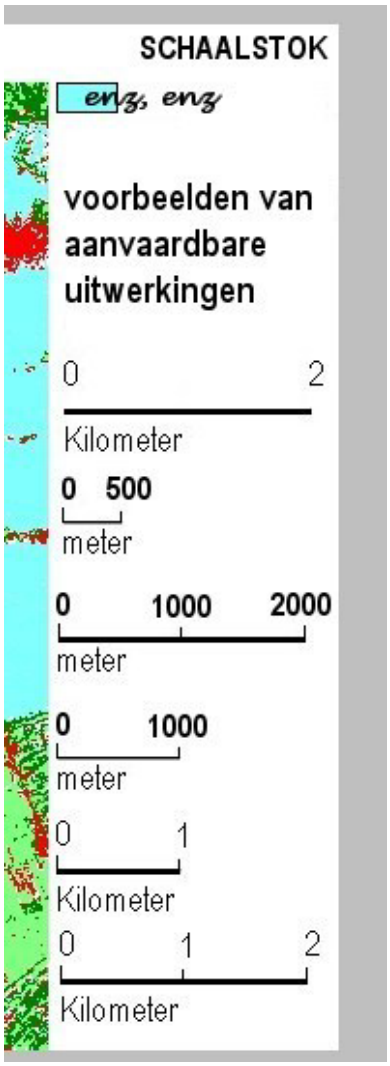

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Enkele voorbeelden van onjuiste schaalaanduidingen zijn:

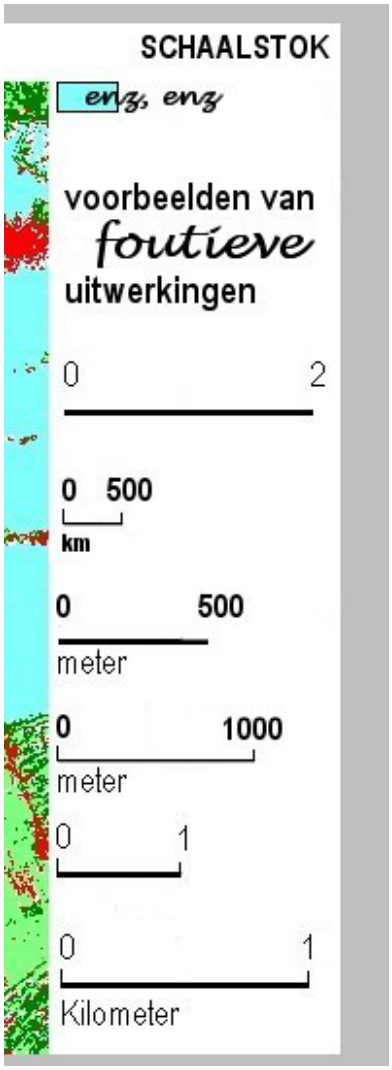

Opmerking
Als geen schaalstok maar een schaalgetal is gebruikt: 0 punten.

Opgave 8

Maximumscore 6

35 □ Uit het op diskette 3 ingeleverde monsterbestand moet blijken dat:

- Er minimaal 3 metingen per monster zijn gedaan **2**
- De metingen voldoende zijn gespreid over het gebied **2**
- De metingen niet teveel verschillen in het aantal gemeten pixels (met uitzondering van metingen alleen verricht in het Amsterdam-Rijnkanaal of in de Vecht) **2**

Toelichting: omdat de wateren erg smal zijn kunnen niet anders dan kleine metingen worden gedaan. Het doen van veel metingen is dan nodig, maar het totaal aantal genomen pixels hoeft dan voor de klasse niet groter te zijn dan 40 (mits ze wel goed genomen zijn).

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde (nieuwe stijl)

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**03**

Tijdvak 2

Inzenden scores
Vul de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in op de optisch leesbare formulieren of verwerk de scores in het programma Wolf.
Zend de gegevens uiterlijk op 20 juni naar de Citogroep.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten, die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken / , gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 66 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door een kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

Antwoorden	Deel-scores

Natuur en milieu

Opgave 1

Maximumscore 2

1 ☐ Voorbeelden van juiste gegevens over de grotere CO_2-uitstoot van de Verenigde Staten van Amerika zijn:
- grotere bevolkingsomvang
- hoger BNP per inwoner
- hoger energiegebruik per inwoner

per juist gegeven — 1

Maximumscore 2

2 ☐ Uit de verklaring moet blijken dat in Frankrijk een groter deel van de elektriciteitsproductie plaatsvindt met behulp van kernenergie dan in vergelijkbare andere landen.

Indien in de verklaring alléén gewezen wordt op het geringe gebruik van steenkool — 1

Maximumscore 1

3 ☐ de overgang van een communistisch naar een kapitalistisch systeem

Maximumscore 2

4 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat als gevolg van de overgang van een communistisch naar een kapitalistisch systeem veel (verouderde) industriële vestigingen zijn gesloten.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 3

5 ☐ Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- demografisch argument: de (te) sterke bevolkingsgroei in een groot deel van de (derde) wereld **1**
- economisch argument: alle landen streven naar economische groei (en dat levert bij gebruik van de huidige energiebronnen extra uitstoot van CO_2 op) **1**
- politiek argument: landen kunnen onderling moeilijk tot afspraken komen (en tot uitvoering van die afspraken) om de CO_2-uitstoot te beperken **1**

Opgave 2

Maximumscore 1

6 ☐ De Barentszzee is, in tegenstelling tot andere zeeën, niet bevroren.

Maximumscore 2

7 ☐ Een voorbeeld van een juiste verklaring is:
Dit wordt veroorzaakt doordat de Noord-Atlantische Drift (Golfstroom) relatief warm water aanvoert.

Maximumscore 2

8 ☐ Voorbeelden van een juiste kaart zijn:
- 182 (52e druk) / 162 (51e druk)
- 70C (52e druk) / 62C (51e druk)
- 70D (52e druk) / 62D (51e druk)
- 71A (52e druk) / 63A (51e druk)

Maximumscore 4

9 ☐

Groenlandwalvis weggevist
↓
plaats in ecosysteem ingenomen door andere dieren
↓
meer voedsel voor vogels beschikbaar
↓
sterke groei vogelpopulatie
↓
meer uitwerpselen op het land
↓
vermesting
↓
vergrassing

- plaats in ecosysteem ingenomen door andere dieren **1**
- meer voedsel voor vogels beschikbaar **1**
- meer uitwerpselen op het land **1**
- vermesting **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
10 □	• Het afsmelten van de ijskap van Groenland gaat gepaard met een wereldwijde zeespiegelstijging	1
	• waarvoor het laaggelegen Nederland erg kwetsbaar is	1
[redacted]	**Opgave 3**	
	Maximumscore 1	
11 □	Holoceen	
	Maximumscore 2	
12 □	Uit de verklaring moet blijken dat:	
	• door onjuist agrarisch bodemgebruik (zoals: afplaggen van de heide, overbeweiding) de vegetatie zich onvoldoende kon herstellen	1
	• de wind daardoor vat kon krijgen op het zand	1
	Maximumscore 1	
13 □	successie	
	Maximumscore 2	
14 □	afname van stuifzand sinds de achttiende eeuw toename van de heide sinds de achttiende eeuw	
	per juist verschil	1
	Maximumscore 1	
15 □	Voorbeelden van een juiste reden zijn: • houtproductie • vastleggen van stuifzanden	
	Maximumscore 2	
16 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • grenst aan stuifzandgebied(en) • Het gebied is omgeven door een grootschalig heidegebied (waardoor de wind vrij spel heeft). • Het gebied wordt niet doorsneden door grote wegen. • de ZW-NO-oriëntatie van het gebied • Het ligt hoog, is daardoor relatief droog en kan dus gemakkelijker gaan verstuiven.	
	per juist argument	1
[redacted]	**Opgave 4**	
	Maximumscore 2	
17 □	Voorbeelden van juiste maatregelen zijn: • zandsuppletie/het opbrengen van zand • aanleg van strekdammen/hoofden • beplanting met helmgras	
	per juiste maatregel	1
	Maximumscore 2	
18 □	Hier zijn de duinen erg breed (waardoor de veiligheid niet in gevaar komt).	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

19 ☐ Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- Door het binnendringen van de zee zijn hier kansen voor het ontstaan van zout- of brakwatervegetatie (naast zoetwatervegetatie).
- Het binnendringen van de zee leidt tot afzetting van kalkrijk zand (afgezet naast kalkarm zand) met de daarbijbehorende vegetatie.
- Door het binnendringen van de zee ontstaan meer gradiënten/grensmilieus.

per juist argument **1**

[redacted] **Opgave 5**

Maximumscore 2

20 ☐ Een voorbeeld van een juiste hypothese is: Hoe groter het percentage van de beroepsbevolking in industrie en mijnbouw, des te sterker is de zwavelconcentratie in dat gebied.

Maximumscore 2

21 ☐ Voorbeelden van een juiste deelvraag zijn:
- Welk deel van de beroepsbevolking in een gebied werkt in industrie en mijnbouw?
- Hoe hoog is de zwavelconcentratie in microgrammen per m^3 in een gebied?

Maximumscore 2

22 ☐ Uit de verklaring moet blijken dat bij kernenergie geen gebruik wordt gemaakt van fossiele brandstoffen die zwavel bevatten.

[redacted] **Politiek en ruimte**

[redacted] **Opgave 6**

Maximumscore 2

23 ☐ Uit de verklaring moet blijken dat deze drie landen extra grote economische problemen kregen omdat ze na het uiteenvallen van de USSR niet zijn toegetreden tot het GOS.

Maximumscore 1

24 ☐ de lagere lonen vergeleken met de Scandinavische landen

Maximumscore 1

25 ☐ de (korte) afstand tussen Scandinavië en de Baltische staten

Maximumscore 2

26 ☐
- kaart 76C (52e druk) / kaart 69A (51e druk) – Talen **1**
- kaart 76A (52e druk) / kaart 69B (51e druk) – Godsdiensten **1**

[redacted] **Opgave 7**

Maximumscore 2

27 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat het indexcijfer 104,9 (het BBP van Noord-Nederland) hoger was dan 75% van het EU-gemiddelde.

Maximumscore 3

28 ☐
- nationale schaal **1**
- Uit de argumentatie moet blijken dat de werkloosheid naar Europese maatstaven gering is **1**
- maar vergeleken met de andere landsdelen hoog **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Maximumscore 2

29 ☐ Het antwoord moet verwijzen naar de perifere ligging van dit landsdeel, zowel op nationale als op Europese schaal.

Opgave 8

Maximumscore 1

30 ☐ 9,0% (52e druk)
14,2% (51e druk)

Maximumscore 2

31 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat Rusland een energieoverschot heeft, terwijl (de meeste landen van) de EU een energietekort (hebben) heeft.

Maximumscore 2

32 ☐ 188A (52e druk)
166A (51e druk)

Maximumscore 1

33 ☐ het Midden-Oosten

Maximumscore 1

34 ☐ Juiste antwoorden verwijzen naar de onzekere politieke situatie in het Midden-Oosten.

Maximumscore 2

35 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat de aardolie uit Rusland vooral per pijpleiding aangevoerd zal worden en niet per schip via Rotterdam / de aanvoer van aardolie uit het Midden-Oosten dan vermindert.

Maximumscore 1

36 ☐ De staat Rusland ligt voor een groot deel ten oosten van het Oeralgebergte.

Maximumscore 1

37 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat Rusland een grote economische achterstand heeft op de EU.

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

Aardrijkskunde (nieuwe stijl)

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**02**

Tijdvak 1

Inzenden scores
Uiterlijk op 29 mei de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar de Citogroep zenden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten, die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken / , gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 67 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door een kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

	Antwoorden	Deel-scores
	Migratie en Vervoer	
	Maximumscore 3	
1 □	A: Buitenlandse migranten wonen vaak geconcentreerd in bepaalde wijken van de steden	1
	B: Uit de verklaring moet blijken dat de buitenlandse migranten over het algemeen tot de lagere inkomensgroepen behoren, waardoor zij vooral in de (minder goede) wijken met lage huren terechtkomen	2
	Maximumscore 2	
2 □	Voorbeelden van juiste redenen zijn: • Surinamers en Antillianen hebben meer kennis van de Nederlandse cultuur/taal. • Het opleidingsniveau van Surinamers en Antillianen is gemiddeld hoger dan dat van Turken en Marokkanen.	
	per juiste reden	1
	Maximumscore 2	
3 □	Voorbeelden van een juiste uitleg zijn: • Een forse immigratie zal de integratie moeilijker maken, omdat er dan steeds een nieuwe lichting immigranten komt die op zijn beurt weer moet integreren. • Een geringe immigratie zal integratie makkelijker maken, omdat er dan minder nieuw te integreren migranten binnenkomen.	
	Maximumscore 2	
4 □	Voorbeelden van juiste migratieremmende factoren zijn: • grote relatieve afstand of voorbeelden ervan • gebrek aan beschikbaarheid van informatie	
	per juiste factor	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 1	
5 □	Mexico	
	Maximumscore 2	
6 □	A: Voorbeelden van een juiste economische pushfactor zijn:	1
	• gebrek aan werk	
	• laag welvaartsniveau	
	B: Voorbeelden van een juiste demografische factor zijn:	1
	• het hoge geboorteoverschot	
	• het hoge geboortecijfer	
	Maximumscore 3	
7 □	Voorbeelden van juiste factoren zijn:	
	• de aanwezigheid van werk	
	• de aanwezigheid van familie/kennissen	
	• de afstand tot het herkomstland	
	• het klimaat	
	per juiste factor	1
	Maximumscore 4	
8 □	A: Uit het antwoord moet blijken dat:	
	• het Bruto Binnenlands Product in de Oost-Europese landen laag was	1
	• en dat hierdoor de welvaart / koopkracht / vraag naar producten gering was	1
	B: 51e druk – kaart 61C / 67C; 52e druk – kaart 69C	2
	Maximumscore 1	
9 □	pijpleiding	
	Maximumscore 2	
10 □	De goederenstroom vanuit Rotterdam naar het Ruhrgebied en naar Antwerpen bevat veel grondstoffen en bulkgoederen die meer volume innemen dan de eindproducten die vanuit het Ruhrgebied en Antwerpen naar Rotterdam worden vervoerd.	
	Maximumscore 3	
11 □	A: 51e druk – kaart 72A; 52e druk – kaartblad 82	1
	B: Bij Rotterdam zijn de rivieren het meest van belang, bij Hamburg zijn dit de autowegen en de spoorwegen	2
	Maximumscore 3	
12 □	A: Le Havre	1
	B: De oppervlakte van het achterland van Le Havre is het kleinste (van de vier havensteden) / beperkt zich tot één land (Frankrijk)	1
	C: Uit de uitleg moet blijken dat de omvang van de economische activiteiten in het achterland van meer belang is	1
	Maximumscore 2	
13 □	Voorbeelden van juiste redenen zijn:	
	• het gebied wordt steeds slechter bereikbaar	
	• ruimtegebrek (voor uitbreidingen)	
	• hoge grondprijzen	
	per juiste reden	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
14 □	Voorbeelden van juiste locatiefactoren van economische aard zijn:	1
	• gemiddeld netto maandloon in guldens (51e druk: 70G)	
	• netto loon vergeleken met Nederland (51e druk: 70H)	
	• uurlonen in industrie en diensten in Euro's (52e druk: 80G)	
	• uurlonen vergeleken met Nederland (52e druk: 80H)	
	Een locatiefactor van geografische aard is:	1
	• ligging in de buurt van een (internationale) luchthaven	
	Maximumscore 2	
15 □	Uit het antwoord moet blijken dat het gewicht van de afzonderlijke locatiefactoren bepaald wordt.	
	Indien alleen geantwoord wordt dat de scores per plaats worden opgeteld (zonder dat een weging plaatsvindt)	1
	Maximumscore 4	
16 □	A: Voorbeelden van een juiste keuze zijn:	1
	• ligging ten opzichte van een belangrijke spoorlijn	
	• ligging ten opzichte van belangrijke autosnelwegen	
	Een voorbeeld van een juiste uitleg is:	1
	De producten zijn voor de Europese markt bestemd en moeten dus per schip of per vliegtuig getransporteerd worden.	
	B: Er zullen toegangsbelemmeringen tot de Europese markt zijn	2
[redacted]	**Politiek en Ruimte**	
	Maximumscore 2	
17 □	In de periode 1990-1998 nam het BNP in Ierland toe met 6,1% (en dat is meer dan in de andere EU-landen).	
	Maximumscore 2	
18 □	A: Met kaart 68A (52e druk: 78A)	1
	B: Volgens deze kaart werkte toen (in vergelijking met veel andere EU-landen) in Ierland nog een flink deel van de beroepsbevolking in de landbouw. (Dat wijst op een economische achterstand ten opzichte van de andere EU-landen)	1
	Maximumscore 4	
19 □	A: In de periode 1990-2000 is het BNP gestegen en daardoor is het negatieve migratiesaldo van Ierland veranderd in een positief saldo	1
	B:	
	• ontwikkeling BNP 1990-1998	1
	• migratiesaldo jaar 2000	1
	C: migratiesaldo 1990	1
	Maximumscore 4	
20 □	Voorbeelden van juiste redenen zijn:	
	• Ierland heeft daardoor vrije toegang tot een grotere markt.	
	• Ierland heeft kunnen profiteren van financiële steun van de EU.	
	• Mede dankzij het lidmaatschap van de EU hebben zich veel internationale productiebedrijven in Ierland gevestigd.	
	per juiste reden	2

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 4	
21 □	A: Het belang van de handel is niet zo groot; minder dan 5% van de Nederlandse handel vindt plaats met Ierland	**2**
	B: De handel tussen Nederland en Ierland is in deze periode met meer dan 100% gegroeid	**2**
	Maximumscore 2	
22 □	Voorbeelden van een juist criterium zijn: • de mensenrechten eerbiedigen • met een aanvaardbare oplossing voor het vraagstuk van de Koerden komen • de doodstraf afschaffen • meewerken aan een aanvaardbare regeling voor de kwestie Cyprus	
	Maximumscore 2	
23 □	Turkije is lid van de NAVO.	
	Maximumscore 2	
24 □	Uit het antwoord moet blijken dat Turkije na Duitsland het qua bevolkingsomvang grootste EU-land zou worden / heel wat meer inwoners heeft dan de meeste andere lidstaten van de EU.	
	Maximumscore 3	
25 □	Uit de uitleg moet blijken dat Turkije tot de Islamitische wereld behoort	**2**
	Eén van onderstaande kaarten:	**1**
	• 69B (52e druk: 76A) • 168A (52e druk: 190A) • 168C (52e druk: 190C) • 168D (52e druk: 190D)	
	Opmerking *Een antwoord dat verwijst naar de Turkse taal / een Altaïsche taal mag worden goed gerekend, mits in combinatie met kaart 69A (52e druk: 76C).*	
	Maximumscore 4	
26 □	Voorbeelden van juiste bezwaren zijn: • angst voor vermindering van de financiële steun uit Brussel • concurrentie van producten uit de mediterrane landbouw • concurrentie van industrietakken die in Turkije lage lonen kennen	
	per juist bezwaar	**2**

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

Aardrijkskunde (oude stijl)

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**02**

Tijdvak 1

Inzenden scores
Uiterlijk op 29 mei de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar de Citogroep zenden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten, die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken / , gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 74 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door een kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

Antwoorden	Deel-scores

Migratie en Vervoer

Maximumscore 3

1 □ A: Buitenlandse migranten wonen vaak geconcentreerd in bepaalde wijken van de steden — **1**
B: Uit de verklaring moet blijken dat de buitenlandse migranten over het algemeen tot de lagere inkomensgroepen behoren, waardoor zij vooral in de (minder goede) wijken met lage huren terechtkomen — **2**

Maximumscore 2

2 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- Surinamers en Antillianen hebben meer kennis van de Nederlandse cultuur/taal.
- Het opleidingsniveau van Surinamers en Antillianen is gemiddeld hoger dan dat van Turken en Marokkanen.

per juiste reden — **1**

Maximumscore 2

3 □ Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:
- Een forse immigratie zal de integratie moeilijker maken, omdat er dan steeds een nieuwe lichting immigranten komt die op zijn beurt weer moet integreren.
- Een geringe immigratie zal integratie makkelijker maken, omdat er dan minder nieuw te integreren migranten binnenkomen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
4 ☐	Voorbeelden van juiste migratieremmende factoren zijn: • grote relatieve afstand of voorbeelden ervan • gebrek aan beschikbaarheid van informatie	
	per juiste factor	**1**
	Maximumscore 1	
5 ☐	Mexico	
	Maximumscore 2	
6 ☐	A: Voorbeelden van een juiste economische pushfactor zijn: • gebrek aan werk • laag welvaartsniveau	**1**
	B: Voorbeelden van een juiste demografische factor zijn: • het hoge geboorteoverschot • het hoge geboortecijfer	**1**
	Maximumscore 3	
7 ☐	Voorbeelden van juiste factoren zijn: • de aanwezigheid van werk • de aanwezigheid van familie/kennissen • de afstand tot het herkomstland • het klimaat	
	per juiste factor	**1**
	Maximumscore 4	
8 ☐	A: Uit het antwoord moet blijken dat: • het Bruto Binnenlands Product in de Oost-Europese landen laag was	**1**
	• en dat hierdoor de welvaart / koopkracht / vraag naar producten gering was	**1**
	B: Uit de kaart blijkt dat: • veel Oost-Europese landen kandidaatlid van de EU zijn	**1**
	• waardoor handelsbelemmeringen steeds meer zullen verdwijnen	**1**
	Maximumscore 1	
9 ☐	pijpleiding	
	Maximumscore 2	
10 ☐	De goederenstroom vanuit Rotterdam naar het Ruhrgebied en naar Antwerpen bevat veel grondstoffen en bulkgoederen die meer volume innemen dan de eindproducten die vanuit het Ruhrgebied en Antwerpen naar Rotterdam worden vervoerd.	
	Maximumscore 3	
11 ☐	A: 51e druk – kaart 72A; 52e druk – kaartblad 82	**1**
	B: Bij Rotterdam zijn de rivieren het meest van belang, bij Hamburg zijn dit de autowegen en de spoorwegen	**2**
	Maximumscore 3	
12 ☐	A: Le Havre	**1**
	B: De oppervlakte van het achterland van Le Havre is het kleinste (van de vier havensteden) / beperkt zich tot één land (Frankrijk)	**1**
	C: Uit de uitleg moet blijken dat de omvang van de economische activiteiten in het achterland van meer belang is	**1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

13 □ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- het gebied wordt steeds slechter bereikbaar
- ruimtegebrek (voor uitbreidingen)
- hoge grondprijzen

per juiste reden **1**

[redacted] **Het Nederlandse landschap – natuurlijke en menselijke factoren (toegepast op het rivierkleilandschap en het zandlandschap)**

Maximumscore 1

14 □ Uit het antwoord moet blijken dat het regelmatiger worden van de waterafvoer de oorzaak van de verandering is.

Maximumscore 1

15 □ Uit de verklaring moet blijken dat er huizen zijn gesloopt in het kader van de dijkverzwaring/dijkverhoging.

Maximumscore 3

16 □ A: het noordwesten **1**

B: Voorbeelden van juiste argumenten zijn: **2**
- Het gebied heeft een lage ligging (0,1 m boven NAP).
- Het gebied heeft veel sloten.
- Het voorkomen van strokenverkaveling.
- Het voorkomen van toponiemen die betrekking hebben op het cope-systeem (zoals: Boeicop, Heicop).

per juist argument **1**

Maximumscore 2

17 □ A: wiel **1**

B: Uit de uitleg moet blijken dat een wiel ontstaat (als kolkgat) bij een dijkdoorbraak **1**

Maximumscore 3

18 □ A: uiterwaarden **1**

B: stroomruggen **1**

C: kommen, klei **1**

Maximumscore 2

19 □ Een voorbeeld van een juiste verklaring is:
In het gebied van deze legenda-eenheid (B, stroomruggen) liggen van oudsher de hoogste delen van het landschap.

Maximumscore 2

20 □ het ontstaan van de Europese markt **1**

Uit het antwoord moet blijken dat daardoor de concurrentie in de fruitproductie uitviel in het voordeel van gebieden als Noord-Italië en Zuid-Frankrijk **1**

Maximumscore 1

21 □ Uit het antwoord moet blijken dat de percelen daar door houtwallen gescheiden waren.

Maximumscore 2

22 □ A: eerdgrond **1**

B: Uit de verklaring moet blijken dat dit bodemtype ontstaan is door eeuwenlange (plaggen)bemesting **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 1

23 ☐ ruilverkaveling/landinrichting

Maximumscore 2

24 ☐ Voorbeelden van een juist doel zijn:
- vermindering van het overstromingsgevaar van de grond langs de beek
- verbetering van de ontwatering van het land langs de beken

Maximumscore 2

25 ☐ Voorbeelden van juiste redenen zijn:
- het tegengaan van de verdroging
- het verminderen van de wateroverlast in de gebieden stroomafwaarts
- het versterken van het natuurlijk karakter van de beek

per juiste reden **1**

Maximumscore 4

26 ☐ A: stuifzanden/zandverstuivingen **1**
B: Uit de uitleg moet blijken dat deze zijn ontstaan door overbegrazing / te sterke afplagging, waardoor de vegetatie verdween en de wind het zand kon verstuiven **2**
C: vaaggrond **1**

[redacted] **Frankrijk**

Maximumscore 1

27 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat de D.O.M.'s en T.O.M.'s deel uit maken van Frankrijk en daarmee deel uit maken van de EU (met een vrij verkeer van goederen).

Maximumscore 2

28 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat deze meren ontstaan zijn door de uitschurende werking van (dal)gletsjers (gedurende de glacialen van het Kwartair).

Maximumscore 3

29 ☐ A: Vogezen **1**
B: Voorbeelden van juiste argumenten zijn: **2**
- De bergtoppen zijn afgerond.
- De bergtoppen zijn begroeid.

per juist argument **1**

Maximumscore 1

30 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat de agglomeratie Parijs een monocentrische structuur heeft en de Randstad een polycentrische structuur.

Maximumscore 2

31 ☐ A: Het Île-de-la-Cité (A) heeft vooral een werkfunctie en het Île St. Louis (B) heeft vooral een woonfunctie **1**
B: Voorbeelden van juiste argumenten zijn: **1**
- De aanwezigheid van openbare gebouwen/monumenten op het Île-de-la-Cité (A).
- Het (vrijwel) ontbreken van openbare gebouwen op het Île St. Louis (B).

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 4	
32 □	A: steenkool	**1**
	B: ijzererts	**1**
	C: Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:	**2**
	• Het transport van de desbetreffende grondstoffen was toen nog niet rendabel.	
	• Er was toen nog een grote hoeveelheid (zware) grondstoffen nodig (vanwege het geringe rendement van de ijzer- en staalindustrie).	
	Maximumscore 2	
33 □	Uit het antwoord moet blijken dat dit plaatsen zijn die aan 'diep vaarwater' liggen en dat dit nodig is in verband met de aanvoer van grond- en brandstoffen.	
	Maximumscore 3	
34 □	A – Calais	**1**
	B – Lille	**1**
	D – Duinkerken	**1**

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO

Aardrijkskunde (nieuwe stijl)

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**02**

Tijdvak 2

Inzenden scores
Uiterlijk op 21 juni de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar de Citogroep zenden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94–427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel.
Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten, die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;
3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken / , gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 76 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door een kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

Antwoorden	Deel-scores

Migratie en Vervoer

Maximumscore 3

1 □ A: de leeftijdsgroep 20–35 jaar — **1**

B: Voorbeelden van juiste redenen zijn:
De mensen uit deze leeftijdsgroep:
- zijn gemotiveerd om (aan het begin van hun werkzame leven) elders een beter bestaan op te bouwen.
- zijn sterk/gezond (zodat ze in West-Europa een kans maken op de arbeidsmarkt).
- zijn veelal nog ongebonden (zodat ze gemakkelijker hun land kunnen verlaten).
- werden door bedrijven in West-Europa gevraagd als werkkracht.

per juiste reden — **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 6	
2 □	A: ja Een voorbeeld van een juist argument is: De leeftijdsgroep 20–60 jaar (de beroepsbevolking) neemt in deze periode flink af / neemt af met ongeveer tien miljoen mensen	**2**
	Opmerking *Alleen het antwoord 'ja' of het antwoord 'ja' met onjuiste argumenten: 0 punten.*	
	B: twee van de volgende manieren: • verhogen van de pensioengerechtigde leeftijd • verhogen van de kinderbijslag • verbetering van de kinderopvang • meer vrouwen aan het arbeidsproces laten deelnemen • verlenging van de werkweek • invoeren van arbeidsbesparende technieken	
	per juiste manier	**1**
	C: twee van de volgende categorieën: • politieke vluchtelingen • illegale migranten/economische vluchtelingen • volgmigranten (in het kader van gezinshereniging/-vorming)	
	per juiste categorie	**1**
	Maximumscore 2	
3 □	Voorbeelden van een juiste reden zijn: • De migratie vergroot de integratieproblematiek. • De EU-landen hebben vooral belangstelling voor hooggeschoolde immigranten.	
	Maximumscore 3	
4 □	A: Uit de beschrijving moet blijken dat het aandeel van de vijf grootste immigrantengroepen in de totale buitenlandse bevolking in de genoemde landen daalt	**2**
	B: Voorbeelden van een juiste categorie zijn:	**1**
	• politieke vluchtelingen/asielzoekers • migranten uit het voormalige Oostblok	
	Maximumscore 2	
5 □	A: woonmotief	**1**
	B: werkmotief	**1**
	Maximumscore 2	
6 □	Almere	
	Maximumscore 4	
7 □	Uit het antwoord moet blijken dat: • in de periode 1960–1980 de vergrijzing werd versneld door de suburbanisatie van jonge gezinnen	**2**
	• in de periode 1980–2000 de vergrijzing werd verminderd door de vestiging van jonge (vooral) buitenlandse migranten	**2**
	Maximumscore 2	
8 □	Uit het antwoord moet blijken dat deze locatie in een perifeer gedeelte van Nederland ligt.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

9 □ Een voorbeeld van een juist antwoord is:
Het gebied ligt tussen twee economisch belangrijke gebieden in.

Maximumscore 2

10 □ A: overname van een deel van de vracht- en chartervluchten van Schiphol **1**
B: Voorbeelden van een juist argument zijn: **1**
- Voor de overname van een deel van de chartervluchten is de afstand/ligging ten opzichte van Schiphol niet belangrijk.
- Vracht kan ook vanuit deze locatie verspreid worden over Europa/België/Zuid-Nederland.

Maximumscore 2

11 □ Voorbeelden van juiste kostenposten zijn:
- Kosten die gemaakt moeten worden om de geluidshinder te beperken.
- Kosten die gemaakt moeten worden om de lokale luchtverontreiniging te beperken.
- Kosten om de aantasting van de natuur/het landschap te beperken.

per juiste kostenpost **1**

Maximumscore 4

12 □ Deze gegevens zijn niet geschikt.
Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- De gegevens hebben slechts betrekking op één jaar zodat er geen groei/afname is af te leiden uit de gegevens.
- Uit de gegevens blijkt geen enkele relatie tussen de capaciteit van de luchthavens en het aanbod van reizigers (51e druk).
- Uit de gegevens blijkt geen enkele relatie tussen de capaciteit van de luchthavens en het aantal vertrokken vliegtuigen (52e druk).

per juist argument **2**

Opmerking
Alleen het antwoord 'Deze gegevens zijn niet geschikt' *of het antwoord* 'Deze gegevens zijn niet geschikt' *met onjuiste argumenten: 0 punten.*

Maximumscore 4

13 □ A: Voorbeelden van juiste gegevens zijn:
- inwoneraantal
- oppervlakte van het land
- bevolkingsdichtheid

per juist gegeven **1**

B: Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:
- Aantal inwoners van Nederland is klein, daardoor een klein aanbod (binnenlandse) reizigers.
- Klein oppervlak, daardoor kortere afstanden die met andere vervoermiddelen worden afgelegd dan met het vliegtuig.
- De bevolkingsdichtheid is in Nederland groot; daardoor kunnen er gemakkelijk ruimtelijke conflicten ontstaan.

per juiste uitleg **1**

Opmerking
Bij B mag een uitleg alleen goed gerekend worden als het bijbehorende gegeven bij A is genoemd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

14 □ Voorbeelden van juiste argumenten zijn:
- Het transport over water kan dan over de grootste afstand (binnen Nederland) plaatsvinden en dat is het goedkoopste.
- Hier kruist een belangrijke oost-westverbinding een belangrijke noord-zuidverbinding (A 50).

per juist argument **1**

Maximumscore 2

15 □ Uit het antwoord moet blijken dat:
- een toename van de vervoersstromen via de A15-as kan leiden tot afname/minder toename dan voorzien van de vervoersstromen over de A1 en de A12 **1**
- hierdoor in de gemeenten Apeldoorn en Ede minder ruimte hoeft te worden gereserveerd voor economische activiteiten die met de transportsector verbonden zijn **1**

Maximumscore 1

16 □ (Hoge) Veluwe

Maximumscore 2

17 □ Voorbeelden van een juist antwoord zijn:
- Kaart 55E1 (52e druk: 61E1): de A15 gaat dwars door een groene buffer.
- Kaart 55C (52e druk: 61C): de A15 gaat dwars door een gebied waar behoud of herstel van de natuur centraal staat.
- Kaart 55D (52e druk: 61D): de A15 gaat dwars door een (bestaand of te ontwikkelen) natuurgebied/een verbindingszone van de ecologische hoofdstructuur.

Opmerking
Alleen een juiste combinatie van kaartnummer en uitleg kan punten opleveren.

[redacted] **Politiek en Ruimte**

Maximumscore 4

18 □ A: Gezien de bevolkingsomvang van Nederland is 9% (bij in- en uitvoer) relatief hoog **2**
B: Goede antwoorden verwijzen naar de gunstige verkeersligging van Nederland **2**

Opmerking
Bij antwoord A moet een relatie worden genoemd met de bevolkingsomvang van Nederland.
Een antwoord als: omdat Nederland een klein land is, moet worden fout gerekend.

Maximumscore 3

19 □ A: België **1**
B: Uit het antwoord moet blijken dat van de mogelijke handelspartners van Nederland, België de 'intervening opportunity' vormt omdat het aan Nederland grenst **2**

Maximumscore 2

20 □ Met de meeste Europese landen heeft Nederland een positieve handelsbalans, met de rest van de wereld meestal een negatieve.

Maximumscore 3

21 □ A: In Nederland is sprake van een sterke regionale specialisatie bij groenten en in iets mindere mate bij aardappelen en suiker **2**
B: Uit de verklaring moet blijken dat er in Nederland veel meer groenten, aardappelen en suiker wordt geproduceerd dan voor eigen gebruik nodig is **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Maximumscore 2

22 ☐ Uit de uitleg moet blijken dat regionale specialisatie in de landbouw zal plaatsvinden daar waar sprake is van relatieve voordelen; dat kan leiden tot lagere prijzen voor de consument.

Opmerking
Als leerlingen met behulp van een voorbeeld duidelijk maken dat concentratie van landbouw in een gunstig gelegen gebied leidt tot lagere kosten en dus lagere prijzen, dan mag dat antwoord worden goed gerekend.

Maximumscore 2

23 ☐ Kaart 49C (52e druk: 55C) laat zien dat de oppervlakte in gebruik voor de glastuinbouw in Noord-Limburg in deze periode flink / met 80/90 ha is toegenomen.

Opmerking
Alléén een juiste combinatie van kaart én uitleg mag worden goed gerekend.

Maximumscore 3

24 ☐ het oostelijk gedeelte van Duitsland **1**
Uit het antwoord moet blijken dat dit deel van Duitsland nog een laag BBP kent/nog vrij arm is (terwijl tuinbouwproducten relatief duur zijn). Als het daar economisch beter gaat zal de vraag naar tuinbouwproducten er wellicht toenemen **2**

Maximumscore 4

25 ☐ A:

	Bedrag netto ontvangen (+) of betaald (–) in 1995 per inwoner		BNP per inwoner
	51e druk	52e druk	52e druk
	in guldens	in euro	in euro
België	– 50	– 25	20.315
Denemarken	+ 100	+ 50	20.515
Nederland	– 250	– 125	19.200

per juist ingevulde kolom: Bedrag netto ontvangen / BNP per inwoner **1**

B: Voorbeelden van combinaties van een juiste conclusie met een juiste toelichting zijn: **2**
- Nee; je mag op grond van alleen het BNP per hoofd / slechts één enkel gegeven deze conclusie niet trekken.
- Ja; het BNP per hoofd van de bevolking is in Nederland lager dan in de beide andere landen, terwijl Nederland per inwoner meer bijdraagt aan de EU dan België, en Denemarken zelfs een netto-ontvanger is.

Opmerking
Alleen een juiste combinatie van ja/nee met een juiste toelichting kan worden goed gerekend.

Maximumscore 4

26 ☐ A: Deze landen zullen vermoedelijk wel netto betalers blijven omdat de uitbreiding van de EU met (arme) landen in Oost-Europa veel geld zal gaan kosten **2**
B: twee uit 70A, 70B en 70C (52e druk: 80A, 80B en 80C) **2**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 4	
27 ☐	A: Het werkloosheidspercentage van Flevoland steekt zeker niet ongunstig af tegen het Nederlands gemiddelde	**1**
	Dit blijkt uit de gevonden werkloosheidscijfers: Flevoland 3,6%, Nederland gemiddeld: 4,1%	**1**
	Opmerking *Beide werkloosheidscijfers moeten juist vermeld zijn.*	
	B: Uit het antwoord moet blijken dat Flevoland tot de arbeidsmarkt van de noordvleugel van de Randstad behoort	**2**

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde (nieuwe stijl)

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**01**

Tijdvak 1

Inzenden scores
Uiterlijk 30 mei de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar de Citogroep zenden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 75 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

	Antwoorden	Deel-scores
	Migratie en Vervoer	
	Maximumscore 2	
1 □	Voorbeelden van juiste doelstellingen zijn: • vermindering van de mobiliteit • concentratie van groei in steden en stadsgewesten / vermindering van (ongecontroleerde) suburbanisatie • handhaven / versterken van voorzieningenniveau	
	per juiste doelstelling	1
	Maximumscore 3	
2 □	Voorbeelden van juiste pushfactoren zijn: • meer verkeersoverlast • minder groenvoorzieningen • minder parkeerruimte • meer criminaliteit	
	per juiste pushfactor	1
	Maximumscore 2	
3 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • Door dit beleid stijgen de woningprijzen in hun gemeente, waardoor de prijzen voor veel inwoners te hoog worden. • Door dit beleid kan het draagvlak van de voorzieningen in de gemeente aangetast worden. • Het is sociaal gewenst dat mensen huisvesting kunnen vinden, daar waar ze geboren en getogen zijn.	
	per juist argument	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
4 □	A: woonmotief	**1**
	B: werkmotief	**1**
	Maximumscore 3	
5 □	A: Het aantal asielzoekers in Duitsland daalde, terwijl het in Nederland steeg	**1**
	B: Uit de verklaring moet blijken dat Nederland aantrekkelijker werd als vestigingsland	**2**
	Maximumscore 2	
6 □	Voorbeelden van juiste ontwikkelingen zijn: • opkomst van de massacommunicatie of voorbeelden hiervan • daling van de vliegtarieven / transportkosten	
	per juiste ontwikkeling	**1**
	Maximumscore 1	
7 □	(voormalig) Joegoslavië / Bosnië-Hercegovina / Kroatië	
	Maximumscore 5	
8 □	A: Een voorbeeld van een juist argument is: Het criterium houdt rekening met verschillen in beschikbare ruimte tussen landen	**1**
	B: Een voorbeeld van een juist argument is: Het criterium houdt rekening met verschillen in financiële draagkracht tussen landen	**1**
	C: Voorbeelden van een juiste lidstaat zijn: Spanje / Italië / Oostenrijk / Griekenland	**1**
	D: Hier zijn veel reliëfrijke en dunbevolkte gebieden waardoor de bevolkingsdichtheid in de vlakkere delen veel groter is dan in het land als geheel	**2**
	Maximumscore 2	
9 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • De haven van Antwerpen krijgt een kortere verbinding met het Duitse achterland. • De 'IJzeren Rijn' is een alternatief voor het wegtransport dat zorgt voor overvolle wegen. • De 'IJzeren Rijn' is een milieuvriendelijker vervoerwijze dan het wegtransport.	
	per juist argument	**1**
	Maximumscore 4	
10 □	Voorbeelden van juiste bezwaren zijn: A: concurrentie voor Rotterdam	**2**
	B: Het oorspronkelijke tracé van de 'IJzeren Rijn' gaat door een Nationaal Park (de Meinweg)	**2**
	Maximumscore 4	
11 □	A: Voorbeelden van juiste lasten zijn: • meer geluidsoverlast • toename van (gevoel van) onveiligheid • beperkingen van de mogelijkheden tot stedenbouw	**2**
	per juiste last	**1**
	B: Voorbeelden van juiste verkeersinfrastructurele voorzieningen zijn: • overlaadfaciliteiten die het overladen van spoorlijn naar water mogelijk maken • overlaadfaciliteiten die het overladen van spoorlijn naar weg mogelijk maken	**2**
	per juiste voorziening	**1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 3	
12 □	A: De Brabantse variant	1
	B: Deze loopt langs de A67 en dus op redelijke afstand van de hoofdkernen van Helmond en Deurne	2
	Maximumscore 2	
13 □	Voorbeelden van een juiste reden zijn: • Mainports bereikbaar houden / de distributiefunctie van Nederland veiligstellen. • Optimaal gebruikmaken van andere transportmiddelen dan wegtransport met het oog op de toename van het goederenvervoer.	
	Maximumscore 3	
14 □	A: Voorbeelden van juiste redenen zijn: • Beide plaatsen zijn goed aangesloten op een waterweg. • Beide plaatsen zijn goed aangesloten op een spoorweg. • Beide plaatsen zijn goed aangesloten op een autosnelweg.	2
	per juiste reden	1
	B: Uit het antwoord moet blijken dat Lelystad verder weg ligt van concurrent Amsterdam dan Almere, waardoor het zich zelfstandiger als multimodaal transportknooppunt kan ontwikkelen	1
[redacted]	**Politiek en Ruimte**	
	Maximumscore 3	
15 □	A: het hoge percentage stemmen op de christelijke partijen SGP, RPF en GPV	1
	B: Een voorbeeld van een juiste argumentatie is: De Hoeksche Waard heeft een duidelijk andere politieke voorkeur en wijkt in dit opzicht af van Rotterdam / Zuid-Holland / de westelijke provincies.	2
	Maximumscore 4	
16 □	De Hoeksche Waard kan de (bevolkings)overloop van Rotterdam opvangen omdat: A: De Hoeksche Waard relatief dun bevolkt is (gebiedskenmerk) – kaart 44A/44B/54B	2
	B: De afstand tot Rotterdam niet te groot is (ruimtelijk kenmerk) – kaart 32–33 (of een andere kaart waaruit de nabijheid blijkt)	2
	Maximumscore 2	
17 □	Uit de redenering moet blijken dat de welvarender gemeenten financieel moeten bijdragen aan de minder welvarende gemeente Rotterdam.	
	Indien alleen het verschil in welvaart wordt genoemd tussen Rotterdam en het omliggende gebied	1
	Maximumscore 4	
18 □	A: • kaart 55A	1
	• kaart 55C	1
	B: • kaart 55A: Het afremmen van de stedelijke groei in de Hoeksche Waard is niet goed mogelijk als het gebied door Rotterdam gebruikt gaat worden als overloopgebied	1
	• kaart 55C: Als de Hoeksche Waard een landbouwkoers gaat varen is er geen ruimte om de overloop van Rotterdam op te vangen	1
	Maximumscore 3	
19 □	A: ACP-landen (ook wel bekend onder de naam ACS-landen)	1
	B: Het betreft hier landen die koloniën zijn geweest van huidige EU-landen	2

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
20 □	(aanhoudende) overproductie / de cacaoproducenten zijn niet in staat productie- en/of prijsafspraken te maken.	
	Maximumscore 3	
21 □	A: Ghana	1
	B: Voorbeelden van een juiste argumentatie zijn:	
	• Cacao is veruit het belangrijkste commerciële landbouwgewas in Ghana (kaart 137A)	1
	• Ghana is, als enige van de genoemde landen sterk afhankelijk (voor 25-50%) van de export van landbouwproducten (kaart 175C)	1
	Maximumscore 2	
22 □	Voorbeelden van juiste oorzaken zijn: • goedkopere grond • betere bereikbaarheid • betere parkeerfaciliteiten	
	per juiste oorzaak	1
	Maximumscore 2	
23 □	Uit de uitleg moet blijken dat bezoekers voor en na de voorstelling geld uitgeven in Amsterdam.	
	Maximumscore 2	
24 □	Een voorbeeld van een juiste verklaring is:	
	Amsterdam heeft een aantal vormen van cultuur met een grote reikwijdte:	1
	alleen dan wordt de drempelwaarde gehaald	1
	Maximumscore 2	
25 □	Uit de verklaring moet blijken dat Oostenrijk aan Tsjechië grenst en als enige EU-land aan Hongarije.	
	Maximumscore 2	
26 □	Een voorbeeld van een juiste verklaring is: In Zuid-Europa bevinden zich nu nog veel EU-ontwikkelingsgebieden die financiële steun van de EU ontvangen. De financiële steun zou wel eens minder kunnen worden omdat er (door de uitbreiding) veel EU-ontwikkelingsgebieden bij komen.	
	Maximumscore 4	
27 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • De hoeveelheid landbouwgrond zal sterk toenemen (met 21%) met als vermoedelijk gevolg nog meer landbouwoverschotten (waar een financiële oplossing voor gevonden moet worden). • Het percentage arbeidskrachten in de landbouw (met name in Polen) is nog erg hoog, dat zal binnenkort flink (moeten) dalen, (hetgeen financiële consequenties heeft die niet door deze landen alleen gedragen kunnen worden).	
	per juist argument	2
	Maximumscore 2	
28 □	70G, Loon	1
	70H, Loon t.o.v. Nederland	1

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde (oude stijl)

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**01**

Tijdvak 1

Inzenden scores
Uiterlijk op 30 mei de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar de Citogroep zenden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 78 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoormodel

	Antwoorden	Deel-scores
	Migratie en Vervoer	
	Maximumscore 2	
1 □	Voorbeelden van juiste doelstellingen zijn: • vermindering van de mobiliteit • concentratie van groei in steden en stadsgewesten / vermindering van (ongecontroleerde) suburbanisatie • handhaven / versterken van voorzieningenniveau	
	per juiste doelstelling	1
	Maximumscore 3	
2 □	Voorbeelden van juiste pushfactoren zijn: • meer verkeersoverlast • minder groenvoorzieningen • minder parkeerruimte • meer criminaliteit	
	per juiste pushfactor	1
	Maximumscore 2	
3 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • Door dit beleid stijgen de woningprijzen in hun gemeente, waardoor de prijzen voor veel inwoners te hoog worden. • Door dit beleid kan het draagvlak van de voorzieningen in de gemeente aangetast worden. • Het is sociaal gewenst dat mensen huisvesting kunnen vinden, daar waar ze geboren en getogen zijn.	
	per juist argument	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

		Antwoorden	Deel-scores
		Maximumscore 2	
4	□	A: woonmotief	**1**
		B: werkmotief	**1**
		Maximumscore 3	
5	□	A: Het aantal asielzoekers in Duitsland daalde, terwijl het in Nederland steeg	**1**
		B: Uit de verklaring moet blijken dat Nederland aantrekkelijker werd als vestigingsland	**2**
		Maximumscore 2	
6	□	Voorbeelden van juiste ontwikkelingen zijn: • opkomst van de massacommunicatie of voorbeelden hiervan • daling van de vliegtarieven / transportkosten	
		per juiste ontwikkeling	**1**
		Maximumscore 1	
7	□	(voormalig) Joegoslavië / Bosnië-Hercegovina / Kroatië	
		Maximumscore 2	
8	□	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • De haven van Antwerpen krijgt een kortere verbinding met het Duitse achterland. • De 'IJzeren Rijn' is een alternatief voor het wegtransport dat zorgt voor overvolle wegen. • De 'IJzeren Rijn' is een milieuvriendelijker vervoerwijze dan het wegtransport.	
		per juist argument	**1**
		Maximumscore 4	
9	□	Voorbeelden van juiste bezwaren zijn:	
		A: concurrentie voor Rotterdam	**2**
		B: Het oorspronkelijke tracé van de 'IJzeren Rijn' gaat door een Nationaal Park (de Meinweg)	**2**
		Maximumscore 4	
10	□	A: Voorbeelden van juiste lasten zijn: • meer geluidsoverlast • toename van (gevoel van) onveiligheid • beperkingen van de mogelijkheden tot stedenbouw	**2**
		per juiste last	**1**
		B: Voorbeelden van juiste verkeersinfrastructurele voorzieningen zijn: • overlaadfaciliteiten die het overladen van spoorlijn naar water mogelijk maken • overlaadfaciliteiten die het overladen van spoorlijn naar weg mogelijk maken	**2**
		per juiste voorziening	**1**
		Maximumscore 3	
11	□	A: De Brabantse variant	**1**
		B: Deze loopt langs de A67 en dus op redelijke afstand van de hoofdkernen van Helmond en Deurne	**2**
		Maximumscore 2	
12	□	Voorbeelden van een juiste reden zijn: • Mainports bereikbaar houden / de distributiefunctie van Nederland veiligstellen. • Optimaal gebruikmaken van andere transportmiddelen dan wegtransport met het oog op de toename van het goederenvervoer.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
[redacted]	**Het Nederlandse landschap – natuurlijke en menselijke factoren (toegepast op het rivierkleilandschap en het zandlandschap)**	
	Maximumscore 2	
13 □	• Uit de uitleg moet blijken dat als gevolg van een dijkdoorbraak het rivierwater een wiel heeft uitgeschuurd,	1
	• waarbij zandig materiaal (als een waaier) rond het wiel is uitgespreid	1
	Maximumscore 2	
14 □	Voorbeelden van juiste maatregelen zijn: • verlaging van het grondwaterpeil • diepploegen / vermenging van kleilaag met de er onderliggende zandlaag • aanleg van afwateringssloten	
	per juiste maatregel	1
	Maximumscore 2	
15 □	A: vaaggrond	1
	B: Uit het antwoord moet blijken, dat de afzettingen nog zo jong zijn, dat er van de vorming van horizonten (door in- en uitspoeling) nog nauwelijks sprake is	1
	Maximumscore 2	
16 □	Voorbeelden van juiste kenmerken zijn: • grote kavels • rechthoekige kavels • rechte wegen • bouw van boerderijen in de kommen • situering van de boerderijen op de kavels	
	per juist kenmerk	1
	Maximumscore 2	
17 □	A: het agrarisch-economisch belang	1
	B: Voorbeelden van een juist belang zijn: • natuur- en cultuurhistorische belangen • recreatieve belangen	1
	Maximumscore 3	
18 □	A: (hoogstam)boomgaarden	1
	B: Uit de verklaring moet blijken dat Nederlandse fruittelers teveel concurrentie ondervonden (o.a. uit zuidelijke EU-landen) waardoor steeds meer (hoogstam)boomgaarden in Nederland moesten worden gerooid	2
	Maximumscore 2	
19 □	A: stuifduin	1
	B: Uit het antwoord moet blijken dat de mens de begroeiing afplagde / verwijderde, waardoor de wind vat kreeg op het (dek)zand	1
	Maximumscore 2	
20 □	A: op het Fries-Drentse plateau	1
	B: Uit de argumentatie moet blijken dat zich in de houtwal zwerfkeien bevinden, die alleen in Noord-Nederland voorkomen	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 1	
21 □	Voorbeelden van een juiste ecologische reden zijn:	1
	• Houtwallen hebben een regulatiefunctie.	
	• Houtwallen dragen bij aan een hoge biodiversiteit.	
	• Houtwallen voorkomen bodemerosie.	
	• Houtwallen hebben een informatiefunctie.	
	Maximumscore 2	
22 □	Uit de beschrijving moet blijken dat de veeteelt aanvankelijk in dienst stond van de akkerbouw maar dat later de akkerbouw in dienst stond van de veeteelt.	
	Maximumscore 2	
23 □	Voorbeelden van een juiste uitleg zijn:	
	• Nederzettingen liggen vaak in de gradiëntzone op de overgang van hoog naar laag.	
	• Nederzettingen liggen vaak in de buurt van water (beken / riviertjes) (op de hoger gelegen, stevige zandgronden).	
	Maximumscore 2	
24 □	Uit de verklaring moet blijken dat het landschap van kaart 26A meer natuurlijke elementen bevat / minder door de mens is beïnvloed dan het landschap van kaart 26E, waardoor de informatiewaarde groter is.	
	Maximumscore 4	
25 □	A:	
	• heide veranderde in bos	1
	• stuifzand werd bebost	1
	B:	
	• Voormalig heidegebied kon door middel van bosbouw rendabeler worden gemaakt	1
	• Voormalig stuifzand werd door boomaanplant vastgelegd	1
[redacted]	**Frankrijk**	
	Maximumscore 3	
26 □	A: Van west naar oost neemt het aantal vorstdagen toe	1
	B: De afnemende zee-invloed, want zeewater is 's winters relatief warm	1
	C: Door de aanwezigheid van gebergten	1
	Maximumscore 1	
27 □	estuarium	
	Maximumscore 2	
28 □	A: het gebrek aan bestaansmiddelen in / buiten de landbouw	1
	B: exode rural	1
	Maximumscore 2	
29 □	A: uitbreiding van werkgelegenheid (toerisme/hightech-industrie)	1
	B: pensioenmigratie (aantrekkelijk klimaat/landschap)	1
	Maximumscore 4	
30 □	A:	
	• Nord-Pas-de-Calais	1
	• Lorraine/Lotharingen	1
	B:	
	• textielnijverheid	1
	• ijzer- en staalindustrie	1
	Opmerking	
	Steenkoolmijnbouw mag niet worden goed gerekend.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

		Antwoorden	Deel-scores
		Maximumscore 2	
31	□	A: Provence-Alpes-Côte d'Azur	**1**
		B: door de uitbreiding / modernisering van de haven van Marseille	**1**
		Maximumscore 1	
32	□	Voorbeelden van een juiste overweging zijn: • minder afhankelijk zijn van de import van fossiele brandstoffen / militair-strategische overwegingen • prestige/Franse grandeur • minder directe milieuverontreiniging	
		Maximumscore 3	
33	□	1: Rhône-Alpes	**1**
		2: Nord-Pas-de-Calais	**1**
		3: Lorraine/Lotharingen	**1**
		Maximumscore 2	
34	□	A: management / bestuurlijke elite / wetenschappelijk personeel	**1**
		B: Voorbeelden van een juiste argumentatie zijn:	**1**
		• Op de linker Seine-oever zijn veel universitaire onderwijsinstellingen gevestigd. • De wijken met een hoge sociale status liggen aan de westzijde van Parijs.	

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde (nieuwe stijl)

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**01**

Tijdvak 2

Inzenden scores
Uiterlijk op 22 juni de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar de Citogroep zenden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 65 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoormodel

	Antwoorden	Deel-scores
	Migratie en Vervoer	
	Maximumscore 3	
1 □	A: Suriname	1
	B: Uit het antwoord moet blijken dat Surinamers in de leeftijdgroepen 20–24 en 25–29 jaar het laagste percentage hebben (van de mensen die zich niet vóór het zesde jaar in Nederland hebben gevestigd, zodat zij meer onderwijs in Nederland hebben gevolgd)	2
	Maximumscore 2	
2 □	Voorbeelden van juiste oorzaken zijn: • Er zijn nog weinig ouderen van Turkse afkomst. • Bij de Turken is er een grotere huwelijksbereidheid van jongvolwassenen. • Er zijn minder echtscheidingen. • Er zijn minder studerenden. • Jongeren blijven langer thuis wonen.	
	per juiste oorzaak	1
	Maximumscore 2	
3 □	A: Voorbeelden van een juiste verklaring zijn:	1
	• De groep 'overige arme landen' telt relatief veel jongvolwassenen. • De groep 'overige arme landen' is minder aan de Nederlandse cultuur aangepast dan de Surinamers.	
	B: Een voorbeeld van een juiste verklaring is:	1
	De groep 'overige arme landen' is hier nog te kort om net zoveel ouderen te kunnen hebben als Surinamers.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
4 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • Er vindt een brain drain plaats, (omdat hooggekwalificeerde mensen emigreren). • Het zijn vooral de fysiek sterke mensen (jong en gezond) die vertrekken.	
	per juist argument	**1**
	Maximumscore 2	
5 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • Emigratie vermindert de werkloosheid. • De geldzendingen stimuleren de economie. • Teruggekeerde migranten hebben ervaringen opgedaan die nuttig kunnen zijn voor de economie van hun land.	
	per juist argument	**1**
	Maximumscore 4	
6 □	A: De afname van de werkgelegenheid in de landbouw	**2**
	B: Uit het antwoord moet blijken, dat de sterke achteruitgang van de werkgelegenheid in de landbouw in de genoemde landen niet gecompenseerd werd door nieuwe banen in de industrie en dienstensector, waardoor veel mensen uit de genoemde landen in West-Europa gingen werken	**2**
	Maximumscore 2	
7 □	Uit het antwoord moet blijken dat dit de kortste route over het grondgebied van België is / de goedkoopste route is.	
	Maximumscore 4	
8 □	A:	
	• A16	**1**
	• de bestaande spoorlijn	**1**
	B: Voorbeelden van een juiste verklaring zijn:	**2**
	• Het landschap is daar al aangetast, dus er ontstaat geen extra schade. • Op andere plaatsen wordt het landschap niet verder versnipperd door infrastructurele werken. • De geluidshinder beperkt zich tot een vrij smalle zone.	
	Maximumscore 2	
9 □	Bij Breda-Prinsenbeek gaat de HSL bovengronds vlak langs enkele woonwijken en dat tast de belevingswaarde van de ruimte van de bewoners aan	**1**
	Bij Hoogmade-Hazerswoude-Benthuizen gaat de HSL onder het Groene Hart door via een tunnel, waardoor er in het landschap visueel niets verandert, dus geen aantasting van de belevingswaarde optreedt	**1**
	Maximumscore 2	
10 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • Reistijden voor binnenlandse (trein)reizigers worden korter. • meer treincapaciteit voor (trein)reizigers • De trein kan een beter alternatief worden voor de auto (op langere afstand). • verbetering van de nationale (en internationale) bereikbaarheid van de Randstad (en de daar gelegen mainports) • Hoge aanlegkosten van de HSL worden over meer reizigers verdeeld.	
	per juist argument	**1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
11 □	De aardolietransporten gaan van gebieden met een groot energieoverschot naar gebieden met een groot energietekort. *Opmerking* *In plaats van 'energie' is 'aardolie' ook juist.*	
	Maximumscore 3	
12 □	A: De Verenigde Staten van Amerika	1
	B: Voorbeelden van een juiste verklaring zijn:	2
	• De VS produceren te weinig aardolie om te voorzien in de binnenlandse vraag. • De VS kopen reserves op van andere landen om de eigen voorraad te sparen.	
	Maximumscore 3	
13 □	A:	
	• afbraak IJzeren Gordijn	1
	• Schengenakkoord	1
	B: Het transport heeft minder last van tijdrovende grenscontroles, dus is de transporteerbaarheid van goederen verbeterd	1
[redacted]	**Politiek en Ruimte**	
	Maximumscore 2	
14 □	stedelijkheid (adresdichtheid) *Opmerking* *Bevolkingsdichtheid mag goed gerekend worden.*	
	Maximumscore 3	
15 □	A: Dit gebied is een beschermd duingebied / is van belang voor de drinkwatervoorziening / recreatie	1
	B: Uitbreiding in deze richting leidt tot een aantasting van het Groene Hart	1
	C: Hier liggen de kassen van het Westland	1
	Maximumscore 3	
16 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • Na een gemeentelijke herindeling krijgt Den Haag weer ruimte om te bouwen voor de midden- en hogere inkomensgroepen / komen midden- en hogere inkomensgroepen binnen de gemeente te wonen. • Als gevolg van een gemeentelijke herindeling kan het inwoneraantal van Den Haag stijgen waardoor de opbrengst van de gemeentelijke belastingen kan toenemen / de bijdrage uit het gemeentefonds zal toenemen.	
	Maximumscore 2	
17 □	• % buitenlanders/niet-Nederlanders	1
	• besteedbare inkomens/inkomens	1
	Maximumscore 2	
18 □	kaart 171B	
	Maximumscore 2	
19 □	Voorbeelden van een juiste uitleg zijn: • Deze twee landen onderhielden nog nauwe relaties met hun vroegere koloniën. • Deze twee landen hadden vroeger veel koloniën (in Afrika, het Caribisch gebied en in de Grote Oceaan).	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
20 □	Uit de uitleg moet blijken dat koffie niet in de EU-landen wordt geproduceerd, suiker(bieten) wel.	
	Maximumscore 2	
21 □	Uit de uitleg moet blijken dat Nigeria een belangrijke exporteur is van aardolie (en dat levert veel geld op).	
	Maximumscore 3	
22 □	A: negatief (kaart 57G)	**1**
	B: Nederlandse invoer uit Nigeria: 1 miljard gulden (kaart 57G)	**1**
	Nederlandse uitvoer naar Nigeria: 800 miljoen gulden (kaart 57G)	**1**
	Maximumscore 3	
23 □	• de werkloosheid als % van de beroepsbevolking is hoger dan gemiddeld	**1**
	• opleidingsniveau (middelbaar en hoger: %) is lager dan gemiddeld	**1**
	• diensten % banen van werknemers is lager dan gemiddeld	**1**
	Opmerking *Alleen gegevens in relatieve cijfers mogen goed gerekend worden.*	
	Maximumscore 3	
24 □	Uit de verklaring moet blijken dat Zuid-Limburg een meer centrale ligging heeft in het Europese kerngebied.	
	Maximumscore 3	
25 □	hoog percentage van de beroepsbevolking werkzaam in de landbouw	
	Maximumscore 2	
26 □	Dit deel van Duitsland behoorde (tot 1989) tot het Oostblok.	

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde nieuwe stijl

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**00**

Tijdvak 1

Inzenden scores
Uiterlijk 2 juni de scores van de alfabetisch eerste tien, maar bij voorkeur vijftien kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar het Cito zenden; bovendien per school ook de totaalscores van alle kandidaten.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten, die geen gehele getallen zijn, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 90 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

	Antwoorden	Deel-scores
	Migratie en Vervoer	
	Maximumscore 2	
1 □	Uit het antwoord moet blijken dat in de centrale stad (Amsterdam) het percentage 75-plussers afneemt, terwijl dit percentage in de suburbane gemeenten juist toeneemt.	
	Maximumscore 4	
2 □	Het antwoord dient de volgende twee demografische kenmerken te bevatten:	
	• De buitenlandse migranten behoren vooral tot de jongere leeftijdsgroepen	2
	• De buitenlandse migranten hebben hogere vruchtbaarheidscijfers	2
	Maximumscore 2	
3 □	Het antwoord dient de volgende twee elementen te bevatten:	
	• In het verleden trokken vooral jonge gezinnen uit Amsterdam naar de omliggende gemeenten	1
	• Een groot deel van deze groep bestond uit ouders en kinderen. Onder de ouders binnen deze groep treedt nu vergrijzing op	1
	Maximumscore 2	
4 □	cirkelmigratie/seizoensmigratie of een omschrijving ervan waarin het tijdelijke karakter tot uitdrukking komt	
	Maximumscore 2	
5 □	Uit het antwoord moet blijken dat het traditionele rolpatroon overheerst. (De vrouwen zorgen voor het huishouden en de kinderen en de mannen verdienen tijdelijk de kost elders.)	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
6 □	Voorbeelden van een juiste reden zijn: • Er zijn te weinig bestaansmiddelen/huisvestingsmogelijkheden in Lima. • De groei van Lima gaat ten koste van andere delen van Peru.	
	Maximumscore 2	
7 □	Er zullen tekorten ontstaan op de arbeidsmarkt.	
	Maximumscore 2	
8 □	Uit het antwoord moet blijken dat Nederland: • een jongere bevolking heeft	1
	• die veel later dan in Duitsland zal gaan vergrijzen (en afnemen)	1
	Maximumscore 2	
9 □	Een voorbeeld van een juiste argumentatie is: Zo wordt voorkomen dat asielzoekers een te grote minderheid gaan vormen, waardoor er misschien etnische spanningen kunnen ontstaan.	
	Maximumscore 2	
10 □	Een voorbeeld van een juiste argumentatie is: De economische lasten van de asielzoekersopvang worden zo eerlijker verdeeld.	
	Maximumscore 4	
11 □	Voorbeelden van juiste gegevens zijn: • gegevens over het aantal gereden kilometers (per vervoermiddel) • gegevens over het openbaar vervoer (bijvoorbeeld: aantal reizigerskilometers) • gegevens over het gebruik van andere vervoermiddelen	
	per juist gegeven	2
	Maximumscore 2	
12 □	Een voorbeeld van een juist argument is: Het omzeilen van het dichtslibbende Europese wegennet.	
	Maximumscore 2	
13 □	Voorbeelden van juiste vestigingsplaatsfactoren zijn: • aan/nabij de Waal • vlakbij autowegen (A15-A50-A52/A325)	
	per juiste vestigingsplaatsfactor	1
	Maximumscore 2	
14 □	Uit het antwoord moet blijken dat op dit punt: • veel goederen wisselen van transportmiddel	1
	• en dus is het goedkoper om ze op dit punt te bewerken	1
	Maximumscore 4	
15 □	A: Een voorbeeld van een juiste ontwikkeling is: Productieprocessen zijn steeds meer gebaseerd op het 'just in time' principe	2
	B: De kern van een juiste verklaring is: Als gevolg van deze ontwikkeling houdt een bedrijf geen voorraden meer aan	2
	Maximumscore 3	
16 □	• Uit het antwoord moet blijken dat door het RegioNet autogebruikers meer gebruik gaan maken van openbaar vervoer	1
	• zodat er op de autowegen in dat deel van Nederland meer ruimte is voor internationaal vrachtvervoer/zakelijk verkeer	2

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 6

17 □ A:
- Rome **1**
- Madrid **1**

B: Uit de argumentatie bij criterium 3 moet blijken dat kaart 60 laat zien dat Italië de grootste binnenlandse (relatieve) afstanden heeft, als gevolg van de vorm van het land / de ligging van de eilanden **2**

Uit de argumentatie bij criterium 4 moet blijken dat de Basisstatistiek laat zien dat de Italianen welvarender zijn (dan de Spanjaarden) en dus meer geld aan vliegen kunnen uitgeven **2**

Politiek en Ruimte

Maximumscore 2

18 □ A: visie B **1**

B: Uit het antwoord moet blijken dat de Waalsprong-gemeenten voor Nijmegen de functie vervullen van (toekomstig) woongebied **1**

Maximumscore 2

19 □ Uit het antwoord moet blijken dat volgens deze visie gebieden die functionele relaties onderhouden, zoals woon- en werkgebieden, in een en dezelfde gemeente behoren te liggen.

Maximumscore 3

20 □ A: percentage van de bevolking dat in Rotterdam werkt **1**

B: Uit het antwoord moet blijken dat alleen het percentage forensen de betrokkenheid op Rotterdam weergeeft, (terwijl het percentage banen in de nijverheid een gebiedskenmerk is/betrekking heeft op een homogene regio) **2**

Maximumscore 3

21 □ Indien is gekozen voor de juiste klassenindeling: 0-5%, 5-10%, 10-15% en 15-20% **1**

Indien is gekozen voor de juiste wijze van arceren: van licht naar donker **1**

Indien niet meer dan twee gemeenten verkeerd zijn toegedeeld (zie onderstaande kaart) **1**

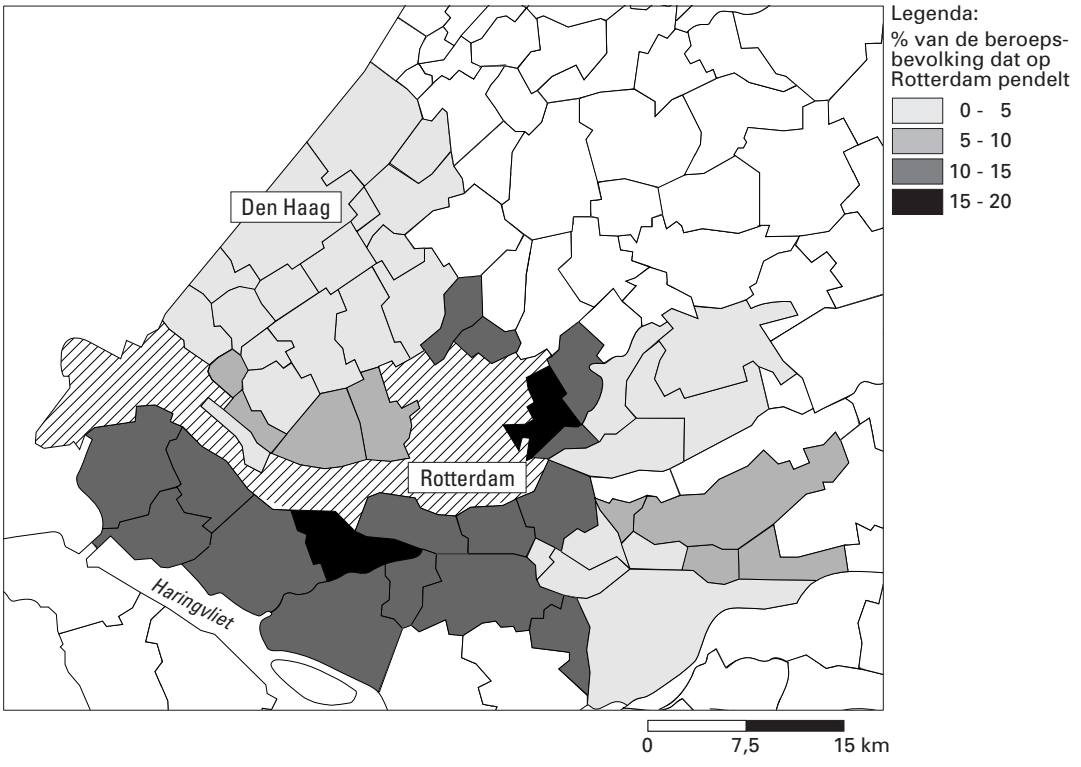

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 3	
22 □	A: Voorbeelden van juiste gebieden zijn:	**1**
	• gemeentegroep 12 (Delft en omstreken)	
	• gemeentegroep 7 (Dordrecht en omstreken)	
	• gemeentegroep 10 (Krimpenerwaard)	
	B: Voorbeelden van juiste verklaringen zijn:	**2**
	• Het percentage forensen (op Rotterdam) is hier laag omdat Delft zelf veel werkgelegenheid biedt/omdat Den Haag ook veel werkgelegenheid biedt.	
	• Het percentage forensen (op Rotterdam) is hier laag omdat Dordrecht zelf veel werkgelegenheid biedt.	
	• Het percentage forensen (op Rotterdam) is hier laag omdat men vooral op dichterbijliggende gemeenten (Krimpen aan den IJssel, Capelle aan den IJssel en Gouda) pendelt.	
	Maximumscore 3	
23 □	A: instellingen voor hoger beroepsonderwijs	**1**
	B: verklaring: Uit het antwoord moet blijken dat zo'n instelling tot de primaire verzorgingsfuncties behoort	**2**
	Maximumscore 3	
24 □	A: Gent	**1**
	Opmerking *Het antwoord Antwerpen mag ook goedgerekend worden.*	
	B: In de verklaring moeten de volgende elementen aanwezig zijn:	
	• de nabije ligging van Gent	**1**
	• de barrière die de Westerschelde vormt tussen Zeeuws-Vlaanderen en de rest van Zeeland	**1**
	Maximumscore 4	
25 □	A: 1: nadelig 2: voordelig 3: voordelig 4: nadelig	
	B: Een voorbeeld van een juiste argumentatie m.b.t. de sector wegtransport is:	
	• De goederenstromen worden minder en daardoor zullen de transportondernemingen dus omzetverlies lijden.	
	Een voorbeeld van een juiste argumentatie m.b.t. de regionale economie van Stuttgart is:	
	• De economische activiteiten zullen toenemen omdat veel goederen nu uit de directe omgeving komen.	
	Een voorbeeld van een juiste argumentatie m.b.t. het milieu op de schaal van Duitsland is:	
	• Minder transport betekent minder milieubelasting.	
	Een voorbeeld van een juiste argumentatie m.b.t. het milieu op regionale schaal (Stuttgart e.o.) is:	
	• Voor de regio's met toenemende economische activiteiten (o.a. Stuttgart e.o.) neemt de milieubelasting toe.	
	per juiste combinatie van antwoorden bij A en B	**1**
	Maximumscore 2	
26 □	De toeleverende landen (zoals Nederland en Oostenrijk) blijven hun aandeel aan het product bijdragen.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 4	
27 □	A: Afsnijden van een exportstroom (aardbeien) is nadelig voor de Poolse economie	**2**
	B: Polen is een van de Oost-Europese kandidaten voor toetreding tot de EU. Politieke en economische eenwording van Europa is niet gebaat bij het verminderen van de handel tussen EU-landen en Polen	**2**
	Maximumscore 3	
28 □	kaart 67B of 67C	**1**
	Opmerking *De (deel)kaarten 70 en 71 zijn onjuist.*	
	Een voorbeeld van een juiste uitleg is: Deze regio's kampen met een hoge werkloosheid. Ze zullen minder (geldelijke) steun van hun nationale overheden ontvangen en dus nog verder achter raken bij de centrumgebieden.	**2**
	Maximumscore 4	
29 □	kaart 71A en B	**1**
	zuidelijke periferie: geboortencijfer: 9-11; sterftecijfer: 8-10	**1**
	noordelijke en Atlantische periferie: geboortencijfer: 13-15; sterftecijfer: 10-12	**1**
	De hypothese is onjuist: de zuidelijke periferie kent een lager/gelijk geboorteoverschot	**1**
	Maximumscore 3	
30 □	A: in de voormalige DDR gelegen Bundesländer of voorbeelden daarvan	**1**
	verklaring: B: Een voorbeeld van een juiste verklaring is: Deze regio's telden veel grootschalige bedrijven uit de periode van de planeconomie, die niet zijn opgewassen tegen de concurrentie.	**2**
	Maximumscore 4	
31 □	Voorbeelden van juiste kenmerken en juiste kaartnummers/kaartletters zijn: • lage bevolkingsdichtheid: kaart 64A • landbouw belangrijk voor landschap en beroepsbevolking: kaart 65B en C • weinig industrie: kaart 67A	
	per juist kenmerk	**1**
	per juiste kaartnummer/kaartletter	**1**
	Maximumscore 2	
32 □	Uit het antwoord moet blijken dat het buitenlands toerisme hier voor werkgelegenheid zorgt.	

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde oude stijl

Correctievoorschrift HAVO en VHBO

20 **00**

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Vooropleiding
Hoger
Beroeps
Onderwijs

HAVO Tijdvak 1
VHBO Tijdvak 2

Inzenden scores
Uiterlijk 2 juni de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar het Cito zenden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten, die geen gehele getallen zijn, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 90 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

	Antwoorden	Deel-scores
	Migratie en Vervoer	
	Maximumscore 2	
1 □	Uit het antwoord moet blijken dat in de centrale stad (Amsterdam) het percentage 75-plussers afneemt, terwijl dit percentage in de suburbane gemeenten juist toeneemt.	
	Maximumscore 4	
2 □	Het antwoord dient de volgende twee demografische kenmerken te bevatten:	
	• De buitenlandse migranten behoren vooral tot de jongere leeftijdsgroepen	2
	• De buitenlandse migranten hebben hogere vruchtbaarheidscijfers	2
	Maximumscore 2	
3 □	Het antwoord dient de volgende twee elementen te bevatten:	
	• In het verleden trokken vooral jonge gezinnen uit Amsterdam naar de omliggende gemeenten	1
	• Een groot deel van deze groep bestond uit ouders en kinderen. Onder de ouders binnen deze groep treedt nu vergrijzing op	1
	Maximumscore 2	
4 □	cirkelmigratie/seizoensmigratie of een omschrijving ervan waarin het tijdelijke karakter tot uitdrukking komt	
	Maximumscore 2	
5 □	Uit het antwoord moet blijken dat het traditionele rolpatroon overheerst. (De vrouwen zorgen voor het huishouden en de kinderen en de mannen verdienen tijdelijk de kost elders.)	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
6 □	Voorbeelden van een juiste reden zijn:	
	• Er zijn te weinig bestaansmiddelen/huisvestingsmogelijkheden in Lima.	
	• De groei van Lima gaat ten koste van andere delen van Peru.	
	Maximumscore 2	
7 □	Er zullen tekorten ontstaan op de arbeidsmarkt.	
	Maximumscore 2	
8 □	Uit het antwoord moet blijken dat Nederland:	
	• een jongere bevolking heeft	1
	• die veel later dan in Duitsland zal gaan vergrijzen (en afnemen)	1
	Maximumscore 4	
9 □	Voorbeelden van juiste gegevens zijn:	
	• gegevens over het aantal gereden kilometers (per vervoermiddel)	
	• gegevens over het openbaar vervoer (bijvoorbeeld: aantal reizigerskilometers)	
	• gegevens over het gebruik van andere vervoermiddelen	
	per juist gegeven	2
	Maximumscore 2	
10 □	Een voorbeeld van een juist argument is:	
	Het omzeilen van het dichtslibbende Europese wegennet.	
	Maximumscore 2	
11 □	Voorbeelden van juiste vestigingsplaatsfactoren zijn:	
	• aan/nabij de Waal	
	• vlakbij autowegen (A15-A50-A52/A325)	
	per juiste vestigingsplaatsfactor	1
	Maximumscore 2	
12 □	Uit het antwoord moet blijken dat op dit punt:	
	• veel goederen wisselen van transportmiddel	1
	• en dus is het goedkoper om ze op dit punt te bewerken	1
	Maximumscore 4	
13 □	A: Een voorbeeld van een juiste ontwikkeling is:	
	Productieprocessen zijn steeds meer gebaseerd op het 'just in time' principe	2
	B: De kern van een juiste verklaring is:	
	Als gevolg van deze ontwikkeling houdt een bedrijf geen voorraden meer aan	2
	Maximumscore 3	
14 □	• Uit het antwoord moet blijken dat door het RegioNet autogebruikers meer gebruik gaan maken van openbaar vervoer	1
	• zodat er op de autowegen in dat deel van Nederland meer ruimte is voor internationaal vrachtvervoer/zakelijk verkeer	2

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
[redacted]	**Het Nederlandse landschap – natuurlijke en menselijke factoren (toegepast op het duinlandschap en het Krijt/lösslandschap)**	
	Maximumscore 2	
15 □	Uit het antwoord moet blijken dat Akersloot op een strandwal / op oude duinen ligt.	
	Maximumscore 3	
16 □	Voorbeelden van juiste redenen zijn: • minder kans op overstromingen • aanwezigheid van drinkwater in de ondergrond • aanwezigheid van een bodem met een goed draagvermogen voor bewoning • mogelijkheid om land te ontginnen voor de akkerbouw	
	per juiste reden	1
	Maximumscore 1	
17 □	door afgraving	
	Maximumscore 1	
18 □	geestgrond	
	Maximumscore 2	
19 □	De duinen zijn daar niet breed genoeg voor.	
	Maximumscore 3	
20 □	Voorbeelden van juiste maatregelen zijn: • afplaggen van de duinvalleien • verminderen van het vastleggen van de duinen door helmaanplant • kappen van naaldbos • maken van doorbraken in de zeereep	
	per juiste maatregel	1
	Maximumscore 1	
21 □	vaaggrond	
	Maximumscore 2	
22 □	Uit het antwoord moet blijken dat door uitgraving kalkrijker zand beschikbaar kwam.	
	Maximumscore 1	
23 □	bodemerosie	
	Maximumscore 2	
24 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • Er is dwars op de hoogtelijnen geploegd. • Er groeit een niet-bodembedekkend gewas (maïs).	
	per juist argument	1
	Maximumscore 2	
25 □	Voorbeelden van juiste maatregelen zijn: • irrigeren • bemesten	
	per juiste maatregel	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 3	
26 □	A: Op de hooggelegen delen van Zuid-Limburg komt akkerbouw voor	**1**
	B: Door de kleine korrelgrootte van de lössen wordt de neerslag goed in de bodem vastgehouden	**2**
	Maximumscore 3	
27 □	Voorbeelden van juiste elementen zijn: • graften • holle wegen • hellingbossen • droge dalen	
	per juist element	**1**
	Maximumscore 2	
28 □	Uit het antwoord moet blijken dat processen van ruilverkaveling/landinrichting/ schaalvergroting tot een uniformer landschap hebben geleid.	
	Maximumscore 3	
29 □	1 – intensieve dagrecreatie in bosrijk gebied 2 – sterke groei plattelandskernen als gevolg van suburbanisatie 3 – grootschalige mergelwinning door de ENCI	
	per juist kenmerk	**1**
[redacted]	**Frankrijk**	
	Maximumscore 3	
30 □	A: Brest	**1**
	C: Marignane	**1**
	D: Nancy	**1**
	Maximumscore 2	
31 □	A: de Rhône	**1**
	B: De uitleg moet betrekking hebben op deltavorming die het gevolg is van aanvoer van slib in een zee met geringe getijverschillen, waardoor het slib sedimenteert	**1**
	Maximumscore 2	
32 □	Uit het antwoord moet blijken dat de 'puys' zijn ontstaan in de buurt van een breuklijn in de aardkorst.	
	Maximumscore 2	
33 □	Uit het antwoord moet blijken dat als gevolg van (selectieve) erosie(processen) alleen de in de kraterpijp gestolde lava is achtergebleven.	
	Maximumscore 2	
34 □	het aanwijzen van métropoles d'équilibre	
	Maximumscore 1	
35 □	verkeersproblemen	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
36 □	Voorbeelden van juiste redenen zijn: • Na sanering en nieuwbouw zijn de huur- en koopprijzen te hoog geworden voor de oorspronkelijke bewoners. • Veel grond heeft een andere functie gekregen.	
	per juiste reden	**1**
	Maximumscore 2	
37 □	Uit het antwoord moet blijken dat door de relatief geringe bevolkingsgroei er in Frankrijk tekorten ontstonden op de arbeidsmarkt.	
	Maximumscore 2	
38 □	Voorbeelden van juiste oorzaken zijn: • toenemend gebruik van aardolie en aardgas • invoer van goedkopere steenkool • makkelijk winbare lagen waren uitgeput • steenkool als grondstof voor chemische industrie werd minder belangrijk	
	per juiste oorzaak	**1**
	Maximumscore 2	
39 □	Uit het antwoord moet blijken dat in Provence-Alpes-Côte d'Azur (als geheel) vraag is naar hooggeschoolde arbeid, terwijl in Marseille vooral ongeschoolde/laaggeschoolde (haven)arbeiders werkloos zijn.	
	Maximumscore 2	
40 □	Uit het antwoord moet blijken dat in Languedoc-Roussillon over het algemeen de goedkopere tafelwijnen en in Rhône-Alpes de duurdere (export)wijnen worden geproduceerd.	
	Maximumscore 2	
41 □	Voorbeelden van juiste fysisch-geografische factoren zijn: • aanwezigheid van löss • gering reliëf	
	per juiste factor	**1**

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde nieuwe stijl

Correctievoorschrift HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20**00**

Tijdvak 2

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten, die geen gehele getallen zijn, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 90 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).
Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

	Antwoorden	Deel-scores
	Migratie en Vervoer	
	Maximumscore 2	
1 □	de aantrekkingskracht van Frankrijk als voormalig koloniaal moederland / de gemeenschappelijke taal	
	Maximumscore 2	
2 □	Uit het antwoord moet blijken dat Griekenland lid is van de Europese Unie, waardoor er vrij verkeer is van personen. Turkije is geen lid.	
	Maximumscore 2	
3 □	A: migranten in het kader van gezinshereniging	1
	B: vluchtelingen	1
	Maximumscore 3	
4 □	Voorbeelden van juiste grensgebieden zijn: • het grensgebied tussen Mexico/Midden-Amerika en de Verenigde Staten • het grensgebied tussen de Noord-Afrikaanse landen en de West-Europese landen • het grensgebied tussen Saoedi-Arabië/de oliestaten en de omliggende landen • het grensgebied tussen Zuid-Afrika en de omliggende landen	
	per juist grensgebied	1
	Maximumscore 2	
5 □	Uit het antwoord moet blijken dat het om arbeidsmigratie gaat tussen Oost-Europa en West-Europa.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
6 □	Uit de uitleg moet blijken dat:	
	• Surinamers meer in gezinsverband om politieke/economische redenen migreerden, waardoor de sexeverdeling evenwichtiger is	1
	• Marokkanen vooral uit arbeidsmotieven migreerden, waardoor er een mannenoverschot is ontstaan	1
	Maximumscore 3	
7 □	A: Het percentage van de beroepsbevolking dat in Amsterdam werkt is toegenomen	1
	B: Voorbeelden van juiste gevolgen zijn:	2
	• Mensen kunnen nu hun woonwensen realiseren	
	• Mensen kunnen een auto aanschaffen	
	per juist gevolg	1
	Maximumscore 3	
8 □	A: kaart 52D	2
	B: Deze kaart geeft het beste de toegenomen mobiliteit weer	1
	Maximumscore 6	
9 □	A:Voorbeelden van juiste argumenten zijn:	
	• deze gemeenten hebben zelf veel werkgelegenheid	
	• deze gemeenten vormen geen aantrekkelijk woongebied voor werkforensen uit Amsterdam	
	per juist argument	1
	B: Voorbeelden van juiste gegevens zijn:	
	• het duingebied is een aantrekkelijk woongebied voor werkforensen uit Amsterdam	
	• er loopt een directe spoorverbinding tussen Castricum en Amsterdam waarvan forensen gebruik kunnen maken.	
	per juist gegeven	1
	C: uit de argumentatie moet blijken dat er een direct positief verband bestaat tussen opleidingsniveau en de mate van mobiliteit	1
	Maximumscore 3	
10 □	het gegeven: 'overig'	1
	Een voorbeeld van een juiste argumentatie is:	2
	Bezoek aan winkels, sporthallen/sportvelden, familie etc. valt vaak binnen een straal van 10 kilometer en is dus voor de meeste mensen te fietsen.	
	Maximumscore 2	
11 □	Uit het antwoord moet blijken dat de variabele kosten per transportmiddel verschillen.	
	Maximumscore 4	
12 □	A: Bij toenemende afstand zou je een afname van het goederenvervoer over de weg verwachten en een toename van de andere modaliteiten. Dat is niet het geval	2
	B: Een voorbeeld van een juiste verklaring is:	2
	Bij binnenlands vervoer >50 km is er geen concurrerend vervoermiddel.	
	Maximumscore 3	
13 □	Voorbeelden van juiste redenen zijn:	
	• Er is een grotere verscheidenheid aan mogelijke bestemmingen.	
	• Bij een calamiteit in de ene transportroute is de andere nog bruikbaar.	
	• Zo kan de voortgaande groei opgevangen worden.	
	per juiste reden	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
14 □	De Betuwelijn is deels evenwijdig aan/vlak naast de autoweg A15 geprojecteerd.	
	Maximumscore 2	
15 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • Meer goederenvervoer per spoor en schip en minder per vrachtauto spaart het milieu • Meer goederenvervoer per spoor en schip vermindert het aantal files en levert besparingen op de transportkosten op	
	per juist argument	1
	Maximumscore 4	
16 □	Voorbeelden van juiste vestigingsplaatsfactoren zijn: • gelegen aan Julianakanaal • vlakbij de autowegen A2 en A76 • temidden van concentratiegebieden in Duitsland, België en Zuid-Nederland • vlakbij/aan spoorweg • in de directe nabijheid van 'Maastricht Aachen Airport'	
	per juiste vestigingsplaatsfactor	1
[redacted]	**Politiek en ruimte**	
	Maximumscore 4	
17 □	A: 184A	2
	B: De handel met de overige EU-landen is relatief toegenomen ten opzichte van de handel met de niet-EU-landen	2
	Maximumscore 3	
18 □	Voorbeelden van een juiste argumentatie zijn: • In de EU is de welvaart meer gelijkmatig over de bevolking verdeeld. • Bij de EU is de informele sector minder groot. • In de EU is de zelfvoorziening in de landbouw te verwaarlozen.	
	Maximumscore 4	
19 □	A: Het BNP per hoofd groeit langzamer dan het gemiddelde van de EU	1
	B: Het BNP per hoofd groeit sneller dan het gemiddelde van de EU	1
	C: De welvaartsverschillen/verschillen in BNP per hoofd (tussen de landen van de EU) zijn in de loop van de tijd kleiner geworden	2
	Maximumscore 3	
20 □	Een voorbeeld van een juiste uitleg is: Als in de VS nog steeds regionale verschillen in koopkracht bestaan, dan zullen die in de EU ook blijven bestaan.	
	Maximumscore 2	
21 □	A: Leeuwarden	1
	B: Sneek	1
	Maximumscore 2	
22 □	Friesland	
	Maximumscore 3	
23 □	A: Texel – verzorgingskern Den Helder	1
	Ameland – verzorgingskern Dokkum	1
	B: de veerverbindingen	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
24 □	Uit het antwoord moet blijken dat de afstand/spoorverbinding/verbinding via de autoweg tussen Schiphol en het Zuidasgebied het kortst is.	
	Maximumscore 2	
25 □	De huurprijs per vierkante meter voor kantoorruimte ligt in het Zuidasgebied het hoogst.	
	Maximumscore 6	
26 □	A: kaart 20C	**2**
	B: Het gemiddeld inkomen in stadsdeel Zuideramstel is hoog, want de aard van de werkzaamheden in de instellingen die in de Zuidas gevestigd zijn leidt tot hoge inkomens	**2**
	C: Een voorbeeld van een juist argument is: De beter betaalde werknemers hebben een grotere vrijheid bij het kiezen van een woonlocatie. Een deel van hen zal op enige afstand van Amsterdam wonen	**2**
	Maximumscore 4	
27 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: A: Het voorkómen/verminderen van (grote)(onrechtvaardige) inkomensverschillen in de EU	**2**
	B: Het voorkómen van grote migratiestromen van periferie naar centrum/het voorkómen van leegloop van perifere regio's	**2**
	Maximumscore 4	
28 □	Voorbeelden van juiste manieren zijn: • Dit beleid versterkt de koopkracht in de periferie en daarmee de afzetmarkt van diensten en producten uit kerngebieden. • Door dit beleid is er minder migratie naar de kerngebieden. • Dit beleid maakt deze gebieden door verbetering van de infrastructuur / verbetering van de koopkracht aantrekkelijker voor buitenlandse investeerders.	
	per juiste manier	**2**
	Maximumscore 2	
29 □	De gebieden met (ontwikkelings)achterstanden liggen alle in de Europese periferie / ver van het Europese economische kerngebied.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Maximumscore 4

30 □ Voorbeelden van juiste criteria zijn:

Landen	Criterium 1	Criterium 2	Criterium 3	Criterium 4	Criterium 5	Totale score
	BNP	Ontwikkeling BNP	Sterke Economie	Inflatie	Schulden	
Hongarije	1	1	1	2	3	8
Litouwen	4	4	3	3	1	15
Polen	1	1	3	3	3	11
Tsjechië	1	3	1	1	1	7

Landen	Criterium	Criterium	Criterium	Criterium
	Levensomstandig-heden 70F	Loon 70G	Loon ten opzichte van Nederland 70H	Koopkracht ten opzichte van Nederland 70I
Hongarije	1	1	1	2
Litouwen	1	1	4	2
Polen	1	1	1	2
Tsjechië	1	1	1	1

A: per juist gekozen en ingevuld criterium **1**

B: Tsjechië maakt de beste kans **1**

Opmerking
De criteria 3, 4 en 5 moeten gebaseerd zijn op de kaarten 70C, D en E.
Keuzen voor de kaarten 70J, K, L of een van de kaarten van pagina 71 moeten worden fout gerekend.

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Aardrijkskunde

Correctievoorschrift HAVO en VHBO

19 **99**

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Vooropleiding
Hoger
Beroeps
Onderwijs

HAVO Tijdvak 1
VHBO Tijdvak 2

Inzenden scores
Uiterlijk 3 juni de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar het Cito zenden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 100 scorepunten worden behaald.
Het aantal scorepunten is de som van:
a. 10 scorepunten vooraf;
b. het aantal voor de beantwoording toegekende scorepunten;
c. de extra scorepunten die zijn toegekend op grond van een beslissing van de CEVO.

6 Het cijfer van het centraal examen wordt verkregen door het aantal scorepunten te delen door het getal 10.

3 Antwoordmodel

	Antwoorden	Deel-scores
	Bevolkingsgeografie	
	Maximumscore 2	
1 □	Uit het antwoord moet blijken dat een lage vruchtbaarheid er voor zorgt dat jongere leeftijdsklassen onvoldoende worden aangevuld (waardoor de gemiddelde leeftijd van de bevolking toeneemt). *Opmerking* *Een antwoord waarbij er op wordt gewezen dat een oudere bevolking een lagere vruchtbaarheid heeft, kan ook worden goed gerekend.*	
	Maximumscore 2	
2 □	landsdeel Zuid	1
	Uit het antwoord moet blijken dat kerkelijke opvattingen hier het langst een sterke invloed hadden	1
	Maximumscore 2	
3 □	Voorbeelden van een juist antwoord zijn: • verschillen in waarden- en normenpatroon • verschillen in sociale controle • verschillen in de mate van onkerkelijkheid	
	Maximumscore 2	
4 □	Vrouwen trouwen gemiddeld op jongere leeftijd dan mannen (en zijn over het algemeen met een iets oudere partner getrouwd).	
	Maximumscore 1	
5 □	Een voorbeeld van een juist antwoord is: • in 1995 waren meer woningen nodig, geschikt voor eenpersoonshuishoudens, dan in 1971	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
6 □	Uit het antwoord moet blijken dat:	
	• in Almere door migratie instroom van relatief veel jonge gezinnen plaatsvond	1
	• in Urk (door godsdienstige opvattingen) de geboortecijfers hoog waren, waardoor de omvang van de leeftijdsklassen 0–19 en 20–64 jaar groot is gebleven (en het percentage 65+ relatief klein is)	1
	Maximumscore 2	
7 □	Uit het antwoord moet blijken dat Lelystad als nederzetting eerder ontwikkeld is dan Almere.	
	Maximumscore 2	
8 □	Uit het voorbeeld moet blijken dat eerstaangekomen allochtone migranten positieve berichten naar hun land van herkomst/dorp/familie sturen, waardoor potentiële migranten besluiten ook te migreren en zich bij hen te voegen.	
	Maximumscore 2	
9 □	Voorbeelden van een juist antwoord zijn:	
	• door de stadsvernieuwing gingen de huurprijzen in de betrokken wijken omhoog	
	• door de stadsvernieuwing neemt het aantal woningen in de betreffende wijken meestal af	
[redacted]	**Het Nederlandse landschap – natuurlijke en menselijke factoren (toegepast op het veenlandschap en het zeekleilandschap)**	
	Maximumscore 2	
10 □	Voorbeelden van een juist antwoord zijn:	
	• zandrug was ontginningsbasis	
	• zandrug was ontwikkelingsbasis voor de bewoning	
	Maximumscore 2	
11 □	dekzand	1
	eolisch	1
	Maximumscore 2	
12 □	laagveenontginning: C	1
	hoogveenontginning: E	1
	Maximumscore 2	
13 □	A: petgat	1
	B: legakker/ribbe	1
	Maximumscore 2	
14 □	D	1
	Uit het antwoord moet blijken dat dit gebied te hoog ligt voor natte vervening	1
	Maximumscore 2	
15 □	Uit het antwoord moet blijken dat:	
	• A is gelegen op een 'oeverwal' van het riviertje de Aa	1
	• B midden in de polder ligt. Daar is door inklinking de bodem lager komen te liggen (dan bij A)	1
	Maximumscore 2	
16 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn:	
	• er ligt een dijklichaam rondom de polder	
	• er is een duidelijk verschil in hoogteligging: de droogmakerij ligt 5 à 6 meter beneden NAP	
	• modern rationele verkaveling	
	Indien 1 antwoord juist	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 1	
17 □	oude zeeklei/afzettingen van Calais	
	Maximumscore 2	
18 □	de gemotoriseerde waterrecreatie	1
	Een voorbeeld van een juist antwoord is:	
	• door de gemotoriseerde waterrecreatie worden de legakkers door boeggolven beschadigd	1
	Maximumscore 2	
19 □	hoe verder van zee, hoe lager de ligging ten opzichte van NAP	1
	Voorbeelden van een juist antwoord zijn:	
	• het meest ingeklonken	
	• afgezet bij een lagere zeespiegelstand	1
	Maximumscore 2	
20 □	Economisch argument:	
	er is landelijk weinig behoefte aan nog meer landbouwgrond	1
	Ecologisch argument:	
	kwelders hebben een hoge natuurwaarde/het gaat ten koste van het waddengebied	1
	Maximumscore 2	
21 □	strokenverkaveling	
	Uit het antwoord moet blijken dat het recht van opstrek een rol heeft gespeeld bij het ontstaan van dit verkavelingstype	1
	Maximumscore 2	
22 □	humusrijk	1
	kleinschalig	1
	Maximumscore 1	
23 □	Een voorbeeld van een juist antwoord is:	
	• de oorspronkelijke verkaveling was aangepast aan de loop van geulen en prielen	
	Maximumscore 2	
24 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn:	
	• tegenwoordig minder behoefte aan landbouwgrond	
	• tegenwoordig meer behoefte aan ruimte voor woningen	
	• tegenwoordig meer behoefte aan bos en natuurgebied	
	Indien 1 antwoord juist	1
	Maximumscore 2	
25 □	A	1
	verklaring: deze gronden liggen het laagst omdat ze het sterkst zijn ingeklonken	1
	Maximumscore 3	
26 □	Uit het antwoord moet blijken:	
	• dat op de kreekruggen vooral woonbebouwing/dorpen voorkomen	1
	• dat op de kreekruggen vooral akkerland/fruitteelt voorkomt	1
	• dat op de poelgronden vooral grasland voorkomt	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
[redacted]	**Nederland Distributieland: Mainports**	
	Maximumscore 2	
27 □	Voorbeelden van een juist antwoord zijn: • Rotterdam heeft goede havenfaciliteiten • Rotterdam heeft goede achterlandverbindingen	
	Maximumscore 1	
28 □	kortere reistijd naar het werk	
	Maximumscore 2	
29 □	De rijksoverheid wil de werkgelegenheid laten groeien. Op distriparken is meer werkgelegenheid dan op de overslagterreinen.	
	Maximumscore 2	
30 □	een gering effect	1
	De belangrijkste bestemmingen liggen buiten deze 300 km zone	1
	Maximumscore 1	
31 □	Een voorbeeld van een juist antwoord is: • centrale ligging in West-Nederland	
	Maximumscore 2	
32 □	het vinden van woningbouwlocaties	
	Maximumscore 2	
33 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • uitstoot van verzurende stoffen • geluidsoverlast	
	Indien 1 antwoord juist	1
	Maximumscore 2	
34 □	Uit het antwoord moet blijken dat het voor transferpassagiers niets uitmaakt waar hun overstapvliegveld precies ligt, omdat ze het vliegveld toch niet verlaten.	
	Maximumscore 3	
35 □	Uit het antwoord moet blijken dat containers vooral tussen ontwikkelde landen onderling worden vervoerd, terwijl massagoederen vooral tussen ontwikkelings- en ontwikkelde landen worden vervoerd	1
	Verklaring: ontwikkelde landen exporteren vooral halffabrikaten en eindproducten (per container), terwijl ontwikkelingslanden met name grondstoffen exporteren (als bulkgoederen)	2
	Maximumscore 2	
36 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • de combinatie van luchthaven en industrie/havengebied kan gevaren opleveren • de combinatie van natuur/recreatie en luchthaven is ongewenst	
	Indien 1 antwoord juist	1
[redacted]	**Frankrijk**	
	Maximumscore 2	
37 □	om het regiem te verbeteren	1
	Uit het antwoord moet blijken dat door de stuwen de (wisselende) waterafvoer van de Rhône beter gespreid kan worden over het jaar	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
38 □	A: 6	**1**
	D: 7	**1**
	Maximumscore 1	
39 □	foto 6	
	Maximumscore 2	
40 □	Nadeel: er kan bodemerosie optreden	**1**
	Verklaring samenhang: intensief skiën belemmert de groei van het vegetatiedek waardoor er sneller bodemerosie kan optreden	**1**
	Maximumscore 2	
41 □	januari	**0**
	Uit het antwoord moet blijken dat de heersende westenwinden/aanlandige wind (relatief) warme zeelucht (diep) landinwaarts transporteren (vandaar de noord-zuidstrekking van de isothermen)	**2**
	Opmerking *Alleen januari met juiste uitleg levert de maximumscore op.*	
	Maximumscore 1	
42 □	métropole d'équilibre	
	Maximumscore 3	
43 □	A: Lyon	**1**
	B: Marseille	**1**
	C: Lille	**1**
	Maximumscore 2	
44 □	Verschil: Uit het antwoord moet blijken, dat tegenover een aanzienlijke natuurlijke bevolkingsgroei (kaart 12) toch maar een zeer bescheiden totale bevolkingsgroei staat (kaart 11)	
	Verklaring: Uit het antwoord moet blijken, dat deze regio -nog steeds- een negatieve sociale bevolkingsgroei/vertrekoverschotten kent	**1** **1**
	Opmerking *Een achterliggende oorzaak van de negatieve migratiesaldi kan ook goed worden gerekend.*	
	Maximumscore 2	
45 □	Voorbeelden van een juist antwoord zijn: • in de buurt van dergelijke projecten stijgen vaak de prijzen/huren van de woningen (waardoor juist de arbeiders moeten verhuizen naar de banlieue) • deze projecten trekken veel verkeer aan • dergelijke grootschalige projecten passen niet goed bij de bestaande bebouwing	
	Maximumscore 2	
46 □	Een voorbeeld van een juist antwoord is: • de projecten zijn alle gerealiseerd binnen de kernstad (Ville de Paris), de banlieue profiteert niet mee/de projecten zijn teveel geconcentreerd in Parijs zelf	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
47 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • behoud van/versterken van politieke invloed op wereldschaal • behalen van (wederzijdse) economische voordelen inzake handel, know how • voorkomen dat het Frans als internationale voertaal helemaal door het Engels wordt verdrongen	
	Indien 1 antwoord juist	**1**

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

Correctievoorschrift HAVO en VHBO

19 **99**

Aardrijkskunde

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Vooropleiding
Hoger
Beroeps
Onderwijs

HAVO Tijdvak 2
VHBO Tijdvak 3

Inzenden scores
Uiterlijk 24 juni de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar het Cito zenden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, .., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;
3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;
3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.
Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 100 scorepunten worden behaald.
Het aantal scorepunten is de som van:
a. 10 scorepunten vooraf;
b. het aantal voor de beantwoording toegekende scorepunten;
c. de extra scorepunten die zijn toegekend op grond van een beslissing van de CEVO.

6 Het cijfer van het centraal examen wordt verkregen door het aantal scorepunten te delen door het getal 10.

3 Antwoordmodel

	Antwoorden	Deel-scores
	Bevolkingsgeografie	
	Maximumscore 2	
1 □	Voorbeelden van een juist antwoord zijn:	
	• vooral jongeren trokken van het platteland naar de steden in verband met werkgelegenheid	
	• toename van de werkgelegenheid in de steden gaf aanleiding tot meer en vroeger huwen	
	Maximumscore 2	
2 □	het aanwijzen van groeikernen.	
	Maximumscore 2	
3 □	Uit het antwoord moet blijken dat de omvang van de gezinsvormende cohorten in de jaren zeventig afnam.	
	Maximumscore 2	
4 □	Een voorbeeld van een juist antwoord is:	
	• Vaak bleven ouderen achter die over een niet zo grote koopkracht beschikten.	
	Maximumscore 2	
5 □	nationaal: concentratie in het westen van het land	1
	lokaal: in de wijken met lage status	1
	Maximumscore 2	
6 □	Asielzoekers en Zuid-Molukkers hebben te maken met het spreidingsbeleid van de overheid.	
	Maximumscore 2	
7 □	Uit het antwoord moet blijken dat na een echtscheiding de vrouw veelal (deels) in haar eigen onderhoud moet voorzien.	
	Maximumscore 2	
8 □	Uit het antwoord moet blijken dat er een vraag ontstaat naar kleinere (en luxere) appartementen in de steden.	

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
[redacted]	**Het Nederlandse landschap – natuurlijke en menselijke factoren (toegepast op het veenlandschap en het zeekleilandschap)**	
	Maximumscore 2	
9 □	Uit het antwoord moet blijken dat: de mens door natte vervening plassen veroorzaakte	**1**
	die vervolgens door erosie vergroot werden	**1**
	Maximumscore 2	
10 □	Voorbeelden van juiste argumenten zijn: • de hoogteligging (net onder NAP) • onregelmatiger kavelvorm/grotere slootdichtheid • het toponiem „Moersloot”	
	Indien 1 antwoord juist	**1**
	Maximumscore 2	
11 □	Uit het antwoord moet blijken dat ten gevolge van bodemklink en oxidatie het maaiveld steeds lager kwam te liggen, waardoor de grondwaterstand te hoog werd voor akkerbouw (en men moest overgaan op veeteelt).	
	Maximumscore 2	
12 □	Gebied D ligt lager dan gebied A, waardoor er meer zoute kwel kan optreden.	
	Maximumscore 2	
13 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • sterke bevolkingsgroei • toenemende industrialisatie • toenemende welvaart van de bevolking • toenemende verstedelijking	
	Indien 1 antwoord juist	**1**
	Maximumscore 2	
14 □	Voorbeelden van een juist antwoord zijn: • verbetering van het vochthoudend vermogen • verbetering van de structuur/de fysische vruchtbaarheid • verbetering van de chemische vruchtbaarheid *Opmerking* *Verbetering van de textuur is fout.*	
	Maximumscore 2	
15 □	Uit het antwoord moet blijken dat hoogveenrestanten informatie geven over de aanwezige flora en fauna en daarmee ook inzicht geven in de kwaliteit van het milieu.	
	Maximumscore 2	
16 □	de voedselrijkdom (van het milieu)	
	Maximumscore 3	
17 □	X: +1/+2	**1**
	Y: NAP/+1	**1**
	Z: –1/NAP	**1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
18 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • zeespiegelstijging: hoe ouder de afzetting, hoe lager het maaiveld ligt ten opzichte van het (huidige) NAP. • inklinking: hoe langer het proces duurt, hoe lager het maaiveld ligt ten opzichte van het NAP.	
	Maximumscore 2	
19 □	X: grootschalige zeekleipolders	1
	opstrekkende verkaveling	1
	Maximumscore 1	
20 □	Uit het antwoord moet blijken dat er veel landaanwinning heeft plaatsgevonden en dat zodra een stuk buitendijks land werd ingepolderd, een zeedijk een binnendijk werd.	
	Maximumscore 2	
21 □	A: oude zeeklei	1
	B: jonge zeeklei	1
	Maximumscore 3	
22 □	A: grasland	1
	B: akkerland	1
	C: akkerland	1
	Maximumscore 1	
23 □	technische kennis (van ontwatering)	
	Maximumscore 2	
24 □	kreekruggen: akkerland/boomgaarden	1
	poelgronden: grasland	1
[redacted]	**Nederland Distributieland: Mainports**	
	Maximumscore 2	
25 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • beperking van het (vracht)autoverkeer • de aanleg zorgt voor het aantrekken van (stuwende) werkgelegenheid	
	Indien 1 antwoord juist	1
	Maximumscore 2	
26 □	Uit het antwoord moet blijken dat de directe werkgelegenheid in de regio Rijnmond afneemt, terwijl veel indirecte werkgelegenheid elders in Nederland toeneemt.	
	Maximumscore 2	
27 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • minder files • lagere grondprijs • dichter bij Europees kerngebied	
	Indien 1 antwoord juist	1
	Maximumscore 2	
28 □	Uit het antwoord moet blijken dat: de energieprijzen van auto- en vliegverkeer de variabele kosten bepalen en dus van invloed zijn op de groei van de werkgelegenheid en	1
	de milieuwetgeving de mogelijkheden van vlieg- en vrachtautoverkeer beïnvloedt	1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores

Maximumscore 2

29 □ Uit het antwoord moet blijken dat er nu teveel gemeenten zijn betrokken bij de mainportontwikkeling, waardoor er vertraging en/of versnippering in de besluitvorming optreedt.

Maximumscore 2

30 □ Uit het antwoord moet blijken dat vanuit economisch standpunt Schiphol moet blijven groeien maar dat het milieu daardoor niet extra belast mag worden.

Maximumscore 2

31 □ Uit het antwoord moet blijken dat vliegtuigen groter en stiller worden en men gebruik maakt van aanvliegroutes die meer over dunner bevolkt gebied gaan (doordat vliegtuigen steiler kunnen dalen). Bij dezelfde geluidsnormen kunnen dan meer passagiers en vliegtuigen worden verwerkt.

Maximumscore 2

32 □ Voorbeelden van juiste antwoorden zijn:
- in de EU zal deze maatregel waarschijnlijk niet zijn toegestaan
- Nederlanders wijken uit naar Duitsland of België om vanaf die luchthavens te vliegen
- veel passagiers zijn geen Nederlanders

Maximumscore 2

33 □ Voorbeelden van juiste antwoorden zijn:
- beperking van het vliegverkeer kost meer werkgelegenheid
- beperking van het vliegverkeer levert een groter verlies aan inkomsten op
- beperking van het vliegverkeer heeft een te klein politiek draagvlak
- de vervoersbehoefte is te groot om het vliegverkeer te beperken

Indien 1 antwoord juist — **1**

[redacted] **Frankrijk**

Maximumscore 1

34 □ C

Maximumscore 2

35 □ Uit het antwoord moet blijken dat:
het Centraal Massief een hoge ligging heeft — **1**
er relatief veel neerslag valt — **1**

Maximumscore 2

36 □ B: kalizout — **1**
C: uranium — **1**

Maximumscore 2

37 □ Voorbeelden van een juist antwoord zijn:
- in januari neemt de matigende zeeinvloed van west naar oost af en wordt het dus van west naar oost steeds kouder
- in juli ligt Frankrijk onder invloed van een hogedrukgebied, waardoor er veel minder maritieme invloeden zijn en de isothermen meer conform de breedteligging verlopen

Maximumscore 3

38 □ VIII: C — **1**
XVI: D — **1**
XIX: A — **1**

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.

	Antwoorden	Deel-scores
	Maximumscore 2	
39 □	Een voorbeeld van een juist antwoord is: • de Franse regering wil met de kinderbijslag laten zien dat het krijgen en onderhouden van kinderen zeer gewaardeerd wordt	
	Maximumscore 2	
40 □	Voorbeelden van een juist antwoord zijn: • door de komst van grote aantallen migranten uit binnen- en buitenland • door de crisisjaren en de oorlog waren er veel te weinig goedkope woningen bijgebouwd	
	Maximumscore 2	
41 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • hoog percentage werklozen (vooral onder jongeren) • laag voorzieningenniveau • onpersoonlijke woonomgeving/teveel hoogbouw/verloederend woonmilieu • slechte verbindingen met de rest van de agglomeratie/te weinig openbaar vervoer • spanningen tussen autochtonen en allochtonen	
	Indien 1 antwoord juist	**1**
	Maximumscore 2	
42 □	Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: • toerisme biedt relatief veel werkgelegenheid in gebieden met hoge werkloosheid • verbetering van de infrastructuur in slecht ontsloten gebieden	
	Indien 1 antwoord juist	**1**
	Maximumscore 2	
43 □	Uit het antwoord moet blijken dat Lyon in een (rivier)dal ligt tussen Alpen(voorland) en Centraal Massief, waardoor rivieren, autowegen en spoorlijnen daar samenkomen.	
	Maximumscore 1	
44 □	Een voorbeeld van een juist antwoord is: • het gebied ligt vlakbij Alpen en Middellandse Zee en is daardoor aantrekkelijk voor het personeel	
	Maximumscore 3	
45 □	chemische producten	**1**
	landbouwproducten/voedingsmiddelen	**1**
	transportmiddelen	**1**

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.sslleiden.nl.